

Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΦΙΑ ΚΟΛΟΒΟΥ-Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΣΤ
ΓΕΩ
[19--?]

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ - ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 24.271

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ-ΑΤΛΑΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν

Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΕΩΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΚΑΙ ΟΛΟΣΕΛΙΔΩΝ ΠΟΛΥΧΡΩΜΩΝ ΧΑΡΤΩΝ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΙ

18385

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν ἑνὸς ἐκ τῶν συγγραφέων.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be a stylized name or set of initials, located in the lower-middle portion of the page.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Γῆ εἶναι ἡ κατοικία τῶν ἀνθρώπων. Ἐπάνω στή Γῆ κατοικοῦν, ἐργάζονται καί ζοῦν ὄλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἀπό αὐτή παίρνουν τήν τροφή καί τά διάφορα ἄλλα ἀγαθά, πού χρειάζονται γιά νά ζήσουν καί νά προοδεύσουν. Σ' αὐτή ζοῦμε καί κινούμεθα καί ἡμεῖς.

Ὅλοι μας, ἀπό μικρά παιδιά ἀκόμη ἐγνωρίσαμε τούς δρόμους, τίς πλατείες, τήν ἀγορά, τίς ἐκκλησίες, τά σχολεῖα, τούς κήπους τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλεως ὅπου γεννηθήκαμε. Ὁ τόπος ὅπου γεννηθήκαμε εἶναι ἡ *ἰδιαιτέρα πατρίδα* μας.

Ἀργότερα πολλές φορές ἐκάμαμε περιπάτους καί ἐκδρομές στίς ἐξοχές ἢ γύρω ἀπό τόν τόπο πού ἐζούσαμε. Ἐκεῖ μέ τίς ὁδηγίες τῶν γονέων μας ἢ τῶν διδασκάλων μας, ἐγνωρίσαμε τά βουνά, τούς λόφους, τίς πεδιάδες, τά ποτάμια, τίς λίμνες, τά δάση, τίς κοιλάδες καί τόσα ἄλλα πού βλέπαμε στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς.

Ἄλλοτε πάλι ἐπισκεφθήκαμε διάφορα γειτονικά χωριά ἢ πόλεις. Ἐκεῖ ἐγνωρίσαμε τό Δημαρχεῖο, τό Ταχυδρομεῖο, τήν ἀγορά, τά ἐμπορικά καταστήματα, τά διάφορα ἐργοστάσια καί τόσα ἄλλα. Ἐγνωρίσαμε δηλαδή ἐκεῖ πολλά πράγματα, ἐμάθαμε πού ἀκριβῶς εὑρίσκεται τό καθένα καί τί μας χρησιμεύει.

Ὅταν λοιπόν ἐβλέπαμε μέ τά μάτια μας ὅλα αὐτά τά πράγματα, πού εἴπαμε παραπάνω, ἐμαθαίναμε *Γεωγραφία*. Ἡ *Γεωγραφία* λοιπόν εἶναι τό μάθημα, πού μᾶς διδάσκει, τί ὑπάρχει στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, πού κατοικοῦν ἄνθρωποι, ποιά εἶναι τά ἔργα τῶν καί ποιοί εἶναι οἱ διάφοροι τρόποι τῆς ζωῆς.

Ἡ Γεωγραφία μᾶς διδάσκει ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς.

Ὁ καλύτερος τρόπος γιά νά μάθουμε τή Γεωγραφία εἶναι, νά κάμουμε ταξίδια καί νά ἰδοῦμε μέ τά μάτια μας τούς τόπους, πού θέλομε νά μάθουμε.

Ἡ Γῆ ὅμως εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατο νά ἐπισκεφθοῦμε ὅλα τά μέρη τῆς καί νά τά ἰδοῦμε μέ τά μάτια μας. Γι' αὐτό μαθαίνομε τή Γεωγραφία ἀπό εἰκόνες, ἀπό χάρτες, ἀπό σχολικό κινηματογράφο καί ἀπό περιγραφές ἄλλων ἀνθρώπων, πού ἐπισκέφθηκαν τούς τόπους αὐτούς.

Ἄν κάνομε συχνά ἐκδρομές καί περιπάτους στήν ἰδιαιτέρα πατρίδα μας καί στά περὶχωρά της, τό μάθημα τῆς Γεωγραφίας θά μᾶς εἶναι πιό εὐκόλο, γιατί ὅταν μάθουμε καλά τήν ἰδιαιτέρα πατρίδα μας, πού τή βλέπομε μέ τά μάτια μας, θά ἐννοήσαμε καλύτερα τίς χώρες τίς ὁποῖες δέν βλέπομε.

Ἔτσι καί τά Ἑλληνόπουλα θά μάθουν πιό καλά καί τήν Πατρίδα τους τήν Ἑλλάδα κι' ἀργότερα θά συμπληρώσουν τίς γεωγραφικές γνώσεις ταν, ὅταν θά μεγαλώσουν, μέ ταξίδια στίς διάφορες περιοχές τῆς. Πρέπει νά γίνη αὐτό καί ἀξίζει νά γίνη, γιατί ἡ Ἑλλάδα μας εἶναι ἡ ὀραϊότερη καί πιό δοξασιμένη πατρίδα τοῦ κόσμου.

Μιά τέτοια πατρίδα, πού τή θαυμάζουν καί τήν καμωρῶνουν καί οἱ ξένοι ἀκόμη, ἔχομε χρέος νά τή μελετήσαμε, νά τή σπουδάσουμε, νά τή γνωρίσαμε.

Ἔτσι θά τήν ἀγαπήσουμε πιό πολλο καί μέ τήν ἐπισκεψομε καί ἰδοῦμε τήν ἀξίει.

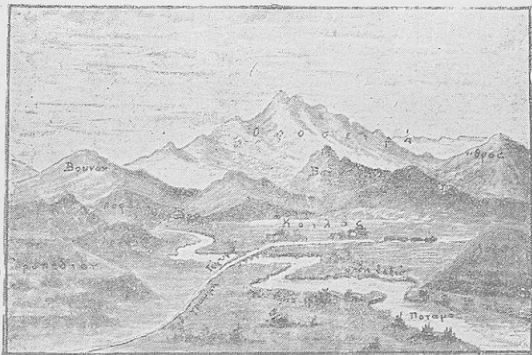
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΞΕΝΝΟΙΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΉΡΑ

Πεδιάδες : 'Επειδή τὰ βουνὰ δὲν ἔχουν ἀρκετὸ τόπο κατάλληλο γιὰ καλλιέργεια, οἱ ἀνθρώποι καλλιεργοῦν αἰτᾶρι, κριθᾶρι, ρύζι, ἀραβόσιτο, φασόλια καὶ ἄλλα ἢ φυεύουν ἀμπέλια, περιβόλια, ἐλιές καὶ ἄλλα καὶ ποφόρα δένδρα στοὺς κάμπους. Ἐκεῖ ἡ γῆ εἶναι παχιά, μὲ χώματα χωρὶς πέτρες, καὶ ἂν μάλιστα ποτίζεται, τότε ὁ τόπος αὐτὸς εἶναι εὐλογία Θεοῦ. Αὐτοὶ οἱ τόποι ἀποτελοῦν τὶς *πεδιάδες* τῆς πατρίδος μας. *Πεδιάδα* λοιπὸν λέγεται ἓνα μενάλο μέρος τῆς γῆς ἐπίπεδο, ὁμαλὸ καὶ πολὺ εὐφορο, κατάλληλο γιὰ καλλιέργεια.

Λόφοι, βουνὰ ἢ ὄρη : Ἡ γῆ ὅμως δὲν ἔχει μόνον πεδιάδες. Ἐχει καὶ μέρη, ποὺ εἶναι ἄλλα ὀλιγο ὕψηλά καὶ ἄλλα περισσότερο ὕψηλ. Τὰ μέρη, ποὺ ἔχουν ὕψος ὡς 300 μέτρα λέγονται *λόφοι*. Τὰ περισσότερο ὕψηλά λέγονται *βουνὰ ἢ ὄρη*.

Λόφος λοιπὸν λέγεται ἓνα μικρὸ ὕψωμα τῆς γῆς, ποὺ τὸ ὕψος τοῦ φθάνει ὡς τὰ 300 περίπου μέτρα.

Βουνὸ ἢ ὄρος λέγεται ἓνα μεγάλο ὕψωμα τῆς γῆς.

Λόφος, βουνό, κοιλάς, ποταμός, ὄροσειρά.

Τὸ ὕψος τῶν λόφων ἢ τῶν βουνῶν τὸ μετροῦμε μὲ βάσι τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσης. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς θάλασσης ἔχει *ἕνως μηδέν*.

Σὲ κάθε βουνὸ ἢ λόφο διακρίνομε τὸ ἐπάνω μέρος ποὺ λέγεται *κορυφή*. Οἱ κορυφές κολλῶν βουνῶν εἶναι μωτερές, γεμάτες βράχους καὶ ἀπάτητες, γιὰ τὸ χῶμα ἔφυγε πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὶς βροχές καὶ τὰ χιόνια. Πιο κάτω ἀπὸ τὴν κορυφή τοῦ βουνοῦ εἶναι οἱ *πλαγιές* καὶ πὸ κάτω οἱ *πρόποδες*.

Σὲ πολλὰ βουνὰ ὑπάρχουν στὶς κορυφές τῶν μεγάλων πεδιάδων. Αὐτές λέγονται *ὄροπέδια*.

Ὅταν δύο ἢ περισσότερα βουνὰ ἐνάωνται σὺν ἄλυσσίδα, ἀποτελοῦν τὴν *ὄροσειρά*.

Ἄνεμεσα ἀπὸ τὰ βουνὰ ποὺ ἀποτελοῦν τὶς ὄροσειρές ὑπάρχουν διαβάσεις γιὰ τοὺς διαβάτες καὶ τὰ ζῶα. Εἶναι οἱ *διόδοι ἢ διάσελα*.

Χαράδρα : Στὰ βουνὰ συναντοῦμε πολλὰς φορές καὶ βαθιές χαράδρες. *Χαράδρα* λέγεται ἓνα στενόμακρο καὶ ἀπόκρημο ἀνοιγμα τοῦ βουνοῦ.

Στὰ βουνὰ διακρίνομε ἀκόμα ἀπάτητους γκρεμούς, μεγάλα δάση, μεγάλες σπηλιές καὶ θεόρατους βράχους. Πολλὰς φορές ἀνάμεσα ἀπὸ δύο ἢ περισσότερα βουνὰ βρίσκεται μιὰ πεδιάδα, ποὺ τὴν διασχίζουν ποτάμια. Ἡ πεδιάδα αὐτὴ λέγεται *κοιλιάδα*.

Ἡφαίστεια : Ὑπάρχουν βουνὰ γυμνά, ποὺ ἀπὸ τὴν κορυφή τοὺς βγαίνουν φωτιές, πέτρες, καπνός, στάχτη, ἀέρια πνιγρὰ καὶ πυρακτωμένο ὕλικό (λάβα).

Αὐτὰ τὰ βουνὰ λέγονται *ἠφαίστεια*. Ἡ κορυφή τοὺς, ἀπὸ τὴν ὁποία βγαίνει λάβα, καπνοί, φωτιές κλπ. λέγεται *κρατήρας*. Ἡ λάβα καταστρέφει τὰ πάντα.

Ὑπάρχουν ἠφαίστεια *εσβεσμένα* καὶ ἠφαίστεια *ἐνεργά*. Στὴν πατρίδα μας ἔχομε ἓνα μόνον ἠφαίστειο, στὸ νησί Θήρα ἢ Σαντορίνη.

Πηγὴ, Ποτάμι : Τὰ νερά ἀπὸ τὶς βροχές κ' ἀπὸ τὰ χιόνια μαζεύονται μέσα στὴ γῆ σὲ πολὺ μεγάλες *ὕπόγειες δεξαμενές*.

Ὅταν μαζευτοῦν πολλά, τρυποῦν τὸ ἔδαφος καὶ βγαίνουν στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Τὸ μέρος ὅπου βγαίνει ὀλοκάθαρο τὸ νερὸ στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς λέγεται *πηγή*.

Τὰ νερά τῶν πηγῶν ρέουν πρὸς τὰ κάτω καὶ σχηματίζουν *ρυάκια*.

Τὰ νερά πολλῶν πηγῶν ἢ καὶ μιᾶς πηγῆς, ἂν τρέχῃ πολὺ νερὸ ἀπ' αὐτῆ, σχηματίζουν τὸ *ποτάμι*.

Τὸ ποτάμι ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὴ θάλασσα γίνεται πὸ μεγάλο, γιὰ τὴν χύνεται σ' αὐτὸ κ' ἄλλα μικρότερα ποταμάκια. Τὰ μικρότερα αὐτὰ ποταμάκια λέγονται *παρὰπόταμοι*.

Τὸ μέρος ὅπου αἰγίνουν δύο ἢ περισσότερα ποτάμια λέγεται *συμβολή* (σμίξη).

Ἄν κοιτάζουμε τὸ ποτάμι καθὼς προχωρεῖ πρὸς τὴ θάλασσα, παρατηροῦμε τὶς δύο *δεξιές*

του ποταμού, τη δεξιά και την αριστερή όχθη. Δεξιά είναι εκείνη που είναι στο δεξί μας χέρι και αριστερά εκείνη που είναι στο αριστερό μας χέρι. Το άνοιγμα του ποταμού από τη μία όχθη ως την άλλη, δηλαδή το αλάκι του ποταμού λέγεται *κοίτη* του ποταμού.

Το μέρος στο όποιο άνατμώνεται το ποτάμι με τη λίμνη ή με τη θάλασσα και χύνει τα νερά του εκεί, λέγεται *εκβολή*.

Καταρράκτης: Καθώς τρέχει το ποτάμι προς τη θάλασσα, αν συναντήσει κανένα γκρεμό

λιμνών και χάνεται. Τα άνοιγματα αυτά, που καταπίνουν το νερό λέγονται *καταβάθρες*.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Έργασία 1η. Να εϋρουν τα παιδιά στις παραπάνω εικόνες και στην όλοσέλιδη χρωματιστή εικόνα μία *πεδιάδα*, ένα *λόφο*, ένα *βουνό*, ένα *δροσπέδιο*, μία *δροσειρά*, ένα *διάσειο*, μία *χαράδρα* και μία *κοιλάδα*.
Ακόμη να κάμουν τέτοια στο άμμοδοχείο και να *ιχνογραφήσουν* τέτοια στο χαρτί. Ακόμη να κάμουν τέτοια με πηλό ή πλαστίλη.

Έργασία 2η. Να εϋρουν τα παιδιά στις παραπάνω εικόνες μία *πηγή*, ένα *ρύακι*, ένα *ποταμό*, έναν *καταρράκτη* και μία *εκβολή* σε θάλασσα. Να κάμουν τέτοια μόνα τους στο άμμοδοχείο και να *ιχνογραφήσουν* τέτοια στο χαρτί. Ακόμη να κάμουν τέτοια με πηλό και πλαστίλη.

Έργασία 3η. Τις ίδιες *εργασίες* να κάμουν για τη *λίμνη*, "Ελος, και *Καταβάθρα*.

Έργασία 4η. Σε κάθε *έκδρομη* τα παιδιά να *εϋρίσκουν* μόνα των, *επίνω* στο *εδαφος*, *όμοια* με τα *παραπάνω γεωγραφικά στοιχεία*.

Πηγή.

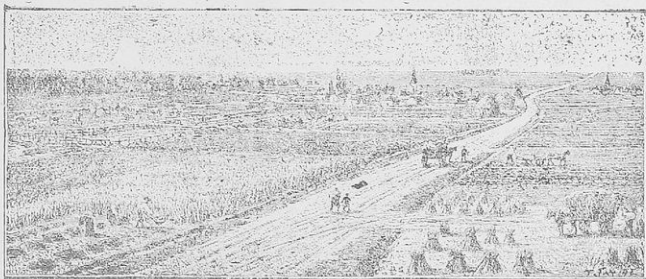
ή κανένα βράχο, πίπτει με μεγάλη όρμη και σχηματίζει τον *καταρράκτη*. Αν το νερό είναι πολύ και το ύψος του καταρράκτη αρκετό, τότε άκούεται από μακριά μία μεγάλη βοη του νερού.

Λίμνες: Σε μερικά μέρη της γης υπάρχουν μερικά *κοιλώματα γεμάτα* με νερά από *πηγές*, από *βροχές* ή από *χιόνια*. Έχουν αρκετό βάθος και *άπλώνονται* σε μεγάλη έκταση. Είναι οι *λίμνες*. Τα νερά τους δέν στερεούουν ποτέ, ούτε το καλοκαίρι, και ζοϋν στις *λίμνες*, όπως και στα *ποτάμια*, διάφορα είδη *ψαριών*.

"Ελη: Υπάρχουν όμως και *μικρά κοιλώματα* της γης όπου *μαζεύεται* λιγοστό νερό. Σε αυτά *φυτρώνουν* καλάμια και μερικά *φυτά*, που προκόβουν *μονάχα* στο νερό και λέγονται *δροχαρή* ή *δροβία*. Οι μικρές αυτές *λιμνούλες* με τα *δροχαρή φυτά* λέγονται *έλη*. Στα έλη ζοϋν *βάτραχα* και *πολλά* *κουνούπια*. Τα *κουνούπια* *πολλαπλασιάζονται* εκεί και *μεταδίδουν* στους *άνθρώπους* μία *καταραμένη* *άρρώστεια*, την *ελονσοία*. Τώρα όμως με τα *διάφορα έντομοκτόνα* *ραντίζονται* τα έλη και *γίνονται* *άκινδυνα*.

Καταβάθρες: Σε μερικά μέρη της γης υπάρχουν *άνοιγματα* του *εδάφους*, *τρύπες* *μεγάλες*, που μέσα *χύνεται* το *νερό* των *ποταμών* ή των

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πεδιάδα.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΠΟΥ ΞΕΧΝΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Παραλίες και άκρογιάλια: Τα μέρη της *ξηράς*, που τα *βρέχει* ή *θάλασσα* λέγονται *παραλίες*.

"Όταν η *παραλία* είναι γεμάτη από *άμμο* και δέν έχει *καθόλου πέτρες* και *βράχους*, λέγεται *γιαλός* ή *άκρογιάλι*. "Όταν η *παραλία* είναι γεμάτη *πέτρες* και *βράχους* και το *εδαφός* της είναι *άνωμαλο*, λέγεται *άκρη*.

Χερσόνησος: *Χερσόνησος* είναι ένα μεγάλο

μέρος της ξηράς, που μπαίνει μέσα στη θάλασσα.

Άκρωτήριο και Φάρος: *Άκρωτήριο* είναι ένα άκρο της χερσονήσου, που προχωρεί βαθιά μέσα στη θάλασσα. Έπειδή τα άκρωτήρια είναι συνήθως γεμάτα πέτρες και βράχους και υπάρχει φόβος να κτυπήσει εκεί κανένα πλοίο τη νύκτα, έκτισαν εκεί οι άνθρωποι ένα κτίριο σαν καπναναριό και κάθε βράδυ ανάβουν στην κορυφή του ένα φώς, που φέγγει στα πλοία που ταξιδεύουν τη νύκτα. Το κτίριο αυτό λέγεται *φάρος* και ο άνθρωπος που μένει εκεί και ανάβει και σβύνει το φώς λέγεται *φαροφύλακας*.

Ίσθμός και Πορθμός: *Ίσθμός* είναι μία στενή λωρίδα της ξηράς, που χωρίζει δυο θάλασσες και ένώνει δυο μεγάλες στεριές. *Πορθμός* είναι το αντίθετο του Ίσθμου. Είναι μία λωρίδα θάλασσας που ένώνει δυο θάλασσες και χωρίζει δυο στεριές, όπως ο πορθμός του Εύρππου και του Ρίου και Άντιρρίου.

Νήσος: *Νήσος* είναι ένα μικρό ή μεγάλο μέρος της ξηράς, που όλογυρα το κυκλώνει ή θάλασσα. Όταν πολλά νησιά εύσκονται τό ένα κοντά στο άλλο, λέγομε ότι αποτελούν μία *συστάδα νήσων* ή ένα *άρχιπέλαγος*.

Σκόπελος και Ύφαλος: *Σκόπελος* είναι ένας βράχος, που εξέχει όλλγο από τη θάλασσα, ώστε μόλις φαίνεται. *Ύφαλος* είναι ένας βράχος, που ή κορυφή του εύσκείται πιο χαμηλά από την έπιφάνεια της θάλασσας και που μόλις διακρίνεται με τα μάτια του ανθρώπου.

Κόλλος, Όρμος, Λιμάνι, Κόλπος είναι μία θάλασσα που μπαίνει βαθιά μέσα στην ξηρά. *Όρμος* είναι μία μικρή θάλασσα, που μπαίνει

μέσα στην ξηρά. Στους όρμους εύσκουν καταφόγιο τά πλοία, όταν υπάρχει κίνδυνος από τις τρικυμίες. *Λιμάνι* είναι μία θάλασσα κλειστή όλόγυρα από ξηρά, κι' ανοιχτή μονάχα από ένα μέρος, για να μπαίνουν και προφυλάσσονται τά πλοία από τις τρικυμίες. Στο λιμάνι εύσκουν ασφάλεια τά πλοία και φορτώνουν και ξεφορτώνουν με την ήσυχία τους. Υπάρχουν τά *φυσικά* λιμάνια, εκείνα δηλαδή που βρέθηκαν από τη φύση, και τά *τεχνητά*, όσα δηλαδή τά έκαναν οι άνθρωποι.

Τενάγη και Σύρτεις: *Τέναγες* είναι ένα μέρος της θαλάσσης πολύ ρηχό σε άρκετό πλάτος. *Σύρτεις* είναι κινητή σωρό άμμου μέσα στη θάλασσα.

Διώρυγα: *Διώρυγα* είναι ένα τεχνητό αυλάκι, που ένώνει δυο θάλασσες και χωρίζει δυο στεριές. Στην πατρίδα μας έχομε μόνο μία διώρυγα, τη διώρυγα της Κορίνθου.

Πέλαγος, Θάλασσα, Όκεανός: *Πέλαγος* είναι μία θάλασσα όχι πολύ βαθιά και ανάμεσα σε έξήρα. *Η Θάλασσα* είναι μεγαλύτερη από τό πέλαγος και ο *Όκεανός* πολύ πιο μεγάλος από τη θάλασσα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Έργασία 1η. *Νά εύρουν τά παιδιά μόνα τους στις παραπάνω εικόνες όλες τις γεωγραφικές έννοιες που σχετίζονται με τη θάλασσα. Άκόμη νά κάμουν τέτοια βρούα στο άμμοδοχείο, σπόν πηλό, και στην πλαστική και νά ίχνογραφήσουν τέτοια στο χαρτί.*

Έργασία 2η. *Στις έκδρομες τά παιδιά, όσα ζούν σε παράλια μέρη, νά δείγνουν μόνα των, όπου υπάρχουν τά παραπάνω γεωγραφικά στοιχεία.*

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙ

Στά έπόμενα μαθήματα θα έξετάσωμε την πατρίδα μας την Έλλάδα. Θα τη γνωρίσωμε από τό χάρτη και από τά βιβλία. Καλά θα ήταν νά τη γνωρίσωμε ταξιδεύοντας. Δέν είναι όμως εύκολο και γι' αυτό θα κάνωμε ταξίδια με τό νοσ μας στο χάρτη. Στο χάρτη υπάρχουν διάφορα χρώματα και σχήματα, που θα σάς διδάξει ο Δάσκαλόσ σας τί παριστάνει τό καθένα.

Θέσις-έκτασις-σύνορα: *Η* πατρίδα μας ή Έλλάδα εύσκείται στο νοτιότερο άκρο της *Έλληνικής Χερσονήσου*, ή όποια λέγεται και *Βαλκανική* ή *Χερσόνησος του Αίλιου*. Έχει έκταση 132.700 τ.χμ. Στον ορεινό προς τά βόρεια με την *Άλβανία*, τη *Γουινουσαβία* και τη *Βουλγαρία*, προς τά ανατολικά με τό *Αίγαίο πέλαγος* και με την *Τουρκία*, προς τά δυτικά με τό *Ίόνιο πέλαγος* και προς τά Νότια με τη *Μεσόγειο Θάλασσα*.

Η έξαιρετική αυτή θέσι που κατέχει ή Έλλάδα μας, είναι μοναδική στον κόσμο. Εύσκείται ανάμεσα των τριών Ηπειρών, Εύρώπης, Άσίας και Άφρικής και βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα την όποια αυλάκωνουν τά πλοία μας.

Τά γεγονικά μας Κράτη, μαζί με την Έλλάδα λέγονται *Βαλκανικά Κράτη* ή *Βαλκανική χερσόνησος*.

Βουιά: Τά βουιά της Έλλάδος πιάνουν τά 4/5 της έκτάσεώς της. Από τά βόρεια της Βαλκανικής χερσονήσου κατεβαίνουν μεγάλα βουιά, που έχουν για συνέχεια τά Ιδικά μας, την *Πίνδο*, τον *Όλυμπο*, τό *Γράμμο*, τά *Άγαραφα*, τά *Τζουμέρκα*, τον *Παργασσό*, τό *Βόιο*, τό *Παγαλά*, τον *Τυμφρηστό*, τό *Βαρδούσια*, τον *Κιθαρώνα*, την *Πενιέλι*, τον *Πάργωνα*, τον *Ταύγετο* και άλλα.

Πεδιάδες: Μεγαλύτερες πεδιάδες στην Έλλάδα είναι: ή *Θρακική* των *Σερρών*, της *Δρά-*

μας, τῆς *Θεσσαλονίκης*, ἢ *Θεσσαλικῆς*, τῆς *Ἀρτας*, τῆς *Λαμίας*, τῆς *Βοιωτίας*, τῆς *Ἠλείας*, τῆς *Μεσσηνίας*, τῆς *Δακωνίας* καὶ τῆς *Κορινθίας*.

Ποταμοί: Μεγαλύτεροι ποταμοὶ στὴν Ἑλλάδα εἶναι: ὁ *Ἐβρος* καὶ ὁ *Νέστος* στὴν Θράκη, ὁ *Στυρμόνας*, ὁ *Ἄξιος* καὶ ὁ *Ἀλιάκμων* στὴν Μακεδονία, ὁ *Ἀραχθός*, ὁ *Λούρος* καὶ ὁ *Καλαμῶς* στὴν Ἠπειρο, ὁ *Πηνειός* στὴν Θεσσαλία, ὁ *Ἀχελῷος*, ὁ *Εὐνῆος* καὶ ὁ *Σπερχεῖος* στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ὁ *Ἀλφειός* καὶ ὁ *Εὐρώτας* στὴν Πελοπόννησο.

Λίμνες: Κυριότερες λίμνες στὴν Ἑλλάδα εἶναι: ἡ *Πρέσπα*, τοῦ *Ὀστρούβου*, ἡ *Κιρηνίτις*, τῆς *Δοϊράνης*, τῆς *Καστοριάς* στὴν Μακεδονία. Στὴ Θεσσαλία εἶναι: ἡ *Βοιβήτις* καὶ ἡ *Συνιάς*. Στὴ Στερεὰ ἡ *Τοιχνῶν* καὶ ἡ *Υλίνη*. Στὴν Πελοπόννησο ἡ *Συμφαλία* καὶ στὴν Ἠπειρο ἡ *Παμβότις* τῶν Ἰωαννίνων. Στὴ Βοιωτία ἦταν ἄλλοτε καὶ ἡ λίμνη *Κωπαΐδα*. Σήμερα ὅμως εἶναι μία πολὺ εὐφορῆ πεδιάδα, πού ποτίζεται μὲ θαμνώσεις ὕδραυλικὰ ἔργα.

Κόλποι: Οἱ σπουδαιότεροι κόλποι στὴν Ἑλλάδα εἶναι: ὁ *Ἀμβρακικός*, ὁ *Πατραϊκός*, ὁ *Κορινθιακός*, ὁ *Σαρωνικός*, ὁ *Εὐβοϊκός*, ὁ *Παγασητικός*, ὁ *Θεσσαλικός*, ὁ κόλπος τῆς *Καβάλας*, ὁ *Μεσσηνιακός*, ὁ *Δακωνικός*, ὁ *Ἀργολικός*, ὁ κόλπος τῆς *Σούδας*, τῆς *Μεσαριάς* καὶ ἄλλοι.

Ἀκρωτήρια: Τὰ σπουδαιότερα ἀκρωτήρια εἶναι: Ὁ *Καφηρέας* (*Κάβο Ντόρο*) ἀνατολικά τῆς Εὐβοίας, ὁ *Ἀγρίτας*, τὸ *Ταίναρον* καὶ ὁ *Μαλέας* στὸ νότιο ἄκρο τῆς Πελοποννήσου.

Στενά καὶ διώρυγες: Τὰ σηµαντικώτερα στενά τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν εἶναι: 1) Τὸ στενὸ τοῦ *Εὐβοίου* (ἐλάχιστο πλάτος 40 μέτρα), ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Εὐβοία καὶ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. 2) Τὸ στενὸ τῆς *Δευκάδας* (ἐλάχιστο πλάτος 25 μέτρα), ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. 3) Τὸ στενὸ τοῦ *Ρίου* καὶ *Ἀντιρρίου* (ἐλάχιστο πλάτος 1850 μ.), 4) Τὸ στενὸ τοῦ *Ἀμβρακικοῦ* κόλπου ἢ τῆς *Πρέβεζας* (ἐλάχιστο πλάτος 500 μ.).

Διώρυγα: μόνο μία ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα, ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου. Ἔχει υἱκὸς 6,300 μ., βάθος 8 μέτρα καὶ πλάτος 24,60 μ.

Πρώτος: πού σκέφτηκε ν' ἀνοίξῃ ἓνα ἀύλακι γιὰ νὰ σμίξουν τὰ **νερά τοῦ Κορινθιακοῦ** καὶ

Σαρωνικοῦ ἦταν ὁ σοφὸς Περίανδρος στὰ 600 π.Χ., σταμάτησε ὅμως στὴ σκέψι, ἐπειδὴ ἡ Πυθία εἶπε νὰ μὴν πειράξουν τὸν Ἴσθμο, γιὰτὶ ἂν ἦταν θέλημα τοῦ Δία, θὰ ἔκανε αὐτὸς νησι τὴν Πελοπόννησο. Ἀργότερα ἔγιναν πολλὲς μικροδοκιμὲς χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὅταν ἐλευθερώθηκε ἡ Ἑλλάδα, μίᾶ γαλλικὴ ἔταιρα στὰ 1881 ἄρχισε σοβαρὰ ἔργασια, ἐξόδεψε ὅμως 42 εκατομμύρια χρυσὰ φράγκα καὶ ἐχρεώκοπήσε χωρὶς νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο.

Τέλος μίᾶ ἑλληνικὴ ἔταιρα μὲ ἐπί κεφαλῆς τὸν Ἀνδρέα Συγγρό ἐτελείωσε τὸ ἔργο, καὶ στὶς 25 Ἰουλίου τοῦ 1893 ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια καὶ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγὸς Σφακτηρία ἐπέρασε πρώτη τὴ διώρυγα.

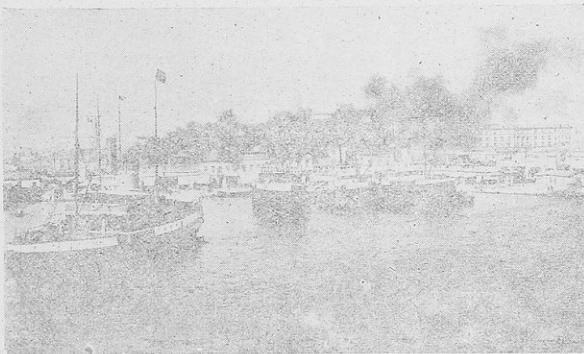
Λιμάνια: Τὰ σπουδαιότερα ἑλληνικὰ λιμάνια εἶναι: τοῦ *Πειραιῶς*, τῆς *Θεσσαλονίκης*, τῶν *Πατρῶν*, τοῦ *Βόλου*, τῶν *Καλαμῶν*, τῆς *Χαλκίδος*, τῆς *Σύρου*, τῆς *Μυτιλήνης*, τῆς *Ἀλεξανδρουπόλεως*, τοῦ *Ναυπλίου*, τοῦ *Ἀργοσταλίου*, τῶν *Χανίων*, τῆς *Ρεθύμνης*, τοῦ *Ἡρακλείου*, τῆς *Ρόδου* καὶ ἄλλα.

Νησιά: Τὰ ἑλληνικὰ νησιά ἀποτελοῦν ὀκτὼ μεγάλα συγκροτήματα, ἐκτὸς ἀπ' τὰ μεγάλα νησιά Κρήτη καὶ Εὐβοία. Τὰ συγκροτήματα αὐτὰ εἶναι: οἱ *Ἴονιοι νῆσοι* (Κεφαλληνία, Κέρκυρα,

Ζάκυνθος κλπ.), οἱ νῆσοι τοῦ *Μυρτιῶν πελάγους* καὶ τοῦ *Δακωνικοῦ κόλπου* (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα κ.λ.) οἱ νῆσοι τοῦ *Σαρωνικοῦ κόλπου* (Σαλαμίνα, Αἴγινα κλπ.), οἱ *Κυκλάδες* (Νάξος, Ἄνδρος, Πάρος, Τήνος, κλπ.), ἡ *Δωδεκάνησος* (Ρόδος, Κῶς, Κάρπαθος κλπ.), οἱ *βόρειοι Σποράδες* (Σκῦρος, Σκόπελος, Ἀλόνησος κ.λ.π.), οἱ νῆσοι τοῦ *Ἀργολικοῦ κόλπου* (Υἶδρα, Πόρος, Σπέτσαι κ.λ.π.) καὶ τέλος τὸ συγκροτήμα τῶν νήσων τοῦ *Βορειοῦ Αἰγαίου* (Λέσβος, Χίος, Σάμος κ.λ.π.).

Θάλασσες: Οἱ σπουδαιότερες ἑλληνικὲς θάλασσες εἶναι: Στὰ ἀνατολικά τὸ *Αἶγατο πέλαγος* καὶ στὰ δυτικὰ τὸ *Ἴόνιο πέλαγος*. Ὑπάρχουν καὶ τὰ τρία μικρότερα πέλαγη, πού ἀποτελοῦν τμήματα τοῦ Αἰγαίου. Εἶναι τὸ *Κρητικόν*, τὸ *Μυρτιῶν* καὶ τὸ *Θρακικόν* πέλαγος.

Κλίμα: Ὅλοι οἱ τόποι στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχουν τὸ ἴδιο κλίμα. Στὰ παράλια μέρη τὸ κλίμα εἶναι γλυκὸ τὸ χειμῶνα καὶ ὀρεσπερὸ τὸ καλοκαίρι, δηλ. θαλάσσιο κλίμα. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας καὶ μάλιστα στὴ Βόρεια Ἑλλάδα ἔχουν

Τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς.

κλίμα είναι *ήπειρωτικό*, δηλαδή το χειμώνα είναι πολύ ψυχρό και το καλοκαίρι πολύ ζεστό. Με μία λέξη το κλίμα της Ελλάδος είναι *εὐ-νεατό*.

Σεισμοί: λέγονται οι απότομοι και αιφνίδιοι τιναγμοί του ἔδαφους, οι οποίοι γίνονται από μία αἰτία που βρίσκεται μέσα στη γῆ. Στην Ελλάδα έγιναν πολλοί Ισχυροί σεισμοί με καταστροφικά ἀποτελέσματα. Τέτοιοι σεισμοί έγιναν στο Αίγιο το 1861, στη Χίο το 1881, στο Ἡράκλειο της Κρήτης στις 26 Ἰουνίου 1926, στην Κόρινθο στις 22 Ἀπριλίου 1928, στη Χαλκιδική στις 26 Σεπτεμβρίου 1929, στη Λάρισα το 1940, στη Λευκάδα το 1948, στη Ζάκυνθο και Κεφαλληνία, το 1953, στο Βόλο το 1955 και πολλοί ἄλλοι.

Προϊόντα: α) *Γεωργικά:* Ἡ πατρίδα μας Ἑλλάδα είναι κυρίως χώρα γεωργική και οι περισσότεροι κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται με τὴ γεωργία. Τα σπουδαιότερα γεωργικά προϊόντα είναι: *Σταφίδα, καπνὰ, κρασί, σιτηρὰ, ῥύζι, βαμβάκι, λάδι, ἐλιές, πορτοκάλια* και ἄλλα. Σὲ μερικά μέρη, ὅπως στη Θεσσαλία, στη Θράκη, στη Μεσογία, ἀσχολοῦνται οι κάτοικοι και με τὴ *μετασοκοληγοπορία*. Στην Ἀττικὴ ἀσχολοῦνται και με τὴ *μελισσοκομία* και είναι σὲ ἄλλους γνωστὸ το περιφῆμο *μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ*.

β) *Κτηνοτροφικά:* Στὰ βουνὰ και στὰ μέρη ὅπου ὑπάρχουν βοσκότοποι και λιβάδια, οι κάτοικοι ἀσχολοῦνται με τὴν *κτηνοτροφία*, που μάς δίδει ἀρκετὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

γ) *Δασικά:* Ὑπάρχουν στὴν πατρίδα μας και ἀρκετὰ δάση ἀπὸ τὰ ὅποια οι κάτοικοι παίρουν ἔξωλεα γιὰ τὶς οἰκοδομές, γιὰ τὰ ἐπιπλα, καθὼς και ἄλλα *δασικά* προϊόντα γιὰ τὶς ἄλλες ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων ὅπως είναι οἱ ἔβερμασι κ.λ.π. Στὰ δάση μας ζοῦν ἀκόμα πολλὰ ἄγρια ζῷα, ὅπως ἡ *ἀρκούδα*, σὲ μερικά δάση τῆς Μακεδονίας κ.τ.λ., ὁ *λύκος*, τὸ *σακάλι*, ἡ *ἀγριό-βουβα*, τὸ *ἀγριογούρουνο*, ἡ *ἀλεπού* και ἄλλα, σὲ ἄλλα δάση τῆς πατρίδος μας.

δ) *Ἀλιευτικά:* Στὰ παράλια οι κάτοικοι ἀσχολοῦνται με τὸ *ψάρεμα* και σὲ μερικά νησιά τῆς Δωδεκανήσου ἀσχολοῦνται με τὴν ἀλιεία σφουγγαριῶν.

ε) *Ὄρυκτα:* Τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος μας ἔχει σπάνια και πολύτιμα ὀρυκτὰ προϊόντα, ὅπως *μολύβι, σίδηρο, λιντίνη, τσίγκο, χαλκὸ, βαξίτη, σμύριδα*. Στὴ νῆσο *Κίμωλο* βγαίνει ἡ *κωμάλια*. Στὴν Πεντέλη βγαίνει τὸ περιφῆμο *λεν-κὸ μάραρο*.

Στὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος μας ὑπάρχουν ἀκόμη και *λαμαϊνὲς πηγές*, που θεραπεύουν πολλές ἀρρώστειες. Τέτοιες πηγές ὑπάρχουν στὴν *Αἰθρῶ*, στὸ *Δουτράκι*, στὰ *Καμμένα Βούρλα*, στὶς *Θεομοσῆλες*, στὸ *Πλατύστομο*, στὴν Ὑπάτη, στὴν *Κυλλήνη*, στὴν *Νιγρίτα*, στὸ *Δαγυαδὰ*, στὴ *Δέσφα*, στὰ *Μέθανα*, στὸ *Σμόκοβο*, στὴν Ἰκαρία, *Κύθνο*, *Κόνιτσα*, *Καλάρα*, *Σελανίτινα* κ.λ.π.

ς) *Βιομηχανικά:* Στὴν πατρίδα μας ὑπάρχει βιομηχανία *καπνοῦ, ὑφασμάτων*, κατεργασίας *δερμάτων* και *ἄλλων*. Οι βιομηχανίες αὐ-

τὲς εὐρίσκονται στὰς Ἀθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκη, Βόλο, Πάτρας, Καλάμας, Καβάλα, Ἑδεσσα, Νάουσα και ἄλλοι.

Τουρισμός: Πολὺ σπουδαῖος παράγοντας πλουτισμοῦ τῆς χώρας μας είναι και ὁ *Τουρισμός*. Τὴν πατρίδα μας με τὶς ὑπέροχες φυσικὲς καλλονές, με τὸν καταγάλανο οὐρανὸ και με τὶς πολλὲς ἀξιοθαύμαστες ἀρχαίότητες, τὴν ἐπισκέπτονται συχνὰ πολλὲς χιλιάδες περιηγητῶν και τὴ θαυμάζουν. Ἐταῖ ο τουρισμοῦ αὐτὸς ἀφήνει πολὺ χρήμα στὸν τόπο μας.

Συγκοινωνία: Στὰ παράλια μέρη και στὰ νησιά τῆς πατρίδος μας ἡ συγκοινωνία γίνεται με *πλοία*. Ἡ πατρίδα μας ἔχει ἀξιόλογο ἐμπορικὸ στόλο, που ταξιδεύει στὰ λιμάνια μας και στὶς διάφορες ξένες θάλασσες. Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας μας ἡ συγκοινωνία γίνεται με τὸ *αεροδρομικὸ δίκτυο* και με τὰ *αὐτοκίνητα*.

Ἀκόμα ἔχομε και ἀξιόλογη ἀεροπορικὴ συγκοινωνία με τὸ ἐσωτερικὸ και με ἄλλοι τὸν κόσμο.

Πληθυσμός: Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος, σύμφωνα με τὴν τελευταία ἀπογραφή, ἀνέρχεται εἰς 7.630.000 κατοίκους.

Θρησκεία: Ἡ ἐπίσημη θρησκεία τῆς πατρίδος μας είναι ἡ *Ὁρθόδοξη Χριστιανική*.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος είναι αὐτοκέφαλος. Ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸ τῆς, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως και διοικεῖται ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Παίδεια: Ἡ ἐκπαίδευσι στὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ *Στοιχειώδη*, τὴ *Μέση* και τὴν *Ἀνωτάτη*. Ἡ Στοιχειώδης παρέχεται ἀπὸ τὸ κράτος δωρεάν. Ὑπάρχουν σὲ ἄλλο το κράτος 10.000 περίπου *Δημοτικὰ Σχολεῖα* στὰ ὅποια φοιτοῦν ἕνα ἑκατομμύριο περίπου παιδιὰ. Ἡ φοίτησι στὰ δημοτικὰ σχολεῖα είναι ὑποχρεωτική. Σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως είναι τὰ *Γυμνάσια*, τὰ *Λύκεια*, τὰ *Ἀστικὰ Σχολεῖα*, οἱ *Ἑμπορικὲς* *Λυκὲς* και ἄλλα *Ἐπαγγελματικὰ Σχολεῖα*.

Γιὰ τὴν Ἀνωτάτη ἐκπαίδευσι ὑπάρχουν τὰ *Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν* και *Θεσσαλονίκης*, τὸ *Πολυτεχνεῖο*, ἡ *Ἀνωτάτη Ἑμπορικὴ Σχολή*, ἡ *Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν*, ἡ *Ἀνωτάτη Δασολογική*, ἡ *Ἀνωτάτη Γεωπονική*, οἱ *Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες* κ.λ.π.

Πολίτευμα: Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος είναι *Βασιλευσμένη Δημοκρατία* με ἀνώτατο ἄρχοντα τὸν *Βασιλέα Παῦλο*. Τοὺς νόμους τοὺς ψηφίζει ἡ Βουλὴ. Οι βουλευταὶ ἐκλέγονται ἀπὸ τὸ λαὸ.

Πρωτεύουσα: Πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος είναι αἱ Ἀθήναι.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ἔργασια 1η. Νὰ περιγράψετε εἰς ὀφθαλμοὺς, ποιὰ παρέχουν στὴν πατρίδα μας ὁ τουρισμὸς, ἡ ναυτιλία και ἡ συγκοινωνία.

Ἔργασια 2α. Ποιὰ είναι τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Πατρίδος μας ;

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἑλλάδα, ἀνάλογα μὲ τὶς διαφορὰς τῆς μορφῆς τοῦ ἐδάφους τῆς, χωρίζεται σὲ δέκα μεγάλα γεωγραφικὰ διαμερίσματα ἢ περιοχές. Αὐτὰ εἶναι :

1. Ἡ *Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἡ Εὐβοία*. 2. Ἡ *Πελοπόννησος*. 3. Ἡ *Θεσσαλία*. 4. Ἡ *Ἠπειρος*. 5. Ἡ *Μακεδονία*. 6. Ἡ *Θράκη*. 7. *Τὰ νησιά τοῦ Ἴονίου Πελάγους*. 8. *Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους*. 9. Ἡ *Κρήτη*. καὶ 10. Ἡ *Λωδεκάνησος*.

Ἐκτός ἀπὸ τὸ χωρισμὸ αὐτὸ, ἡ Ἑλλάδα γιὰ νὰ διοικητῆ καλύτερα χωρίστηκε σὲ πολλὰς μικρότερες περιοχές καὶ ἡ κάθε μία λέγεται *Νομός*. Ὁ διοικητῆς τοῦ Νομοῦ λέγεται *Νομάρχης*. Οἱ νομάρχαι παίρνουν διαταγὰς ἀπὸ τὴν *Κυβέρνησι*. Ἡ πόλις ποῦ μένει ὁ Νομάρχης λέγεται *Πρωτεύουσα* τοῦ Νομοῦ.

Ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶναι χωρισμένη σὲ 49 Νομούς, καὶ μία Γεν. Διοίκησι (Δωδεκανήσου).

1. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα ἐκτείνεται πρὸς νότον τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ φθάνει ὡς τὸν Κορινθιακὸ καὶ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο.

Ἐκτασις καὶ πληθυσμὸς. Ἐχει μαζὶ μὲ τὴν Εὐβοία, ἔκτασι 20.960 τετραγ. χιλιόμετρα καὶ μὲ τὰ νησιά τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς 21.510 καὶ πληθυσμὸ 2.123.000 κατοίκους σύμφωνα μὲ τὴν ἐπίσημη ἀπογραφή τοῦ 1951.

Ὅπως βλέπομε στὸ χάρτη, οἱ ὕψηλότερες ὄροσειρές εὐρίσκονται στὸ κεντρικὸ μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ διευθύνονται ἀπὸ τὸ βορρᾶ πρὸς τὸ νότο. Οἱ ὄροσειρές αὐτὲς εἶναι τὰ *Ἄργαφα*, ὁ *Τυμφρηστὸς*, τὰ *Βαρδούσια*, ἡ *Γκιώνα*, καὶ ὁ *Παρνασσὸς* καὶ διαιροῦν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα σὲ *Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ*.

Α' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ

Ὅρια—ἔκτασις καὶ πληθυσμὸς. Ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα εὐρίσκεται στὸ ἀνατολικὸ τμήμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ συνορεύει πρὸς βορρᾶν μὲ τὴν Θεσσαλία ἀπὸ τὴν ὁποία τὴν χωρίζει τὸ ὄρος Ὄθρυς, πρὸς νότον βρέχεται ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ καὶ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο, ποῦ τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. καὶ Α. μὲ τὸν Μαλιακὸ καὶ τὸν Εὐβοϊκὸ κόλπο, ποῦ τὴν χωρίζουν ἀπὸ τὴν Εὐβοία, καὶ πρὸς Δ. συνορεύει μὲ τὰ βουνὰ Τυμφρηστὸ καὶ Βαρδούσια καὶ τὸ Μόργο (ἢ Δάφνο) ποταμὸ. ποῦ τὴν χωρίζουν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἐχει ἔκτασι μὲ τὰς νήσους 13.215 τετρ. χιλιόμετρα καὶ πληθυσμὸ 1.863.000 κατοίκους.

Μορφή τοῦ ἐδάφους. Ὅπως μᾶς δείχνει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι τὸ περισσότερο ὄρεινόν, ἔχει ὄμως καὶ ἀρκετὰς κοιλάδες καὶ πεδιάδες.

Οἱ ὄροσειρές διευθύνονται ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Σπουδαιότερες ὄροσειρές πρὸς βορρᾶν εἶναι ἡ *Ὄθρυς*, ποῦ φθάνει ἔως τὸν Παγασητικὸ κόλπο, νοτιώτερα ἡ *Ὀΐτη* καὶ τὸ *Καλλιδρόμο*. Κατὰ μῆκος τῆς παραλλᾶς τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἐκτείνονται τὰ χαμηλὰ βουνὰ τῆς Ἀταλάντης, πρὸς Δ. εἶναι τὰ ὄρη *Τυμφρηστὸς* καὶ *Βαρδούσια*, στὸ μέσον εἶναι ἡ *Γκιώνα* καὶ ὁ *Παρνασσὸς*. Πρὸς τὰ Ν.Α. εἶναι ὁ *Ἐλικώνας*, ὁ *Κιθαιρώνας*, ὁ *Πατέρας* πρὸς Ν. τοῦ Κιθαιρώνα, τὰ *Γεράνεια* τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἀττικὴ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς *Πάρνηθα*, *Πεντελικὸ* καὶ *Ἰγυμντὸς*.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν σχηματίζονται κοιλάδες καὶ πεδιάδες. Κυριώτερες κοιλάδες εἶναι ἡ *κοιλιάδα τοῦ Σπερχεῖοῦ ποταμοῦ*, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς Ὀϊτης καὶ τῆς Ὄθρυς καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸ Μαλιακὸ κόλπο. Ἡ κοιλιάδα αὐτὴ ποτίζεται ἀπὸ τὸ Σπερχεῖο ποταμὸ καὶ τοὺς παραποτάμους αὐτοῦ Γοργοπόταμο καὶ Ἀσσιπὸ καὶ κάμνει τὸ ἔδαφος εὐφορτάτο. Ἡ *κοιλιάδα τῆς Ἀμφίσσης*, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἡ *κοιλιάδα τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ*, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Παρνασοῦ. Μεταξὺ τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου σχηματίζεται καὶ ἡ μικρὴ *πεδιάδα τῆς Λοκίδος* ἢ τῆς Ἀταλάντης.

Οἱ πεδιάδες τῆς *Λειβαθίδος* καὶ τῶν *Θηβῶν*

περικλείονται γύρω από βουνά και ομοιάζουν με λεκάνη. Την πεδιάδα της Λειβαδιάς διαρρέει ο ποταμός **Βοιωτικός Κηφισός**. Άλλοτε τὰ νερά του Κηφισού χύνοντο μέσα στη λεκάνη της Κωπαΐδας, που ήτο άλλοτε λίμνη. Σήμερα τὰ νερά διοχετεύονται στη θάλασσα του Εύβοϊκού κόλπου και ή λίμνη έχει άποξηρανθή. Νοτιότερα προς Β.Α. των Θηβών είναι οι δύο μικρές λίμνες, ή **Υλίκη** και ή **Παραλίμνη**. Την πεδιάδα των Θηβών διαρρέει ο **Δωσιός ποταμός**, ο όποτος χύνεται εις τον Εύβοϊκό κόλπο. Άλλες μικρότερες πεδιάδες είναι των **Αθηνών**, της **Ελευσίνας**, του **Μαραθώνος** και των **Μεσογείων** στην Άττική.

Παράλια. Όπως βλέπομε στο χάρτη, ή θάλασσα που βρέχει τὰ παράλια της Α. Στερεάς σχηματίζει πολλούς κόλπους, λιμάνια και ακρωτήρια. Τὰ κυριώτερα είναι ο **Μαλιακός** κόλπος με το λιμάνι της **Στυλίδας**, το λιμάνι του **Δαυρείου** και το άκρωτήριο **Σούνιο** εις το κάτω άκρο της Άττικής. Το Σούνιο λέγεται και Κάβο-Κολωνες διότι εις την κορυφή του σώζονται οι κολωνες του αρχαίου ναού του Ποσειδώνα. Ο **Σαρωνικός κόλπος** με το λιμάνι του **Πειραιά** και ο **Κορινθιακός κόλπος** με τον μικρό κόλπο και λιμάνι της **Ιτέας**.

Συγκοινωνία: Η συγκοινωνία στην ανατολική Στερεά Ελλάδα είναι πολύ άνεπτυγμένη. Όλες οι πόλεις και κωμοπόλεις εξυπηρετούνται με αυτοκίνητα και λεωφορεία. Η συγκοινωνία εξυπηρετείται και με τη σιδηροδρομική γραμμή Πειραιώς — Αθηνών — Θεσσαλονίκης και Πειραιώς-Αθηνών-Χαλκίδος και με ατμόπλοια και βενζινόπλοια με όλα τὰ λιμάνια της Ελλάδος.

Κλίμα—προϊόντα. Το κλίμα στα παράλια μέρη είναι γλυκό το χειμώνα και δροσερό το καλοκαίρι και εύδοκιμεί ή άμπελος, ή ελιά, οι συκές και άλλα όπωροφόρα δένδρα. Στο έσωτερικό της χώρας το κλίμα είναι ψυχρό το χειμώνα και ζεστό τὰ θέρος. Εκεί καλλιεργούνται σιτηρά, όσπρια, λαχανικά, άραβόσιτος, βαμπάκι και καπνός.

Διοικητική Διαιρέσι: Η Ανατολική Στερεά Ελλάδα διαιρείται σε 4 νομούς: 1. **Αττικής**, 2. **Βοιωτίας**, 3. **Φθιώτιδος**, 4. **Φωκίδος**. Η νήσος **Εύβοια** αποτελείται από ένα νομό, και άνήκει στα νησιά του Αιγαίου, θά τον διαχθοθούμε όμας μαζί με την Ανατολική Στερεά Ελλάδα, γιατί γειτονεύει πολύ με αυτή.

ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Έκτασις—πληθυσμός: Ο Νομός Άττι-

κής έχει έκταση 3,805 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 1.556.000 κατοίκους. Εύρσκεταιι στο ΝΑ. μέρος της Ανατολικής Στερεάς Έλλάδος. Εις τον νομόν Άττικής άνήκουν και τὰ νησιά Αίγινα και Σαλαμίνα του Σαρωνικού κόλπου, ή έπαρχια Τροιζηνίας και τὰ νησιά Υδρα, Κύθηρα και Αντικύθηρα της Πελοποννήσου.

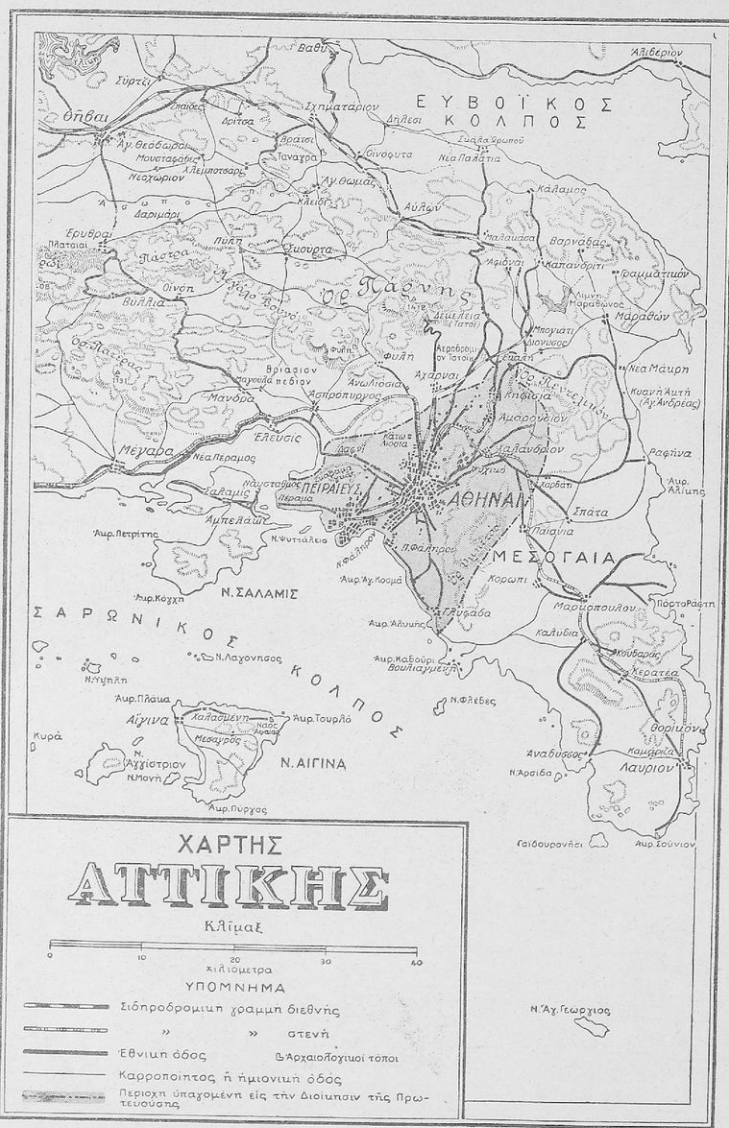
Μορφή του έδάφους. Το βόρειο και το κεντρικό μέρος της Άττικής είναι όρεινό ενώ προς τὰ παράλια της σχηματίζονται μικρές πεδιάδες που καταλήγουν στη θάλασσα. Οι πεδιάδες αυτές είναι 1) Η πεδιάδα των **Αθηνών**, 2) ή πεδιάδα της **Ελευσίνας**, 3) ή πεδιάδα των **Μεγάρων**, 4) ή πεδιάδα του **Μαραθώνα** και 5) ή πεδιάδα των **Μεσογείων**. Ποταμούς ή Άττική δέν έχει, οι δύο ποταμοί **Ιλισός** και **Κηφισός** είναι χειμάρροι.

Τὰ κυριώτερα όρη της Άττικής είναι: 1. Η **Πάρνηθα** (ύψος 1412 μ) κατάφυτο από πεδκα εις τις πλαγιές του και από έλατα εις τὰ από 1000 μέτρα και άνω μέρος του, Θαυμασίος αυτοκινητόδρομος οδηγεί μέχρι της θέσεως Άγία Τριάδα όπου υπάρχει και Σανατόριο. 2. Το **Πεντελικό** (ύψος 1108 μ) από το όποτον βγάζουν τὰ περιφήμα και από την άρχαιότητα Πεντελικά λευκά μάρμαρα 3. Ο **Υμηττός** (ύψος 1026 μ.) έχει αρκετά πεδκα και θυμάρι από το όποιο τρέφονται πολλές μέλισσες και παράγουν το έκλεκτό μέλι του Υμηττού. 4. Ο **Κιθαιρώνας** (ύψ. 1408 μ). Μεταξύ αυτού και της Πάρνηθας σχηματίζεται διόδος από την όποιαν περνά ή αυτοκινητιστική όδός συγκοινωνίας μεταξύ Άττικής και Βοιωτίας. 5. Ο **Πατέρας** (ύψος 1150 μ) χωρίζει την πεδιάδα της Έλευσίνας από την περιοχή των Μεγάρων. 6. Τὰ **Γεράνεια** τὰ όποια χωρίζουν την Άττική από την Πελοπόννησο. 7. Το **Αιγάλεω** (χαμηλό βουνό ύψους 453 μ) το όποιο είναι το νοτιώτερο τμήμα της Πάρνηθας. Σ' αυτό κάθησε ο Ξέρξης επί άργυροθρόνου και παρακολούθησε τή ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Παράλια: Παρό το νότιο μέρος της Άττικής είναι ο Σαρωνικός κόλπος όπου υπάρχει το μεγάλο λιμάνι του Πειραιά, ο κόλπος της Έλευσίνας και ο όρμος του Φαλήρου. Στο Δυτικό μέρος είναι ο Κορινθιακός κόλπος. Στο Ανατολικό είναι το Αιγαίο πέλαγος, όπου σχηματίζονται οι όρμοι του Μαραθώνα, της Ραφίνας, του Πόρτο Ράφτη και του Λαυρείου.

Έπαρχίες του Νομού

Ο νομός Άττικής διαιρείται σε 6 έπαρχίες.

1. Ἀττικῆς 2. Μεγαρίδος, 3. Αἰγίνης, 4. Τροιζηνίας, 5. Ὑδρας, 6. Κυθῆρων.

1. Ἐπαρχία Ἀττικῆς: Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς εἶναι αἱ Ἀθήναι, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

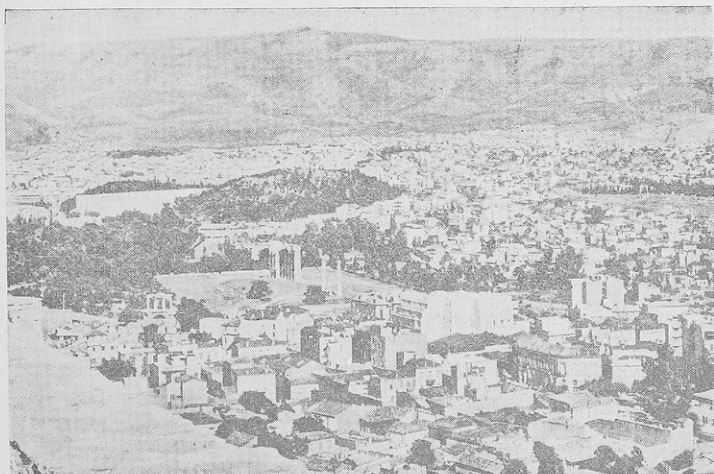
Ἄν ἀνεβούμε σ' ἓνα ὕψηλόν μέρος τῶν Ἀθη-

νῶν, τὸ Λυκαβηττὸ ἢ τὴν Ἀκρόπολι, βλέπομε, ὅτι ὁ ὄριζοντας στὰ περισσότερα μέρη κλείνεται ἀπὸ βουνὰ καὶ διὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ στὰ παράλια τῆς παρουσιάζει πεδιάδες, αἱ ὁποῖες τελειώνουν στὴ θάλασσα. Ἀνάμεσα στὰ βουνά, τὸν Ὑμηττὸ, τὸ Πεντελικὸ, τὴν Πάρνη-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

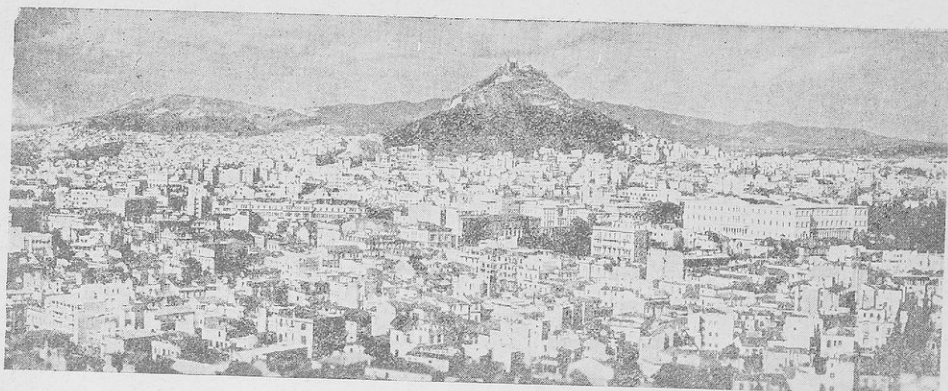

*Μερική άποψη τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνο.
Στὸ κέντρο φαίνεται ἡ Ἀκαδημία, τὸ Παρειαστήμιο καὶ ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη.*

*Μερική άποψη τῶν
Ἀθηνῶν*

*Ἐμπρὸς ἀριστερά: τμήμα
τοῦ Πύργου τοῦ Ζαπ-
τειῶν, ὁ λόφος τοῦ Ἀρ-
δητεῦ καὶ τὸ Στάδιο.
Εἰς τὸ βάθος δ' Ὑμηττός.*

"Αποψη τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολι. Στὸ βάθος εἶναι ὁ Λυκαβητῆς, δεξιὰ τὰ παλαιὰ ἀνάκτορα ὅπου στεγάζεται ἡ Βουλὴ.

καὶ τὸ Αἰγάλεω ἀπλώνεται ἡ πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία πρὸς τὰ Ν Δ., ὅπου τὸ μέρος εἶναι ἀνοικτό, ἐκτείνεται μέχρι τῆς παραλίας τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου.

Μιά χαμηλὴ λοφοσειρὰ (τὰ Τουρκοβούνια) με τοὺς μικροὺς λόφους τὸ Λυκαβητῆς, τὸ λόφο τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ τὸ λόφο τοῦ Φιλοπάτου χωρίζουν τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν σὲ δύο ἄνισα μέρη. Τὸ μεγαλύτερο μέρος εἶναι τὸ δυτικὸ καὶ τὸ μικρότερο τὸ ἀνατολικό.

Πρὸς τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι τὰ ὑψηλὰ ὄρη Κιθαιρώνας καὶ Πάρνηθα, ποὺ χωρίζουν τὴν Ἀττικὴ ἀπὸ τὴ Βιωτία.

ΑΘΗΝΑΙ

Στὸ μέσο σχεδὸν τῆς πεδιάδος εὐρίσκεται ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ ἡ ὠραιότερη πόλις τῆς Ἑλλάδος, με ὠραίες πλατεῖες καὶ ὠραίους δρόμους. Πολλὰ ποιήματα καὶ τραγούδια ἔγραψαν πολλοὶ γιὰ τὴν ὠραία μας πρωτεύουσα.

Ὁ μεγάλος μας ποιητὴς *Κ. Παλαμᾶς* ἔγραψε:

« Ἀθῆνα χρυσοστέφανη καὶ τιμημένη χώρα
οἱ μεγαλόχαιοι θεοὶ ἐπάνω σου ἀγρυπνοῦνε. »

Ἡ Ἀθῆνα ζαφειρόπριτα στῆς γῆς τὸ δακτυλίδι.

Στὴν Ἀθῆνα ὑπάρχουν πολλὰ καὶ ὠραία οἰκοδομήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξεχωρίζουν τὰ Πα-

λαιὰ ἀνάκτορα, ὅπου στεγάζεται ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων μας, ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιο, ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, τὸ Ἀρσάκειο, τὸ Μετσόβειο Πολυτεχνεῖο, τὰ ἱεροκομεῖα τοῦ Ἐδγγελισμοῦ καὶ τοῦ Ἐρυνθροῦ Σταυροῦ τὸ Ἀστεροσκοπεῖο ἐπάνω στον ὁμώνυμο λόφο, τὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο, τὸ Ζάππειο, τὸ ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ ἄλλα. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν τελευταία ἀπογραφή εἶναι 565.000 κατ. (δήμος Ἀθηναίων) καὶ μετὰ τῶν περίε συνοικισμῶν με τοὺς ὁποίους εἶναι ἐνωμένη ἀποτελεῖ μιὰ πόλι 910.000 κατ.

Ἡ ἀποψις τῆς πόλεως ἀπὸ τὸ λόφο τοῦ Λυκαβηττοῦ εἶναι θαυμασία. Σὲ πολλὰ μέρη διακρίνονται ὠραῖοι καὶ μεγάλοι κῆποι με ἀγάλματα. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Ἐθνικὸς κήπος, ὁ κήπος τοῦ Ζαππείου, τὸ ὠραῖο ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως, ὁ κήπος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, τὸ ἄλσος Παγκρατίου καὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ τῆς πλατεῖες διακρίνονται ἡ πλατεία τῆς Ὁμονοίας καὶ ἡ πλατεία τοῦ Συντάγματος.

Αἱ Ἀθῆναι στολίζονται καὶ με πολλές καὶ ὠραίες ἐκκλησίες.

Ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ξεχωρίζουν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ, τὸ Θηροεῖο.

Ἐπὶ αὐτὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως βλέπομε τὴν ἀθάνατη δόξα τῶν Ἀρχαίων Ἀθηνῶν, τὰ Προπύλαια, τὸν Παρθενῶνα, τὸ ναὸ τῆς Ἀπέροου Νίκης, τὸ Ἐρεχθίδειο με τῆς Καρυάτιδες καὶ τῆς ἄλλης ἀρχαιοτήτες, ποὺ χιλιάδες περιηγηταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἔρχονται νὰ θαυμάσουν.

Αι Ἀθήναι εἶναι ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν. Χιλιάδες φοιτηταὶ συγκεντρώνονται στὰς Ἀθήνας ἀπὸ ὅλες τῆς Ἑλληνικῆς χώρας.

Γύρω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν πολλοὶ συνοικισμοί: ἡ *Καλλιθέα* μὲ 47.000 κατ., ἡ *Νέα Φιλαδέλφεια* μὲ 10.000 κατ., ἡ *Νέα Ἰωνία* μὲ

καὶ ἔμπορεύματα ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικόν.

Αἱ Ἀθήναι συγκοινωνοῦν μὲ τὸν Πειραιά, μὲ τὸν ἠλεκτρικὸ σιδηρόδρομο, μὲ αὐτοκίνητα καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῶν ΣΠΑΠ καὶ τῶν ΣΕΚ. Ὁ Πειραιὲς συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ πολλὰ μέρη τῆς Β. Ἑλλάδος καὶ μὲ πλοῖα μὲ ὅλα τὰ λιμάνια καὶ μέρη καὶ τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Ἀπὸ τὸν Πειραιὸν διέρχονται τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ταξιδεύουσιν ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Μεσογείου πρὸς τὸν Ἑλλησποντο καὶ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

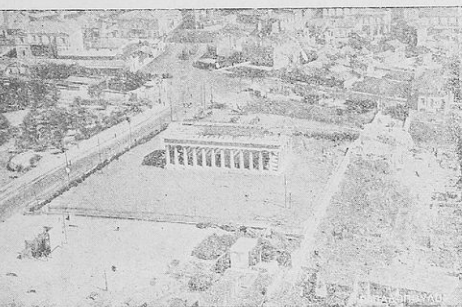
Στὸ μεγάλο αὐτὸ λιμάνι ὑπάρχουν πολλῆς καὶ μεγάλης ἀποθήκης καὶ ἀποβάθρες καὶ μεγάλοι ἠλεκτροκίνητοι γερανοὶ ποῦ φορτώνουν καὶ ξεφορτώνουν τὰ πλοῖα (φαίνονται στὴν εἰκόνα).

Στὸν προλιμένα τοῦ Πειραιῶς εἶναι οἱ δεξαμενῆς ὅπου καθαρίζονται τὰ πολεμικὰ καὶ ἔμπορικὰ πλοῖα. Ὑπάρχουν καὶ ναυπηγεῖα, ὅπου κατασκευάζονται καὶ ἐπισκευάζονται τὰ πλοῖα.

Στὸν Πειραιά ὑπάρχουν οἱ μεγαλύτεροι ἄκρουρμόλοι καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, πολλὰ ἐργοστάσια ἔλων τῶν εἰδῶν καὶ τὸ μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν προϊόντων καὶ λιπασμάτων, στὸ ὁποῖο κατασκευάζονται ὑαλικά, τοιμέντα καὶ χημικὰ λιπάσματα γιὰ τὴ λίπανσι τῶν ἀγρῶν.

Στὸ Νέο Φάληρο ὑπάρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα. Στὸν Πειραιά ἀνήκουν καὶ πολλοὶ συνοικισμοὶ ποῦ τώρα ἐχώρισαν καὶ ἔγιναν δήμοι.

Συνοικισμοὶ τοῦ Πειραιῶς εἶναι: Ἡ *Νίκαια* μὲ 72.000 κατοίκους. Ὁ *Κορυθαλλὸς* μὲ 15.000 κατ. Τὸ *Κερατίνι* μὲ 40.000 κατ. Ἡ *Δραπετσώνα* μὲ 17.000 κατ. Τὸ *Νέο Φάληρο* μὲ 7.000 κατ. Ὁ *Ἅγιος Ἰωάννης Ρέντης* μὲ 5.000 κατ.

Τὸ ὄθροιστὸν καὶ τὰ περίετρα ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

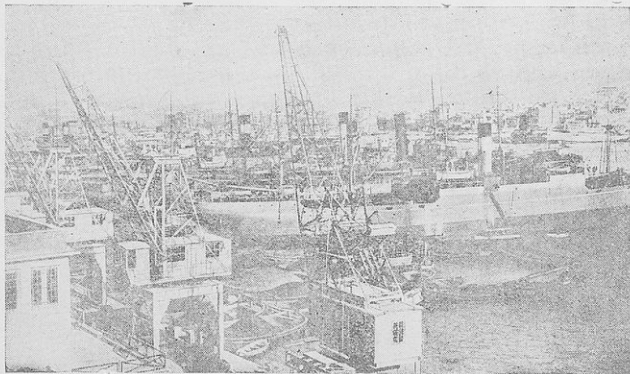
34.000 κατ., ὁ *Βύρωνας* μὲ 31.000 κατ., ἡ *Καυσαριανή* μὲ 22.000 κατ., τὸ *Περιστερὶ* μὲ 36.000 κατ., ἡ *Νέα Σύνδεση* μὲ 22.000 κατ. καὶ ἄλλοι. Ὅλοι οἱ συνοικισμοὶ αὗτοὶ ἀποτελοῦν μιά πόλιν μὲ τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ ἀποτελοῦν ξεχωριστοὺς δήμους καὶ κοινότητες.

Γύρω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν ὑπάρχουν πολλὰ ὄρατα ἐξοχικὰ προάστεια ὅπως ἡ *Ἁγία Παρασκευὴ* μὲ 7.000 κατ., τὸ *Χαλάνδρι* μὲ 11.200 κατ. τὸ *Μαρούσι* μὲ 12.000 κατ., ἡ *Κηφισιά* μὲ 12.400 κατ., τὸ *Παλαιὸ Φάληρο* μὲ 13.000 κατ., ἡ *Πετροῦπολις* καὶ ἄλλα.

Ἀπὸ τὸ λόφον τοῦ Λυκαβηττοῦ βλέπουμε ὅτι αἱ Ἀθήναι ἔχουν ἐνωθῆ μὲ τὰ προάστειά τῆς καὶ τὸν Πειραιά.

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

Ὁ Πειραιὲς ἔχει πληθυσμὸν 186.000 καὶ μὲ τοὺς γύρω συνοικισμοὺς τοῦ 350.000. Ὁ Πειραιὲς εἶναι τὸ πρῶτον λιμάνι καὶ τὸ σπουδαιότερον ἔμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο τῆς Ἑλλάδος. Κατάπληξι προξενεῖ ἡ κίνησι τοῦ λιμανιοῦ. Κάθε ἡμέρα φθάνουν στὸ λιμάνι πολλὰ πλοῖα, ἀπὸ ὑπερωκεάνεια μέχρι καὶ ἱστιοφόρα, τὰ ὁποῖα μεταφέρουν ἐπιβάτας

Ἐνα κομμάτι ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς.

Στην Έπαρχία Ἀττικής ἀνήκουν καὶ οἱ πόλεις καὶ κομποπόλεις: Ἀχαῖαι (Μενίδι) 12.000 κατ., Σπάτα 5000 κατ. Παιανία (Λιόπσει) 5000 κατ., Μαρκόπουλο 8.000 κ. Κορωπὶ 7.000 κατ., Κερατέα 5000 κατ., Δαύρειον 7000 κατ.

1. Περιφέρεια πρώην Διοικήσεως Πρωτεύουσας. Αἱ Ἀθήναι, ὁ Πειραιεὺς καὶ οἱ γύρω συνοικισμοὶ ἀποτελοῦν σχεδὸν μιά πόλι. Διὰ τοῦτο πρὸ ἐτῶν ἀποτελοῦσαν μιὰ Διοικητικὴ περιφέρεια, τὴν Διοίκησιν Πρωτεύουσας. Εἰς τὸν χάρτη τῆς σελ. 12 ἡ περιφέρεια τῆς πρώην Διοικήσεως Πρωτεύουσας σημειώνεται μὲ μελανή σιὰ. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πρώην διοικήσεως Πρωτεύουσας κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1951 ἦτο 1.378.586 κάτοικοι.

2. Έπαρχία Μεγαρίδος. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ Μέγαρα μὲ 14.000 κατ. Εἶναι ὠραῖο γεωργικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο. Ἄλλες πόλεις καὶ κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ Ἐλευσίνα μὲ 11.000 κατ. Ἐχει ὀνομαστά ἐργοστάσια σάπωνος, τσιμέντων καὶ οἰνοπνευματῶν ποτῶν. Ἡ Ἐλευσίνα ἔχει πολλὰς ἀρχαιοτήτες. Ὁ Ἀσπρόπυργος μὲ 5000 κατ. καὶ ἡ Μάνδρα μὲ 4.300 κ. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος ὑπάγεται καὶ ἡ νῆσος Σαλαμίνα (17.000 κατ.) ἡ μεγαλύτερη νῆσος τοῦ Σαρωνικοῦ.

3. Έπαρχία Αἰγίνης. Ἡ ἐπαρχία Αἰγίνης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν νῆσο Αἶγινα καὶ τὴν μικρὴ νῆσο Ἀγκίστρι. Κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας 9.500. Ἡ νῆσος Αἶγινα ἔχει ἕκτασι 85 τετραγωνικά χιλιόμετρα καὶ 8.850 κατ. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ πόλις Αἶγινα μὲ 5.000 κατ. Ἡ Αἶγινα εὑρίσκεται 18 μιλίων ἀπὸ τὸν Πειραιά. Τὸ ἔδαφός τῆς εἶναι ὄρεινὸ καὶ ἀνυδρο. Παράγει ἐκλεκτὰ φυστίκια, κρασί, λάδι καὶ σῆκα. Ἡ γῆ τῆς Αἰγίνης εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν κεραμοურγία. Ὀνομαστά δὲ εἶναι τὰ Αἰγινίτικα κανάτια. Ἡ Αἶγινα ἐπὶ Καποδιστρίου ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Αἶγινα ἦτο σημαντικὸ κράτος καὶ κατὰ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμινας οἱ Αἰγινίτες ἐπολέμησαν γενναῖα μὲ 30 πλοῖα. Ἐπὶ λόφου σώζονται ἔρεπτα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφάιας Ἀθηνᾶς.

4. Έπαρχία Τροιζηνίας. Ἡ ἐπαρχία Τροιζηνίας κεῖται εἰς τὸ Ν. Α. ἄκρο τῆς Ἀργολικῆς Χερσονήσου εἰς τὴν Πελοπόννησο, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Αἶγινα. Εἰς αὐτὴν ἀνήκει καὶ ἡ νῆσος Πόρος. Πρωτεύουσα ἡ πόλις Πόρος μὲ 4000 κ. Εἰς τὴν χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων εἶναι τὸ χωριὸν Μέθανα μὲ 600 κ. Ἐχει πολλὰ ξενοδοχεῖα καὶ ἱαματικά λουτρά. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας εἶναι 12.500 κατ.

5. Έπαρχία Ὑδρας. Ἡ ἐπαρχία Ὑδρας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ νῆσο Ὑδρα, ἡ ὅποια κεῖται πρὸς Ν. τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου καὶ σὲ μικρὴ ἀπόστασι ἀπὸ αὐτή. Ἡ Ὑδρα, εἶναι ἔνδοξος γιὰ τὶς ὑπηρεσίες καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ τῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Πρωτεύουσα ἡ Ὑδρα μὲ 2.500 κ. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας εἶναι 2850 κατ.

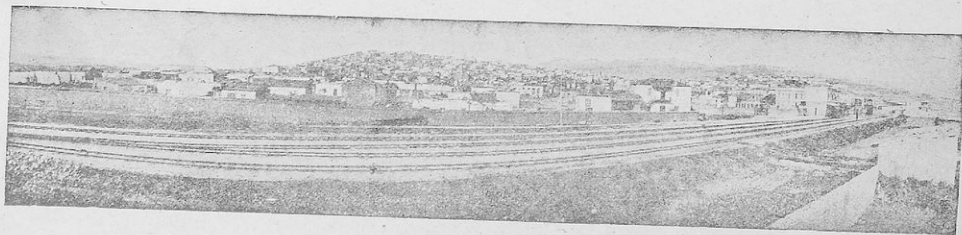
6. Έπαρχία Κυθήρων. Ἡ ἐπαρχία Κυθήρων ἀποτελεῖται ἀπὸ τῆς νήσους Κύθηρα καὶ Ἀιτικύθηρα. Εὑρίσκονται πρὸς Ν. τοῦ ἄκρωτηρίου Μαλέα τοῦ νομοῦ Λακωνίας.

Εἶναι νῆσοι ὄρειναι. Οἱ κάτοικοι τοὺς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τὰ Κύθηρα μὲ 530 κατ. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας εἶναι 6500 κατ.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΑΞΙΔΙΑ Εἰς τὸν ΝΟΜΟΝ ΑἰΤΙΚΗΣ

Ἀθήναι· Ἐλευσίνα· Μέγαρα (αιδηρμικῶς).

Ἀπὸ τὸν αιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Πελοποννήσου (ΣΠΑΠ) τῶν Ἀθηνῶν ἀναχωροῦμε καὶ σὲ λίγο φθάνομεν εἰς τὸ *Θριάσιον πεδῖον*, τὴ μικρὴ πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας. Ἡ πεδιάδα καλλιεργεῖται ἀπὸ ἀμπέλια, ἐλιές, λαχανικά, δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ἄρωφάφωρα δένδρα. Σταθμεύομε εἰς τὸν Ἀσπρόπυργο [κατὶν

Τὰ Μέγαρα.

στην Έλευσινα. Προς το Δ. μέρος της Έλευσινας εύρσκεται ή κωμόπολις Μάνδρα.

Δυτικώτερα της πεδιάδας της Έλευσινας είναι ή καταπράσινη μικρή **πεδιάδα των Μεγάρων**. Η άμαξοστοιχία μας διέρχεται διά μέσου της πεδιάδας και σταματεί στην πόλι των Μεγάρων. Τα **Μέγαρα** έχουν 14 000 κατ. και είναι τό κέντρον της περιοχής. Τό μεγαλύτερο μέρος της περιοχής είναι κατάφυτο από πεύκα, από τά όποια βγαίνει πολύ ρεσίσι. Στην πεδιάδα των Μεγάρων καλλιεργονται πολλές έλιές και άμπέλια.

Από τά Μέγαρα προχωρούμεν και φθάνομεν σε ένα απόκρημο βράχο. Είναι ή Κακή Σκάλα (οί Σκευώνιδες Πέτες). Τί θυμάσθε από την Ίστορία; Η άμαξοστοιχία μας διέρχεται την Κακή Σκάλα και μπαίνομε στο Νομό Κορινθίας.

Την Έλευσινα και τά Μέγαρα μπορούμε να έπισκεφθούμε και με αυτοκίνητο διά της παραλιακής όδοο Άθηνών Πελοποννήσου.

Ταξίδι από τάς Άθήνας στο Σχηματάρι (οιδηροδρομικώς).

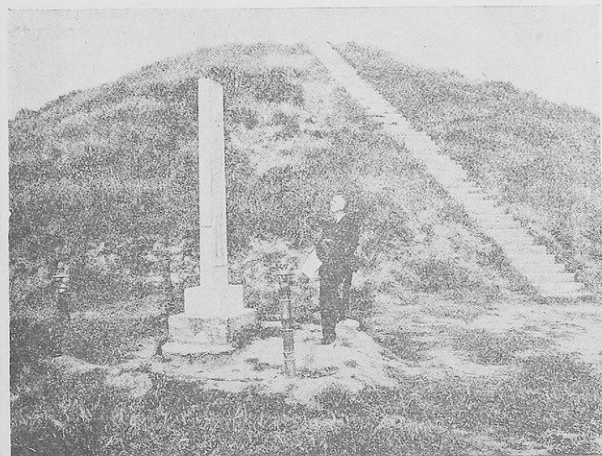
Αναχωρούμε από τό Σιδηροδρομικό σταθμό του σιδηροδρόμου Βορείου Ελλάδος (ΣΕΚ) των Άθηνών. Διερχόμεθα μέσα από την κοινότητα των **Άγιων Αναργύρων** (κατ. 8.500) και μετ' έλιγον φθάνομεν εις **Άχαρνάς** (Μενίδι) συνεχίζομεν τό ταξίδι μας και φθάνομεν εις τον σιδ. σταθμό της Δεκελείας (Τατοΐου). Δεξιά του σταθμού εύρσκεται τό στρατιωτικό Άεροδρόμιον Τατοΐου. Η **Δεκέλεια** εύρσκεται άρκετά μακράν του σιδ. σταθμού. Είναι γραφική τοποθεσία με πυκνά δάση πεύκων εις ύψος 523 μέτρων εις τούς Α. πρόποδες της Πάρνηθας και

εις άπόσταση 25 χιλιομ. από την Άθήνα. Έκει είναι τά θερινά άνάκτορα των βασιλέων μας. Πλησίον των άνακτόρων, επί λόφου, είναι οί τάφοι των Βασιλέων μας. Έδώ τελειώνει ή πεδιάδα των Άθηνών. Συνεχίζομεν τό ταξίδι μας και φθάνομε διαδοχικώς εις τάς **Άφιδνας** (Κιοΐρκα) 1000 κ. και **Αύλωνά** (Κακοσάλει) 2.200 κατ. Έδώ τελειώνει ο Νομός Άττικής. Προχωρούμεν και μετ' έλιγον φθάνομεν εις τό Σχηματάρι, τό όποτον άνήκει εις τον νομόν Βοιωτίας. Έδώ ή σιδηρομική γραμμή διακλαδίζεται, ή μία γραμμή πηγαίνει εις Χαλκίδα, εις την Εύβοια, και ή άλλη προχωρεί προς τάς Θήβας. Εις όλο αυτό τό ταξίδι μας, άριστερά μας έχουν την Πάρνηθα.

Ταξίδι από τάς Άθήνας στο Μαραθώνα (με αυτοκίνητο).

Από τάς Άθήνας έως τον Μαραθώνα υπάρχει όραία ασφαλτοστρωμένη άμαξιτή όδός. Επιβιβάζομεθα εις τός Άθήνας του λεωφορείου που έκτελεί τη συγκοινωνία αυτή και προχωρούμε προς τά ΒΑ. Στο ταξίδι μας αυτό συναντούμε διαδοχικά τό **Χολαργό** (2.800 κ.), την **Άγία Παρασκευή** (7.000 κατ.) και τό **Χαρβάτι**. Εις τό 28ον χιλιόμετρον υπάρχει διακλάδωσις της όδοο προς τη **Ραφίνα**. Συνεχίζομε τό ταξίδι μας προς τά άριστερά. Εις τό 33ο χιλιόμετρο πενοϋμε μέσα από τη Νέα Μάκρη (2.000 κ.) και φθάνομεν εις τό 37ον χιλιόμετρον. Δεξιά μας, 800 μέτρα από τό δρόμο, είναι ο **Τύμβος των Μαραθωνομάχων** είναι ο τάφος των Μαραθωνομάχων, τεχνητό χωματόδωδε ύψωμα όπου έθαψον οί Άθηναίοι τους πεσόντας κατά τη μάχη του Μαραθώνα τό 490 π. Χ. και οί σκελετοί τους εύρέθησαν με άνασκαφές τό 1890-1891. Έχει ύψος περίπου 12 μέτρα και μαρμαρινη σκάλα από την όποιαν άνεβαίνωμε εις την κορυφήν του. Γύρω μας είναι ή πεδιάδα του Μαραθώνα, εμπρός μας προς τά Α. του Τύμβου είναι ο κόλπος του Μαραθώνα και άριστερά μας 5 χιλιόμετρα μακρυσ, είναι ή κωμόπολις του Μαραθώνα. Σε όλο τό ταξίδι μας αυτό έχομε άριστερά μας τό Πεντελικό.

Προς τό βορειότερο μέρος της πεδιάδας ή χώρα είναι όρεινή. Έκει υπάρχει τεχνητά νερά της

όποιες υδρεύονται αι Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.
Διὰ τὴν πᾶμε εἰς τὴν λίμνην πρέπει νὰ ἐπι-
στρέψωμεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ πάρωμε τὸν
ὁδὸν Ἀθηνῶν—Κηφισίας—Ἐκάλης.

Βορειώτερα πλησίον τοῦ Ὠρωπιτοῦ ὑπάρχουν
ὄρυγεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα βγαίνει λιγνίτης.

Ἀθῆναι—Λαύρειον (σιδηροδρομικῶς).

Μὲ τὸ σιδηρόδρομον Ἀττικῆς ἀπὸ τὰς Ἀθή-
νας ταξιδεύομεν πρὸς τὴν εὐφορώτατην πεδιάδα
τῶν Μεσογείων. Ἡ ἀμαξοστοιχία μας μετὰ μίαν
ᾠραν διέρχεται μεταξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς
Πεντέλης καὶ φθάνει εἰς τὴν πεδιάδα καὶ σταθ-
μεύει εἰς τὸν σταθμὸν *Κάντζα*. Ἐκεῖ εὐρίσκον-
ται τὰ ἐργοστάσια οἰνοποιίας καὶ γύρω οἱ κα-
τοικίαι τῶν ἐργατῶν. Ὅλος ὁ τόπος εἶναι κα-
τάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ
τρυγητοῦ, οἱ ἐργάται τρυγοῦν καὶ μεταφέρου-
ν τὰ σταφύλια εἰς τὰ ἐργοστάσια. Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ ἀμα-
ξοστοιχία μας προχωρεῖ, περὶ ἀπὸ τὴν *Παι-
αγία* (Λιόπεσι) καὶ τὸ *Κορωπὶ* καὶ μετὰ μίαν ᾠ-
ραν φθάνομε εἰς τὴν κωμόπολιν *Μαροῦπόλιν* καὶ
κατόπιν εἰς τὴν *Κερατέα*, ποῦ εἶναι ἡ τελευταία
κωμόπολις τῶν Μεσογείων.

Ἡ πεδιάδα τῶν Μεσογείων εἶναι εὐφο-
ρώτατη καὶ κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, ἕλιες καὶ
ὄπωροφόρα δένδρα. Παράγεται ἐκεῖ περίφημος
καὶ πολλὸς ρητινίτης οἶνος, λάδι, μέλι καὶ πολ-
λὰ φρούτα.

Ἀπὸ τὴν Κερατέαν ἡ ἀμαξοστοιχία μας προ-
χωρεῖ καὶ φθάνει εἰς τὸ νοτιώτερον μέρος τῆς χερ-
σονήσου εἰς τὸ *Δαύρειον* (7.000 κατοίκους). Τὸ Λαύ-
ρειον εἶναι ἡ πόλις τῶν μετάλλων καὶ ἔχει ὄρυ-
γεῖα μολύβδου, σιδήρου καὶ ταύγου.

Ἀθῆναι—Σούνιον (μὲ αὐτοκίνητο).

Τὸ ἀνωτέρω ταξίδι ποῦ ἐκάμαμε σιδηροδρο-
μικῶς ἠμποροῦμε νὰ κάωμε καὶ μὲ αὐτοκίνητο,
διότι ὅλα τὰ ἀνωτέρω μέρη συνδέονται μὲ τὰς
Ἀθήνας μὲ πρώτης τάξεως ἀμαξιτήν ὁδόν. Ἀπὸ τὸ
Λαύρειον συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας καὶ ὕστερα
ἀπὸ 11 χιλιόμετρα φθάνομεν εἰς τὸ Ἄκρωτηριον
Σούνιον (ἢ Κάρβο Κολάνες). Τὸ μέρος ἐδῶ εἶναι
κατάφυτον ἀπὸ πεδῶκα καὶ ὑπάρχουν πολλὰ ξε-
νοδοχεῖα καὶ ἐπαυλεῖς. Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρ-
ους τοῦ Ἄκρωτηρίου σῶζονται ἐρείπια τοῦ Ἄρ-
χαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνα.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά. *Νὰ περιγραφῆτε
τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἐλευσίαν καὶ
Μέγαρον. Ἐπίσης τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς
τὸ Δαύρειον. Τί εἶναι ἡ Κάντζα;*

ΤΑΞΙΔΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

Πειραιεύς — Σαλαμίνα. Ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ
μὲ τὸ ἠλεκτρικὸν τρῶμα φθάνομε εἰς τὸν σουνικόν
πόρον Πέραμα. Ἀπὸ ἐκεῖ μὲ βενζινοπλοῖον περ-
νοῦμε τὴν στενὴν θάλασσαν καὶ φθάνομε εἰς τὴν
ἀπέταναι κωμόπολιν τῆς νήσου Σαλαμίνος, *Πα-
λοῦκια*. Ἀπὸ τὰ Παλοῦκια μὲ αὐτοκίνητον φθά-
νομε εἰς τὴν *Σαλαμίνα*, τὴν πρωτεύουσαν τῆς
νήσου (8.500 ἄνθρ.). Ἡ νήσος Σαλαμίνα (Κούλου-

Ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμίνος, ὅπου τὸ 480 π.Χ. ἔγινε ἡ
ναυμαχία μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν.

ρη) κλείει ἀπὸ τὸ νότιον μέρος τὸν κόλπον τῆς
Ἐλευσίνας. Ἐκεῖ εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κεραταινίου εἰ-
ς τὴν Ἐλλάδα τὸ 480 π.Χ. ἐνίκησαν τὸν Περσικόν
στόλον καὶ ἔσωσαν τὴν Ἐλλάδα ἀπὸ τὴν βαρ-
βαρότητα καὶ τὴν καταστροφήν. Ἐδῶ σήμερα
εἶναι ὁ ναῦσταθμὸς τοῦ βρασιλικοῦ ναυτικοῦ
μας. Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ὁ τάφος τοῦ Γεωργίου
Καραϊσκάκη. Κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου
εἶναι λάδι, οἶνος καὶ σιτηρὰ. Πολλοὶ τῶν κα-
τοίκων ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν ἀλιείαν. Ἀπὸ τὸν
Πειραιᾶ μὲ βενζινοπλοῖον μποροῦμε νὰ φθάσο-
με εἰς τὰ Παλοῦκια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ αὐτοκίνητον
εἰς τὴν Σαλαμίνα.

Ταξίδι Πειραιεύς—Αἴγινα—Μέθανα—Πόρο

Ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μὲ ἀτμόπλοῖον ταξιδεύομε
εἰς τὴν ὄραιν νήσον τοῦ Σορωνικοῦ *Αἴγινα*. Ἡ
Αἴγινα στολιζέται μὲ ὄψαι δάση ἀπὸ πεδῶκα.
Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ Αἴγινα μὲ 5.500
κατ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν
σιτηρῶν καὶ ζυμέλων καθὼς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν
πηλίνων ἀγγείων. Πολλοὶ ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν
ἀλιείαν καὶ σπογγαλιείαν.

Ἀπὸ τὴν Αἴγινα τὸ ἀτμόπλοῖόν μας προχω-
ρεῖ εἰς τὰ *Μέθανα*, ὅπου ὑπάρχουν ἱαματικῆς
πηγῆς. Ἀπὸ τὰ Μέθανα φθάνομε εἰς τὴν κατάφυ-
τὴν ἀπὸ πεδῶκα νήσον *Πόρον*. Στὸ ἄκρον τῆς
πόλεως Πόρος εἶναι τὸ προγεωμνηστῆριον τοῦ
Ναυστάθμου μας. Ἀντίκρου τοῦ Πόρου εἶναι ἡ

άκτη *Τροϊζήνια* επί τῆς Πελοποννήσου. Ἀπό τὸν Πόρο φθάνομε στὴ νῆσο *Υἰδα*, τὴν πατρίδα τοῦ *Μιαούλη*, τοῦ *Τομπάζη*, τοῦ *Κουντουριώτη* καὶ ἄλλων. Στὸ μέσο τῆς νήσου εἶναι ἡ *Υἰδα*.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά. *Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴ Σαλαμίνα. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν γιὰ τὴ ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας; Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ Πειραιᾶ στὴν Ἀθήνα—Μέδαια—Πόρο—Υἰδα.*

ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Ἔκτασις καὶ πληθυσμός. Ἔχει ἔκτασι 3135 τετραγωνικά χιλιόμετρα καὶ πληθυσμὸ 107.000 κατοίκους.

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ εἶναι μίαν μεγάλην καὶ εὐφορώτατην πεδιάδα, ἡ ὁποία εἶναι κλεισμένη ἀπὸ βουνὰ καὶ μόνο πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον εἶναι ἀνοικτὴ. Ἡ πεδιάδα οὕτῃ χωρίζεται ἀπὸ χαμηλοὺς λόφους εἰς δυὸ 1) εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Θηβῶν καὶ 2) εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κοπαίδας ἢ Λειβαδιάς.

Ὅρη: Ἐλικῶν (ὕψος 1708 μ.) καὶ *Παργασσός* (ὕψος 2457 μ.).

Ποταμοί. 1) Ὁ Βοιωτικὸς *Κηφισσός*. 2) Ὁ *Ἀσωπός*.

Λίμναι. Ἡ *Υλίκη* καὶ ἡ *Παραλίμνη* ποὺ συγκοινωνοῦν μεταξύ τους.

Προϊόντα. Στὴν πεδιάδα τῆς Βοιωτίας καλλιεργοῦνται δημητριακὰ, ὄσπρια καὶ καπνός. Στὴν πεδιάδα τῆς Κοπαίδας εὐδοκίμει πολὺ τὸ βαμπάκι. Εἰς τὰ ἐλῶδη μέρη καλλιεργεῖται καὶ ρύζι. Ὁ Νομὸς Βοιωτίας χωρίζεται σὲ δυὸ ἐπαρχίαι:

1) Ἐπαρχία **Θηβῶν** μὲ πρωτεύουσα τὸς Θήβας μὲ 13.000 κατ. Εἶναι κτισμένη ἐπάνω σὲ λόφον καὶ εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ Πινδάρου καὶ τῶν στρατηγῶν Ἐπαμεινώνδα καὶ Πελοπίδα. Ἄλλαι κομποπόλεις εἶναι ἡ *Βάγια* (3500 κατ.), ἡ *Δόμβραινα* (2000 κατ.), τὸ *Σχηματᾶρι* (1100 κατ.).

2) Ἐπαρχία **Λειβαδιάς** πρωτ. Λειβαδιά μὲ 11.000 κατ. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ. Στὴ Λειβαδιά ὑπάρχουν ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας βάμβακος. Στὰ ὄρεϊνά μέρη βόσκουν πρόβατα καὶ γίδια. Φημισμένον εἶναι τὸ τιρί καὶ τὸ βούτυρον τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐπάνω στὸν Παρνασσὸ εἶναι ἡ κομποπολις *Ἀράχωβα*, γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ (3.000 κατ.).

Ἀρχαίαι πόλεις: Αἱ *Πλαταιαί* στοὺς πρόποδες τοῦ Κιθαιρώνα, ἡ *Τανάγρα*, ἡ *Χαιρώνεια*

Β. Δ. τῆς Λειβαδιάς, καὶ ὁ Ὀρχομενὸς Β. Α. Πλησίον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίππου ἦτο ἡ *Ἀδελίδα* ἀπ' ὅπου ξεκίνησαν οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴν Τροία.

Ἔνα ταξίδι στὴν περιφέρεια τοῦ Νομοῦ Βοιωτίας. Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν σιδηρόδρομον προχωροῦμε ἀνάμεσα ἀπὸ λόφους καταφύτους ἀπὸ πεδκα μεταξὺ τῆς Πάρνηθας καὶ τοῦ Πεντικιοῦ καὶ σταθμεύομε στὴν κομποπολι *Σχηματᾶρι*. Ἀπὸ τὸ Σχηματᾶρι μίαν διακλάδωσι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς διευθύνεται πρὸς τὴν Χαλκίδα.

Ἀπὸ τὸ Σχηματᾶρι, ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ ἀνάμεσα στὴν πεδιάδα τῆ σπαρμένη μὲ σιτηρὰ καὶ ἄλλα γεωργικὰ προϊόντα καὶ μετὰ μίαν ὥραν φθάνομε στὰς Θήβας. Στὸ νοτιοδυτικὸ μέρος τῶν Θηβῶν ἐπισκεπτόμεθα τὰ εἶρηπια τῶν *Πλαταιῶν*, ὅπου οἱ Ἕλληνες τὸ 479 π.Χ. ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας. Ἡ πεδιάδα τῶν Θηβῶν εὐρίσκεται Β. τοῦ Κιθαιρώνα καὶ ποτιζεταί μὲ τὰ νερά τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος χύνεται στὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον. Στὴν περιοχὴ τῶν Θηβῶν ὑπάρχουν καὶ οἱ μικρῆς λίμνης *Υλίκη* καὶ *Παραλίμνη*.

Ἀπὸ τὰ σταθμὸ τῶν Θηβῶν ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ πρὸς τὴ Λειβαδιά. Ἡ πεδιάδα τῆς Κοπαίδας ἢ Λειβαδιάς εἶναι μεγάλη καὶ ἐπίπεδη σὰν θάλασσα καὶ παράγει ἄφθονο βαμπάκι καὶ λαχανικὰ, ἀραβόσιτο, καπνὸ καὶ σιτηρὰ. Τῆ μεγάλη λίμνη Κοπαίδα ἀπέξηρᾶνε πρὸ ἐτῶν μίαν Ἀγγλικὴ Ἐταιρεία καὶ ἔτσι πᾶνω ἀπὸ 258 χιλιάδες στρέμματα εὐφορώτατης γῆς καλλιεργεῖται. Μία περίπου ὥρα ταξιδεύομε μέσα στὴν πεδιάδα αὐτὴ καὶ φθάνομε στὴν πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς καὶ τοῦ νομοῦ *Λειβαδιά*. Διὰ μέσου τῆς πόλεως διέρχεται ὁ μικρὸς ποταμὸς *Βεγκωνα*. Ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια καὶ οἱ μηχανεὲς κινοῦνται μὲ τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ, ποὺ πῖπτουν ἀπὸ ὕψος. Ἀπὸ τῆ Λειβαδίας συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας καὶ ὁ σιδηρόδρομος περνᾷ ἀνάμεσα στὴν κοιλιάδα τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισσοῦ (*Βορσία Φωκίς*) καὶ φθάνομε στὸ σιδηροδρομικὸν σταθμὸ τῆς *Δαύλειας* (κ. 2.500). Ἐδῶ τελειώνει ὁ νομὸς Βοιωτίας.

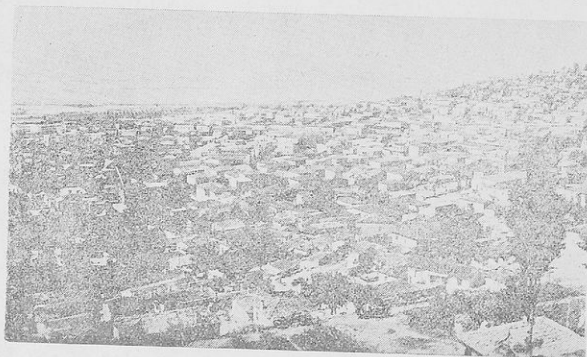
Αἱ Θήβαι καὶ ἡ Λειβαδιά συγκοινωνοῦν μὲ ὄλες τῆς κομποπόλεως τοῦ νομοῦ μὲ αὐτοκίνητα.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά: *Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὰς Ἀθήνας στὴ Δαύλεια. Τί γνωρίζετε διὰ τὰς Θήβας; Τί γνωρίζετε διὰ τὴ Λειβαδίαν; Τί ἦτο ἄλλοτε ἡ Κοπαίδα καὶ τί εἶναι σήμερον;*

ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ

"Εκτασίς καί πληθυσμός. Ὁ νομός ἔχει ἔκτασι 4.195 τετρ. χ. μ., πληθυσμὸ 148.000 κατ. καί χωρίζεται σὲ 3 ἑπαρχίες.

"Μορφὴ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ εἰναίχως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄρεινόν. "Ὀρη. Πρὸς Β. εἶναι ἡ "Ὀθρυς (ὕψος 1762 μ.), ἔχει μεγάλο μῆκος καί χωρίζει τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Πρὸς τὰ Ν. Δ. εἶναι ἡ Ὀϊτῆ (ὕψος 2200 μ.). Εἰς τὴν κορυφὴ τῆς Ὀϊτῆς ἄνσφην τὴ φωτιά ἐπάνω εἰς τὴν ὄρειαν ἑκάθη ὁ Ἡρακλῆς. Ἐ-

Λαμία, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος.

πάνω ζοῦν πολλοὶ ποιμένες καί ὑλοτόμοι. Ὁ *Τυμφρηστός* (ὕψ. 2315 μ.) πρὸς τὰ Β. Δ. τῆς Ὀϊτῆς. Τὸ *Καλλιῆδρομο* εἰς τὴ Λοκρίδα καταλήγει ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσα καί σχηματίζει τὰ στενά τῶν *Θερμοπυλῶν*. Διὰ μιᾶς, ἐπὶ τῶν Α. ὕψωματων του, στενῆς ἀτραποῦ ὁ προδότης Ἐφιόλης ὠδήγησε τοὺς Πέρσας ὥστε νὰ εὐρεθοῦν ὀπισθεν τοῦ *Λεωνίδα* κατὰ τὴν μάχην τῶν *Θερμοπυλῶν* τὸ 480 π. Χ. Πρὸς τὰ νότια τοῦ *Καλλιῆδρομου* εἶναι τὰ βουνὰ τῆς *Λοκρίδος Κηφίς* (ὕψ. 926 μ.) καί *Χλωμόν* (1080 μ.).

Πεδιάδες. Ἡ εὐφορώτατη πεδιάδα τῆς *Δαμίας*, τοῦ *Δομοκοῦ*, καί τῆς *Ἀταλάντης*.

Ποταμοί—Λίμνες. Ὁ *Σπερχεῖος* γνωστός καί μετ' ὄνομα *Ἀλαμάνα*, πηγάζει ἀπὸ τὸν *Τυμφρηστό*, ποτίζει τὴν πεδιάδα τῆς *Λαμίας*, δέχεται τὰ νερά τοῦ *Γοργοπόταμου* καί ἄλλων μικρῶν ποταμῶν καί χύνεται στο *Μαλιακὸν κόλπον*. Πλησίον τοῦ *Δομοκοῦ* εἶναι ἡ λίμνη *Συνιάς*.

Προϊόντα. Σιτηρά, ὄσπρια, καπνός, βαμπάκι, λάδι, κρασί, ρύζι, λαχανικά, δασικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα.

1. Ἑπαρχία Φθιώτιδος. Ἐχει πρωτεύουσα τὴν *Λαμία* (23.000 κάτ.), πού εἶναι καί πρωτεύουσα

οὐσα ὀλοκλήρου τοῦ Νομοῦ. Εἶναι ὄραια πόλις μετ' ἁλὸς δρόμους, πλατεῖες καί οἰκοδομῆς. Ἐδῶ εἶναι ὁ τάφος τοῦ ἥρωα τοῦ 1821 Ἀθανασίου Διακού καί τὸ ἀγαλμά του. Ἐπίνευ τῆς *Λαμίας* εἶναι ἡ *Στυλῖδα* (4.700 κάτ.), κοντὰ στὸ μυχὸ τοῦ *Μαλιακοῦ κόλπου*. Πλησίον τῆς *Λαμίας* εἶναι ἡ γέφυρα τοῦ *Σπερχεῖου ποταμοῦ* (Ἀλαμάνας) ὅπου πολέμησε ὁ ἥρωας τοῦ 1821 Ἀθαν. Διάκος.

Κοντὰ στὴν Ὀϊτῆ εἶναι ἡ Ὑπάτη μετ' ἁλὸς λαματικά λουτρά. *Σπερχεῖαδα* (2.300 κ.).

2. Ἑπαρχία Λοκρίδος. Ἐχει πρωτεύουσα τὴν *Ἀταλάντη* (4000 κατ.). *Μωλος* (2.000 κ.) μετ' ἁλὸς λαματικά λουτρά. *Μαλεσίνα* (2.600 κ.). *Μαγνίνο* (2.000 κ.).

3. Ἑπαρχία Δομοκοῦ.

Πρωτεύουσα *Δομοκός* (2.000 κ.)

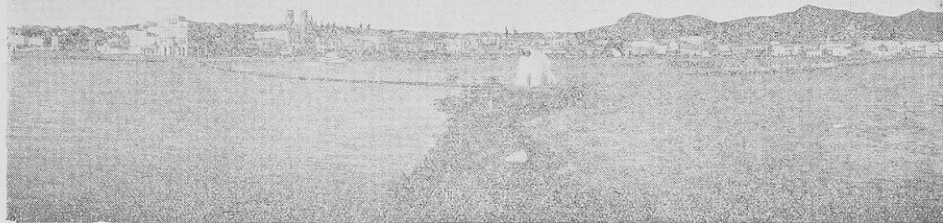
Στὸ προηγούμενον τοξίδι μας μετ' ἁλὸς ἀμαξοστοιχία φθάσαμε στὸ σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς *Δούλειας*. Ἀπὸ τῆς *Δούλειας* ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ καὶ σταθμεύει στὴν Ἀμφίκλεια. Ἡ Ἀμφίκλεια εὐρίσκεται σὲ ὕψος 460 μ. καί ἔχει 4.000 κατ. Συνεχίζομε τὸ τοξίδι μας καὶ ὕστερα ἀπὸ 6 περίπου χιλίμετρα ἡ ἀμαξοστοιχία μας περνᾷ

τὴ μεγάλη σήραγγα τοῦ *Μητράλλου* καὶ ἀρχίζει νὰ κατεβαίνει στὴν κοιλιάδα τοῦ *Σπερχεῖου*. Ἐπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα κατεβαίνει στὴν κοιλιάδα, περνᾷ τὸ *Σπερχεῖον* καὶ σταθμεύει στὸ *Διανολιάδι*. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ *Διανολιάδι* εὐρίσκονται τὰ *λαματικά λουτρά* τῆς Ὑπάτης, τὰ ὅποια συνδέονται μετ' ἁλὸς δρόμο μετ' ἁλὸς *Λιανοκλάδι* καί τὴν *Λαμία*. Βορειότερα ἀπὸ τὰ λουτρά στὶς ὑπάρειες τῆς Ὀϊτῆς εὐρίσκεται ἡ κωμόπολις Ὑπάτη μετ' 2.000 κατ.

Ἡ κοιλιάδα τοῦ *Σπερχεῖου* εὐρίσκεται ἀνάμεσα τῶν βουνῶν Ὀϊτῆ καί Ὀθρυς καί ποτίζεται ἀπὸ τὸν *Σπερχεῖον ποταμὸν*, ὁ ὅποιος χύνεται στὸν *Μαλιακὸν κόλπον*.

Ὁ *Σπερχεῖος* μετ' ἁλὸς προσχώσεις του γεμίζει τὴν παραλία. Στὴν ὀρθρὰ ἐποχὴ τὰ στενά τῶν *Θερμοπυλῶν* εἶχαν πλάτος 50 βημάτων καί τώρα ἔνοιξαν 3.500 περίπου μέτρα. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς κοιλιάδας ἀπὸ τίς πλημμύρες τοῦ ποταμοῦ σχηματίζονται πολλὰ ἔλη καί τὸ κλίμα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Τὸ ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατο. Ἐκεῖ τώρα σπέρνεται ρύζι.

Στὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ὀθρυς καλλιεργεῖται

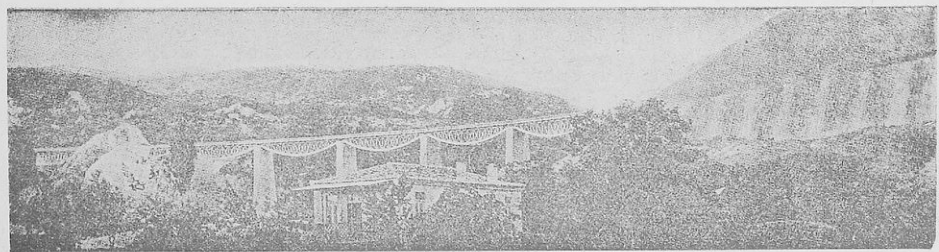
Ἡ Αἴγινα

Αἱ Θῆβαι

Ἡ Λαρισαία, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Βοιωτίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Το άγαλμα του 'Αθανασίου Λάσκου.

ται άραβόσιτος, σιτάρι και καπνός. Κέντρο της περιοχής αυτής είναι ο *Δομοκός*.

Έργασια για τα παιδιά. *Νά παρατηρήσετε από χάρη σας και να εύθετε τους αθηροδρομικούς σταθμούς από τους οποίους περνά ο σιδηρόδρομος 'Αθηνών—Θεσσαλονίκης στη Βοιωτία και στη Φθιώτιδα. Στη Βοιωτία και στη Φθιώτιδα ημπορούμε να ταξιδεύουμε και με αυτοκίνητο; από ποιά μέρη θά περάσουμε;*

Ταξίδι από Λιανοκλάδι εις Λαμία και Στυλίδα

Από το Λιανοκλάδι μιά διακλάδωσι της σιδηροδρομικής γραμμής διευθύνεται στη Λαμία και στη Στυλίδα. Από το Λιανοκλάδι ή άμαξοστοιχία μας προχωρεί και σταθμεύει στη Λαμία. Η Λαμία είναι ή πρωτεύουσα του Νομού. Έχει πολλά έργασίασι ύφαντουργίας και κατεργασίας καπνού και άποθήκες δημητριακών.

Από τη Λαμία ή άμαξοστοιχία μας περνά ανάμεσα από πυκνούς έλαιώνες διευθύνεται στην παραλία του Μαλιακού κόλπου και σταθμεύει στη *Στυλίδα*, τό έπίγειο της Λαμίας. Έδώ υπάρχουν έλαιοτριβεία και άποθήκες καπνών. Στη Στυλίδα συγκεντρώνονται όλα τα προϊόντα του νομού που έξάγονται, γιατί ή διά θαλάσσης μεταφορά είναι εύθηνότερη. Έπανερχόμεθα στη Λαμία.

Με αυτοκίνητο από τη Λαμία διευθυνόμεθα προς Ν. Περνούμε την Ιστορική γέφυρα της 'Αλαμάνας στο Σπερχείο ποταμό και φθάνομε στά στενά των Θερμοπυλών. Πλησίον των Θερμοπυλών είναι ή πλουσία Κομόπολι Μώλος. Έπίνω από τις Θερμοπόλες είναι τό όρος Καλλίδρομο από τους βράχους του όποιου αναβλύζουν θερμά νερά, με τα όποια κινούνται μύλοι Σούς πρόποδες του Καλλίδρομου υπάρχουν και οι Ιαματικές πηγές των Θερμοπυλών και των Καμμένων Βούρλων. Από εκεί, άνάμεσα από την εύφορότατη γη της πεδιάδας της 'Αταλάντης, διευθυνόμεθα προς την Κομόπολι 'Αταλάντη. Η 'Αταλάντη είναι ή πρωτεύουσα και τό κέντρο αυτής της περιοχής. Στά όρεινότερα μέρη της περιοχής καλλιεργούνται σιτηρά και καπνός. Από την 'Αταλάντη τό αυτοκίνητό μας διευθύνεται διά του Κηφισοχωρίου και 'Αμφικλέας στην κομόπολι *Γραβιά* όπου και σταθμεύομε.

Έργασια για τα παιδιά. *Νά περιγράψετε τό ταξίδι σας από Λαμίαν εις Στυλίδα. Επίσης από Λαμίαν εις 'Αταλάντην και Γραβιά.*

ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ

Έκτασις και πληθυσμός. Έχει έκτασι 2068 τ. χμ., πληθυσμό 52000 κατ. και χωρίζεται εις δύο επαρχίες.

Μορφή του εδάφους. Όλο τό έδαφος του νομού πλην της μικράς πεδιάδας της 'Αμφισσης είναι όρεινο. Εις αυτόν είναι τα ύψηλότερα όρη της Στερεάς 'Ελλάδος. Η *Γιώννα* τό ύψηλότερο βουνό της Στερεάς 'Ελλάδος, ύψους 2512 μ. Τα *Βαρδούσια* (ύψ. 2450) και ο *Παρνασσός* (κορυφή Λιάκουρα ύψ. 2457 μ.).

Ο Νομός Φωκίδος έχει ένα ποταμό τον *Μόρνο* που πηγάζει από τον Τυμφρηστό και χύεται στον Κορινθιακό κόλπο κοντά στη Ναύπακτο. Τό ότιο τμήμα του ποταμού χωρίζει τό νομό της Φωκίδος από τον νομό Αιτωλίας και 'Ακαρνανίας.

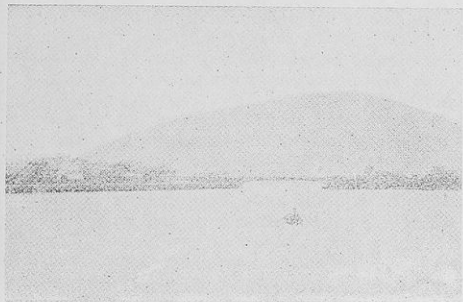
1. **Έπαρχία Παρνασσίδος** με πρωτεύουσα την *Άμφισσα* (5500 κατ.), που είναι και πρωτεύουσα του Νομού. Άλλες κομοπόλεις είναι ή *Ίτέα*, τό έπίγειο της 'Αμφισσης στον Κορινθιακό κόλπο. *Δωρίσιον* (3000 κατ.), *Γαλαξίδι* (2000 κατ.), *Δελφοί* (κ. 1500). Έκει είναι τό έρείπια του άρχαίου *Μαντείου των Δελφών*. *Γραβιά* όπου είναι τό Ιστορικόν χάνι της Γραβιάς.

2. **Έπαρχία Δωρίδος** με πρωτεύουσα τό *Διδωρίκι* (1200 κατ.). *Αρτογία* όπου γεννηθή ο 'Αθανάσιος Λάσκος. *Εδάλιον* (1500).

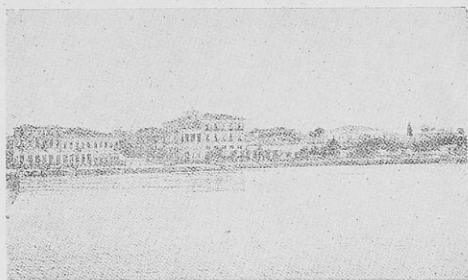
Τώρα ές έπισκεφθόμε τα διάφορα μέρη του νομού. Στο προηγούμενο ταξίδι μας σταθμεύσαμε στην κομόπολι Γραβιά.

Γραβιά—'Αμφισσα—'Ιτέα

Μεταξύ της Γκιώνας και του Παρνασσού ο.

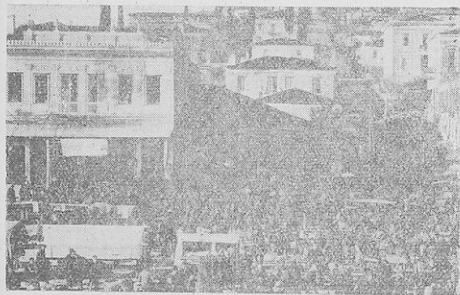
Χαλκίδα: Ἡ αἰθρία γέφυρα τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἐδρίκου πρὸς τὴν ἑνώσει τῆν Ἐββοῖα μὲ τὴ στερεὰ Ἑλλάδα. Μὲ μηχανισμό χωρίζεται εἰς δύο καὶ ἀνοίγει, γιὰ νὰ περνοῦν τὰ πλοῖα.

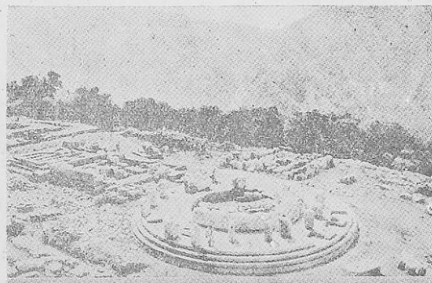
Ἡ Χαλκίδα: Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἐββοίας.

Ἡ Ἀμφισσα, στοὺς πρόποδες τοῦ Παργασοῦ.
Στὸν κάμπο της εἶναι μεγάλοι ἐλαιῶνες πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν ἐπιπέδων ἐπιπέδων καὶ ἐπιπέδων λάδι.

Λαμία. Ἑβδομαδιαία ἀγορὰ
(σιταροπάζαρο)

Ἀρχαῖες εἰσὶν ἀπολῶν ὅπου ἦταν τὸ περίφημο
Μαστεῖο τοῦ Ἀπολλωνοῦ μὲ τὴν Πυθία

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πάρχει χαράδρα διά της οποίας διέρχεται ὁ ἀμαξιτός δρόμος ποῦ ἀπὸ τὸν Μπράλλο καὶ τὴν Ἀμφίκλεια τῆς Φωκίδος διευθύνεται στὴν Ἀμφισσα.

Ἀπὸ τὴν Γραβιά μὲ τὸ αὐτοκίνητό μας περνοῦμε τὴ χαράδρα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἶναι ὁ Παρνασσὸς καὶ ἡ Γκιάννα. Οἱ πλευρὲς τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτες ἀπὸ ἔλατα. Στὰ βουνὰ αὐτὰ ἔρχονται πολλοὶ ποιμένες τὸ καλοκαίρι μὲ τὰ ποίμνιά τους. Ἀφθονα εἶναι ἐκεῖ τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ πολὺ φημισμένα εἶναι τὰ τυριά τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἀπὸ τὸ ὑψηλότερο σημεῖο τοῦ δρόμου τῆς χαράδρας διακρίνομε πρὸς τὰ κάτω τὴν κοιλάδα τῆς Ἀμφισσης. Ἀπὸ ἐκεῖ κατεβαίνομε καὶ πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος τῆς κοιλάδας συναντοῦμε τὴν Ἀμφισσα. Ὅλη ἡ ἔκτασις τῆς κοιλάδας εἶναι ἐφορμάτατη καὶ κατάφυτη ἀπὸ ἔλιες.

Ἡ Ἀμφισσα ἔχει 5500 κατ. καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ. Ἐχει πολλὰ ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἀποθήκες, ὅπου ἀποθηκεύονται οἱ ἔλιες. Οἱ ἔλιες τῆς Ἀμφισσης εἶναι ὀνομαστὲς καὶ γίνονται ἐξαγωγή πολλῶν χιλιάδων ὀκάδων.

Ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα μὲ αὐτοκίνητο προχωροῦμε καὶ φθάνομε στὴν Ἰτέα, ἡ ὅποια εἶναι τὸ ἐπίγειο τῆς Ἀμφισσης. Ἡ Ἰτέα ἔχει ὠραῖο λιμῆνα ἀπὸ τὸ ὅποιο μὲ ἀτμόπλοια ἐξάγονται οἱ ἔλιες τῆς Ἀμφισσης.

Στὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας εἶναι τὰ *Γαλαξειδι*. Ἡ βορειοδυτικὴ περιοχὴ τοῦ Γαλαξειδίου εἶναι ἡ *Δωρίδα*, ἡ ὅποια εἶναι τὸ δρειώτερο τμήμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κτηνοτρόφοι. Ἡ συγκοινωνία στὴν περιοχὴ τῆς Δωρίδας εἶναι δύσκολη, ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῶν ἀμαξιτῶν δρόμων.

Ἀπὸ τὴν Ἰτέα μὲ αὐτοκίνητο ἀνεβαίνομε στὴ δυτικὴ πλάγια τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ σὲ μίαν βραχὴν χαράδρα εἶναι οἱ *Δελφοὶ* μὲ τὰ ἔσπερα τοῦ ὀνομαστοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν.

Πολλοὶ ἔξενο περιηγητὰ ἐπισκέπτονται τοὺς Δελφοὺς. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς περιηγητὰ μεταβαίνομε στὸν στυῶν Δελφῶν ἀπὸ τὴν Λειβαδίαν.

Ἀσκήσεις γιὰ τὰ παιδιά. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ Γραβιά στὴν Ἰτέα καὶ Δελφοὺς. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν;

ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Ὁ νομὸς Εὐβοίας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ νῆσο Εὐβοία, τὴ νῆσο *Σκῆρος* καὶ τὶς *Βόρειες Σποράδες*. Ἐχει ἔκτασις 3800 τ. χλμ., καὶ πληθυσμὸ 165 000 κατ.

Ἡ Εὐβοία χωρίζεται ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ τὸν Πορθμὸ τοῦ Εὐρίπου. Τὸ ἐλάχιστο πλάτος τοῦ Πορθμοῦ εἶναι 40 μέτρα. Ἡ Εὐβοία ἐνάεται μὲ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ κινητὴ γέφυρα ἡ ὅποια ἀνοίγει καὶ κλείνει, γιὰ νὰ περνοῦν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ ἄλλο. Ἐδῶ σχηματίζεται ἓνα περίεργο φαινόμενο: 6 1/2 ὥρες τὰ νερά τρέχουν ἀνὰ ὀρθοκίλι ποτάμι ἀπὸ τὸ βόρειο μέρος τοῦ Εὐβοικοῦ πρὸς τὸ νότιο καὶ ἀντιθέτως, ἄλλες 6 1/2 ὥρες ἀνε-

βαίνουν ἀπὸ τὸ νότιο μέρος πρὸς τὸ βόρειο. Τὸ πλοῖα περιμένουν ὥσπου νὰ ἡρεμήσουν τὰ νερά καὶ ἀλλάξουν τὸ ρεῦμα. Ἀλλοιῶτικα δὲν ἤμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὀνομάζεται *Ἠαλλίγοισα*.

Ἀκρωτήρια. Στὸ βορειότερο μέρος τῆς Εὐβοίας εἶναι τὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμῖσιο. Στὸ Ν. ἄκρον εὐρίσκεται τὸ ἀκρωτήριο Καφρῆρας (Κάβο—Ἰτόρος) ποῦ ἔχει σχεδὸν πάντοτε τρικυμία.

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους. Ἡ Εὐβοία εἶναι νήσος ὀρεινὴ Σὲ πολὺ παλαιὰ ἐποχὴ τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας ἦταν ἐνωμένα μὲ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα, ἀργότερα ὅμως ἡ ἀνάμεσα χώρα βυθίσθηκε καὶ ἐσκεπάσθηκε ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Εὐβοικοῦ κόλπου καὶ ἔτσι ἡ Εὐβοία ἔγινε νήσος.

Ἐψηλότερο ὄρος εἶναι ἡ *Δίεφος* (ὑψὸς 1740 μ.) στὸ μέσον περὶπου τῆς νήσου. Στὸ βόρειο μέρος εἶναι τὸ *Κανδήλι*, ἡ *Πυξάρια* καὶ τὸ *Τελέθριο* καὶ στὸ νότιο ἡ *Ὀχη* (βουνὰ τῆς Καρύστου).

Ἀνάμεσα στὰ ὄρη σχηματίζονται πεδιάδες καὶ κοιλάδες. Κυριώτερες πεδιάδες εἶναι τὸ *Ληλάντιον πεδίον* τὸ ὅποιον ποτίζεται ἀπὸ τὸν ποταμὸ Ληλάντων κοντὰ στὸν Εὐρίπτο καὶ ἡ *πεδιάδα τῆς Ἰστιαίας* (Ξηροχώρι) πρὸς τὸ βόρειο μέρος.

Κλίμα—βλάστησι—προϊόντα. Ἐχει κλίμα πολὺ γλυκὸ καὶ εὐδοκίμου οἱ ἔλιες, τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ ὄσποροφόρα δένδρα.

Τὰ βουνὰ τῆς εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πεδκα ποῦ βγάζουν ἐυλεῖα καὶ ρετσίνα. Ἡ Εὐβοία παράγει πολὺ κρασί. Ἐχει καὶ ὄσπρια, μάρμαρα, λιγνίτη καὶ ποῦ πάντων λευκόλιθο.

Συγκοινωνία. Ἡ Χαλκιδεῖα συγκοινωνεῖ μὲ τὸ σιδηρόδρομο Ἀθηνῶν—Χαλκίδος, μὲ αὐτοκίνητα καὶ μὲ ἀτμόπλοια ἀπὸ τὸν Πειραιά.

Ὁ νομὸς Εὐβοίας χωρίζεται εἰς 3 ἐπαρχίες: 1. Ἐπαρχία Χαλκίδος μὲ πρωτεύουσα τὴν Χαλκίδα (26000 κατ.), ποῦ βρισκεται στὴν παραλία τοῦ Εὐρίπου. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ *Δίμνη* (μὲ 4000 κατ.), *Ψαχνὰ* (4000 κατ.).

2. Ἐπαρχία Ἰστιαίας μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἰστιαία (5300). Ἐπίγειο τῆς Ἰστιαίας εἶναι οἱ *Ῥεοὶ*. Δυτικὰ τῆς Ἰστιαίας εἶναι ἡ *Αἰδηγὸς* (5000) ὀνομαστὴ γιὰ τὰ λαμακτὰ τῆς λουτρά.

3. Ἐπαρχία Καρυστίας μὲ πρωτεύουσα τὴν Κάρυστο (3000). Εἶναι ὀνομαστὴ γιὰ τὰ σκα τῆς καὶ τὰ κρασιά τῆς. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι τὸ *Λιβεῖρι* (3300 κ.), ἡ *Κύμη* (3000 κ.), ἡ *Σκῆρος* (3300 κ.) στὴν ὀμώνυμη νῆσο.

Καὶ τώρα ἂς ἐπισκεφθοῦμε τὰ διάφορα μέρη τοῦ νομοῦ.

Ἀθῆναι—Χαλκιδεῖα

Ἀπὸ τὸ Σχηματὰρι μίαν διακλάδωσι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν—Θεσσαλονικῆς διευθύνεται πρὸς Α. καὶ φθάνει στὸ Βαθῶ, τὴν ἀρχαία Αὐλίδα.

Τὶ ἐνθυμῆσθε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν γιὰ τὴν Αὐλίδα; Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ ἀμαξοτοχιὰ μας προχωρεῖ διὰ μέσου λόφου πλῆστον τῆς παραλλας τοῦ Εὐβοικοῦ καὶ φθάνομε στὴ Χαλκίδα. Περνοῦμε τὴ γέφυρα τοῦ Εὐρίπου καὶ μπαίνομε στὴν πόλιν τῆς Χαλκίδος. Ἐχει ὠραία προκυμαία κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας ἰσπάζονται ὠραῖα ξενοδοχεῖα.

Χαλκίδα—Κύμη

Ἀπὸ τὴν Χαλκίδα μὲ αὐτοκίνητο διευθύνομεθα πρὸς νότο. Διερχόμεθα διὰ μέσου τῆς πεδιάδος τῆς Χαλκίδος, ἡ ὁποία εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, ἐλιές καὶ ὀπωροφόρα δένδρα. Μετὰ 23 χιλιόμετρα συναντοῦμε κατὰ τὴν παραλία, τὴν καμπόπολιν *Ἐρέτρια ἢ Νέα Ψαρά*.

Ἀπὸ τὴν Ἐρέτρια διανύομε ἀκόμη 22 χιλιόμετρα μὲ τὸ αὐτοκίνητό μας καὶ φθάνομε στὸ *Ἀλιβέριο*. Ἡ παραλία τοῦ Ἀλιβερίου τὸν Αὐγουστο εἶναι γεμάτη ἀπὸ βαρέλια καὶ ἀσκούς κούτσου, ὁ ὁποῖος μὲ βεζινόπλοια καὶ μὲ ἀτμόπλοια μεταφέρεται ἰδίως στὸν Πειραιά.

Στὸ *Ἀλιβέριο*, 60 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Ἀθῆνῶν, κατασκευάσθηκε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ σχεδίου Μάρσαλ, ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἔργαστάσια παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ ἔργαστάσιο τοῦ Ἀλιβερίου χρησιμοποιεῖ γιὰ καύσιμο ὄλη τὸ λιγνίτη, ποὺ βγαίνει ἐκεῖ κοντὰ καὶ γι' αὐτὸ λέγεται *θερμοηλεκτρικὸν ἔργαστάσιον*, ἐνῶ τὰ ἄλλα τρία τῆς Ἄγρας, τοῦ Λάδωνος καὶ τοῦ Λούρου λέγονται *υδροηλεκτρικὰ* γιὰτι κινούνται μὲ τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν.

Τὸ θερμοηλεκτρικὸν ἔργαστάσιον Ἀλιβερίου δίδει ρεῦμα 80.000 κιλοβάτ. Τὸ ρεῦμα αὐτὸ φθάνει στὰς Ἀθῆνας καὶ συνδέεται μὲ τὸ δίκτυο ποὺ ὑπάρχει ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Ἐπειτα περνᾷ τὴν ἀκρογιαλιά τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ φθάνει στὰς Πάτρας. Ἄλλη μία κεντρικὴ γραμμὴ διευθύνεται πρὸς τὴ Θεσσαλία καὶ παρέχει ρεῦμα ἐν σπουδαιότερας ἀστικῆς περιοχῆς τῆς Λαμίας, τοῦ Βόλου, τῆς Λαρίσης καὶ τῶν Τρικκάλων. Ἀπὸ τὰ κέντρα αὐτὰ μοιράζεται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα καὶ ἐν στίς μικρότερας πόλεις ποὺ βρίσκονται πλησίον.

Ἀπὸ τὸν Ἀλιβέριο τὸ αὐτοκίνητό μας οὐθενταί πρὸς Α. Διέρχεται διὰ μέσου εὐφροτάτης πεδινῆς λωρίδος, ἡ ὁποία εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια καὶ ἐλιές, καὶ φθάνομε ἐν τῇ πόλει τοῦ λιγνίτου καὶ τῶν οὐκων, τὴν *Κύμη*. Κατὰ τὴ διαδρομὴν μας βλέπομε δεξιὰ μας καὶ ἀριστερὰ μας ποταμῶν ἄφρα χωριά.

Ἡ Κύμη ἀπέχει περίπου μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν παραλία. Στὴν παραλία ἔχει ὄρατο τεχνιτὸν λιμάνι Ἀπὸ τὴν Κύμη μὲ βεζινόπλοιο ἢ μὲ ἀτμόπλοιο μεταβαίνομε ἐν τῇ ὥρᾳ νῆσον *Σπύρο*, τὴν πόλιν τοῦ ὄρατου τυροῦ καὶ τῶν ἀστακῶν.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ.—*Πῶς μοροῦτε νὰ πᾶτε ἀπὸ τὸν τόπον σας εἰς τὴν Χαλκίδα; Πῶς γινώσκετε γιὰ τὴν παλιόπολιν τοῦ Ἐρέτριου; Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴν Χαλκίδα μέχρι Κύμης.*

Χαλκίδα—Λίμνη—Ἰστιαία—Αἰδηψὸς

Ἐπιστρέφομε ἐν τῇ Χαλκίδᾳ καὶ μὲ τὸ αὐτοκίνητον προχωροῦμε πρὸς Βορρᾶν. Περνοῦμε τὴ μικρὴν πεδιάδα τῶν *Ψαχνῶν* καὶ φθάνομε ἐν τῇ παραλιακῇ καμπόπολιν τοῦ ευκολίτου *Λίμνη*.

Ἀπὸ τὴν Λίμνη μεταβαίνομε εἰς τὸ μέρος ὅπου βγαίνει ὁ λευκόλιθος. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἑναερίος σιδηρόδρομος μὲ τὸν ὁποῖο μεταφέρεται ὁ λευκόλιθος εἰς τὸς πλησίον τῆς θαλάσσης φούρνους Α. τοῦ *Μανουδίου*.

Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ πρὸς

Β. καὶ φθάνομε ἐν τῇ *Ἰστιαίᾳ*. Ἀπὸ τὴν Ἰστιαία τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾷ ἀπὸ τοὺς *Ὠρεοὺς* τὸ ἐπίνευ τῆς Ἰστιαίας καὶ διευθύνεται πρὸς Ν. καὶ φθάνομε ἐν τῇ *Αἰδηψῷ*. Ἀπὸ ἐκεῖ προχωροῦμε πέντε περίπου χιλιόμετρα καὶ φθάνομε ἐν τῇ *Δουτρῇ τῆς Αἰδηψῷ*.

Στὰ Λουτρά τῆς Αἰδηψῷ μποροῦμε νὰ πᾶμε καὶ μὲ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας καὶ τὴ Χαλκίδα, καθὼς καὶ μὲ ἀτμόπλοιο ἀπὸ τὸν Πειραιά καὶ τὴ Χαλκίδα.

Ἐν τῇ νήσῳ Εὐβοίᾳ δυνάμεθα νὰ περιπλεύσωμε καὶ μὲ ἀτμόπλοιο ἀπὸ τὸν Πειραιά. Τὸ ἀτμόπλοιο προσεγγίζει τὸν Λαῦρειο καὶ διευθύνεται ἐν τῇ Κάρυστῳ. Ἡ *Κάρυστος* περιβάλλεται ἀπὸ ὄρατος κήπους λευμοῶν. Μετὰ τὴν Κάρυστον διερχόμεθα τὸν πορθμὸν τοῦ Καφηνῶος μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Ἀνδρου καὶ φθάνομε ἐν τῇ λιμάνι τῆς Κύμης.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ.—*Νὰ περιγράψετε τὰ ταξίδια ποὺ ἐκάματε ἐν τῇ Νόμῳ Εὐβοίας. Νὰ εἰρηστε ἐν τῇ ζήτησιν τῆς ἐπιγραφῆς καμπόπολιν τῆς ὁποίας ἐπισκεψθήκατε. Μήπως ἔχετε θεμελίωσιν πηγῆς καὶ ἐν τῷ τόπῳ σας, καὶ ποῦ;*

Β'. ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Θέσις—ἔκτασις—πληθυσμὸς.—Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς νομοὺς Εὐρυτανίας καὶ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἐκεῖ πρὸς Β. τὴν Ἠπειρο καὶ τὴ Θεσσαλία, πρὸς Α. τοὺς νομοὺς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, πρὸς Δ. καὶ τὰ Ν. τὸ Ἰόνιον Πέλαγος καὶ τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν. Ἐκεῖ ἔκτασις 7780 τετραγ. χιλιομ. καὶ πληθυσμὸς 260.000.

Μορφή τοῦ ἐδάφους. Τὸ περισσότερο μέρος τῆς χώρας εἶναι πολλὸ ὄρειν. Τὸ βορειότερον μέρος τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν *Ἀργαφῶν* (ὄρος *Φτέση* 2166 μ.). Νοτιώτερα ὁ *Τυμφοσητός*, κοινὰς Βελουχι (2315 μ.) καὶ ἀκόμη νοτιώτερα τὰ *Βαρδούσια* (2470 μ. ὕψος).

Τὸ ὄρη Τυμφοσητός, Βαρδούσια, καὶ νοτιώτερα ὁ ποταμὸς *Μόργος* χωρίζουν τὴν Δ. Σ. Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Α. Σ. Ἑλλάδα.

Κατὰ τὸ μέσον τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς καὶ πρὸς τὰ δυτικὰ εἶναι τὸ ὄρος *Παναγιωλίω* (1924 μ.) καὶ νοτιώτερα ὁ *Ἀράκυνθος* (953 μ.). Πρὸς δυτικὰ τῆς ὄρεινῆς αὐτῆς περιοχῆς ἡ *πεδιάδα τῆς Αἰτωλίας* (Ἀργινίου καὶ Αἰτωλικοῦ). Πρὸς Βορρᾶν τῆς πεδιάδος εἶναι τὰ ὄρη *Μανουνῶρος* (954 μ.) καὶ *Ἀκαρνανικὰ* (1590 μ.).

Ἐν τῇ ὄρεινῇ αὐτῇ ἔκτασι, ἡ συγκοινωνία εἶναι δύσκολη.

Οὐδέμια ἄλλη διέκδοσις τῆς ἔκταταμένης αὐτῆς χώρας ὑπάρχει, ἐκτός ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Σπερχεῖου ἐν τῇ ἀνατολικῇ καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῷου ἐν τῇ δυτικῇ.

Ἀπὸ τῆς κοιλάδας αὐτῆς ὄδησον οἱ ποιμένες κατὰ τὸ θέρος τὰ ποίμνια τους ἐν τῆς κορυφῆς τῶν ὕψηλων αὐτῶν βουνῶν ὅπου οἱ βοσκέες εἶναι πλούσιες. Ἀπὸ τῆς ἰδίας δέ, κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὄδησον αὐτὰ εἰς τὰ χειμαδιὰ τῆς πεδιάδος τῆς Λαμίας καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελῷου.

Λίμνες. Ἐν τῇ πεδιάδῃ τοῦ Ἀργινίου εἶναι

οι λίμνες α) ή *Τριχωνίς*, ή οποία είναι βαθιά και ιχθυοτρόφος, β) ή *Λυσαμμαχία* ή οποία συγκοινωνεί με την Τριχωνίδα, γ) ή *Όζητος* και δ) ή *Αμβρακία*.

Ποταμοί. Σπουδαιότεροι ποταμοί είναι ο *Άχελώδης* ο οποίος πηγάζει από τις όρεινες περιοχές του Μετσόβου, δέχεται τα ύδατα πολλών παραποτάμων πριν κατεβή στην πεδιάδα του Άγρινου και χύνεται εις τὸ Ἴόνιο Πέλαγος. β) *Ο Εύηνος*, μικρότερος από τὸν Ἄχελωδ, πηγάζει από τὸ Πανατιώλικό και χύνεται εις τὸν κόλπο τῶν Πατρῶν.

Παράλια. Τὸ Ἴόνιον Πέλαγος διαμελίζει ποικιλοτρόπως τὰ παράλια και σχηματίζει τὸν Ἄμβρακικό κόλπο και πλήθος ἄλλων μικρότερων. Μεταξύ Ἀμβρακικού και Ἴονιου Πελάγους σχηματίζεται ἡ *Ἀγαρρανική Χερσόνησος* με τὸ ἀκριτόηρον *Ἄκτιον* εις τὴν εἴσοδον τῶν Ἀμβρακικού, πρὸς νότον δὲ ἡ *λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου*.

Κλίμα και προϊόντα. Πρὸς τὰ παράλια τὸ κλίμα είναι γλυκὸ και εις πολλὰ μέρη προφυλαγμένα ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους καλλιεργούνται ἡ ἄμπελος, ἡ ἔλαια και πολλὰ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας τὸ κλίμα είναι θερμὸ τὸ θέρος και ψυχρὸ τὸ χειμῶνα. Ἐκεῖ εὐδοκιοῦν σιτηρὰ, ἄσπρα, λαχανικά κλπ. Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄγρινου καλλιεργεῖται ἐξαιρετικῆς ποιότητος καπνός, εις δὲ τὰ βολτώδη μέρη ἄρχισε νὰ καλλιεργῆται και ῥύζι. Εἰς τὰ ὄρεινα μέρη είναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία. Πολλὰς περιοχὰς είναι δασώδεις και δίνουν ξυλεία και βαλανίδια. Στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου και τὴν λίμνη Τριχωνίδα ὑπάρχουν ιχθυοτροφεῖα με πολλὰ ψάρια. Ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς είναι τὰ καπνὰ τοῦ Ἄγρινου, τὸ τυρὶ και τὸ βούτυρο τῶν Ἀγράφων και τὸ αὐγοτάραχο τοῦ Μεσολογγίου.

Συγκοινωνία.—Ἡ συγκοινωνία τῆς Δ. Σ. Ε. ἐξυπηρετεῖται διὰ τὸν σιδηροδρόμον Β. Δ. Ἐλλάδος, Κρουονέρι—Μεσολόγγι—Αἰτωλικό—Ἄγρινον, με αὐτοκίνητα και με πλοῖα τὰ ὁποῖα προσεγγίζουν στὰ λιμάνια Ναύπακτο, Κρουονέρι, Ἄστακό, Ζαβέρδα, Ἄμφιλοχία. Μικρὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς Πάτρας προσεγγίζουν στὸ Μεσολόγγι. Με τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν συγκοινωνεῖ με αὐτοκίνητα ἡ Εὐρυτανία διὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Λαμία—Καρπενήσι ἡ δὲ Αἰτωλοακαρνανία διὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Λειβαδιὰ—Ἀράχθβα—Ἀμφισσα—Λιδωρικίον—Ναύπακτος—Μεσολόγγι.

ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Ἐκτετατικὸς ἡ Εὐρυτανία ἔχει ἕκτασι 1280 τ. χλμ. και πληθυσμὸ 40.000 κατ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν μόνον ἑπαρχία με πρωτεύουσα τὸ *Καρπενήσι* (4000 κατ.). Ἡ περιοχή τῆς Εὐρυτανίας είναι ἡ ὄρεινότερη περιοχή τῆς Στερεῆς Ἑλλάδος. Στὰ βουνὰ τῆς τρέφονται πολλὰ ποίμνια και είναι ὀνομαστὸ τὸ τυρὶ και τὸ βούτυρο τῶν Ἀγράφων. Ἀπὸ τὰ δάση τῶν βουνῶν βγάζουν ξυλεία, ἡ ὁποία μεταφέρεται στὸ Μεσολόγγι με τὸ ρεῖμα τοῦ Ἄχελωδὸς ποταμοῦ.

Και τώρα ἄς ἐπισκεφθομε ἀπὸ τὴ Λαμία τὸ Καρπενήσι.

Λαμία—Καρπενήσι
45 χιλ. ἀμαξιτὸς δρόμος)

Ἀπὸ τὴ Λαμία με τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦμε στὸ *Διανονιάδι*. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀκολουθοῦμε τὸ Σπερχεῖο ποταμὸ πρὸς τὴ πηγὴ του. Τὸ αὐτοκίνητό μας διέρχεται διὰ μέσου τῆς εὐφορωτάτης κοιλάδος τοῦ Σπερχεῖο καὶ ἀνεβαίνουμε τὸν Τυμφρηστό. Στὸ ὑψηλότερο σημεῖο τοῦ δρόμου ἡ θέα είναι μοναδική. Μπροστὰ μας παρατηροῦμε τὸν Τυμφρηστό, τοῦ ὁποῦ ἡ χιονισμένη κορυφή φθάνει στὰ σύννεφα. Οἱ πλευρὰς του είναι κατάφυτες ἀπο καστανίαις και ἔλαια. Ἐπειτα ἀπὸ ἄλλη ὥρα, φθάνουμε στὸ *Καρπενήσι*. Ὁ χειμῶνας ἐδῶ είναι ψυχρὸς (1000 μέτ. ὕψος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης), τὸ καλοκαίρι ὅμως είναι ὁρροερό και εὐχάριστο. Γενικῶς στὴν περιοχή αὐτὴ τὸ κλίμα είναι ψυχρὸ και πολὺ ὕγρειο και οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται με τὴ γεωργία και τὴν κτηνοτροφία. Φημιμαμένα είναι τὰ τυρὰ τῶν Ἀγράφων. Ἀπὸ τὰ ἄλλα προϊόντα κυριώτερα είναι τὰ βαλανίδια και ἡ ξυλεία.

ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Ἐκτασις και πληθυσμὸς. Ἐχει ἕκτασι 6500 τ. χμ., πληθυσμὸ 220.000 κατ. και χωρίζεται σὲ 5 ἑπαρχίαι.

1) Ἐπαρχία *Μεσολογγίου*, πρωτεύουσα τὸ *Μεσολόγγι* (14.000 κ.). Εἶναι και πρωτεύουσα ὁλοῦ τοῦ Νομοῦ. Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι τὸ *Αἰτωλικό* (4.500 κ.). Μέσα στὴ λιμνοθάλασσα εἶναι και τὰ ἱστορικὰ νησάκια *Κλείσσοβα* και *Βασιλιάδι*.

2) Ἐπαρχία *Ναυπακτίας* με πρωτεύουσα τὴ *Ναύπακτο* (6.500 κ.). Ἐχει ὠραῖο λιμάνι.

3) Ἐπαρχία *Τριχωνίδος* με πρωτεύουσα τὸ *Ἄγρινον* (21.700 κ.). Εἶναι σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο και ἔχει μεγάλας ἀποθήκες καπνοῦ.

4) Ἐπαρχία *Βιόλου* με πρωτεύουσα τὴν *Ἀμφιλοχία* (5.000 κ.).

5) Ἐπαρχία *Βονιτίας* και *Σηρομέρου* με πρωτεύουσα τὴ *Βόνιτσα* (κ. 3.000).

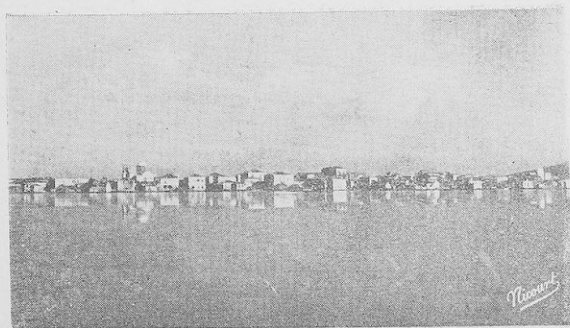
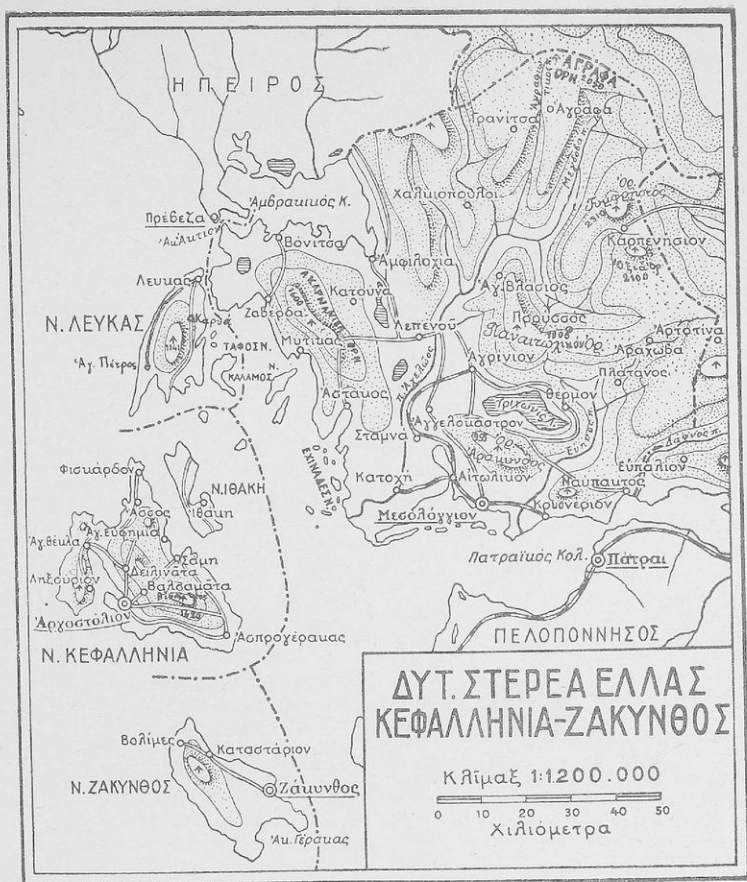
Τώρα θὰ ἐπισκεφθομε τὰ διάφορα μέρη τοῦ νομοῦ.

Πάτραι—Κρουονέρι—Ἄγρινον (σιδηροδρ. χιλ. 91).

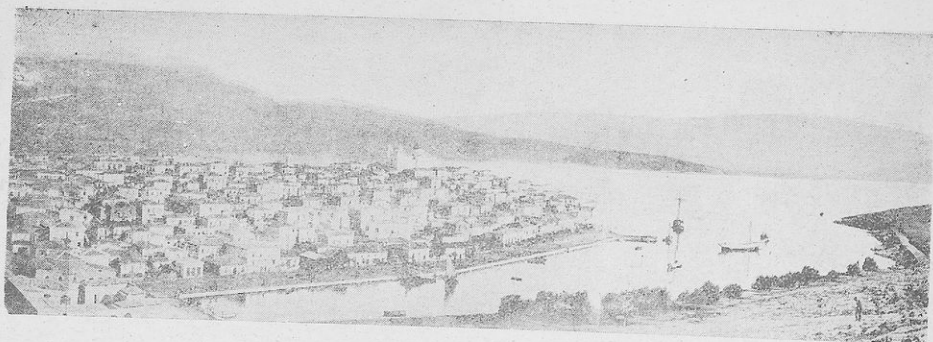
Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας φθάνομε σιδηροδρομικῶς στὰς Πάτρας, ἀπὸ ἐκεῖ με μικρὸ ἀτμόπλοιο τῶν σιδηροδρόμων τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος φθάνομε μετὰ 1 1/4 ὥρας στὸ ἀπάναν τῶν Πατρῶν *Κρουονέρι*. Αἱ Πάτραι ἀπὸ τὸ Κρουονέρι ἀπέχουν 9 μίλια.

Ἀπὸ τὸ Κρουονέρι με τὴν ἀμαξοστοιχία ταξιδεύομε μέσα σὲ μίαν τελεματῶδη πεδιάδα και φθάνομε στὸ ἔνδοξο Μεσολόγγι.

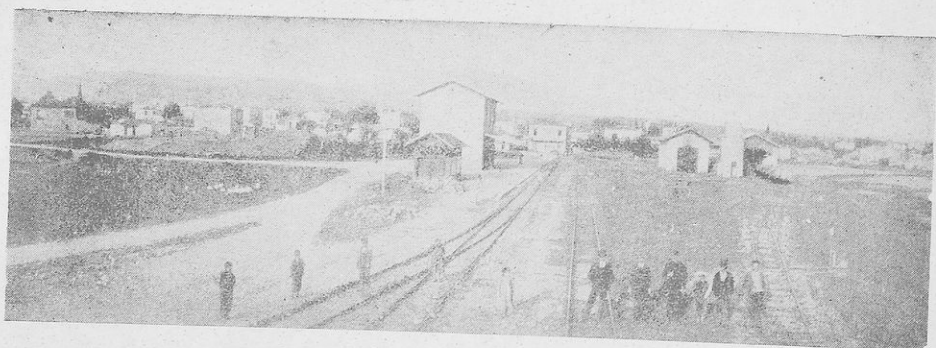
Ὁ Ἄχελώδης ποταμὸς με τὴς προσχώσεις

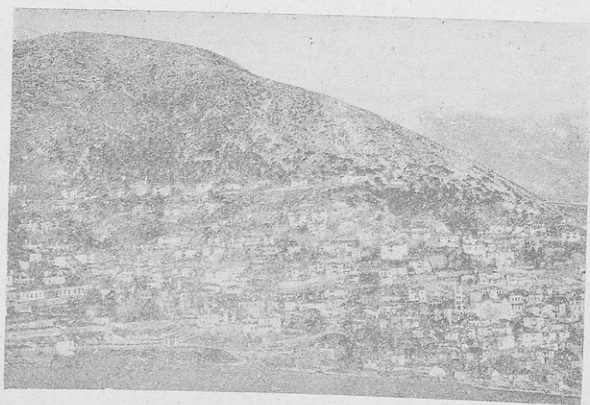
Μερική άποψη
του Μεσολογγίου

Τὸ Γαλαξίδι.

Τὸ Ἀργίτιο. Ἡ μεγαλύτερη πόλις τοῦ νομοῦ Λέιωνας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἡ πεδιάδα ποὺ βγάζει τὰ καπνὰ Ἀργιτίου.

Ἀποψις Καρπενησίου.

του έχει μετράτρησι τὸν κόλπον τοῦ Μεσολογγίου σὲ ἀβαθὴ κόλπον. Στὰ Ν.Δ. ἔνωσι σιγά—σιγά μὲ τις προσχώσεις του τὰ μικρὰ νησιά **Ἐχινάδες** μὲ τὴν ἑρὰ καὶ φράσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσα καὶ τὸν μεταβάλλουν σὲ ἀβαθὴ λιμνοθάλασσα. Στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου ὑπάρχουν ἰχθυοτροφεῖα, στὰ ὅποια ὑπάρχουν ἄφθων καὶ πολλὰ ψάρια (κέφαλοι, λαυράκια, τσιπούρες). Φημισμένο εἶναι τὸ αὐγοτάραχο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τοὺς κεφάλους. Στὸ ἄκρο τῆς λιμνοθάλασσας καὶ σὲ πολὺ ἀβαθές μέρος εἶναι οἱ ἀλυκές.

Τὸ Μεσολόγγι εἶναι ἡ ἐνδοξότερη καὶ ἱερώτερη πόλις τῆς Ἑλλάδος, γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς κατὰ τὴν ἐπαναστάσει τοῦ 1821 καὶ τὴν ἠρωικὴν τῆς ἔξοδο. Γύρω ἀπὸ τὴν πόλιν ὑπάρχουν πολλὰ τέλματα, στάσιμα νερά καὶ πολλὰ ἔλη.

Στὸ ἄκρο τῆς πόλεως ὑπάρχει **ὁ κῆπος τῶν ἡρώων**, μέσα στὸν ὅποιο εὐρίσκονται τὰ μνημεῖα καὶ τὰ δῶτά αὐτῶν. Ἐκεῖ ὑπάρχουν τὰ μνημεῖα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τῶν Κυριακοῦλη Μαυρομιχάλη, τοῦ Λόρδου Βύρανα καὶ ἄλλων πολλῶν ἡρώων. Ἀνάμεσα στὰ μνημεῖα εἶναι καὶ τὸ ἀγαλμα τοῦ Βύρανα. Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ἡ ἀμαξοστοιχία μας διευθύνεται πρὸς βορρᾶν. Πρὸς τὸ ἀριστερὸ μας μέρος εἶναι ἡ λιμνοθάλασσα μὲ τις ἀλυκές καὶ τὰ ἰχθυοτροφεῖα καὶ δεξιὰ μας οἱ ἐλαιῶνες. Ἐπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα ἡ ἀμαξοστοιχία μας φθάνει στὸ **Αἰτωλικό**. Ἐδῶ ἡ λιμνοθάλασσα στενεύει. Τὸ Αἰτωλικό εἶναι κτιομένη ἐπάνω σ' ἓνα νησάκι καὶ ἐνώνεται μὲ τὴν ἑρὰ μὲ γέφυρας λιθόκτιστες καὶ πολύτοξες. Ἀφθονότερα προϊόντα τοῦ Αἰτωλικοῦ εἶναι τὸ λάδι, ἡ σταφίδα καὶ τὰ ψάρια.

Ἀπὸ τὸ Αἰτωλικὸ ἡ ἀμαξοστοιχία μας διευθύνεται πρὸς βορρᾶν, καὶ μπαίνει στὴν πεδιάδα τοῦ Ἀγρινίου. Ἐπειτα ἀπὸ ταξίδι μῆος ὥρας ἀνάμεσα σὲ πεδιάδα, φθάνομε στὴν πόλιν τοῦ Ἀγρινίου. Τὸ **Ἀγρίνιο** εἶναι κέντρο τῆς περιοχῆς μὲ 22.000 κατ. Ἐχει πολλὰς ἀποθήκες καὶ ἐργοστάσια κατεργασίας τοῦ καπνοῦ.

Στὸ Ἀγρίνιο ὑπάρχει ἀεροδρόμιον στὸ ὅποιο σταθμεύουν τὰ ἀεροπλάνο ποὺ ἐκτελοῦν τὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνία Ἀθηνῶν—Ἰωαννίνων.

Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀγρινίου εἶναι ὁ καπνός, ὁ ὅποιος εἶναι ἑξαι-

ρετικῆς ποιότητος, πολὺς ἄραβόσιτος καὶ δσπρια. Στὰ βαλτώδη μέρη τῆς πεδιάδος σπέρνουν ρύζι.

Ἀγρίνιο—Ἀμφιλοχία.

(Δρόμος ἄμαξ. χιλμ. 60).

Ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Διερχόμεθα τὴ γέφυρα τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ καὶ φθάνομε στὴν παράλι πόλιν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τὴν **Ἀμφιλοχία** (Κορβασσάρων). Ἡ Ἀμφιλοχία ἔχει 5.000 κατ. καὶ εἶναι ἐμπορικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Διενεργεῖται ἐκεῖ κυρίως ἐμπόριον βαλανιδιῶν, δερμάτων καὶ ζώων.

Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀμφιλοχίας εἶναι ἡ περιοχή τῆς Ἀκαρνανίας (Ξηρόμερο). Ἡ περιοχή αὕτη, ἐπειδὴ εὐρίσκεται πλησίον τῆς θαλάσσης, ἔχει κλίμα ὑγρὸ. Τὰ Ἀρκανικά ὄρη εἶναι κατὰφρα ἀπὸ βαλανιδιῶν. Ἀπὸ τὰ βαλανιδία τρέφονται πολλοὶ χοῖροι. Ὑπάρχουν πολλοὶ βοσκότοποι. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως στὴν κτηνοτροφία αἰγοπροβάτων. Στὰ παράλια οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται στὴν ἀλιεία καὶ τὴν ναυτιλία. Ἡ Ἀμφιλοχία συνδέεται μὲ ἄμαξιτὸ δρόμον μὲ τὴν **Βόνεια** καὶ τὴν **Πάλαϊρο** (Ζαβέρδα). Στὴν Πάλαϊρο καὶ στὸν νοτιώτερον αὐτῆς **Ἀστακὸν** συγκεντρώνονται τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τῆς περιφερείας καὶ ἐξάγονται ἀπὸ τὰ λιμάνια τους.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά. Πῶς ἐξυπηρετεῖται ἡ συγκοινωνία τῆς Ἀντ. Στερεῆς Ἑλλάδος; Πῶς ἀπὸ τὰς Πάτρας πηγαίνομε στὸ Κρονόρι; Ὡς ποῦ φθάνει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῆς Ἀντικῆς Στερεῆς Ἑλλάδος; Μὲ ποῖα ἄλλα μέσα συγκοινωνίας ἐξυπηρετεῖται ἡ συγκοινωνία; (Αὐτοκίνητα, ἀεροπλάνο). Πῶς ἡμποῦμε νὰ πᾶμε ἀπὸ τὰς Ἀθήνας στὴ Λαμία καὶ τὸ Καρπενήσι; Πῶς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας στὸ Ἀγρίνιο; Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς πεδιάδος τοῦ Σπερχιοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τῆς Ἀμφίσιος; Τί γνωρίζετε γὰρ τὸ Μεσολόγγι; Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Ἀντικ. Στερεῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ σημειώσετε τὰ κυριώτερα ὄρη, ποταμοὺς καὶ πόλεις.

2. Η Θ Ε Σ Σ Α Λ Ι Α

Θέσις—Ἐκτασις—Σύνορα. Ἡ Θεσσαλία εὐρίσκεται πρὸς βορρᾶν τῆς Στερεῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς ἀνατολάς τῆς Ἡπείρου. Συνορεύει πρὸς Β. μὲ τὴν Μακεδονία, πρὸς Ν. μὲ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα, πρὸς Α. μὲ τὸ Θερμαϊκὸν κόλπον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ πρὸς Δ. μὲ τὴν Ἡπειρο. Ἐχει ἔκτασι 13.340 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸ 626.824 κατοίκους.

Ὀλόκληρη ἡ Θεσσαλία εἶναι μιὰ ἀπέραντην πεδιάδα, ὁμαλὴ καὶ ἐπίπεδη σὰν θάλασσα καὶ περικλιεταὶ δλόγυρα ἀπὸ ὄρη. Μόνον μεταξὺ τῶν βουνῶν Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης (Κισσάβου) ἀνοίγεται ἡ μαγευτικὴ κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, ἀ-

νάμεσα στὴν ὅποια περνᾷ ὁ Πηνειὸς ποταμὸς καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης.

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Θεσσαλίας ὑπάρχουν τὰ ὑψηλὰ ὄρη **Χάσια, Καμβουνία καὶ Πιέρια**. Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος ἀπλώνεται ἡ **ὄροσειρά τῆς Πίνδου**, ὅπου ὁ γενναῖος Ἑλληνικὸς στρατός συνέτριψε τὸν Ἰταλικὸν στρατό, ὁ ὅποιος ἐπέτηξ δολίως ἐναντίον τῆς Πατρίδος μας γιὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Πρὸς τὰ νότια εἶναι ἡ **ὄρος καὶ τὰ ἄγραφα** καὶ πρὸς ἀνατολάς ὁ **Ὀλύμπος, ἡ Ὀσσα (Κισσαβός) καὶ τὸ Πήλιο**.

Παράλια. Στη νοτιοανατολική πλευρά της Θεσσαλίας, ή θάλασσα του Αιγαίου ενοχλωρεί θασιά μέσα στην ξηρά και σχηματίζεται ο *Μαγνησιακός κόλπος* και η Χερσόνησος της *Μαγνησίας*, η οποία απολήγει στο *ἀκρωτήριο Τρινηρίας*. Στο ανατολικό μέρος η Θεσσαλία βρέχεται από το Αιγαίο πέλαγος.

Η απέραντη αυτή πεδιάδα χωρίζεται στο έστωτερο από τη χαμηλή βουνοσειρά *Μαυροβούνι* ή *Κυνός κεφαλαί*, σε ανατολική και δυτική πεδιάδα.

Άλλοτε η Θεσσαλική πεδιάδα ήταν μια απέραντη λίμνη. Σιγά-σιγά όμως τα νερά της λίμνης άνοιξαν τη μαγευτική κοιλάδα των Γεμπών και ξεχύθηκαν στη θάλασσα.

Κλίμα. Το κλίμα της Θεσσαλίας είναι πολύ ψυχρό τον χειμώνα και θερμό το θέρος. Είναι οπλ. ήπειρωτικό. Γά ύψηλα βουνά τα όποια την περικλείουν, αποκλείουν την θεσσαλική πεδιάδα από τη θάλασσα. Πολύ εύδοκιμεί το σιτάρι, το κριθάρι, ο άραβόσιτος, τα γέωμηλο και ο καπνός στη Θεσσαλική πεδιάδα.

Μεγάλες καταστροφές στις καλλιέργειες κάμνει καμιά φορά ένα ζεστός άνεμος, ο λίβας, ο οποίος καίει τα σπάρτα.

Την απέραντη αυτή πεδιάδα, οι γεωργοί την καλλιεργούν με γεωργικές μηχανές, με τις όποιες όργανουν και σπερνουν τους αγρούς. Επίσης χρησιμοποιούν και θεριστικές και άλωνιστικές μηχανές.

Ποταμοί. Όλα τα νερά από τα γύρω βουνά έβονται και σχηματίζουν τον *Πηγειό* ποταμό, ο οποίος δέχεται και τα νερά των παραποτάμων αυτού *Δηφάου*, *Τιταρησιού* και *Ένπιέως* και χύνεται οια της κοιλάδος των Γεμπών στο Αιγαίο Πέλαγος.

Λίμνες. Στη Θεσσαλία υπάρχουν οι λίμνες *Βοιηίδα* ή *Κάρλα* και η *Νεζερος*. Και στις δύο υπάρχουν πολλά ψάρια.

Προϊόντα. Πολύ ανεπτυγμένη είναι η κτηνοτροφία στη Θεσσαλική πεδιάδα. Σε πολλά μέρη της απέραντης αυτής πεδιάδος υπάρχουν πολλοί βοσκοτόποι, όπου βόσκουν πολλα βοσειθή και πολλα πρόβατα. Άφθονα είναι τα κτηνοτροφικά προϊόντα: κρέατα, τυρός, βούτυρον, δέρματα, πουλερικά κλπ.

Στά παράλια της Θεσσαλίας και ίδιως στη χερσόνησο της Μαγνησίας όπου το κλίμα είναι γλυκό, εύδοκιμεί η καλλιέργεια της έλιως, της άμπελου, και των όπωροφόρων δένδρων. Κυριώτερες πόλεις τών όποιες συγκεντρώνονται τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα της Θεσσαλίας είναι η *Λάρισα*, ο *Βόλος*, ο *Άλμυρός*, η *Καρδίτσα*, τα *Τρίκκαλα*, η *Καλαμπάκα*, ο *Τύρναρος* και η *Έλασσόνα*. Μικρότερα έμπορικά κέντρα είναι τα *Φάρσαλα*, οι *Σοφάδες* και η *Άγυιά*.

Συγκοινωνία. Ο Σιδηρόδρομος Άθηνών—Θεσσαλονίκης διασχίζει τη Θεσσαλική πεδιάδα και οια της Λαρίσης και της κοιλάδος των Γεμπών διευθύνεται στη Θεσσαλονίκη. Η συγκοινωνία έξυπηρετείται στη Θεσσαλία και με την σιδηροδρομική γραμμή *Βόλου—Βελεστίου*—

Καρδίτσας—Τρινηρίων—Καλαμπάκας, της όποιας μια διακλάδωση στο Βελεστίνο έξυπηρετεί τη συγκοινωνία *Βόλου—Λαρίσης*. Επίσης υπάρχει και μικρή σιδηροδρομική γραμμή *Βόλου—Μηλεών*.

Όλες οι πόλεις και οι περισσότερες κομπολεις στη Θεσσαλία έξυπηρετούνται με αυτοκίνητα και λεωφορεία. Άκόμη η συγκοινωνία έξυπηρετείται και με άεροπλάνα από τη Λάρισα με τας Άθήνας, της Θεσσαλονίκης και τα Ίωάννινα, και με αϊμόπλοια άπ' το Βόλο με δλους τούς λιμένες της Ελλάδος.

Διοικητική διαίρεσις της Θεσσαλίας. Η Θεσσαλία χωρίζεται σε 4 νομούς: 1) *Λαρίσης*, 2) *Μαγνησίας*, 3) *Καρδίτσας*, 4) *Τρινηρίων*.

ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Ο Νομός Λαρίσης έχει έκτασι 5.200 τ.χλμ., πληθυσμό 208.000 και χωρίζεται σε 5 Έπαρχίες.

α) Έπαρχία Λαρίσης με πρωτεύουσα την Λάρισα (41.000 κ.) που είναι και πρωτεύουσα του νομού. Είναι ώραία πόλις και σπουδαίο έμπορικό κέντρο.

β) Έπαρχία Τυρνάβου με πρωτεύουσα τον *Τύρναβο* (11.000 κ.).

γ) Έπαρχία Άγυιάς με πρωτεύουσα την Άγυιά (8.000 κ.).

δ) Έπαρχία Έλασσόνας με πρωτεύουσα την Έλασσόνα (6.000 κ.).

ε) Έπαρχία Φαρσάλων με πρωτεύουσα τα *Φάρσαλα* (5.000 κ.).

ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΛΑΡΙΣΗΣ

Άθηναι—Λάρισα

Με την άμαξοστοιχία Άθηνών—Λαρίσης—Θεσσαλονίκης φθάνομε στη Λάρισα. Η άμαξοστοιχία μας στην περιοχή του Δομοκού κατεβαίνει στη Θεσσαλική πεδιάδα και έπειτα από μισή ώρα, φθάνει στη γέφυρα *Δεμερλί*. Κάτω από τη γέφυρα περνά η άμαξοστοιχία Βόλου—Καλαμπάκας και παίρνει τούς έπιβάτες για την Καρδίτσα, τα Τρίκκαλα και την Καλαμπάκα.

Άπό έκει η άμαξοστοιχία μας προχωρεί προς τη Λάρισα. Προς το δεξιό μας μέρος είναι η βουνοσειρά *Μαυροβούνι* ή *Κυνός κεφαλαί*. Αύτη χωρίζει την Θεσσαλική πεδιάδα στην ανατολική (της Λαρίσης) και τη δυτική (της Καρδίτσας).

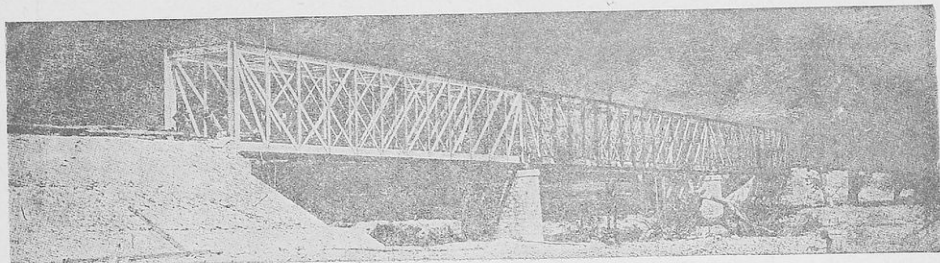
Άπό έκει προχωρούμε στη μεγάλη πεδιάδα της Λαρίσης και σταθεμούμε στη Λάρισα (340 χιλιομ. από τας Άθήνας).

Η Λάρισα είναι πρωτεύουσα του νομού. Είναι ώραία πόλις με ώρατες πλατείες και οϊκοδομές.

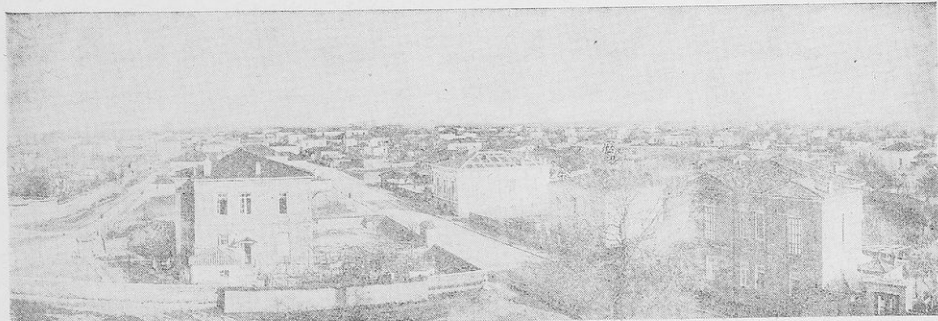
Στο βόρειο μέρος της πόλεως περνά ο Πηγειός ποταμός, ο όποιος διά της μαγευτικής κοιλάδος των Γεμπών χύνεται στο Θερμαϊκό κόλπο. Έχει ώραία έργοστάσια ύφαντουρ-

Ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας.

Γέφυρα τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ.

Ἡ Καρδίτσα.

Ὁ Βόλος ἀπὸ ἀεροπλάνου. ||

γίας, παγοποίησης, άλευροποίησης και καπνερ-
γοστάσια.

*Από τήν Άκρόπολι τής Λαρίσης διακρίνομε
πρός τά ΒΔ τόν Τύρναβο και τόν Όλυμπο μέ
δύη τη μεγαλοπρέπειά του. Προς Α. είναι ή
Όσσα (Κίσαβος) και συνέχεια τό Πήλιο, στους
πρόποδες του ότοιο διακρίνομε τή λίμνη Βοι-
βήττα ή Κάρλα.

Λάρισα—Τύρναβος—Έλασσόνα

*Από τή Λάρισα, μέ αυτοκίνητο, διευθυ-
μεθα προς τή βόρειο μέρος τής πεδιάδος τής
Λαρίσης και σταθμεύομε στήν πόλι **Τύρναβο**.
Στό μέρος αυτό ή πεδιάδα είναι κατάφυτη από
μουριές και άμπέλια. Ό Τύρναβος φημίζεται
γιά τά βαμβακερά του ύφασματα και τά οίνο-
πνευματώδη ποτά. Οι κάτοικοι άσχολοῦνται και
μέ τήν σπυροτροφία.

*Από τόν Τύρναβο μέ τό αυτοκίνητο άνεβαί-
νομε τόν όρειοσιό τής όποιος τό χαμηλότερο
μέρος λέγεται **Μελούνα**. Από τή Μελούνα κα-
τερχόμεθα στή μικρή πεδιάδα τής **Έλασσόνας**,
ή όποια είναι κατάφυτη από άμπέλια, μουριές
και σιτηρά. Σε λίγο φθάνομε στήν Έλασσόνα
(40 χιλίομ. από τή Λάρισα). Η Έλασσόνα είναι
τό γεωργικό κέντρο τής περιοχής. *Από έκει
προχωρούμε στό ένδοξο **Σαραντάπορο**. *Έκει ό
Έλληνικός στρατός ένίκησε στά 1912 τόν Τουρ-
κικό στρατό και έλευθέρωσε τή Δυτική Μακεδο-
νία. *Έπιστρέφομε στή Λάρισα.

Λάρισα—Άγυιά

*Από τή Λάρισα έπισκεπτόμεθα μέ τό αυτο-
κίνητό μας τήν περιοχή τής **Άγυιάς** και φθάνο-
με στή κομόπολι Άγυιά, ή όποια είναι και τό
γεωργικό κέντρο τής περιοχής. Οι κάτοικοι ά-
σχολοῦνται και στήν κατασκευή έντοπιων βαμ-
βακερών και μεταξωτών ύφασμάτων. Στήν πε-
ριοχή τής Άγυιάς είναι και ή κομόπολι **Άμπε-
λάμια** όπου καλλιεργοῦνται πολλά άμπέλια. Οι
κάτοικοι τής περιοχής τής Άγυιάς άσχολοῦνται
και στήν κτηνοτροφία και τή σπυροτροφία.

Λάρισα—Πλαταμώνα

(σιδηρ. 50 χιλ.)

*Έπιστρέφομε στή Λάρισα. Μέ τό σιδηρό-
δρομο Αθηνών — Θεσσαλονίκης ταξιδεύομε
πρός τόν Πλαταμώνα. Περνοῦμε άνάμεσα από
τά σπαρτά τής πεδιάδος και φθάνομε στήν κοι-
λάδα τών Τεμπών. Η σιδηροδρομική γραμμή
πέραν από τούς πρόποδες του Όλύμπου και
άφοῦ διατρέξωμε όκτώ χιλίομετρα μέσα στήν
κοιλιάδα τών Τεμπών, βγαίνομε σε μιά τριγ-
ωνική εσφορή πεδιάδα, διά μέσου τής όποιος ή
άμαξοστοιχία μας προχωρεί και σταθμεύει στόν
Πλαταμώνα.

¶ Έργασία γιά τά παιδιά. Πώς μορδείτε νά
πείτε στή Λάρισα από τήν πατρίδα σας; *Από ποιές
πόλεις νά περάσετε; Ποιά είναι τά κυριώτερα προΐ-
οντα τής Θεσσαλίας; *Έργονομ προΐοντα τής Θεσσα-
λίας στόν τόπον σας τά πλοία;

ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

*Ο Νομός Μαγνησίας έχει έκταση 2535 τ.
χλμ., πληθυσμό 154.000 κατ. και χωρίζεται σε
3 έπαρχίες.

α) Έπαρχία Βόλου μέ πρωτ. τό **Βόλο**
(51.000 κατ.) που είναι και πρωτεύουσα του νο-
μου. Η πόλι είναι κτισμένη στο βάθος του Πα-
γασητικού κόλπου. Είναι ώραία πόλι με ώραία
προκυμαία και ένεκα τής έξαιρετικής τής θέ-
σεως είναι ή έμπορικότερη και βιομηχανικότερη
πόλις τής Θεσσαλίας. Πληροῦν του Βόλου ήταν
ή άρχαία πόλις **Γωλικός**, ή πατρίδα του Ίάσσονα
και ή άρχαία πόλις **Παλασαι** από τήν όποια έπη-
ρε τό έννομα ό Παγασητικός κόλπος. Πληροῦν
του Βόλου είναι ή πόλις **Νέα Τονία** με 14.000 κ.
Η άνατολική χώρα, ή Μαγνησία, είναι σπολι-
σμένη από τό κατάφυτο Πήλιο με τά 24 ώραία
χωριά. Μεγαλύτερες κομποπόλεις τής έπαρχίας
είναι ή **Μακρινίτσα** (1000 κ.) ή **Πορταριά** (920 κ.)
οι **Μηλιές** (1400 κ.), ή **Ζαγορά** (3120), ή **Τσαγκα-
ράδα** (950). *Άλλη κομποπολις είναι τό **Βελεστίνο**
πατρίδα του **Ρήγα Φεραγιού**. Η **Άγριά** (2900 κ.)
ή **Άγυαλαστή** (2300 κατ.), ή **Νέα Άγχιάλος**
(2.600 κ.).

β) Έπαρχία Άλμυρού μέ πρωτ. τόν Άλ-
μυρό (7000 κ.).

γ) Έπαρχία Σκοπέλου μέ πρωτ. τή Σκό-
πελο (3500 κ.). Η έπαρχία Σκοπέλου περιλαμ-
βάνει και τά νησιά **Βόρειες Σποράδες**, οι κυριώ-
τερες από τίς όποιες είναι ή **Σνιάθος** και ή **Ά-
λόνησος**.

Ταξίδι εις όλα τά μέρη του νομού

*Από τή Λάρισα σιδηροδρομικός διευθυνομέ-
θα προς Ν, διασχίζομε τή μεγάλη πεδιάδα τής
Λαρίσης και φθάνομε στήν κομόπολι **Βελεστί-
νο**. *Από τό Βελεστίνο ή άμαξοστοιχία μας διά
μέσου λοφοσειρών προχωρεί και σταθμεύει στο
Βόλο. Το Βόλο μπορούμε νά τόν έπισκεφθώμε
και μέ τό άτμόπλοιο από τόν Πειραιά. *Ο Βόλος
είναι ή μεγαλύτερη και ή έμπορικότερη πόλις και
τό κέντρον του εισαγωγικού και έξαγωγικού έμ-
πορίου όλης τής Θεσσαλίας. *Έχει πολλά έργο-
στάσια και συνδέεται σιδηροδρομικός μέ τή Λά-
ρισα, τήν Καρδίτσα, τά Τρικκαλα και τήν Κα-
λαμπόκα. *Όλες οι κομποπόλεις του Πηλίου εμ-
πίσκονται άνάμεσα σε όπωροφόρα ένδρα και
πελώριες λεύκες. Στή **Μακρινίτσα**, λειτουργοῦν
50 περίπου βυρσοδεψεία μέ νέα τέλεια μη-
χανήματα. *Όλες αὐτές τίς κομποπόλεις έπισκε-
πτόμεθα μέ αυτοκίνητο. *Από τό Βόλο ταξιδεύο-
με μέ στενή σιδηροδρομική γραμμή και σταθμεύο-
με στήν κομόπολι Άγριά. *Από έκει ή άμαξο-
στοιχία προχωρεί και φθάνει στο έσοχικό κέν-
τρο του Βόλου τά **Δεχώνια** (1250 κ.). Η σιδη-
ροδρομική γραμμή φθάνει μέχρι τών **Μηλεσίων**.
*Όλα τά μέρη αὐτά και πέραν άκόμη τών
Μηλεσίων είναι κατάφυτα από έλιές και όπωρο-
φόρα ένδρα.

Στό δυτικό μέρος του Βόλου είναι ή περιοχή
του Άλμυρού. Κέντρο τής περιοχής είναι ή κο-
μόπολι **Άλμυρός**. Τόν Άλμυρό έπισκεπτόμεθα
από τό Βόλο μέ αυτοκίνητο. Οι κάτοικοι

της περιοχής του 'Αλυμου άσχολούνται και στην καλλιέργεια του καπνού.

Έργασια για τὰ παιδιά. Ποιά είναι τὰ κυριώτερα προϊόντα του Πηλίου; Τι γνωρίζετε για τὴν Ζαγορά και γιὰ τὴν Μακρινίτσα; Πῶς μπορεῖτε νὰ πᾶτε ἀπὸ τὰς Ἀθήνας στὸ Βόλο;

ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Ἔχει ἑκτασί 2520 τ. χλμ., πληθυσμὸν 139.000 κατ. και ἀποτελεῖ μιά μόνο ἑπαρχία τῆς ἑπαρχίας **Καρδίτισης** με πρωτεύουσα τὴν **Καρδίτσα** (18500 κ.). Μεγάλες κωμοπόλεις εἰς τὸν νομὸν εἶναι: **Σοφάδες** (4000), **Μουζάκι** (2900 κ.), **Παλαμᾶς** 5400 κ.).

Ἔνα ταξίδι στὰ διάφορα μέρη τοῦ νομοῦ

Ἀπὸ τὸ Βόλο ἡ ἀμαξοστοιχία προχωρεῖ πρὸς Β. διέρχεται μέσα ἀπὸ λοφοσειρές και φθάνει στοὺς σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Βελεσίνου. Ἐπειτα διευθύνεται πρὸς δυσμὰς και προχωρεῖ στὴν πεδιάδα τῶν Φαρσάλων. Οἱ κάτοικοι στὴν πεδιάδα καλλιεργοῦν με μυχάνες. Σταθμεύομε στὴν κωμόπολι **Φάρσαλα**, ἡ ὁποία εἶναι τὸ κέντρο τῆς περιοχῆς και ἀνήκει στὸ νομὸ Λορίσης. Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ ἀμαξοστοιχία μας διευθύνεται πρὸς τὴ γέφυρα τοῦ **Δεμεγάλι**. Παραλαμβάνει τοὺς ἐπιβάτες ἀπὸ τὸ σιδηρόδρομο Ἀθηνῶν Λαρίσης και ἀπὸ ἐκεῖ προχωρεῖ στὴν κωμόπολι **Σοφάδες**, τὸ γεωργικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Ἀπ' ἐκεῖ προχωρεῖ και σταθμεύει στὴν πόλι **Καρδίτσα**.

Ἡ **Καρδίτσα** εἶναι ὠραία πόλις και ἔμπορικὸ και γεωργικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Ὅλες τὶς κωμοπόλεις τοῦ νομοῦ μποροῦμε νὰ τὶς ἐπισκεφθοῦμε με αὐτοκίνητα, γιατί ἡ **Καρδίτσα** συνδέεται με ἀμαξιτοὺς δρόμους με αὐτές. Ἀπὸ τὴν Καρδίτσα ἡ ἀμαξοστοιχία μας διευθύνεται πρὸς βορρᾶν και διέρχεται διὰ μέσου ἀπέραντης πεδιάδος.

Σὲ πολλὰ μέρη τῆς ἀπέραντης αὐτῆς πεδιάδος ὁ **Πηνειὸς** και ὁ παραπόταμος αὐτοῦ **Ληθαίος** ἀπὸ τὶς πολλὰς βροχῆς πλημμυρίζουν και σκεπάζουν μεγάλες ἐκτάσεις. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς πεδιάδος ὑπάρχουν και πολλοὶ βοσκότοποι στοὺς ὁποίους τρέφονται πολλὰ βόδια και πολλὰ πρόβατα. Ἡ ἀμαξοστοιχία προχωρεῖ διὰ μέσου τῆς πεδιάδος και φθάνει στὸ ἄκρο μιάς λοφοσειρᾶς, ἡ ὁποία κατέρχεται ἀπὸ τὰ Χάσια ὄρη, ὅπου εἶναι κτισμένη ἡ πόλις **Τελικναλα**, ὅπου και σταθμεύει.

Έργασια για τὰ παιδιά. Νὰ δεῖξετε στὸ χάρτη σας τὴν Πηνειὸ ποταμὸ και τὴν κοιλάδα τῶν **Τεμπῶν**. Ποιὸς ὠφέλιμος και ποιὸς βλάβης παρέχει στὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ὁ Πηνειὸς. Ποιὸς πόλις τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνοῦν σιδηροδρομικῶς με τὸ Βόλο;

ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ

Ἔχει ἑκτασί 3250 τ. χλμ., πληθυσμὸ 131.000

κατ. και χωρίζεται σὲ 2 ἑπαρχίες.

α) Ἐπαρχία **Τρικκάλων** με πρωτ. τὰ **Τρίκκαλα** (24.000 κ.) ποὺ εἶναι και πρωτ. ὄλου τοῦ νομοῦ. Εἶναι κτισμένη στὶς ὄχθες τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ.

β) Ἐπαρχία **Καλαμπάκας** με πρωτ. τὴν **Καλαμπάνα** (4.000 κ.). Πρὸς Β. τῆς Καλαμπάκας ὑφίστανται τὰ Μετέωρα. Τὰ Μετέωρα εἶναι βράχοι ἀπόκρημοι, στὶς κορυφῆς τῶν ὁποίων εἶναι κτισμένα 4 Μοναστήρια.

Ταξίδι στὸ Νομὸ Τρικκάλων

Στὸ προηγούμενο ταξίδι μας φθάσαμε στὴν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, τὰ **Τρίκκαλα**. Τὰ Τρίκκαλα εἶναι κέντρο γεωργικὸ, ἔμπορικὸ και κτηνοτροφικὸ.

Τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ νομοῦ Τρικκάλων καθὼς και τοῦ νομοῦ Καρδίτισης εἶναι πεδινὸ και τὸ δυτικὸ εἶναι ὄρεινὸ (διακλάδωσις τῆς Πίνδου).

Στὸ πεδινὸ μέρος καλλιεργοῦνται σιτηρά, ἀρβόσπιτος, ὄσπρια, καπνός, γεώμηλα και σησάμι. Σὲ πολλὰ μέρη ὑπάρχουν και μέρη ἀκαλλιέργητα. Στὰ μέρη αὐτὰ ὑπάρχουν πολλοὶ βοσκότοποι και τρέφονται βόδια, ἄλογα και πρόβατα. Ὅλα τὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ συγκεντρώνονται στὶς πόλεις **Τρίκκαλα** και **Καλαμπάνα** και ἀπ' ἐκεῖ μεταφέρονται σιδηροδρομικὰ στὸ Βόλο και ἐξάγονται με ἀτμόπλοια στὰ διάφορα μέρη.

Τὸ δυτικὸ μέρος εἶναι ἡ χώρα τῆς Πίνδου (Θεσσαλικά Ἄγγραφα). Στὴν ὄρεινὴ αὐτὴ χώρα εἶναι τὰ μεγαλύτερα και ὠραιότερα δάση τῆς Ἑλλάδος. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς ὄροσειρές αὐτῆς διέρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια πρὸς τὰ νότια ὁ Ἀχελῷος (Ἀσπροπόταμος). Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἐκεῖ εἶναι ὑλοτόμοι. Τοὺς κορμούς τῶν δένδρων ρίχνουν εἰς τὸ ρεῖμα τοῦ ποταμοῦ και μεταφέρονται ὡς τὶς ἐκβολές του. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων κάνουν ξυλοκάρβουνα. Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι ἐκεῖ και ἡ κτηνοτροφία και εἶναι ὀνομαστὸ τὸ βούτυρο και τὸ τυρὶ τῶν Ἄγγραφων.

Ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα ἡ ἀμαξοστοιχία μας διευθύνεται πρὸς βορρᾶν τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας, ὅπου στοὺς πρόποδες ὄψηλτων και καθέτων βράχων εἶναι κτισμένη ἡ κωμόπολις **Καλαμπάνα**, ὅπου και σταθμεύει.

Στὴν περιφέρεια τῆς Καλαμπάκας καλλιεργοῦνται και πολλῆς μωριές και εἶναι ἀνεπτυγμένη πολὺ ἡ μεταῤοσκωληκτοτροφία. Ὅλες σχεδὸν οἱ γυναικες ἀσχολοῦνται με τοὺς μεταῤοσκώληκες.

Ἐπάνω στὰ Μετέωρα ὑπάρχουν ἄλλοτε 24 μοναστήρια. Σήμερα εἶναι μόνο 4.

Έργασια για τὰ παιδιά. Ποῦ τελειώνει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων; Γιατί ἡ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα δὲν καλλιεργεῖται ἐξολοκλήρου; Ποιά προϊόντα παράγει ἡ πεδιάδα αὐτὴ; Ἀπὸ ποῦ γίνεται ἡ ἐξαγωγή τῶν προϊόντων τῆς Θεσσαλίας;

Κάμετε μόνοι σας τὸ χάρτη τῆς Θεσσαλίας.

3. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

Ἡ Ἠπειρος κατέχει τὸ βορειοδυτικὸ μέρος τῆς πατρίδος μας. Πρὸς Βορρᾶν συνορεύει μετὰ τὴν Βόρειο Ἠπειροῦ, πρὸς Ν. μετὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, πρὸς Α. μετὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ πρὸς Δ. βρέχεται ἀπὸ τὸ Ἴονιο Πέλαγος.

Τὸ βόρειο τμήμα τῆς Ἠπειροῦ κατέχεται ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς καὶ οἱ ἀδελφοὶ μας Ἠπειρώτες στενάθουν κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ Ἀλβανικὸ ζυγὸ καὶ μεγάλος τῶν πόντος εἶναι ἡ ἔνωσις τῶν μετὰ τῆς μητέρας Ἑλλάδος.

Φυσικὴ ἐξέτασις τῆς Ἠπειροῦ. Παράλια. Τὰ παράλια τῆς Ἠπειροῦ εἶναι ἀνώμαλα. Πρὸς τὸ νότιο μέρος σχηματίζεται ὁ μεγάλος Ἀμβρακικὸς κόλπος καὶ πρὸς δυομιάς οἱ μικροὶ ὄρμιοι τῆς *Πάργας* καὶ τῆς *Ἡγωνιεύνας*.

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἠπειροῦ εἶναι ὄρεινόν. Σπουδαιότερα ὄρη εἶναι ἡ ὄρεισιρὰ τῆς Πίνδου, ἡ ὅποια κατασφραβεῖ ὀλόκληρον τὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς Ἠπειροῦ. Ἡ ὄρεισιρὰ αὕτη διακλαδίζεται σὲ ὀλόκληρη τὴν περιχρῆ τῆς Ἠπειροῦ καὶ σχηματίζονται πολλὰ ὕψηλά ὄρη, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἠπειροῦ ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν.

Σπουδαιότερες διακλαδώσεις τῶν βουνῶν αὐτῶν πρὸς τὸ βόρειο μέρος εἶναι ὁ *Σμόλικας* καὶ ἡ *Μουργκάνα*. Νοτιώτερα εἶναι ἡ *Τύμφη*, ὁ *Δάμος*, τὸ *Περιστέρι* καὶ τὰ *Τζουμέρκα*. Ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλα εἶναι ὁ *Σμόλικας*. Ἄλλη ὄρεισιρὰ σχηματίζουν τὰ ὄρη τοῦ *Πάνγιου*, *Μιτωκέλι*, *Ξεροβουνι*, *Τόμαρος*, τὰ ὄρη τοῦ *Σουλίου*. Μεταξὺ τῶν βουνῶν τούτων σχηματίζονται ἡ πεδιάδα τῆς *Ἀργας*, ἡ ὕψηλὴ πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων καὶ πολλῆς μικρῆς κοιλάδας. Σπουδαιότερες εἶναι ἡ κοιλάδα τοῦ *Ἀχέροντος*, ἡ ὅποια ποτίζεται ἀπὸ τὸν Ἀχέροντα ποτὸν τρέχει μεθ' ὀρθοῦ καὶ χύνεται εἰς τὸ Ἴονιο πέλαγος. Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας ἐπίστευαν, ὅτι ἐκεῖ ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ Ἄδου. Ἄλλη εἶναι ἡ κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ *Καλαμά*, καὶ οἱ μικρῆς κοιλάδες τῆς Πάργας, τοῦ ποταμοῦ Λούρου καὶ τῆς *Θεσπρωτίας*. Πρὸς τὰ νότια εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς *Ἀργας*.

Ποταμοὶ—Λίμνες. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Ἠπειροῦ εἶναι ὁ *Ἀραχθός* (ἡ ποταμὶ τῆς Ἀρτας), ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνὰ Περιστέρι καὶ Μιτωκέλι, περνᾷ ἀπὸ τὴν Ἄρτα καὶ χύνεται στὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο. Ὁ *Δούρος* πηγάζει ἀπὸ τὸν Τόμαρο, περνᾷ ἀπὸ τὴν Φιλιπιάδα καὶ χύνεται στὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο. Ὁ *Ἀχέρων* (κ. Μαυροποταμός) καὶ ὁ *Θύμις* (κ. Καλαμάς) οἱ ὅποιοι ἐκβάλλουν εἰς τὸ Ἴονιο πέλαγος. Στὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων *Παμβώτις*.

Κλίμα. Τὸ κλίμα στὰ παράλια εἶναι γλυκὺ. Ὁ χειμῶνας εἶναι μαλακὸς καὶ τὸ θέρος δροσερὸ. Στὰ μεσόγεια ὁ χειμῶνας εἶναι πολὺ ψυχρὸς καὶ τὸ θέρος θερμὸ. Εἶναι ὁμοιος πολὺ ὑγιεινὸ στὰ ὄρεινά μέρη.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Στὰ πεδινὰ μέρη οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται στὴ γεωργίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν ὀπωροφόρων δένδρων. Καλλιεργοῦνται δημητριακὰ, κηνὸς, ἐσπεριοειδῆ, ἑλιές καὶ ρυζὶ. Στὰ ὄρεινά μέρη ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ κτηνοτροφία καὶ ἄφθονα εἶναι τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ ἀλιεῖα στὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο καὶ τὰ παράλια τῆς Ἠπειροῦ.

Συγκοινωνία. Ἡ συγκοινωνία στὴν Ἠπειρο εἶναι εὐκολή. Ἐνας ἀμοξιτὸς ὁδὸμος συνδέει τὴν Πρέβεζαν μετὰ τὴν Ἰωάννισαν, τὴν Κόνιτσαν καὶ τὴν Ἡγωνιεύνας. Ἄλλος ἀμοξιτὸς ὁδὸμος συνδέει τὴν στερεὰ Ἑλλάδα μετὰ τὴν Ἄρταν (Ἄργινο—Ἄρτα) καὶ ἄλλος συνδέει τὰ Τρίκαλα μετὰ τὴν Ἰωάννισαν. Στὰ παράλια, ἡ συγκοινωνία διενεργεῖται μετὰ πλοῖα. Τὰ Ἰωάννισαν συγκοινωνοῦν μετὰ τὰς Ἀθήνας, Θεσσαλονικὴν, Λάρισα καὶ μετὰ ἄλλα μέρη μετὰ ἀεροπλάνων.

Οἱ δυσκολίες τῆς ζωῆς στὴν ὄρεινὴ Ἠπειρο ἀνάγκασαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ ξηνητεύωνται. Μετὰ τὴν ἐργασία τῶν καὶ τὴν ὀικονομία τῶν ἀπέκτησαν μεγάλην περιουσίαν.

Οἱ Ἠπειρώτες ἀγαποῦν πολὺ τὴν ἰδιαιτὴ τῶν πατρίδων καὶ τὴν μεγάλην ποσὴν πατρίδα Ἑλλάδα καὶ γι' αὐτὸ ἐκίαν πολλὰ σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα. Τέτοιους ἔθνικοι εὐεργέτες ἡ Ἠπειρος ἔχει πολλοὺς: τὸν Σίνα, τὸν Ἀβέρωφ, τοὺς Ζωαμιάδες, τὸν Ριζάρη, τοὺς ἀδελφοὺς Ζάππας, τὸν Χατζηκώστα καὶ ἄλλους πολλοὺς.

Πολιτικὴ κατάστασις. Τὸ μέρος τῆς Ἠπειροῦ ποὺ εὐρίσκειται μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Ἀράχθου ἦτο ἐλεύθερον ἀπὸ τὸ 1881, τὸ ὅπολον πο μέρη τῆς Ἠπειροῦ ἐλευθερώθηκε τὸ 1912. Μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον οἱ σύμμαχοι παρεχώρησαν τὴν Βόρειο Ἠπειρο στὴν Ἀλβανίαν. Οἱ Βορειοηπειρώτες στενάθουν κάτω ἀπὸ τὸν Ἀλβανικὸ ζυγὸ καὶ ζητοῦν νὰ ἐνωθῶν μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Ἠπειροῦ.

Ἡ Ἠπειρος διαίρεται σὲ 4 Νομοὺς:
1) Ἄρτης, 2) Πρέβεζης, 3) Ἰωαννίνων καὶ 4) Θεσπρωτίας.

ΝΟΜΟΣ ἈΡΤΗΣ

Ἐχει ἑκτασίαν 1741 τ. χλμ., πληθυσμὸν 73000 κατοίκων καὶ ἀποτελεῖ μίαν μόνον ἐπαρχίαν, τὴν ἐπαρχίαν *Ἀρτης* μετὰ τὴν Ἄρτα (13.000 κ.). Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι τὰ *Αγναντα* καὶ ἡ *Σκουλημαρία*.

Β. Α. πλῆρην τῆς Ἄρτης εἶναι ἡ κωμὸς πόλις *Πέτα* (2500 κ.) ὅπου τὸ 1822 σὲ μιά μὴν μετὰ τοὺς Τούρκους ἔπεισαν πολλοὶ φιλέλλητες. Ἄλλη κωμὸς πόλις εἶναι τὸ *Κομπότι*, ἡ πατρίδα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Νικολ. Σκουφᾶ. Ἐκεῖ ὄφραρχε καὶ τὸ περὶφημο ἀγαλμα τοῦ Σκουφᾶ.

“Ένα ταξίδι στο Νομό Ἄρτας

Σὲ προηγούμενο ταξίδι μας εἶχαμε φθάσει ὡς τὴν Ἀμφιλοχία. Τώρα συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας πρὸς τὴν Ἠπειρο. Ὁ δρόμος μας ἀκολουθεῖ τὴν παραλία τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου κατὰ μῆκος τοῦ Μακρινόρους καὶ φθάνομε στὴν Ἄρτα.

Ἡ Ἄρτα εἶναι κτισμένη στοὺς πρόποδες μικροῦ λόφου πευκοφυτευμένου. Μέσα στὴν Ἄρτα διακρίνομε πολλοὺς Βυζαντινὸς ναοὺς καὶ τὸ ἀγαλμα τοῦ ποιητῆ Κρυστάλλη. Σπουδαιότερες Βυζαντινὲς ἐκκλησίαι εἶναι ἡ Παρηγορητισσα, ἡ Ἁγία Θεοδώρα, ὁ Ἅγιος Βασίλειος ἡ Κάτω Παναγία, ἡ Βλαχέρνα καὶ ἄλλες ποὺ χτιστήκαν ὅταν ἡ Ἄρτα ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου καὶ κατέφυγε ἐκεῖ ὅλος ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμός.

Ἡ Ἄρτα εἶναι τὸ ἐμπορικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Μπροστὰ στὴν πόλι ἀπλώνεται ἡ εὐφορωτῆ πεδιάδα τῆς Ἄρτας, ἡ ὅποια ποτίζεται ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς Ἀραχθο καὶ Λοῦρο. Ἀπὸ τῆς πολλῆς προσχώσεως τῶν ποταμῶν, τὸ ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατο. Πρὸς τὸ μέρος τῆς θάλασσας εἶναι κατάφυτο ἀπὸ ἐλαιώνας καὶ πορτοκαλεῶνες. Παράγονται καὶ ἀραβόδοις, ρύζι, καπνὰ καὶ σιτηρὰ. Ἐκεῖ συνεχίζονται μεγὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα, διὰ νὰ περιορίσουν τὴν κοίτη τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὰ ἔλη. Στὰ Ν.Δ. τῆς Ἄρτας εἶναι τὸ ἐπίνευο τῆς Ἄρτας ἢ *Κόπρανα*. Ἀπὸ τῆς προσχώσεως τῶν ποταμῶν Λοῦρου καὶ Ἀράχθου ἐσχηματίσθησαν οἱ λιμνοθάλασσες *Δαγαροῦ* καὶ *Τσουκαλιό*, ὅπου ὑπάρχουν ἰχθυοτροφεῖα.

Ἀπὸ τὴν Ἄρτα τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ. Περνοῦμε τὸ περίφημο γεφύρι τῆς Ἄρτας καὶ φθάνομε στὴ γέφυρα τοῦ Καλόγηρου.

Ἐκεῖ ὁ δρόμος χωρίζεται σὲ δύο. Ὁ ἓνας διευθύνεται πρὸς τὴν Φιλιπιάδα καὶ φθάνει στὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ ἄλλος διευθύνεται πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ φθάνομε στὴν ἀρχαία Νικόπολι 5 χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν Πρέβεζα.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά. *Πῶς ἡμποροῦμε νὰ μεταβοῦμε ἀπὸ τὰς Πάτρας στὴν Ἄρτα; Γι' γνωρίζετε γὰ τὴν Ἄρτα; Ποῦ εἶναι ἡ Κόπρανα; Γι' γνωρίζετε γὰ τὴν πεδιάδα καὶ τίς λίμνες τοῦ Ἀμβρακικοῦ;*

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Ἐχει ἔκτασι 1151 τ. χλμ., πληθυσμὸ 57.000 κατ. καὶ ἔχει μίαν ἐπαρχία, τὴν ἐπαρχία *Νικολέως καὶ Πάργας* με πρωτεύουσα τὴν Πρέβεζα (11.000). Εὐρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ἀκρωτήρι *Ἄκτιο*. Πλησίον τῆς Πρέβεζης εὐρίσκονται τὰ ἔρειπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Νικολέως, ποὺ ἦταν ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου. Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι ἡ *Φιλιπιάδα* (1900 κατ.), τὸ *Θεσπερωτικὸ* (1900 κ.), οἱ *Παναδάτες κλπ.*

“Ένα ταξίδι στο Νομὸ Πρέβεζης

Στὸ προηγούμενο ταξίδι μας ἐφθάσαμε ὡς τὴ Νικόπολι. Τὴ Νικόπολι εἶχε κτισεῖ ὁ Ρωμαῖος

αὐτοκράτορας Ὀκταβιανός. Στὰ ἔρειπια τῆς πόλεως βλέπομε τὸ θέατρο καὶ τὸ ὑδραγωγεῖο τῆς πόλεως, τὸ ὅποιο ἀκομὴ διατηρεῖται σὲ καλὴ κατάστασι. Ἀπὸ τῆς Νικόπολι τὸ αὐτοκίνητό μας φθάνει στὴν ὄραια πόλι Πρέβεζα. Ἡ *Πρέβεζα* εἶναι τὸ κυριώτερον λιμάνι τῆς νοτιοῦ περιοχῆς τῆς Ἠπείρου. Στὴν Πρέβεζα δυνάμεθα νὰ φθάσωμε καὶ με ἀτιμόπλοιο ἀπὸ τὸν Πειραιά. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται στὴ γεωργία τὴν ἐλαιοκμία, τὴν ἀλιεία καὶ ἄλλα βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα.

Ἀπὸ τὴν Πρέβεζα διευθύνομεθα με τὸ αὐτοκίνητο πρὸς τὸ Λοῦρο καὶ πλησιάζομε στὶς ἐκβολές του. Ἀριστερὰ μας εἶναι τὸ ἱστορικὸ βουνὸ Ζάλογο, ὅπου ἐκρημνίσθησαν οἱ Σουλῶτες στὴν γὰ νὰ μὴν ἔξουν στὰ χέρια τοῦ Ἄλῃ Πασσὰ καὶ δεξιὰ μας εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς Ἄρτας. Ἐκεῖ συναντοῦμε τὴν πλούσια κωμόπολι Λοῦρο. Πρὸς Ν. καὶ Α. τοῦ Ζαλόγγο βλέπομε πολλὰ χωριά. Ἀπὸ τὸ Λοῦρο προχωροῦμε με τ' αὐτοκίνητο 3 χιλιόμετρα. Ἐκεῖ ὁ δρόμος χωρίζεται γιὰ τὴ Φιλιπιάδα καὶ γιὰ τὸ Θεσπερωτικὸ. Τὸ Θεσπερωτικὸ εἶναι στὴν κοιλιάδα, ποὺ ὀνομάζεται «μεγάλῃ λάκα Σουλίου». Ἐκεῖ εὐρίσκονται καὶ πολλὰ ἄλλα χωριά. Μπροστὰ μας βλέπομε τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου, τὰ ὅποια ἐπιτοκίπτονται πολλοὶ ἔξενο διὰ νὰ δοῦν τὸ Κιούγκι καὶ τὴν Κιάφα, ὅπου οἱ ἀθάνατοι Σουλῶτες τὸ 1800 — 1821 ἐδόξασαν τὴν πατρίδα μας. Ἀπὸ τὸ Θεσπερωτικὸ διευθύνομεθα με τὸ αὐτοκίνητό μας στὴν ὄραια κωμόπολι Φιλιπιάδα, ἡ ὅποια εἶναι τὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Παράγει πολλὰ γεωργικὰ προϊόντα, λαχανικά καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Ἀπὸ τὴν Φιλιπιάδα τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται πρὸς τὰ *Ἰωάννινα*. Στὸ δρόμο συναντοῦμε τὸ Ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο τοῦ Λοῦρου.

Τὸ Ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο τοῦ Λοῦρου. Τὸ ἐργοστάσιο αὐτὸ βρίσκεται 40 χιλιόμετρα νοτίως τῶν Ἰωαννίνων στὸν ποταμὸ Λοῦρο. Ἐνα μεγάλο φράγμα 100 μέτρων μήκους καὶ 15 μέτρων ὕψους συγκεντρώνει τὰ νερὰ τῶν πηγῶν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ θέτει σὲ κίνησι περστικές μηχανές, ποὺ παράγουν ἡλεκτρικὸ ρεῦμα 5.000 κιλοβάτ καὶ ἐξυπηρετοῦν τὴν Ἄρτα, τὴν Πρέβεζα, τὰ Ἰωάννινα καὶ ἄλλες μικρότερες πόλεις καὶ κωμοπόλεις.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά. *Μὲ ποιὸ ἄλλο μέσο ἡμποροῦμε νὰ πάμε στὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὸν Πειραιά; Ποῦ δρομολόγιο θὰ ἀκολουθήσωμε; Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία τῆς Πρέβεζης με τὰ ἄλλα μέρη τοῦ νομοῦ;*

ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὁ Νομὸς Ἰωαννίνων ἔχει ἔκτασι 5063 τ. χλμ., πληθυσμὸ 154.000 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ 4 ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Δωδώνης με πρωτεύουσα τὰ *Ἰωάννινα* 32.400 κατ. ποὺ εἶναι καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ.

ουσα όλου του νομού. Στην] επαρχία 'Ιωαννίνων είναι τα χωριά *Κότσιμας* 1300 κατ. και άλλα. *Πρωτόπαπας, Ζίτσα* (1400 κατ.) *τά Δολιανά* (1900 κατ.), η άρχαία *Δωδώνη* και *Άλλα*.

β) 'Επαρχία Μετσόβου με πρωτ. τὸ *Μέτσοβο* (2800 κ.). 'Η πατρίδα τῶν 'Εθνικῶν εὐεργετῶν 'Αβέρωφ, Στουρνάρα και ἄλλων.

γ) 'Επαρχία Κόνιτσης με πρωτ. τὴν *Κόνιτσα* (3800 κ.).

δ) 'Επαρχία Πωγωνίου με πρωτ. τὸ *Δελβινάκι* (1200 κ.).

— 'Ιστορικά μέρη. 'Η άρχαία *Δωδώνη, Μέτσοβο, Ζαγόρια* (διδασκαλοὶ τοῦ γένους) *Καλιπάκι, Μπιζάνι* και ἄλλα.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Στὸ προηγούμενο ταξίδι μας φθάσαμε στὴ Φιλιππιάδα και ἀπὸ ἐκεῖ τὸ αὐτοκίνητό μας ἐπροχώρησε γιὰ τὰ 'Ιωάννινα. Στὸ 700 περίπου χιλιόμετρο ἀπὸ τὴν Πρέβεζα, συναντοῦμε τὸ ἱστορικὸ χάνι τοῦ 'Εμῖν—'Αγά, ὅπου εἶχε ἐγκατασταθῆ τὸ στρατηγεῖο τῶν πολέμων 1912—1913. 'Απὸ ἐκεῖ ἀνεβαίνομε στὸ ὄροπέδιο τῶν 'Ιωαννίνων, περνοῦμε δίπλα ἀπὸ τὰ βουναλάκια τοῦ Μπιζανίου, ὅπου ὁ 'Ελληνικός στρατός με ἀρχιστράτηγὸ τὸ βασιλεῖά Κωνσταντῖνον, διάδοχο τότε, ἐνίκησε τὸν Τούρκικὸ στρατό, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 και ἐλευθέρωσε τὴν 'Ηπειρο. 'Απὸ τὸ Μπιζάνι προχωροῦμε και μπαίνομε στὴ θρυλικὴ πόλι τῶν 'Ιωαννίνων με τὴν ὠραία τὴς λίμνη *Παμβώτιδα*. Τὰ 'Ιωάννινα εἶναι τὸ κέντρο τῶν ὁδῶν συγκοινωνίας με τὰ διάφορα μέρη τῆς 'Ηπείρου, τῆς Θεσσαλίας και τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.

'Η πόλι στολιζεται με ὠραία κτίρια. 'Εκεῖ ὑπάρχει ἡ περίφημη *Ζωομαία σχολή* στὴν ὁποία ἐδίδαξαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας πολλοὶ σοφοὶ διδάσκαλοι. 'Ακόμη ἔχει και περίφημὸ ὕφαντουργικὴ σχολὴ καὶ Παιδαγωγικὴ 'Ακαδημία. Τὰ 'Ιωάννινα συγκοινωνοῦν με τὰς 'Αθήνας, Θεσσαλονίκην και ἄλλες πόλεις και με ἀεροπλάνα.

Μέσα στὴ λίμνη εἶναι μία μικρὴ νῆσος στὴν ὁποία ἐφονεύθη ὁ 'Αλῆ πασάς. Τὰ νερά τῆς λίμνης χύνονται ὑπογείως με καταβόθρες και με χαντάκι στὸν Κολακά ποταμό. Στὰ 'Ιωάννινα εἶναι ἀνεπτυγμένη και ἡ *λαϊκὴ τέχνη*. Πολλὸ ἀνεπτυγμένη εἶναι και ἡ χαλκοουργικὴ τέχνη. Κοντὰ στὴ λίμνη ὑπάρχουν και βυροδεμεῖα στὰ ὁποία κατεργάζονται τὰ δέρματα. 'Ενα ἀπὸ τὰ κύρια προϊόντα τῶν 'Ιωαννίνων εἶναι τὰ ψάρια και τὰ περίφημα χέλια τῆς λίμνης. Σις ἄλλες τῆς λίμνης καλλιεργοῦνται και ἄφθονα λαχανικά. Στὸ ὄροπέδιο καλλιεργοῦνται ἀμπέλια, ὀπωροφόρα δένδρα και δημοτικαὶ καρποί.

Τὰ 'Ιωάννινα εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρίας *Τσακάλωφ*.

'Απὸ τὰ 'Ιωάννινα με αὐτοκίνητο διευθυνόμεθα πρὸς τὸ *Ζαγόρι* και φθάνομε στὴ *Δοβρὰ* και στοὺς *Κήπους*. Γιὰ τὰ ἐπισκεφθοῦμε τὰ ἄλλα χωριά τοῦ Ζαγορίου πρέπει νὰ βαδίσωμε με τὰ πόδια ἡ με τὰ ζῶα.

'Όλα τὰ Ζαγοροχώρια εἶναι κτισμένα με-

σα σὲ δάση ἀπὸ καστανίνα, δρυς και ἄλλα δένδρα. Οἱ κάτοικοι τῶν Ζαγοροχωρίων εἶναι εὐποροὶ ἀπὸ τὴν ὕλοτομια και κτηνοτροφία.

'Επιστρέφομε στὰ 'Ιωάννινα. 'Απὸ τὰ 'Ιωάννινα με αὐτοκίνητο διευθυνόμεθα πρὸς τὰ ΒΔ. Πρὸς Α. εἶναι τὸ ἄδενδρο βουνο *Μιτσιμέλι* και πρὸς Δ. εἶναι ἄλλη βουνοσειρά, στὰ πλάγια τῆς ὁποίας διακρίνομε πολλά χωριά. 'Επὰνω σὲ ἕνα μικρὸ ὄροπέδιο εἶναι και ἡ κωμόπολις *Ζίτσα* ὀνομαστὴ διὰ τὸ περίφημα κρασιά τῆς.

Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ και φθάνομε στὴν ἱερὴ Μονὴ τῆς Βελλῆς. 'Απὸ ἐκεῖ ὁ δρόμος προχωρεῖ μέχρι Κακαβιάς. Πέραν τῆς Κακαβιάς, ὁ δρόμος προχωρεῖ πρὸς τὴν ὑπόδουλη Βόρειο 'Ηπειρο. 'Απὸ τὴν Κακαβίαν τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται στὴν Κόνιτσα. Φθάνομε στὴ γέφυρα τοῦ 'Αῶου ποταμοῦ, τῆ *Μεσογέφυρα*, ἡ ὁποία εἶναι τὸ σύνορό μας με τὴν 'Αλβανία. 'Απὸ ἐκεῖ προχωροῦμε και φθάνομε εἰς τὴν ἱστορικὴ κωμόπολι *Κόνιτσα*. 'Εκεῖ ὑπάρχει και ἡ *Δναγγοσσοποῦλειος Γεωργικὴ Σχολή*.

'Εργασία γιὰ τὰ παιδιά. *Πῶς ἤμπορεῖτε νὰ πάτε με αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴν 'Αργα στὰ 'Ιωάννινα; Τὶ παράγει ἡ 'Αργα; Τὶ εἶναι τὸ 'Εμῖν 'Αγά; Τὶ γνωρίζετε γιὰ τὸ Μπιζάνι; Τὶ γνωρίζετε γιὰ τὰ 'Ιωάννινα;*

ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

'Εχει ἑκτάσι]1478 τ. χλμ., πληθυσμὸ 47.000 κατ. και διαιρεῖται σὲ 4 ἐπαρχίες.

α) 'Επαρχία Θυάμιδος με πρωτ. τὴν 'Ηγουμενίτσα (2000 κ.) ποῦ εἶναι και πρωτ. ὅλου τοῦ νομοῦ.

β) 'Επαρχία Μαργαριτίου με πρωτ. τὸ *Μαργαρίτι* (750 κ.).

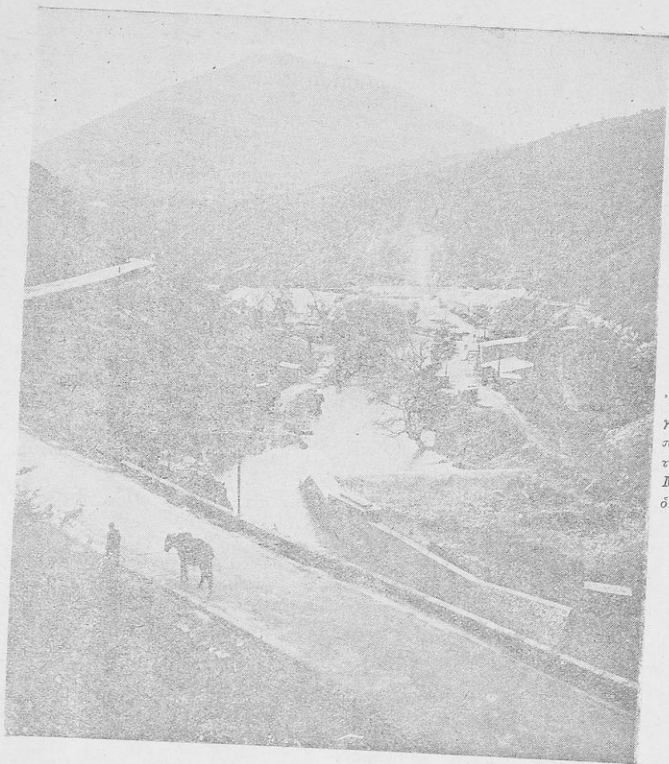
γ) 'Επαρχία Παραμυθιάς με πρωτ. τὴν *Παραμυθία* (2700 κ.).

— δ) 'Επαρχία Φιλιατῶν με πρωτ. τὴς *Φιλιατῆς* (2800 κ.). 'Η *Σαγιάδα* (1150 κ.).

Ταξίδι στὸ Νομό.]

Γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε ἀπὸ τὰς 'Ιωάννινα τὴν Παραμυθιά, θὰ ταξιδεῦσωμε με τὸ αὐτοκίνητο. Σπουδαιότερη κωμόπολι τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ *Παραμυθία*. 'Απὸ τὴν Παραμυθία φθάνομε στὴ κωμόπολι *Μαργαρίτι* και ἀπὸ κεῖ με αὐτοκίνητο πάλι φθάνομα στὸ ἐπίπεδο *Πάργα*. 'Απὸ τὴν Παραμυθία κατερχόμεθα στὴν κοιλάδα τοῦ Καλαμά και φθάνομε στὴν κωμόπολι *Φιλιατῆς*. 'Απὸ ἐκεῖ προχωροῦμε και σταθερούμε στὴν κωμόπολι 'Ηγουμενίτσα τὴν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Τὴν Πάργα και τὴν 'Ηγουμενίτσα δυνάμεθα νὰ ἐπισκεφθοῦμε και με ἀμόπλοιο ἀπὸ τὴν Πρέβεζα.

'Εργασία γιὰ τὰ παιδιά. *Πῶς ἤμποροῦμε νὰ πάμε στὴ Μονὴ τῆς Βελλῆς και τὴν Κόνιτσα; Πῶς ἤμποροῦμε νὰ ταξιδεῦσωμε ἀπὸ τὰ 'Ιωάννινα στὴν Παραμυθία και τὴν 'Ηγουμενίτσα; 'Απὸ ποῖο ἄλλο μέρος ἤμποροῦμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴν Πάργα και τὴν 'Ηγουμενίτσα; Κάμετε μόνοι σας τὸ χάρτη τῆς 'Ηπείρου.*

Ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ Λούρου, 40 χιλιόμετρα νοτιῶς τῶν Ἰωαννίνων. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ ἐξυπηρετεῖται ὁλόκληρη ἡ Ἠπειρος μὲ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα.

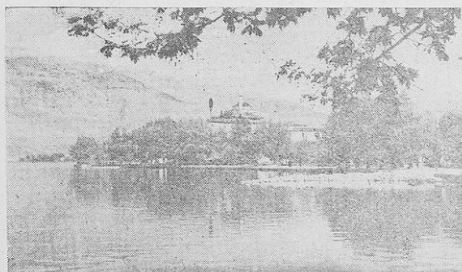
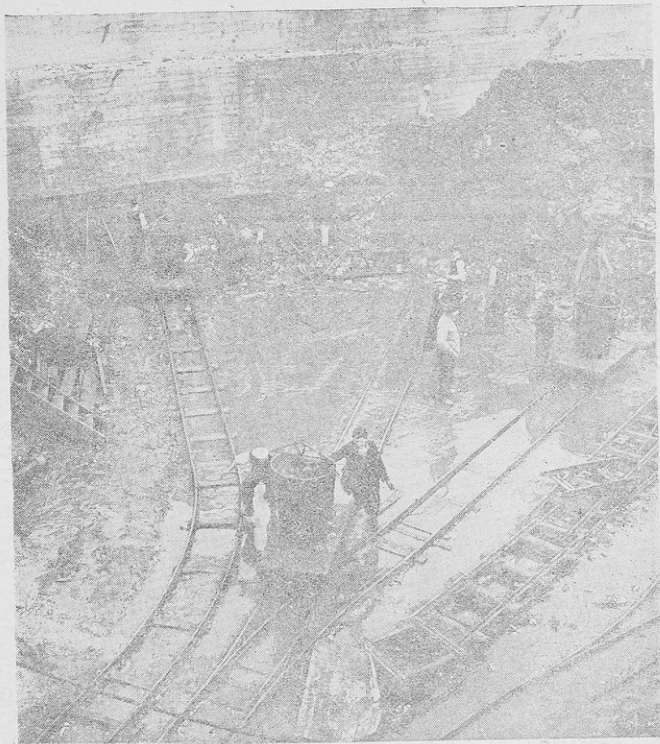
Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας.

Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων πρῶτον

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λούρου.
Ἐνῶ κατασκευάζεται τὸ
φράγμα.

Ἰωάννινα : Τὸ μουσεῖον μὲ τὴν «Κυρὰ Φροσύνη».

Ἡ Ἄρτα.

4. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Μακεδονία ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερο τμήμα τῆς πατρίδος μας. Κατέχει τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ Δ. πρὸς τὰ Α. ἀπὸ τὴν Ἡπειρο μὲχρι τῆς Θράκης καὶ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἀπὸ τὰ Βουλγαρικά καὶ Γιουγκοσλαβικά σύνορα μὲχρι τῆς Θεσσαλίας καὶ τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος.

Ἔκτασις—Πληθυσμός. Ἡ Μακεδονία ἔχει ἔκτασι 34.356 τετραγωνικά χιλιόμετρα καὶ πληθυσμὸ 1.700.835 κατοικοῦς.

Πρὸς Β. συνορεύει μὲ τὴν Ἀλβανίαν, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴ Βουλγαρία, πρὸς Α. μὲ τὴ Δυτικὴ Θράκη ἀπὸ τὴν ὁποίαν χωρίζεται μὲ τὸν ποταμὸ Νέστο, πρὸς Δ. μὲ τὴν Ἡπειρο, πρὸς Ν. μὲ τὴ Θεσσαλία καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος.

Ἡ Μακεδονία ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐποχῆς εἶναι χώρα Ἑλληνική. Κατὰ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλῆ ἴδρυσαν τὸ Μακεδονικὸ Βασίλειο μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἐδεσσα (Αἰγαί).

Ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ξεκίνησε ὁ δοξασμένος βασιλεὺς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὡς ἀρχιστράτηγος ὅλων τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς διαφόρους λαοὺς ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Περσῶν καὶ νὰ μεταφέρει ἐκεῖ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Στὰ Στάγερρα τῆς Μακεδονίας γεννήθηκε ὁ μέγας σοφὸς Ἀριστοτέλης.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, ἡ Μακεδονία ἐπάλασε κατὰ τῶν διαφόρων βαρβάρων λαῶν, ποὺ ἠθέλησαν νὰ τὴν κατακτήσουν. Στὴ Μακεδονία ἀκούστηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Θεῖο κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν Παύλου.

Κατὰ τὴν Ἑλληνική ἐπανάστασι τοῦ 1821 οἱ γενναῖοι Μακεδόνες Ἐμ. Παπᾶς, Καρατάσιος καὶ τόσο ἄλλοι, ἐπάλασαν κατὰ τῆς Τουρκικῆς αυτοκρατορίας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸ βαρὺ Τουρκικὸ ζυγόν.

Ἀλλὰ καὶ στὸ Μακεδονικὸ ἀγῶνα ὁ Παῦλος Μελάς καὶ τόσοι ἄλλοι ἥρωες ἐπάλασαν κατὰ τῶν Βουλγάρων Κομιτατζήδων, οἱ ὅποιοι μὲ κάθε μέσο ἠθέλησαν νὰ ἐκβουλαργίσουν τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸ καὶ νὰ δείσουν στοὺς ἄλλους λαοὺς ὅτι ἡ Μακεδονία δὲν εἶναι Ἑλληνική.

Ἡ σημερινὴ Μακεδονία εἶναι ἀποτελεῖ ἕνα τμήμα τῆς μητέρας μας Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖο πρὸ τοῦ 1912 ἦτο ὑποταγμένον στοὺς Τούρκους. Κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 καὶ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν τοῦ 1913 ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰδείξει ἀφάνταστὴ ἀνδρεία καὶ συνέτριψε παντοῦ τοὺς ἐχθρούς.

Τὸ Σαραντάπορο, τὰ Γιαννιτσά, τὸ Κιλκίς, ὁ Λαχανάς, τὰ στενὰ τῆς Κρένας καὶ τῆς Τζουμαγιάς καὶ τόσο ἄλλα συνδέονται μὲ περιφανεῖς νίκες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων.

Ἡ Μακεδονία διαίρεται σὲ τρία μικρότερα τμήματα, τὴ Δυτικὴν, τὴν Κεντρικὴν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονία. Ἐκτός ἀπὸ τὰ τρία αὐτά

τμήματα, ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου εἶναι ἡ *Χερσόνησος τῆς Χαλκιδιῆς* ἡ ὁποία χωρίζεται σὲ τρεῖς ἄλλες στενὲς χερσονήσους.

Α' ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους. Ὅπως βλέπομε στὸ χάρτη, ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινη. Τὰ ὄρη τῆς ἔχουν τὴν ἴδια διεύθυνσι μὲ τὴν Πίνδο καὶ σχηματίζουν τρεῖς σειρές. Ἡ πρώτη σειρά εἶναι τὰ ὄρη *Γράμμος* καὶ *Βόϊον*, ἡ δευτέρα σειρά τὰ ὄρη *Βαρνός* καὶ τὸ *Βίτσι*, καὶ ἡ τρίτη τὰ ὄρη *Βόρας* καὶ *Βέρμιο*. Τὰ ὄρη αὐτὰ ὑπερβαίνουν τὰ 2000 μέτρα ὕψους. Πρὸς τὸ νότιο μέρος εἶναι τὰ *Χάσια* καὶ τὰ *Καμβοῦνια* καὶ ὁ *Ὀλυμπος*.

Μεταξὺ τῶν βουνῶν Βαρνός καὶ τῆς Πίνδου σχηματίζεται τὸ λεκανοπέδιο τῆς *Προσπας*, τὸ ὁποῖο δολοκόπως ἀποτελεῖ λίμνη, τὸ λεκανοπέδιο τῆς *Καστοριάς*, ὅπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστοριάς καὶ ἡ λεκάνη τοῦ ἁγίου *Αἰλιάκμονα*.

Μεταξὺ τῶν βουνῶν Βαρνός καὶ Βερμίου σχηματίζονται τὸ λεκανοπέδιο τῆς *Φλωρίνης*, τὸ λεκανοπέδιο τῆς *Πτολεμαΐδος*, ὅπου εἶναι ἡ λίμνη *Βεγορλίτις* (Ὀστροβίου), ἡ λίμνη τοῦ *Ἀμυνταίου* καὶ τὸ λεκανοπέδιον τῆς *Κοζάνης*.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά. Σὲ πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν ἀνεπὲς διαβάσεις ποὺ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνία μεταξὺ τῶν ὄρεων. Ἀνεμῶσα τῶν βουνῶν Βόρα καὶ Βερμίου περνᾷ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Φλωρίνης.

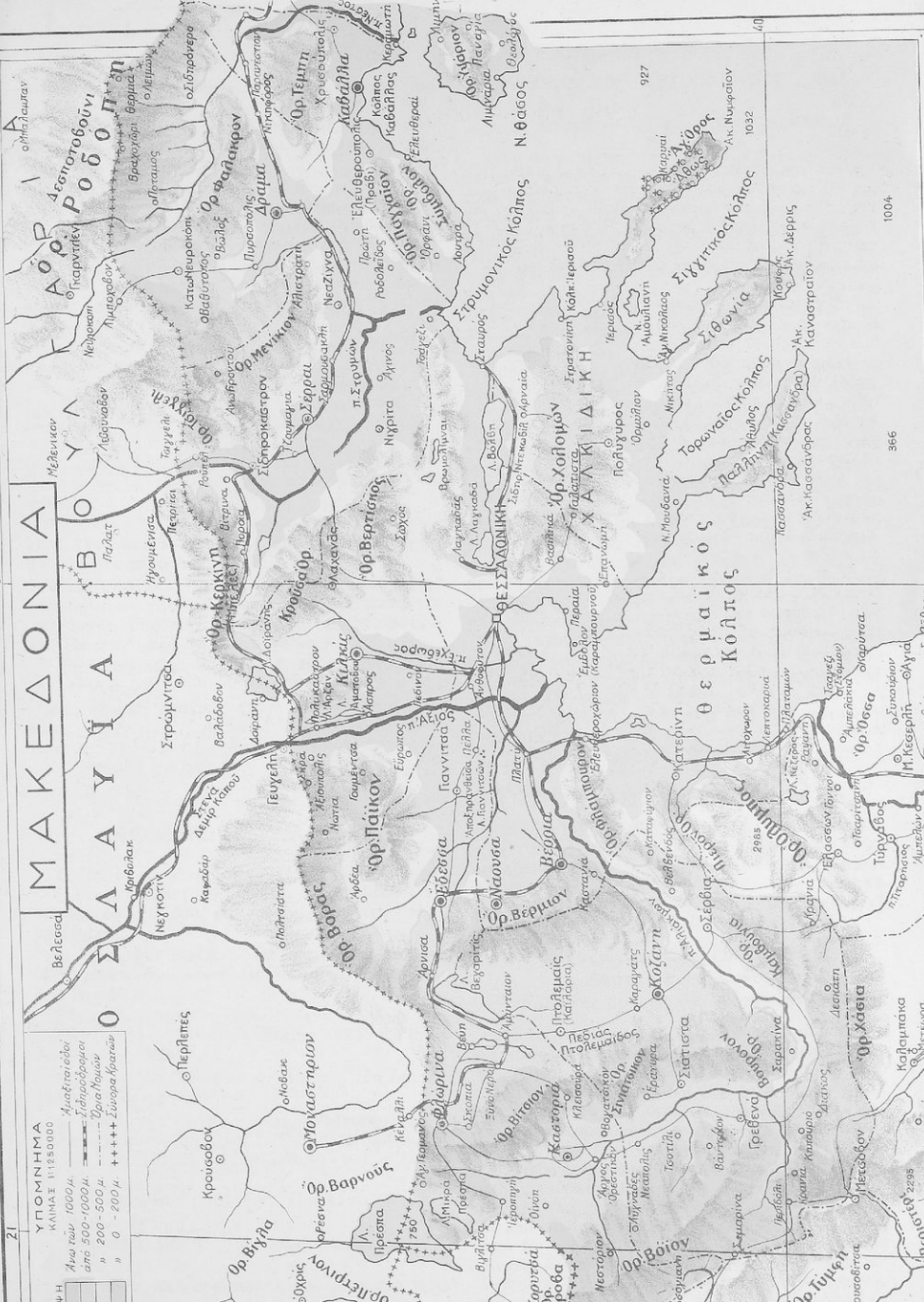
Τὰ νερὰ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας συγκεντρώνονται στὸν Ἀλιάκμονα ποταμὸ, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὸ Βόϊο καὶ χύνεται στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο.

Κλίμα—προτόντα. Τὰ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι ἠπειρωτικόν. Ὁ χειμῶνας εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρος θερμὸ. Στὴν Φλώρινα καὶ στὴν Κοζάνη τὸ ψυχρὸν τὸ χειμῶνα φθάνει 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Οἱ λίμνες παγώνουν καὶ διακόπτονται οἱ συγκοινωνίες.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ φύσιν ἀπὸ ὄρους, ἔλατα, καστανιές, ὄξιμες καὶ ὕψηλά πετρεῖα.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοῦς τῶν ὄρειων μερῶν ἀσχολοῦνται στὴν ὄλοτομα καὶ παρασκευὴν εὐλανθράκων. Ἐξάγονται ἀφθονὴν εὐλεία, κάρβουνα, βελανθία καὶ ρετσίνοι. Στὰ δάση ζοῦν καὶ πολλὰ ἀγρία ζῷα: λύκοι, ἀλώπεκες, ἀγριόχοιροι, ζαρκάδια, ἔσφαφοι, ἔρκατοι, κουνιάβια καὶ ἄλλα.

Περίφημα εἶναι τὰ γουναρικά τῆς Καστοριάς. Στὰ ὄρενα μέρη τῆς Δυτ. Μακεδονίας εἶναι ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ κτηνοτροφία. Εἰς τοὺς πολλοὺς βοσκοτόπους βόσκουν πολλὰ αἰγοπρόβατα. Ὀνομαστὰ εἶναι τὰ *μαγρόνια τῆς Βλάσης*,

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΣΛΑΒΙΑ

ΥΠΟΜΗΜΑ
ΚΙΝΗΣΕΙΣ 1:125,000

Αυτών 1000μ
από 500-1000μ
από 200-500μ
από 0-200μ

Υψηλότερα
Σταθμολογία
Υψόμετρο
Σύνορα Κρατών

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό βοῦτυρο καί τὰ κασέρια τῆς Σιατίστης καί τῶν Γρεβενῶν.

Στά ὁροπέδια τῆς Φλωρίνης, τῆς Πτολεμαΐδος καί τῆς Καστοριάς; καλλιεργοῦνται δημητριακά, ὄσπρια καί καπνά.

Στά ὁροπέδια αὐτά καί στήν περιοχή τῆς Σιατίστης ὁ κάτοικι ἀσχολοῦνται καί στήν καλλιέργεια πολλῶν ἀμπελών καί ὄσπριων δένδρων. Ὀνομαστά εἶναι τὰ κρασιά τῆς Σιατίστης καί τὰ μήλα τῆς Φλωρίνης. Στήν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος καλλιεργοῦνται πολλές μοῦριες καί εἶναι ἐκεῖ ἀνεπτυγμένη ἡ σηροτροφία.

Συγκοινωνία. Ἡ Μακεδονία ἔχει πολὺ ἀνεπτυγμένη συγκοινωνία. Κέντρον τῆς συγκοινωνίας εἶναι ἡ Θεσσαλονίκη. *Σιδηροδρομικῶς* συνδέεται ἡ Θεσσαλονίκη 1) Μὲ τὴν Λάρισα καί τὰς Ἀθήνας. 2) Μὲ Πλατὺ — Βέροιαν — Ἐδεσσα — Φλώρινα. 3) Μὲ Γουμένισσα — Γευγελή (Γιογκοσλαβία.) 4) Μὲ Κιλκίς — Σιδηρόκαστρο — Σέρρας — Δράμα, Ξάνθη, Θράκη καί Τουρκία.

Μὲ αὐτοκίνητα ὅλες οἱ πόλεις καί καμπούλες τῆς Μακεδονίας καί Θράκης συνδέονται μὲ τὴν Θεσσαλονίκη.

Ἀτμοπλοικῶς συνδέεται ἡ Θεσσαλονίκη μὲ τοὺς λιμένας τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς Καβάλας, τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, τοῦ Βόλου, τῆς Χαλκίδος, τοῦ Πειραιᾶ καί ἄλλων πόλεων.

Ἀεροπορικῶς μὲ Ἀθήνας, Λάρισα, Καβάλα, Ἀλεξανδρουπόλιν.

Διοικητικὴ Διαιρέσις τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἡ Δυτικὴ Μακεδονία διαιρεῖται σὲ τρεῖς νομοὺς: 1) Νομὸν Κοζάνης. 2) Νομὸν Φλωρίνης καί 3) Νομὸν Καστοριάς.

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Ὁ Νομὸς Κοζάνης εὑρίσκεται στὸ ΝΑ. μέρος τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἔχει ἔκτασι 5868 τετρ. χιλίωμ. καί 178.000 κατ. καί χωρίζεται σὲ 4 ἑπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Κοζάνης μὲ πρωτ. τὴν Κοζάνην (17650 κατ.) ποὺ εἶναι καί πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Νομοῦ.

Εἶναι σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο. Κυριώτερες καμπούλες εἶναι τὰ Σέρβια (4250 κ.) καί ὁ Βελέβενδός (3500 κ.).

β) Ἐπαρχία Ἐορδαίας. Πρωτ. ἡ Πτολεμαΐδα (9000 κ.) πόλις γεωργική.

γ) Ἐπαρχία Βοΐου. Πρωτ. Σιάτιστα (5000). Ἄλλες καμπούλες εἶναι ἡ Νεάπολις (2000 κ.) καί τὸ Τσοῦλι (2100) μὲ γυμνάσιο καί οἰκοτροφεῖο.

δ) Ἐπαρχία Γρεβενῶν. Πρωτ. τὰ Γρεβενὰ (5000 κ.), Δεσκάτη (4000 κ.).

Ἱστορικὰ μέρη. Τὸ *Σαραντάπορο* καί τὰ Σέρβια.

Καί τώρα νὰ γνωρίσωμε μὲ ταξίδια τὸν Νομὸ Κοζάνης.

ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

α) Λάρισα—Κοζάνη—Πτολεμαΐδα.

Ἀπὸ τὴ Λάρισα τῆς Θεσσαλίας συνεχίζομε μὲ τὸ αὐτοκίνητο τὸ ταξίδι μας πρὸς τὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Περνοῦμε τὸν Τύρναβο, τὴν Ἐλασσόνα καί τὰ στενά τῆς Πόρτας καί σὲ λίγη ὥρα φθάνομε στὰ Σέρβια. Ἐπιθετα τώρα σὴ Μακεδονία.

Τὰ Σέρβια εἶναι κτισμένα στοὺς βορεινοὺς πρόποδες τῶν Πιερίων. Ἀρχίζουν ἀπὸ ἐδῶ καί διευθύνονται πρὸς τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο. Τὰ Πέτρια ὄρη εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πεύκα καί διάφορα ἄλλα δένδρα.

Πρὸς τὰ κάτω βλέπομεν μιά στενὴ κοιλάδα τὴν ὅποια διαρρέει ὁ μεγάλος ποταμὸς Ἀλιάκμονας. Ἀπὸ τὰ Σέρβια τὸ αὐτοκίνητό μας διέρχεται τὴ γέφυρα τοῦ Ἀλιάκμονα καί διευθύνεται πρὸς τὴν Κοζάνην. Διερχόμεθα μέσα ἀπὸ χωράφια σπαρμένα μὲ σιτηρά. Ἐκεῖ σὲ μεγάλες ἐκτάσεις καλλιεργεῖται ἕνα μόνον φυτὸ μὲ ἀπλάτα φύλλα. Εἶναι ὁ κρόκος. Μὲ τὸ χρῶμα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ ἄνθη τοῦ κρόκου χρωματίζουσι τὰ ζυμαρικά. Τὸ ὄρατο κίτρινο χρῶμα, ποὺ ἔχουσι τὰ μακαρόνια, ὁ φιδές, μερικὰ γλυκά τῶν ζαχαροπλαστείων, τὸ κίτρινο τυρὸ καί τὸ βοῦτυρο, τὸ ὄφελουσι εἰς τὰ ἄνθη τοῦ κρόκου. Φθάνομε σὴν Κοζάνην. Ἡ Κοζάνη ἔχει 18000 κατοικοὺς καί εἶναι σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο. Εὐρίσκεται σὴ διασταύρωσι τῶν ὁδῶν Δαρίας—Ἀμυνταίου. Καστοριάς—Βεργίας, Γρεβενῶν—Καστοριάς—Φλωρίνης.

Ἀπὸ τὴν Κοζάνην φθάνομε στὸ ὁροπέδιο τῆς Πτολεμαΐδος σὲ ὕψος 620 μ'. Ἐκεῖ εἶναι κτισμένη ἡ πόλις Πτολεμαΐδα (9000 κατ.).

ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Εὐρίσκεται στὸ ΒΔ. μέρος τῆς Δυτ. Μακεδονίας. Ἐχει ἔκτασι 1680 τ. χλμ., πληθυσμὸ 45400 κατοικοὺς. Ἐχει μὴν ὁμώνυμ ἑπαρχία μὲ πρωτ. τὴν Καστοριά (10.000 κ.). Κυριώτερες καμπούλες εἶναι τὸ Νεστόριο (1800 κ.), τὸ Ἄγρος Ὁρεσιτὸ (4.200 κ.), τὸ Βογατινὸ (1850 κ.).

β) Ταξίδι εἰς Σέρβια—Γρεβενὰ Καστοριά—Φλώρινα.

(Ἀμαξιτὸς δρόμος χιλίωμ. περίπου 150).

Ἐπανερχόμεθα στὸ Σέρβια. Τὸ αὐτοκίνητό μας ἄκολουθεῖ τὸν Ἀλιάκμονα ποταμὸ πρὸς τὴς πηγές του. Τὸ αὐτοκίνητό μας ἀνεβαίνει διαρκῶς μέσα στὰ σπαρά. Ὁρῶμας τὰ βουνὰ εἶναι κατάφυτα ἀπὸ ἀπέραντα δάση. Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ μέσα σὲ δάση καί φθάνομε εἰς τὴν καμπούλιν Γρεβενὰ (5000 κατ.). Ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ προχωροῦμε πρὸς βορρᾶν πρὸς τὴς πηγές τοῦ ποταμοῦ. Πλησιάζομε στὸ μέσον τοῦ ὁροπεδίου. Ἐδῶ μία διακλάδωσι τοῦ δρόμου διευθύνεται διὰ μέσου μιᾶς κοιλάδος κατάφυτης ἀπὸ ἀμπέλια, πρὸς τὴν Κοζάνην. Εἶναι ἡ κοιλάδα τῆς Σιατίστης. Ἡ Σιατίστα εἶναι κτισμένη ἐπάνω στὸ βουνό. Τὸ αὐτοκίνητό μας φθάνει εἰς τὴν θέσι Μπαρά ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ καί

ἀπ' ἐκεῖ ἀνεβαίνομε στὴ Σιάτιστα (5000 κατ.).
 Στὴ Σιάτιστα καὶ μάλιστα στὸ σημερινὸ χω-
 ριὸ Μελᾶς, σκοτώθηκε ὁ Παῦλος Μελᾶς κατὰ
 τὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα.

Ἀπὸ τὴ Σιάτιστα τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται πρὸς τὴ **Νεάπολι** καὶ τὴ **Τσοτύλι**. Περνοῦμε ἀνάμεσα ἀπὸ σπερμαίνα χωράφια καὶ λόφους. Σὲ μερικά χέρσα μέρη βόσκουν καὶ πολλὰ πρόβατα.

Ἀπὸ τὴ Τσοτύλι ἐπιστρέφομε στὴ Νεάπολι. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται πρὸς τὴν **Καστοριά**. Περνᾶ ἀπὸ τίς γραφικὰς κομπούλες **Βογασιτὸ** καὶ **Ἄργος Ὀρειτικὸ** καὶ φθάνομε στὴν **Ὀρεισιὰδα λίμνη** ἢ λίμνη τῆς **Καστοριάς**. Ἐπάνω στὸ ὕψωμα εἶναι κτισμένη ἡ πόλις τῆς Καστοριάς. Ἡ Καστοριά ἔχει 10000 κατ. καὶ πρόωθευσε πολὺ μὲ τὴν βιομηχανία τῶν γουναρικῶν. Βορειότερα τῆς Καστοριάς ἐπισημασιάζομε μὲ αὐτοκίνητο τὴν κομπούλη Νεστόριο. Ἐπιστρέφομε πάλι στὴν Καστοριά.

Τὸ αὐτοκίνητό μας ἐξακολουθεῖ ν' ἀνεβαίνει πρὸς τίς ὄχθες τοῦ Ἀλιάκμονα ποταμοῦ. Πλησιάζομε πρὸς τίς πηγὰς τοῦ Ἀλιάκμονα. Ἐδῶ ὁ Ἀλιάκμονας εἶναι ἕνα μικρὸ καὶ ὀρητικὸ ποτάμι. Μετὰ 20 περίπου χιλιόμετρα μίαν διακλάδουσι τὸ δρόμο διευθύνεται πρὸς τὴν ὑπόδουλη Βορ. Ἡπειρα. Ὑστερα ἀπὸ ἄλλα 20 περίπου χιλιόμετρα φθάνομε στὸ χωριὸ **Πισοδέρι**. Σὲ ὕψος 1400 μέτρα εἶναι οἱ πηγὰς τοῦ Ἀλιάκμονα.

Στὰ μέρη αὐτὰ ὅπου καὶ ἂν στρέψωμε τὸ βλέμμα μας βλέπομε ἀπέραντα δάση. Ἀπὸ ἐκεῖ συνεχίζομε καὶ φθάνομε στὴ Φλώρινα.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ. *Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ Σέρβια-Γρεβενά-Φλώρινα. Νὰ εὑρετε εἰς τὸν χάρτην σας τὰς κομπούλες ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ περάσετε.*

ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ

Ὁ Νομὸς Φλωρίνης εὑρίσκεται στὸ βόρειο ἄκρο τῆς Δυτ. Μακεδονίας καὶ ἔχει ἔκτασι 1900 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 69.000 κατ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν ὁμώνυμη ἐπαρχίαν μὲ πρωτ. τὴ **Φλώρινα** (12.300). Κυριώτερες κομπούλες εἶναι τὸ Ἀμόνταιο (3.200 κ.), **Βεΐη** (2000 κ.) μὲ ὀνομαστὰ λιγνιτωρυχεῖα, καὶ **Συνὸ Νερό**.

Ταξίδι στὸν Νομὸ Φλωρίνης

Ἡ Φλώρινα εἶναι σπουδαῖο κέντρο γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ Φλωρίνης - Μοναστηρίου μίαν περίπου ὥρα. Ἡ πόλις ἔχει ὠραλοὺς στρατώνες καὶ μεγάλο Νοσοκομεῖο. Στὴ Φλώρινα λειτουργοῦν πολλοὶ ἀλευρόμυλοι, τυροκομεῖα, ὑφαντουργεῖα καὶ ἄλλα ἐργοστάσια.

Ἀπὸ τὴν Φλώρινα μὲ αὐτοκίνητο διευθυνόμεθα στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Φλωρίνης. Πρὸς Β. τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ εἶναι τὸ χωριὸ **Κανέλι**, ποὺ εἶναι ὁ τελευταῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ ἀμαξοστοιχία διευθύνεται στὸ Μοναστήρι τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὴ Σερβία.

Ἀπὸ τὸ Κανέλι ἐπιστρέφομε σιδηροδρομικῶς στὸ σιδηρ. Σταθμὸ τῆς Φλωρίνης.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ ἀμαξοστοιχία μας κατευθύνεται πρὸς τὴν κομπούλη Ἀμόνταιο. Διερχόμεθα διὰ μέσου βουνῶν καὶ συναντοῦμε τὴ μικρὴ λίμνη **Σόροβιτς** (Ἀμύνταιου). Ἐκεῖ στὶς ὄχθες τῆς λίμνης εἶναι κτισμένη ἡ κομπούλη **Ἀμόνταιο** (Σόροβιτς) σὲ ὕψος 575 μ.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ. *Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ Φλώρινα εἰς Ἀμόνταιο. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Ἀμόνταιο;*

Ἐπίσης κίμετε ἕνα ταξίδι στὸ χάρτη σας ἀπὸ τὴ Λάρισα ὡς τὴ Φλώρινα.

Κίμετε μόνον σας τὸ χάρτη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Β'. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ **Βέριο** ὄρος ἕως τὸ ὄρος **Βεργίσιος** πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης.

Πρὸς τὸ βόρειο μέρος εἶναι τὰ ὄρη **Πάικο** καὶ **Κερκίνη** τὰ ὁποῖα διευθύνονται ἐκ δυμῶν πρὸς ἀνατολὰς. Πρὸς δυμῶς εἶναι τὸ **Βέριο** καὶ τὰ **Πιέρια** καὶ πρὸς ἀνατολὰς εἶναι ὁ **Βεργίσιος** καὶ τὰ ὄρη τῆς **Χαλκιδικῆς Χερσονήσου**.

Παράλια. Πρὸς τὸ ΝΔ μέρος τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας σχηματίζεται ὁ **Θερματικὸς κόλπος**. Στὸ βάθος τοῦ Θερματικοῦ κόλπου ὑπάρχει ὁ φυσικὸς λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τὰ ΝΑ. ὁ **Στυμμονικὸς κόλπος**.

Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει 1) τὴν πρὸς βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Περίων πεδιάδα τῆς Κατερίνης μαζί μὲ τὴν ὀρεινὴν τῆς περιοχῆς, 2) τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης, 3) τὴν γύρω ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὀρεινὴ χώρα καὶ 4) τὴν Χαλκιδικὴν χερσονήσον.

Χωρίζεται ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία σὲ 5 Νομοὺς: 1) Πιερίας 2) Θεσσαλονίκης, 3) Ἡμαθίας, 4) Πέλλης καὶ 5) Κιλίκης.

ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Ἐχει ἔκτασι 1544 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 86160 κατ. καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν ὁμώνυμη ἐπαρχίαν μὲ πρωτ. τὴν **Κατερίνη** (27.000 κ.). Ἡ Κατερίνη εἶναι τὸ σπουδαιότερο γεωργικὸ καὶ κτηνοτροφικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Κυριώτερες κομπούλες εἶναι τὸ **Αἰγίνιο** (4.000 κ.) τὸ **Διτόχωρο** (6000 κ.) στοὺς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου καὶ ὁ **Κολινδὸς** (3.400 κ.).

ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἐχει ἔκτασι 33.000 τ. χλμ. πληθυσμὸν 458.270 (ἀπογρ. 1951) κατ. μὲ πρωτ. τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ χωρίζεται σὲ 2 ἐπαρχίες.

α) **Ἐπαρχία Θεσσαλονίκης** μὲ πρωτ. τὴν **Θεσσαλονικὴν** (250.000 κ.). Ἡ Θεσσαλονικὴ εἶναι ἡ δευτέρη πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἐμπορικώτερο καὶ βιομηχανικώτερο κέντρο τῆς Μακεδονίας. Ὄνομαστὸς εἶναι ὁ ναὸς τοῦ παλαιούου Ἁγίου

Δημητρίου, όπου εδρiscεται και ο τάφος του 'Αγίου. 'Η Θεσσαλονίκη έχει ώρατες έξοχικές τοποθεσίες, όπως είναι ή 'Αρσεσού, τὸ Πανόραμα, τὸ 'Ασβεστοχώρι με τὸ σανατόριό του, ὁ Χορτιάτης και ἄλλα. 'Έχει ακόμη ώρατες θαλασσινές τοποθεσίες με θαλάσσια λουτρά όπως είναι ή Περαία, ὁ Ν. 'Ευβάτες, ή 'Αγ. Τριάδα και ή Νέα Μηχανιώνα. 'Η πόλις συγκοινωνεῖ με τράμ και λεωφορεῖα με δλους τὸς συνοικισμοὺς.

β) 'Επαρχία Λαγκαδά με πρωτ. τὸ Λαγκαδά (7.600 κ.). 'Έχει θερμὰ θειοχα λασατικά λουτρά. Κυριώτερες κωμοπόλεις είναι ὁ Σαχός (κ. 4000), ὁ Λαχανάς (κ. 2300) ὀνομαστὸς διὰ τὴν περιφώνη νίκη κατὰ τὼν Βουλγάρων τὸ 1913, ὁ Σιανθός (κ. 2000) πὸυ είναι κέντρο παραθερισμοῦ.

ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πλαταμῶν—Θεσσαλονίκη

'Επανερχόμεθα στὸν Πλαταμῶνα. 'Η ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ πρὸς τὴν παραλιακή λωρίδα, ή ὀποία διαρκῶς πλατύνεται και βγαίνουμε σὲ λίγο στὴν πεδιάδα τῆς Κατερίνης.

'Η πεδιάδα τῆς Κατερίνης ἀπλώνεται μεταξύ τῆς θαλάσσης τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, τοῦ 'Ολύμπου και τὼν τελευταίων λοφοσειρῶν τὼν Πιερίων. 'Η ἀμαξοστοιχία περνά διὰ μέσου τῆς πεδιάδος, ή ὀποία είναι κατάφυτη ἀπὸ ἐσπεριδοειδή και ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Στὸ μέσο τῆς πεδιάδος βρίσκεται ή πόλις Κατερίνη με 25 000 κατοίκους ἔπου και σταθμεῖ ἡ ἀμαξοστοιχία. 'Η Κατερίνη είναι σπουδαῖο ἔμπορικό κέντρο καυσοῦζων και ξυλανθράκων.

Κοντὰ στὴν Κατερίνη είναι πυκνότεο δάσος ἀπὸ τὸ ἔποιο προμηθεύονται στρωτήρες γιὰ τίς σιδηροδρομικές γραμμές. Σὲ διάφορα μέρη τοῦ δάσους ὑπάρχουν και πολλὰ χωριά. Στὸς πρόποδες τοῦ 'Ολύμπου είναι ή κωμόπολις Λιτώχορο, ή ὀποία είναι σπουδαῖο κέντρο παραθερισμοῦ.

'Η ἀμαξοστοιχία μας ἀπὸ τὴν Κατερίνη προχωρεῖ πρὸς Α. Δέκα χιλιόμετρα μετὰ τὴν Κατερίνη, χαμηλοὶ και κατάφυτοι γήλοφοὶ κλείνουν τὴν πεδιάδα τῆς Κατερίνης. 'Εδῶ, κοντὰ στὴ θάλασσα είναι οἱ ἀλυκές. 'Αφοῦ ή ἀμαξοστοιχία μας περῶση τὴν λοφώδη αὐτὴ ἔκτασι, μπαίνουμε σὲ μιὰ μεγάλη και εὐφορώτατη πεδιάδα, τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. 'Η ἀπέραντη σὴ πεδιάδα είναι ἀξενδρη και ὀμαλή σὸν θάλασσα. 'Έχει σχηματιστῶν ποταμῶν 'Αξιό, Λουδία και 'Αλιακμονα.

'Επὶ μία και πλέον ὄρα ή ἀμαξοστοιχία μας διατρέχει αὐτὴ τὴν πεδιάδα. 'Αφοῦ περῶσαμε τίς τρεῖς σιδερένιες γέφυρες τὼν ποταμῶν 'Αλιακμονα, Λουδία και 'Αξιό φθάνουμε στὴ Θεσσαλονίκη.

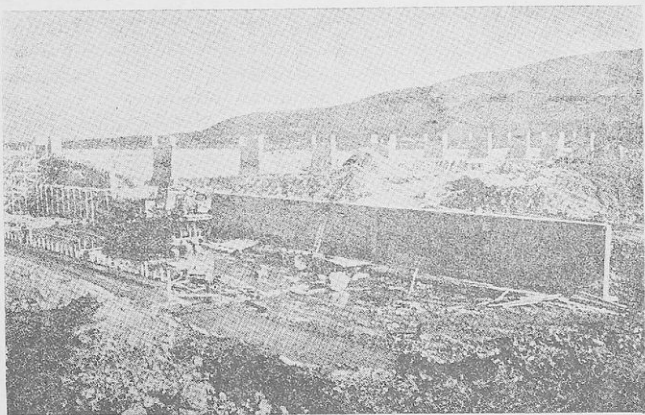
'Απὸ τίς πολλές βροχές οἱ μεγάλοι αὐτοὶ ποταμοὶ ἐπλημμύριζαν και ἐσκέπαζαν μεγάλες ἔκτασεις. Τὰ τελευταία ὀμως ἔτη τὸ κράτος με μεγάλη ἀντιπλημμυρικά ἔργα στὸν 'Αλιακμονα και στὸν 'Αξιό, ἐβάθυνε τὴν κοίτη τὼν ποταμῶν και ἀπεξήρανε τίς λίμνες και ἐπροφύλαξε μεγάλες ἔκτασεις ἀπὸ τίς πλημμύρες. Με διάφορα δὲ ἀρδευτικά ἔργα ποτίζονται μεγάλες ἔκτασεις και τὸ ἔδαφος ἔγινε εὐφορώτατο.

Στὲς ἔκτασεις αὐτές καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποὶ, ἀραβόσιτος, βαμβάκι, σισάμι, κηπνός, λαχανικά, ρύζι και ὀπωροφόρα δένδρα. Μεγάλες ἔκτασεις είναι ἀκαλλιεργητες και ὑπάρχουν πολλοὶ βοσκότοποι, ἔπου βόσκουν πολλὰ βουβάλια, βόδια και ἀγελάδες. Πολὺ ἀνεπτυγμένη είναι ή κτηνοτροφία στὲς ἀπέραντες αὐτές ἔκτασεις και ἀφθονα είναι τὰ κτηνοτροφικά προϊόντα. Πολὺ ἀνεπτυγμένη είναι και ή περνηροφία.

Τὸ κλίμα τὴν πεδιάδα τὸ χειμῶνα είναι ψυχρό. 'Η πεδιάδα δὲν προφυλάσσεται ἀπὸ τοὺς βορειοὺς ψυχροὺς ἀνέμους, οἱ ὀποιοὶ διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ 'Αξιό ποταμοῦ φθάνουν σ' αὐτὴ. 'Ο ψυχρὸς αὐτὸς ἀνεμος, ὀνομάζεται Βαρδάρης και ξηραίνει τὴν πεδιάδα και βλάπτει τίς φυτείες.

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

== "Αν παρατηρήσωμε στὸ χάρτη βλέπομε στὸ μυχὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου τὴν πόλι τῆς Θεσ-

Μία ἀποψις ἀπὸ τὰ ἐκτελούμενα ἀρδευτικά ἔργα στὸν 'Αξιό.

σαλονίκης με ὄρατο μεγάλο και ἀσφαλὴ λιμένα. Τὸ ἄνωμα Θεσσαλονίκη ἔδωσε κατὰ τὸ ἔτος 315 π. Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσαν-

δρος από τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονικὴ με τὸν ἔξαιρητικὸν τῆς λιμένας προστατεύεται ἀπὸ τὸ φρούριον τοῦ Καρά-Μπουρνὸς.

Ἐνεκα τῆς κεντρικῆς τῆς θέσεως καὶ τοῦ ἔξαιρητικοῦ λιμένος τῆς, ἔγινε τὸ ἐμπορικώτερον καὶ βιομηχανικώτερον κέντρο τῆς Μακεδονίας. Εἶναι ὥραια πόλις καὶ θαυμασία εἶναι ἡ προκομὰ τῆς με τὸν *Λευκὸ Πύργον*. Ἐχει Πανεπιστήμιον, Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, γυναικεία ἀρρέναν καὶ θηλέαν, ἐμπορικὰ καὶ ἐπαγγελματικὰς σχολὰς καὶ εἶναι τὸ σπουδαιότερον πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείου Ἑλλάδος.

Ἡ πόλις στολιζέται καὶ με πολλοὺς ναοὺς. Σπουδαιότεροι ναοὶ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ὁ ναὸς τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως Ἅγιου Δημητρίου, ὅπου εὐρίσκεται καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονικὴ ἦταν ἡ σπουδαιότερη πόλις τῆς Μακεδονίας.

Ἡ Θεσσαλονικὴ μες ἔλευθερώθηκε τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1912, ἔορτην τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως ἁγίου Δημητρίου παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πὺ συνέτριψε τὸν Τουρκικὸν στρατὸν στὰ λοφώδη μέρη τῶν Γιαννιτῶν.

Κατὰ τὸ 1916 τρομερὴ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς πόλεως καὶ ἐκτίσθηκε ἐκ νέου ἡ πόλις. Ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰ κήκε τότε καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθηκε ἀργότερα μεγαλύτερος καὶ περικαλλέστερος.

Ἡ νέα πόλις ἀπέκτησε ὥραious δρόμους καὶ πλατεῖες, φάρους κήπους καὶ ὥραious οικοδομὰς.

Ἡ Θεσσαλονικὴ εἶναι μία ἀπὸ τῆς ὥραιότερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Θεσσαλονικὴ ἔχει πληθυσμὸν 250.000 κατ. καὶ εἶναι ὁ δεύτερος ἐμπορικὸς λιμένας μετὰ τὸν Πειραιᾶ.

Ἡ Θεσσαλονικὴ ἔχει πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια μηχανουργίας, νηματουρίας, βυρσοδεψεία, ἐργοστάσια καπνοῦ καὶ τὸν μεγαλύτερον καὶ τελειότερον ἀλευρομύλον τῆς χώρας μας.

Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ τελωνείου ὑπάρχει ἡ *ἑλευθέρα ζώνη*. Μέσα στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἀποθηκεύονται τὰ ἐμπορεύματα τὰ ὁποῖα προορίζονται νὰ μεταφερθοῦν εἰς ἔξωτες κῆρας.

Δυτικώτερα τῆς ἑλευθέρας ζώνης εἶναι οἱ *σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ*. Οἱ σιδηροδρομικὰς γραμμὰς διεύθυνονται πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ ἕλες τῆς πόλεως τῆς Μακεδονίας, τῆ Σερβίας, τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μεταξὺ τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν καὶ τοῦ τελωνείου εἶναι ἀποθήκες ἐμπορευμάτων.

Πολλοὶ συνοικισμοὶ ὑπάρχουν πλησίον τῆς Θεσσαλονικῆς, τοὺς ὁποῖους μπορούμε νὰ ἐπισκεφθομε με αὐτοκίνητα. Κυριώτεροι εἶναι ἡ *Καλαμαριά* (20.000 κ.), ἡ *Νεάπολις* (15.000 κ.), ἡ *Ἀμπελόκηποι* (10.000 κ.), ἡ *Πυλαία* (4.600 κ.) ἡ *Ἐπανομὴ* (4.500 κ.), τὸ *Ἀσβεστοχώρι* (2.500 κ.) ὅπου ὑπάρχει καὶ σανατόριον γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἄλλοι.

Ἐργασίαν γιὰ τὰ παιδιὰ. *Νὰ περιγράψετε*

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸ ταξίδι σας ἀπὸ Πλαταμώνα στὴ Θεσσαλονικὴ. Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ταξειδέσετε ἀπὸ τὸν τόπον σας εἰς τὴν Θεσσαλονικὴ; Πῶς γνωρίζετε γιὰ τὰ ἀποξηρατικὰ καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλονικῆς; Πῶς εἶναι ἡ ἑλευθέρα ζώνη τῆς Θεσσαλονικῆς;

ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Ἐχει ἔκταση 1688 τετραγ. χιλίωμ. καὶ πληθυσμὸν 96.000 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ δύο ἐπαρχίας:

α) Ἐπαρχία Ἡμαθίας με πρωτ. τὴ *Βέροια* (22.000 κ.) ποὺ εἶναι καὶ πρωτ. πόλις τοῦ νομοῦ. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ με πολλὰ ἐργοστάσια. *Γιδᾶς* (3.000 κ.) καὶ *Πλατὴ* (2150 κ.) ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονικῆς-Βεροίας.

β) Ἐπαρχία Ναούσης πρωτ. ἡ *Νάουσα* (κ. 12.600). Ἐχει πολλὰ ἐργοστάσια καὶ παράγει θαυμάσια φρούτα.

ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ

Ἐχει ἔκταση 2606 τετρ. χιλ. καὶ πληθυσμὸν 117.000 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ 3 ἐπαρχίας:

α) Ἐπαρχία Ἐδέσσης με πρωτ. τὴν *Ἐδέσσα* (10.000 κ.). Ἐχει πολλοὺς καταρράκτες ποὺ κινοῦν πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Παράγει ἄφθονα λαχανικὰ καὶ φρούτα. Ἐκεῖ πλησίον εὐρίσκεται τὸ ὕδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον τοῦ Ἄγρου.

β) Ἐπαρχία Ἀλμωπίας πρωτ. *Ἀρεδαία* (κ. 3.000). Παράγει ἐκλεκτὸ κόκκινον πιπέρι.

γ) Ἐπαρχία Γιαννιτῶν πρωτ. τὰ *Γιαννιτῶν* (κ. 17.000). Πλησίον τῶν Γιαννιτῶν εὐρίσκονται τὰ ἔρεπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ποὺ ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας.

ΤΑΞΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΩΣ ΤΗ ΒΕΡΟΙΑ - ΝΑΟΥΣΑ - ΕΔΕΣΣΑ

Ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικὴ με τὴν ἀμειστοιχία Μοναστηρίου προχωρομεν ἀνάμεσα ἀπὸ μίαν ἀπέραντην καὶ ἄδενδρη πεδιάδα, ἡ ὁποία εἶναι ὁμαλὴ σάν θάλασσα. Μεγάλως ἐκτάσεις τῆς πεδιάδος αὐτῆς εἶναι πλημμυρισμέναι ἀπὸ νερὰ καὶ ἄλλες εἶναι ἀκαλλιέργητες.

Στὶς ἀκαλλιέργητες αὐτὰς ἐκτάσεις βόσκουν πολλὰ βόδια, ἄλογα, βομβάλια καὶ πολλὰ ποίμνια.

Σὲ πολλὰ μέρη τῆς πεδιάδος βλέπομεν καὶ μερικὰ χωριά, ὅπου οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν μίαν μικρὴν ἔκταση σιτᾶρι καὶ ἀραβόσιτο καὶ τὴν ἄλλην ἔκταση χρησιμοποιοῦν γιὰ βοσκὰς.

Κατὰ τὸ 20ὸ χιλιόμετρον περνοῦμε τὴν σιδηρένια γέφυρα τοῦ *Ἄγιου ποταμοῦ* καὶ ἔπειτα τὴν γέφυρα τοῦ *Λουδία ποταμοῦ*. Δεξιὰ μες ἐκτείνονται τὰ τέλματα τῆς λιμνῆς τῶν Γιαννιτῶν. Ἀριστερὰ μετὰ τὰ τέλματα αὐτὰ φθάνομε ὡς τὴ θάλασσα. Σταθεμέομε στὴν κομῶπολιν *Πλατῶν*. Ἀπὸ τὸ Πλατὸν ἡ ἀμειστοιχία μας προχωρεῖ καὶ μετὰ ἄλλω ταξίδι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικὴ φθάνομε στὴν ὑπόθεσιν τῶν βουνῶν Πάικου καὶ

Βόρα και σταθμεύουμε στην πόλι *Βέροια*. Ἡ Βέροια εἶναι πόλις βιομηχανική με πολλά ἐργοστάσια τὰ ὅποια κινούνται με τὰ νερά τοῦ *Τριπόταμου* ποταμοῦ.

Ἡ Βέροια φημίζεται γιὰ τὰ ὄφρατα τῆς λαχανικά και τὰ ὄφρατα τῆς καρπούζια. Ἀπὸ τῆ Βέροια ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ πρὸς βορρᾶν, ἀκολουθεῖ τις ὑψάσεις τοῦ ὄρους Βερμούου και τὰ σταθμεύουμε στην πόλι *Νάουσα*. Ἡ πόλις εὐρίσκει 1 1/2 ὄραν ΒΔ. τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ κτισμένη ἐπάνω σὲ τρεῖς λόφους. Ἡ Νάουσα φημίζεται γιὰ τὰ βιομηχανικά τῆς προϊόντα και τὰ ἐκλεκτά κρασιά τῆς.

Καλλιεργούνται και ἀπέραντες ἐκτάσεις ἀπὸ μευρέας, γιὰτί οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται με τῆ μεταεσοκαληκοτροφία.

Ἀπὸ τῆ Νάουσα ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ και φθάνει στην πόλι τῶν καταρρακτῶν τὴν *Ἐδεσσα*. Ἡ *Ἐδεσσα* εἶναι κτισμένη στις ὄχθες τοῦ Βόδα (*Ἐδεσσαίου*) ποταμοῦ. Τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ σχηματίζουν πολλοὺς καταρράκτες με τῆ δύναμι τῶν ὀποιῶν κινούνται πολλά βιομηχανικά ἐργοστάσια και τὸ ὕδρρολεκτρικο ἐργοστάσιο τοῦ Ἄγρα. Γύρω τῆς Ἐδεσσης βλέπομεν πολλοὺς κήτους, οἱ ὅποιοι εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ λαχανικά και πολλά ὀπωροφόρα δένδρα.

Ἡ Ἐδεσσα παράγει διάφορα φρούτα καθὼς και πολλά σταφύλια, τὰ ὅποια τὰ μικρὰ παιδιὰ πωλοῦν σὲ καλαθάκια στοὺς ἐπιβάτες τῶν ἀμαξοστοιχιῶν. Ἡ θέα ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα εἶναι μαγευτική. Πρὸς τὰ κάτω τὸ βλέμμα μας δταν ὀ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς, γχνάται μέσα στὸν ὄριζόντα. Γύρω μας τὰ βουνὰ εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πικνότητα δάση. Ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ πρὸς τὸ *Ἀμύνταιου* και ἀπὸ κεῖ διευθύνεται σὴ *Φλώρινα*.

Ἐκεῖ σταθμεῖτε σὲ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς Φλωρίνης, ὁ ὅποιος εὐρίσκειται 1 1/2 ὄρα μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλι.

Περιοχὴ Ἄλμωπιάς. Ἐδεσσα — Ἀριδαία.

Πρὸς τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἐδεσσης μεταξὺ τῶν βουνῶν Βόρα και Πάϊκου εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς Ἄλμωπιάς.

Ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα ἐπισκεπτόμεθα τὴν περιοχὴ αὐτὴ με αὐτοκίνητο. Τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται πρὸς Α. μέσα ἀπὸ ἀγροὺς εὐφοροτάτους. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἔχει ἀφθονά νερά. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται με τὴν καλλιέργεια τοῦ βαμβακιοῦ, τῆς μουριάς και πολλῶν ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Τὸ αὐτοκίνητό μας φθάνει ὡς τὴν κομῆπολι Ἀριδαία. Ἡ Ἀριδαία εἶναι τὸ σπουδαιότερο γεωργικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη σὴ Φλώρινα. Νὰ βεῖτε σὲ χάρτη τις κομποπόλεις ποὺ θὰ συναντήσετε. Ἐχετε στὸν τόπο σας ἐργοστάσιο. ὕδροκίνητο; Διατί τοὺς καταρράκτες δρομίζουσι «ἀσπρο κάρβουνο;»

Κάμετε τὸ χάρτη τῆς **Ἡρακλειδῆς** ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑλληνοδουλικῆς Παιδείας.

Ἡ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Ὅπως βλέπομε σὲ χάρτη ἡ Χαλκιδικὴ χερσονήσος εἶναι κυρίως ὄρεινῆ. Κυριώτερα ὄρη εἶναι ὁ *Χορτιάτης* και ὁ *Χολομών*. Τὰ ὄρη αὐτὰ διακλαδίζονται σὲ ὀλόκληρῆ τῆ Χερσονήσος και εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πυκνά δάση. Σὲ βόρειοανατολικὰ πὸ πέρα ἀπὸ τοὺς πρόποδες τοῦ Χολομῶντα σχηματίζονται οἱ λίμνες *Βόλβη* και *Δαγμαδᾶ*. Μεταξὺ τῶν λιμνῶν και τοῦ ὄρους Χολομῶντα διακρίνομε πολλὰ χωριά, τὰ λεγόμενα *Μαντεμοχώρια* (Μεταλλοχώρια). Στις λίμνες αὐτὲς ἀλιεῦονται πολλὰς σαρδέλλες. Εἶναι νοστιμώτατες και χαυτώτατες.

Στὸ νότιο μέρος τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσος σχηματίζονται τρεῖς μικρότερες Χερσονήσοι ἡ Κασάνδρα, Σιθωνία και Ἄγιου Ὄρους, μεταξὺ τῶν ὀποιῶν σχηματίζονται δύο κόλποι, ὁ Σιγυγικός και ὁ κόλπος τῆς Κασσάνδρας.

Μεταξὺ τῶν λόφων τῶν ὄρους Χολομῶντα σχηματίζονται μικρὲς πεδιάδες. Καλλιεργούνται δημητριακοὶ καρποί, καπνὸς και ὀπωροφόρα δένδρα. Στὰ παράλια μέρη τῆς Χαλκιδικῆς εὐδοκίμει και ἡ ἐλιά. Τὸ κλίμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιο. Στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ Χολομῶντα εἶναι ἡ μικρὴ κόμη *Ἰσθρος*, ὅπου ὑπάρχει μεταλλεῖο σιδηροπυρίτου και μολύβδου.

Ἡ Χαλκιδικὴ Χερσονήσος ἔχει ἔκτασι 3569 τ.χ.μ., πληθυσμὸν 61.000 και περιλαμβάνει τὸν Νομὸ Χαλκιδικῆς και τὴν Κοινότητα τοῦ Ἄγιου Ὄρους.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Ἐχει ἔκτασι 3281 τ. χλμ., πληθυσμὸ 58214 (ἀπογρ. 1951) κατ. και χωρίζεται σὲ 2 ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Χαλκιδικῆς, Πρωτ. *Πολύγυρος* (3.400 κ.) ποὺ εἶναι και πρωτεύουσα ὄλου τοῦ νομοῦ και τὸ κυριώτερο γεωργικὸ και ἐμπορικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Ἄλλη κομῆτολις εἶναι τὰ *Νέα Μουδανιά* (3000 κ.) με σπουδαία ἐμπορικὴ κίνησι.

β) Ἐπαρχία Ἀρναίας πρωτ. ἡ *Ἀρναία* (κ. 2500). Ἄλλες κομῆτολεις: Κασσάνδρα, Στρατονίκη, Ἰερισσὸς και ἄλλες πλούσιες κομῆτολεις.

Κοινότης τοῦ Ἄγιου Ὄρους.

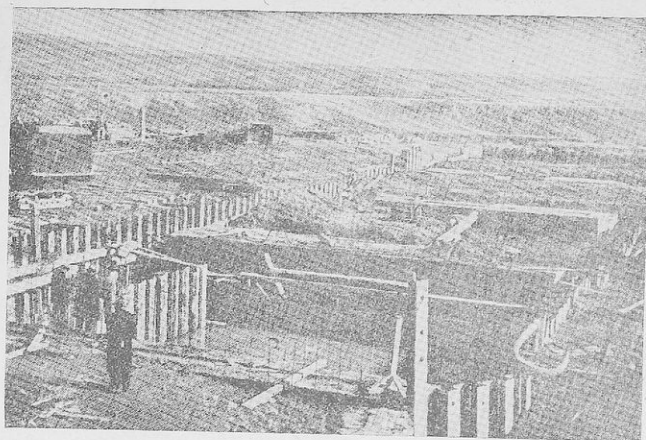
Ἡ Χερσονήσος τοῦ Ἄγιου Ὄρους εἶναι κατάφυτη ἀπὸ διάφορα δένδρα. Κατοικεῖται ἀπὸ 3000 περίπου Καλογήρους. Στὸ Ἅγιο Ὄρος εἶναι 20 περίπου μοναστήρια.

Τὰ μεγαλυτέρα και πλουσιώτερα εἶναι τοῦ *Βατοπέδιου*, τοῦ *Ἐσφιγμένου*, τῆς *Μεγίστης Δάρας*, τῶν *Ἰβήρων*, τοῦ *Σίμωνος Πέτρας* και τοῦ *Διονυσίου Σηροποτάμου*.

Σὲ κάθε μοναστήρι ὑπάρχουν μεγάλες ἐκκλησίες και ἀποθήκες, πλούσιες βιβλιοθήκες και πολλά θρησκευτικὰ καλλιτεχνήματα.

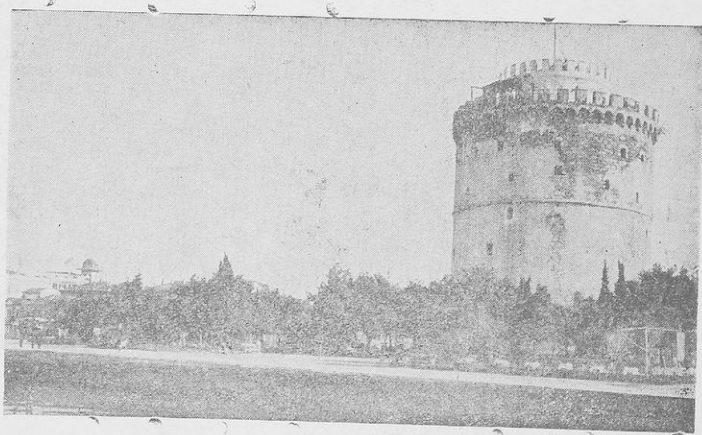
Ἡ Ἱερὴ Κοινότης τοῦ Ἄγιου Ὄρους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πρωτεύουσα εἶναι οἱ *Καρυές* με 450 κατ.

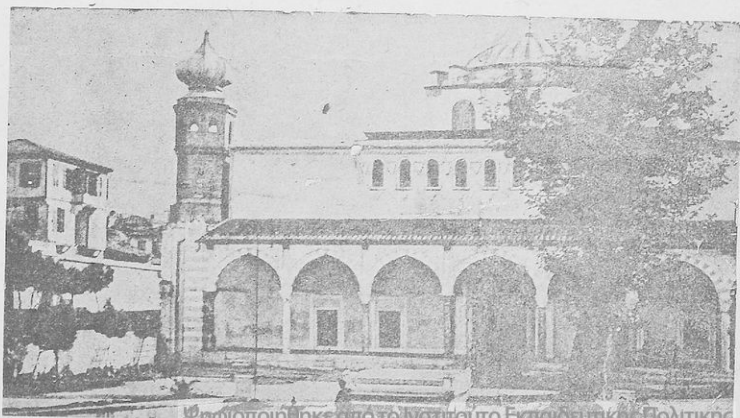

Μια άποψη από το φράγμα
του 'Αλιάκμονα.

"Όταν το έργο τελιωθή θα
ποτίζονται 400.000 στρέμμα-
τα στην πεδιάδα τῆς Θεσσαλο-
νίκης.

Θεσσαλονίκη : 'Ο Λευ-
κός Πύργος και τὸ
Πάρκο του.

Θεσσαλονίκη : 'Ο
ναός τῆς 'Αγίας
Σοφίας.

ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ Θεσσαλονίκη — Χαλκιδική

Ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκῃ μὲ αὐτοκίνητο διευθυ-
νόμεθα πρὸς Νότο, πρὸς τὸ Καραμπουρνό.
Πλησίον τοῦ χωρίου *Σέδες*, ὅπου εὑρίσκεται ὁ
στρατιωτικὸς ἀερολιμένας τοῦ Σέδες, ὁ δρόμος
διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὰς ὑπαιρέας
τοῦ δρους Χορτιάτου καὶ διὰ μέσου ὀρεινῆς χώ-
ρας τὸ αὐτοκίνητό μας φθάνει στὴν κομπολι
Πολύγυρος, τὴν πρωτεύουσα τῆς Χαλκιδικῆς (κατ.
3400). Ἀπὸ τὸν Πολύγυρο τὸ αὐτοκίνητό μας
προχωρεῖ στὴν παραλία τοῦ κόλπου τῆς Κασ-
σάνδρας ὅπου εὑρίσκονται τὰ ἑρείπια τῆς ἀρ-
χαίας πόλεως *Ὀλύνθου* καὶ πρὸς τὴν παραλία
τοῦ Θερματικοῦ κόλπου τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας
Πουδαίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπιστρέφουμε στὸν Πολύ-
γυρο. Ἀπὸ τὸν Πολύγυρο μὲ αὐτοκίνητο διευθύν-
όμεθα στὸν Ἅγιον Νικόλαο κοντὰ στὸ Σιγγιτι-
κό κόλπο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ βενζινόπλοιο διευθυ-
νόμεθα στὴν ἀκτὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὅπου ἡ κο-
μπόλις Καρυές καὶ ἐπισκεπτόμεθα τὰς ἱερὰς μο-
νὲς τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἡ Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὁρους

Στὸ νοτιώτερο ἄκρο τῆς Χερσονήσου τοῦ
Ἁγίου Ὁρους ὑψώνεται τὸ δρος *Ἀθῶς* (2000μ.)
ποῦ λέγεται καὶ Ἅγιον Ὅρος. Στὰ πλάγια τοῦ
Ἁγίου Ὁρους εἶναι κτισμένα 21 μεγάλα μονα-
στήρια. Τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀνε-
ξάρτητη κοινότητα μὲ πρωτεύουσα τὴν κομπό-
λι *Καρυές*.

Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὁρους εὑρίσκεται
ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας καὶ εἶναι κατάφυτη ἀπὸ
ἐλιές, καρυδιές, καστανιές, πεδκα καὶ ἄλλα
δένδρα.

Πλουσιώτερα καὶ μεγαλύτερα μοναστήρια
εἶναι τοῦ *Βασιλειῶν*, τῶν *Μεγίστης Δαύρας*, ἢ
μονὴ τοῦ *Ἐσφιγμένου*, τῶν *Ἰβήρων* καὶ ἄλλα.
Στὰ Μοναστήρια αὐτὰ υπάρχουν πολλές πλού-
σιες βιβλιοθήκες καὶ παλαιῆς εἰκόνας καθὼς καὶ
πολλὰ θρησκευτικὰ καλλιτεχνήματα.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ

Ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκῃ ξεκινῶμε μὲ τὸ αὐτο-
κίνητο. Περνοῦμε τὴν Ἄρνακα καὶ φθάνομε στὴν
κομπόλι Ἱερισσό, ποῦ εὑρίσκεται στὸ βόρειο
ἄκρο τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Βορειότερα τῆς Ἄρνακας υπάρχουν τὰ ἑρεί-
πια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Στάγειος*, τὴν ὁποία
γεννήθηκε ὁ μέγας φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότη-
τος Ἀριστοτέλης. Φθάνομε στὴν Ἱερισσό καὶ
ἀπὸ ἐκεῖ μὲ βενζινόπλοιο φθάνομε στὶς Καρυές,
τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Στὶς Καρυές
μένουν ὀλίγοι ὑπάλληλοι καὶ ὀλίγοι ἔμποροι καὶ
εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ ἀρχηγουμένου τῶν μοναστη-
ρίων.

Τὰ ἱστορικὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους
μποροῦμε νὰ τὰ ἐπισκεφθοῦμε μὲ βενζινόπλοιο
καὶ ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκῃ. Περνοῦμε ἀπὸ τὸ Κα-
ραμπουρνό καὶ ἀπὸ τὰς χερσονήσους τῆς Κασ-

σάνδρας καὶ τῆς Σιθωνίας καὶ ἀποβιβάζομαστε
στὶς ἀκτὲς τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἔργασαι γιὰ τὰ παιδιὰ. *Νὰ περιγράψετε
τὸ ταξίδι σας εἰς τὴν Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιον Ὅρος.
Νὰ εἴθετε σὸ χάριτι σας τὶς κυριώτερας κομπολῆς
τῆς Χαλκιδικῆς. Γνωρίζετε γιὰ τὴ Χαλκιδικὴ εἶναι
ἀραὶ κατοικημένη; Κάμειτε τὸ χάριτι τῆς Χαλκι-
δικῆς.*

ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΙΚΙΣ

Ἐχει ἔκτασι 2614 τετρ. χίλιου., πληθυσμὸ
89.000 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ 2 ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Κιλίκις πρωτ. τὸ *Κιλίκις* (κατ.
9700). Εἶναι ὀνομαστὴ ἀπὸ τὴν περίφημη νίκη
τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν Βουλύδρων τὸ 1913.
β) Ἐπαρχία Παιονίας πρωτ. ἡ *Γουμηνίτσα*
(4.500 κ.). Ἄλλη κομπόλις εἶναι ἡ *Ἀξιούπολις*
(2000 κ.) ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσ-
σαλονίκης—Εἰδομένης.

ΤΑΞΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ

Θεσσαλονίκη—Γιαννιτσά.

Ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκῃ μὲ αὐτοκίνητο διευ-
θυνόμεθα πρὸς τὰ *Γιαννιτσά*. Ἡ πόλις εἶναι
κτισμένη στὸς πρόποδες τοῦ δρους Παίκου καὶ
ἔχει 15.000 κατ. Πλησίον τῆς πόλεως εὑρίσκον-
ται τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Πέλλης*. Τὰ
Γιαννιτσά εἶναι σπουδαῖο γεωργικὸ κέντρο τῆς
περιοχῆς.

Πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ Παίκου δρους
εὑρίσκεται ἡ περιοχὴ τῆς *Παιονίας* μὲ πρωτεύ-
ουσα τὴ *Γουμηνίτσα*. Τὴ Γουμηνίτσα ἐπισκε-
πτόμεθα μὲ αὐτοκίνητο. Ἡ Γουμηνίτσα εἶναι τὸ
κέντρο τῆς περιοχῆς. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται
μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς μουριάς καὶ τρέφουν με-
ταξοκόλληρες.

Βορειότερα τῆς κομπολῆς *Ἀξιούπολεως*
εἶναι τὸ ἱστορικὸ *Σμεῖα*, γνωστὸ ἀπὸ τὴν γιγαν-
τομαχίαν τῶν Ἑλλήνων τὸ 1918 κατὰ τὸν Γερ-
μανοβουλγάρων. Ἀνατολικότερα περὰ τὴ σιδη-
ροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Γευγελῆς πρὸς
τὰ Σερβικὰ σύνορα.

Θεσσαλονίκη—Κιλίκις—Σιδηρόκαστρο.

Ἐπιστρέφουμε στὴ Θεσσαλονίκῃ καὶ ταξί-
δεύομε μὲ τὴν ἀμαρσοτοιχία Κιλίκις—Σιδηρο-
κάστρου. Ταξιδεύομε πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος
τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλονίκῃς πλησίον τῆς
ἄχθης τοῦ Γαλλικοῦ ποταμοῦ, Ὄλη ἡ ἀπέραν-
τῆ πεδιάδα εἶναι ἀδενδρῆ καὶ γεμάτη λῆδους
σπαρμένα ἔδα καὶ ἐκεῖ μὲ σιτηρὰ καὶ κατὰ τὸ
περισσότερο μέρος χέρση. Μεγάλα κοπάδια ἀπὸ
πρόβατα καὶ βόδια βόσκουν ἐκεῖ.

Ἐπ'ἀνω σ' ἓνα λόφο διακρίνομε τὴν πόλι
Κιλίκις. Ἡ ἀμαρσοτοιχία σταθεμεῖ στὸ σιδη-
ροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Κιλίκις. Τὴν πόλι ἐπισκε-
πτόμεθα μὲ αὐτοκίνητο. Ἡ πόλι ἔχει 11.000 κ.
καὶ εἶναι τὸ γεωργικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς.

Νοτιώτερα τοῦ Κιλίκις εἶναι τὸ μικρὸ χωριὸ
Δαχανᾶς.

Ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Κιλίκις, ἡ

ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ

άμαξοστοιχία μας προχωρεί, διέρχεται ανάμεσα από λόφους και σταθμεύει στην Καμπόλι Δοιράνη. Από τη Δοιράνη η άμαξοστοιχία μας προχωρεί, διέρχεται από τη Ροδόπολι (Κάτω Πορρόβα), Βυθώνεια, και σταθμεύει στον παλιό σταθμό του Σιδηροκάστρου. Η πόλις Σιδηρόκαστρο απέχει 2 περίπου χιλιόμετρα από το σταθμό και έχει 9000 κατ. Προς Β. του Σιδηροκάστρου είναι τα στενά του Ροθπελ. Τα στενά αυτά είναι η κυριώτερη διάβασι των Βουλγάρων προς τη Μακεδονία.

Γ' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η Ανατολική Μακεδονία εκτείνεται μέχρι του Νέστου ποταμού. Προς βορράν χωρίζεται από τη Βουλγαρία με τα όρη Κερκίνη (Μπέλες), Ορβηλο, Μενόιο και Ροδόπη. Προς το νότιο μέρος απλώνεται το Παγγαίο όρος και το χαμηλό όρος Σύβολο κατά μήκος της παραλίας του Στρυμονικού κόλπου.

Μεταξύ των όροσειρών αυτών σχηματίζονται το *Λεκανοπέδιο των Σερρών* και το *Λεκανοπέδιο της Δράμας*. Έπειδή τα νερά των λεκανοπεδίων δεν εύρισκαν διέξοδο προς τη θάλασσα στην πεδιάδα της Δράμας έσχημάτιζαν τα μεγάλα έλη των Φιλίππων και στην πεδιάδα των Σερρών τη στενόμακρη λίμνη Κερκινίτιδα (ή τ' Αχινού). Τα νερά του Στρυμονικού ποταμού και του Άγγιτου έχυνοντο στή λίμνη και πολλές φορές έπλημμυρίζαν και έκαμναν μεγάλες καταστροφές στις φυτείες. Εύτυχώς τα τελευταία χρόνια έγιναν μεγάλα έργα και έβγαθον την κοίτη των ποταμών και απέξηραναν τα έλη και τις λίμνες. Το έδαφος στα μέρη αυτά είναι εύφορότατο.

Ο ποταμός Στρυμών πηγάζει από τα όρη της Βουλγαρίας και διέρχεται διά μέσου των στενών της Κρέσνας και ποτίζει την πεδιάδα των Σερρών. Ο Νέστος ποταμός πηγάζει από τα όρη της Ροδόπης και στις έκβολές του με τις προσχώσεις του σχηματίζει ένα μεγάλο και εύφορο βαθύπεδο.

Κλίμα—**Προϊόντα**. Το κλίμα στα λεκανοπέδια της Ανατολικής Μακεδονίας είναι ψυχρό το χειμώνα και θερμό το θέρος, διότι τα παράλια όρη τα αποκλείουν από τη θάλασσα.

Ασχολίες των κατοίκων. Οι κάτοικοι άσχολούνται στην καλλιέργεια σιτηρών, όσπριών γεωμήλων, βάμβακος και οσπασίου. Στην παραγωγή του βάμβακος η πεδιάς των Σερρών έρχεται μετά τις πεδιάδες της Λειβαδιάς και της Θεσσαλονίκης. Στους πρόποδες των βουνών και τους λόφους εύδοκιμεί η καλλιέργεια του καπνού. Ο καπνός της Ανατολικής Μακεδονίας είναι εξαιρετικός και έξάγεται στο έξωτερικό. Κυριώτερα έμπορικά και βιομηχανικά κέντρα της Ανατολικής Μακεδονίας είναι οι Σέρρες, η Δράμα και η Κοβάλα.

Η Ανατολική Μακεδονία χωρίζεται σε 3 Νομούς 1) *Νομόν Σερρών*, 2) *Νομόν Δράμας*, 3) *Νομόν Κοβάλας*.

Έχει έκταση 4200 τ. χλμ., πληθυσμό 222.000 κατ. με πρωτεύουσας τις Σέρρες και χωρίζεται σε 4 έπαρχιες.

α) **Έπαρχία Σερρών**. Πρωτ. οι Σέρρες με 37.000 κατοίκους. Είναι ωραία πόλις με ωραία κτίρια.

β) **Έπαρχία Βισαλτίας**. Πρωτ. η Νιγρίτα (8400) μικρή πόλι αλλά γεωργικό κέντρο της περιοχής.

γ) **Έπαρχία Σιντικής**. Πρωτ. το Σιδηρόκαστρο (Δεμίρ Ίσάφρ) 9000 κατ. Είναι όνομαστό για τις νίκες των Έλλήνων έναντι των Βουλγάρων.

δ) **Έπαρχία Φυλλίδος**. Πρωτ. η Νέα Ζίγη (4000). Είναι σπουδαία καπνοπαραγωγική περιοχή. Άλλες κομποπόλεις είναι η *Άλιστράνη* (8000) *Ροδολεΐβος* (5000) και άλλες.

ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

Έχει έκταση 3500 τ. χλμ., πληθυσμό 119.000 κατοίκους και αποτελείται από μια όμόνομη έπαρχία με πρωτ. την Δράμα (33000), που είναι και πρωτεύουσα όλου του νομού. Είναι κτισμένη στο ύψηλότερο μέρος της πεδιάδος της Δράμας. Είναι ωραία πόλις με πολλά εργοστάσια. Άλλες κομποπόλεις είναι το Δοξάτο (5000). Το Δοξάτο είναι όνομαστό από τις σφαγές των κατοίκων υπό των Βουλγάρων. Άλλα πόλεις Κάτω Νευροκόπι (2500κ.) Πυρσόπολις (6000κ.) κλπ.

Ταξίδι Σιδηρόκαστρο—Σέρρες

Από το Σιδηρόκαστρο η άμαξοστοιχία μας διατρέχει μια άπέραντη πεδιάδα με βαμβάκια, οσάμι, σιτηρά, λαχανικά, καννά και άλλα.

Στην πεδιάδα αυτή υπάρχουν πολλές βερυκοκίες, άχλαδιές, ροδακινιές, λεθκες, εύκαλυπτοι κλπ. Σταθμεύουμε στις Σέρρες. Οι Σέρρες έχουν 37000 κατ. Η πόλις τον Ίούλιον του 1913 κατεστράφη από πυρκαϊά από τους Βουλγάρους και άνοικοδομήθηκε επί νέου σχεδίου. Είναι ωραία πόλις με ωραία οικοδομήματα και εργοστάσια έπεξεργασίας καπνού. Έχει και το 'Ηρώο του Έμμανουήλ Πασά του ήρωος της Έπαναστάσεως του 1821.

Οι Σέρρες έχουν άρχαιο φρούριο επάνω στον καταπράσινο από πεύκα λόφο *Κουλά*. Έπάνω από τον λόφο η θέα της πόλεως είναι πανοραμική. Βλέπομε τα ωραία της τοπία και τον άπέραντο κάμπο του Στρυμόνα.

Το βόρειο τμήμα της πεδιάδος κατατρέφεται από της πλημμύρες του Στρυμόνα ποταμού και έχει μεταβληθή σε άπέραντα τέματα. Το μέρος αυτό είναι άκατοίκητο και τρέφονται εκεί πολλοί χοίροι.

Το μεσαίο τμήμα της πεδιάδος είναι εύφορότατο. Στο μέσο της πεδιάδος εύρισκται η πλούσια κομποπόλις *Ηράκλεια* (κ. Τζουμαγιά), την όποια έπισκεπτόμεθα από το Σιδηρόκαστρο με αυτοκίνητο.

Το νότιο τμήμα της πεδιάδος είναι το με-

γαλύτερο και σκεπάζεται από τη λίμνη τ' Ἀχινοῦ, τὴν ὁποία σχηματίζει ὁ Στριμόνας. Ἐκεῖ ὑπάρχουν και μεγάλα ἔλη.

Ἀπέναντι τῶν Σερρῶν εἶναι ἡ κωμόπολις *Νιγρίτα*, ἡ ὁποία εἶναι τὸ κυριότερο κέντρο τῆς περιοχῆς. Τὴ Νιγρίτα ἐπισκεπτόμεθα με αὐτοκίνητο ἀπὸ τὶς Σέρρες. Ἀφοῦ περάσαμε τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Στριμόνα κοντὰ στὸ χωριὸ *Πεπονιά*, φθάνομε στὴ Νιγρίτα. Ἐχει 8400 κατ. πού ἀσχολοῦνται με τὴν γεωργία, τὴν καλλιέργεια καπνῶν και μουριαν. Πλησίον τῆς Νιγρίτας εἶναι τὸ χωριὸ *Θεριά*, ὅπου εἶναι τὰ περίφημα λουτρά τῆς Νιγρίτας.

Τὴν πόλι τῶν Σερρῶν μπορούμε νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦμε με αὐτοκίνητα τῆς συγκοινωνίας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη.

Ταξίδι Σέρρες-Δράμα

Ἀπὸ τὶς Σέρρες με τὴν ἀμαξοτοχία φθάνομε σὲ λίγο στὸν μικρὸ ποταμὸ Ἀγγιστὰ πού χύνεται στὴ λίμνη τ' Ἀχινοῦ. Περνοῦμε μερικὸς βραχώδεις λόφους και φθάνομε στὴν πεδιάδα τῆς Δράμας. Ἡ ἀμαξοτοχία μας προχωρεῖ μέσα στὶς καπνοφυτεῖες και φθάνομε στὴν πόλι Δράμα.

Ἡ Δράμα εἶναι κτισμένη στὸ ὑψηλότερο μέρος τῆς πεδιάδος, στὶς πλαγιές τοῦ δρους *Θεβήλου*. Ἐχει 37.000 κατ. Εἶναι ὠραία πόλις με πολλὰ ἐργοστάσια παγοποιίας, βυρσοδεφεῖα, ἀλευρομύλους και ἄλλα. Πολὺ ἀνεπτυγμένο ἔχει και τὸ ἐμπόριο τοῦ καπνοῦ.

Τὸ νότιο τμήμα τῆς πεδιάδος κατέχουν τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων (λίμνη Πραβίου).

Ὀλόκληρη ἡ πεδιάδα και ὁ γύρω λόφος και οἱ πλαγιές τῶν βουνῶν εἶναι κατάλληλοι γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν καπνῶν. Ἐδῶ γίνονται τὰ ἄριστα μυρωδάτα καπνὰ τῆς Μακεδονίας. Γύρω στὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος εἶναι οἱ κωμόπολις *Προσωτιάνη*, *Ἀλισαίτη*, τὸ *Δοξάτω* και ἄλλες. Οἱ κάτοικοι ὄλων τῶν κωμοπόλεων αὐτῶν ἀσχολοῦνται στὴν καλλιέργεια τῶν καπνῶν.

Ἀπὸ τὶς Σέρρες ὡς τὴ Δράμα μπορούμε νὰ πάμε και με αὐτοκίνητο. Τὸ αὐτοκίνητο περνᾷ ἀπὸ τὴ *Ν. Ζίχνη* και φθάνει στὴ Δράμα. Στὴ περιφέρεια τῆς Δράμας εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ γεωργία και ἡ κτηνοτροφία. Ἡ περιφέρεια τῆς Δράμας ὑπέφερε πολλὰ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Εἶναι γνωστὴ ἡ τραγωδία τοῦ Δοξάτου, τῆς Προσωτιάνης και ἄλλων.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Ἐχει ἔκτασι 2300 τ. χλμ. πληθυσμὸν 136250 (ἀπογρ. 1951) κατοίκους και χωρίζεται σὲ 4 ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Καβάλας πρωτ. ἡ *Καβάλα* (42300 κατοίκους). Ἐχει ὠρατὸ λιμάνι και πολλὰ ἐργοστάσια κατεργασίας καπνοῦ.

β) Ἐπαρχία Παγγαίου πρωτ. ἡ *Ἐλευθε-*

ροπούλις (4700κ.). Πλησίον τῆς θαλάσσης εὐρίσκεται ἡ κωμόπολις *Ἐλευθερά* (2000 κ.) με θαυμάσια λουτρά.

γ) Ἐπαρχία Θάσου. Πρωτ. ἡ *Θάσος* (1700 κ.) πού τὸ λιμάνι τῆς εἶναι σὲ θαυμασία κατάφυτη θέα. Ἐχει ὠρατὰ ξενοδοχεῖα και μουσεῖον με πολλὰ ἀρχαιοτῆτες. Ἡ *νῆσος Θάσος* ἔχει 15000κ. και εἶναι ὀρεινὴ. Στollζεται με ὠρατὰ δάση ἀπὸ ἔλατα, πεῦκα και δρυς. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται στὴν κτηνοτροφία και τὸ ἐμπόριο τῶν ξυλανθράκων.

δ) Ἐπαρχία Νέστου πρωτ. ἡ *Χρυσούπολις* (5000 κ.).

Ταξίδι Δράμα -Καβάλα

Ἀπὸ τὴ Δράμα ταξιδεύομε με αὐτοκίνητο και διευθυνόμεθα πρὸς τὴν Καβάλα. Περνοῦμε ἀπὸ τὴν κωμόπολι *Δοξάτω* και φθάνομε στὰ τέλματα τῆς κωμῆς λίμνης *Πραβίου* στὴν πεδιάδα τῶν Φιλίππων. Ἐδῶ εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Φιλίππων. Στὴν πόλι οὕτῃ ἐδίδαξε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος και ἐβάπτισε Χριστιανὴ τὴν πρώτη γυναίκα τῆς Εὐρώπης *Λυδία*.

Ἀπὸ τοὺς Φιλίππους τὸ αὐτοκίνητο προχωρεῖ διὰ μέσου τῆς πεδιάδος και ἀνεβαίνει τὰ ὕψωματα τοῦ χαμηλοῦ βουνοῦ Συμβόλου και φθάνομε στὴν κορυφῆ. Ἀπὸ ἐκεῖ βλέπομε μπροστὰ μας τὴν ὠραία πόλι Καβάλα πρὸς τὴ θάλασσα καθώς και τὴν νῆσο Θάσο.

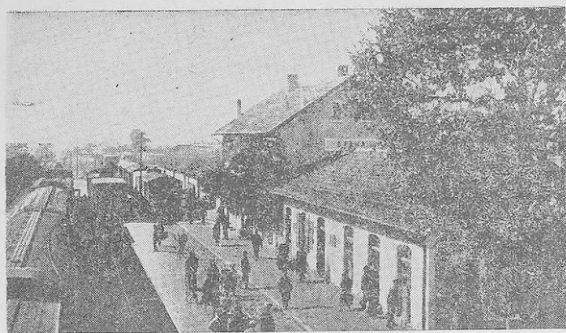
Ἀπὸ ἐκεῖ κατεβαίνομε και σταθεύομε στὴν πόλι Καβάλα. Ἡ Καβάλα ἔχει 36000 κατ. και εἶναι κτισμένη σὲ βραχώδεις ἀκρωτήριο. Ἐχει ὠρατὸ τεχνιτὸ λιμάνι και εἶναι τὸ κέντρο πού συγκεντρώνονται τὰ καπνὰ ἰσοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας και τὸ σπουδαιότερο ἐμπορικὸ και βιομηχανικὸ κέντρο. Ἐχει μεγάλες ἀποθήκες και ἐργοστάσια συσκευασίας και κατεργασίας καπνοῦ.

Ἀπὸ τὴν Καβάλα με αὐτοκίνητο διευθυνόμεθα πρὸς Δ. και φθάνομε στὴν κωμόπολι *Ἐλευθερούπολι* (Πράβι) με 5000 κατ. Πλησίον τῆς Ἐλευθερουπόλεως εἶναι ἡ κωμὴ *Ἐλευθερά* πού ἔχει θαυμάσια λουτρά.

Ταξίδι Καβάλα—Χρυσούπολις(Σαρὶ-Σαμπάν)

Ἀπὸ τὴν Καβάλα με τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦμε πρὸς Α. πλησίον στὴν παραλία και φθάνομε μετὰ 10 χιλιόμετρα στὴν περιφέρεια Χρυσούπολεως, πού βρίσκεται στὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου ποταμοῦ. Σταθεύομε στὴν κωμόπολι Χρυσούπολι. Ἡ *Χρυσούπολις* ἔχει 5.000 κατ. και εἶναι τὸ γεωργικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς.

Ἐργασία γιὰ τὰ παιδιά. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ Θεσσαλονίκη ὡς εἰς Σέρρες αἰθροδρομικῶς. Νὰ εἴσετε στὸ χάρτη σας τὴν κωμόπολις ἀπὸ τὶς ὁποῖες περνᾷ ὁ αἰθροδρόμος. Γιὰ παράγει ἡ πεδιάδα τῶν Σερρῶν; Ποῖες εἶναι οἱ σπουδαιότερες πόλεις τῆς Κεντρικῆς και Ἀνατολικῆς Μακεδονίας; Ποῖες πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται με τὴ Θεσσαλονίκη; Σὲ ποῖα μέρη τῆς Μακεδονίας ἔγιναν οἱ μεγάλες μάχες κατὰ τὸ 1912 και 1913; Κάμετε τὸ χάρτη τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

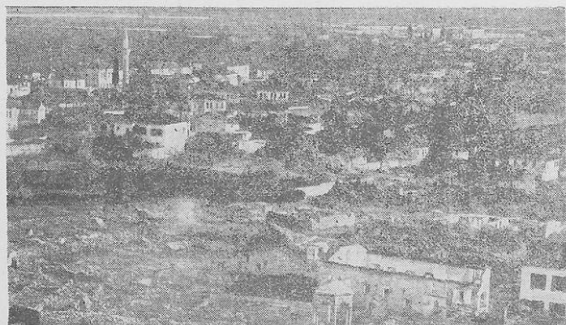
Δράμα : Σιδηροδρομικός Σταθμός

Δράμα.
Τὰ κτίρια πὸν φαίνονται εἶναι οἱ μεγάλες
καπιταποθήκες καὶ ἐργαστήσια συσκευασίας
καπνῶν.

Σιδηρόκαστρον

Ξέρραι

5. ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ Δυτικὴ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Νέστου καὶ φθάνει ἕως τὸν Ἐβρο ποταμό, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὰ ἀνατολικά σύνορα τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς βορρᾶν συνορεύει μὲ τὴ Βουλγαρία καὶ πρὸς τὸ νότιο μέρος βρέχεται ἀπὸ τὸ Αἰγαίο πέλαγος.

Παράλια. Τὰ παράλια τῆς εἶναι πολὺ ὀμαλά. Σχηματίζονται οἱ κόλποι τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ ὁ κόλπος τοῦ Πόρτου Λάγου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς προσχώσεως τῶν ποταμῶν, μετεβλήθη σὲ λιμνοθάλασσα ὅπου ὑπάρχει πλούσιο ἰχθυοτροφεῖο.

Στὸ Θρακικὸ πέλαγος εἶναι ἡ νῆσος Σαμοθράκη.

Διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους. Πρὸς τὸ βόρειο μέρος εἶναι ἡ ὄροσειρὰ τῆς Ροδόπης καὶ πρὸς τὰ νότια τὸ ὄρος Ἰμαγος. Ὁ κύριος ὄγκος τῆς Ροδόπης εἶναι στὸ Βουλγαρικὸ ἔδαφος. Στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος ἔχει μόνον τῆς νότιες ὄροσειρὰς (ὄρος Παπικίων ἢ Καρτάλ, 1900μ.). Βορειῶς τῆς Κομοτινῆς καὶ μεταξὺ τῶν βουνῶν αὐτῶν σχηματίζονται οἱ πεδιάδες τῆς Κομοτινῆς καὶ τῆς Ζάνθης. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος σχηματίζεται ἡ μεγάλη πεδιάδα τοῦ Ἐβρου.

Ποταμοὶ-λίμνες. Στὴ Βουλγαρία σχηματίζονται οἱ μεγάλοι ποταμοί, ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος ποὺ εἰσέρχονται στὴν Ἑλλάδα καὶ χύνονται στὸ Θρακικὸ πέλαγος.

Ὁ Ἐβρος καθὼς καταβαίνει πρὸς τὴ θάλασσα, δέχεται καὶ τὰ νερὰ τοῦ παραποτάμου Ἀγίδα. Ὁ Νέστος χωρίζει τὴ Θράκη ἀπὸ τὴ Μακεδονία.

Λίμνες. Πλησίον τοῦ κόλπου Πόρτου Λάγου εὐρίσκεται ἡ λίμνη Βιστωῆς μὲ ἀφθονὰ καὶ νόστιμα ψάρια.

Κλίμα. Προϊόντα. Στὰ παράλια καὶ στὴ νῆσο Σαμοθράκη τὸ κλίμα εἶναι γλυκὸ. Ὁ χειμῶνας εἶναι μαλακὸς καὶ τὸ θέρος ὄροσερό. Ἐκεῖ εὐδοκιοῦν οἱ ἐλιές, τὰ ἀμπέλια, ὁ κωνδός, οἱ μουριές καὶ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Στὸ ἐσωτερικὸ τὸ κλίμα εἶναι ἡπειρωτικὸ καὶ πολὺ ψυχρὸ κατὰ τὸ χειμῶνα. Ἐκεῖ εὐδοκιοῦν οἱ δημοθηριακοὶ καρποί, τὰ ὄσπρια καὶ τὰ λαχανικά. Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης — Κωνσταντινουπόλεως. Σὰ πολλὰ μέρη ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα.

Ἡ Δυτικὴ Θράκη χωρίζεται σὲ 3 Νομοὺς : 1) *Νομὸ Ζάνθης*, 2) *Νομὸ Ροδόπης* καὶ 3) *Νομὸ Ἐβρου*.

ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ

Ἐχει ἕκτασι 1751 τετρ. χιλ., πληθυσμὸ 89900 κατ. καὶ ἀποτελεῖ μιά ὁμώνυμη ἐπαρχία μὲ πρωτ. τὴν Ζάνθη (26000 κ.). Ἐχει ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας τῶν καπνῶν καὶ πολλὰς ἀποθήκες. Κωμοπόλεις Σχῆνος (2200 κ.), Γενισαία (1700 κ.), Ἀβδηρα (1300 κ.).

ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ

Ἐχει ἕκτασι 2586 τ. χμ. πληθυσμὸ 105720 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ 2 ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Κομοτινῆς πρωτ. ἡ Κομοτινὴ (30000 κ.). Κωμοπόλεις: Ἰασμος (2000 κ.), Κόμοιον (1100 κ.).

β) Ἐπαρχία Σαππῶν μὲ πρωτ. τῆς Σάππες (2450 κ.).

ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ

Ἐχει ἕκτασι 4249 τ. χμ., πληθυσμὸ 141.340 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ 5 ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Ἀλεξανδρουπόλεως πρωτ. ἡ Ἀλεξανδρουπόλις (16.650 κ.). Εἶναι ὠραία πόλις μὲ ὠραία κτίρια.

β) Ἐπαρχία Σουφλίου πρωτ. τὸ Σουφλί (7500 κ.). Εἶναι ὀνομαστὸ γιὰ τὰ μεταξωτὰ του ὑφάσματα.

γ) Ἐπαρχία Διδυμοτείχου πρωτ. τὸ Διδυμοτεῖχον (7000 κ.). Κωμοπόλεις: τὸ Πύθιο (1450 κ.) στὴ διακλάδωσι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς τὴν Τουρκία, Ἀβάρα (2000 κ.).

δ) Ἐπαρχία Ὀρεσιτιδῶς πρωτ. ἡ Ν. Ὀρεσιτιάδα (7800 κ.).

ε) Ἐπαρχία Σαμοθράκης πρωτ. ἡ Σαμοθράκη (1800 κ.).

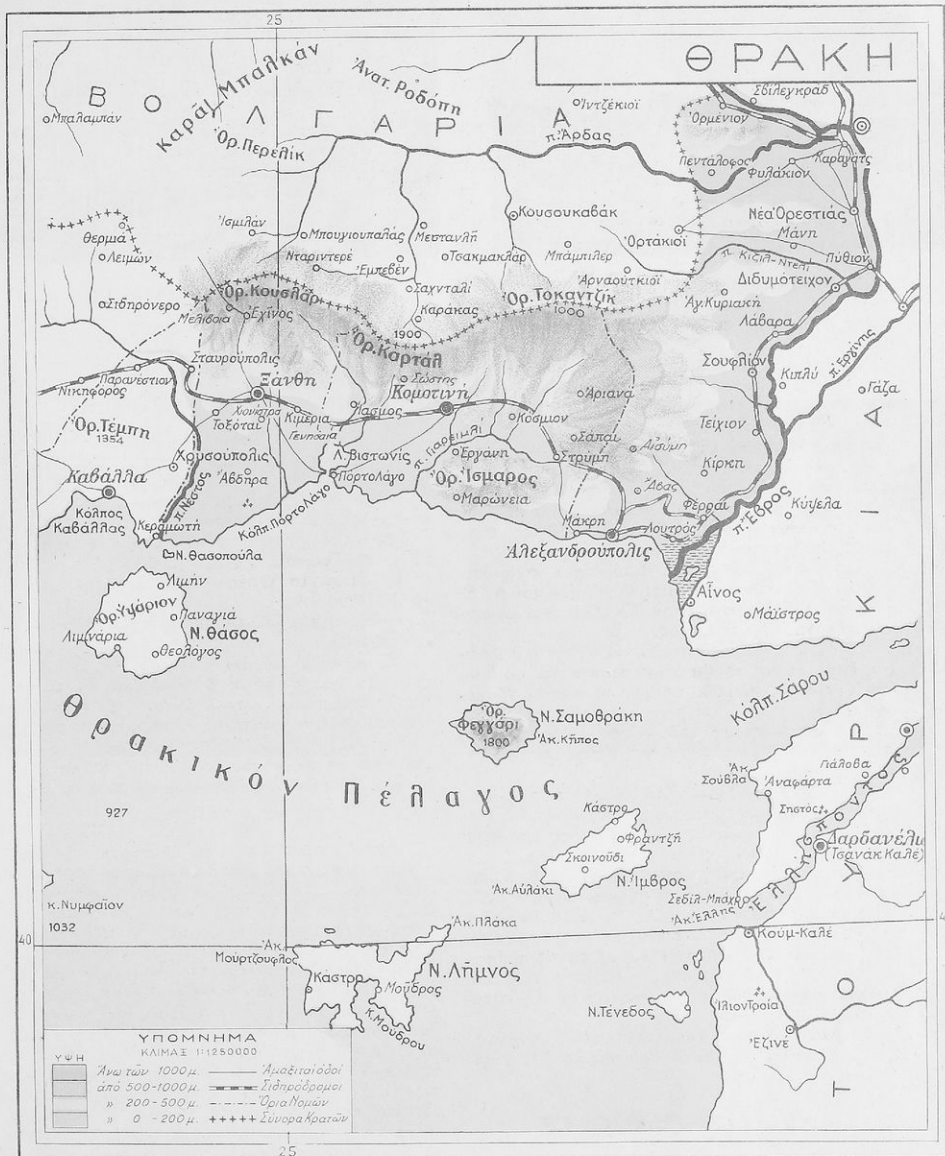
Ἡ νῆσος Σαμοθράκη εἶναι ὄρεινὴ καὶ στολιζέται μὲ ὠραία δάση ἀπὸ πεύκα, ἔλατα καὶ ἄλλα. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται στὴν κτηνοτροφία καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν ξυλανθράκων. Καλλιεργοῦνται καὶ σιτηρὰ, ὄσπρια καὶ ἐλιές. Στὰ βραχῶδη βουνὰ τῆς νήσου ζοῦν ἀγριόγαιδα καὶ ἀγριοχοίροι. Πληθυσμὸς ὅλης τῆς νήσου 4250 κ.

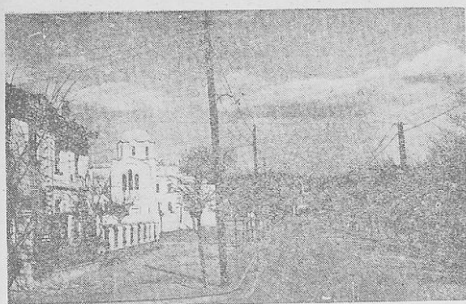
ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ἀπὸ τῆς Χρυσούπολι μὲ τὸ αὐτοκίνητο διευθυνοῦμεθα πρὸς τὴν Ζάνθη. Φθάνομε στὸ χωριὸ Παράδεισος. Διερχόμεθα τὴ γέφυρα τοῦ Νέστου καὶ μπαίνομε πλέον στὴ Θράκη. Τὸ αὐτοκίνητό μας διέρχεται διὰ μέσου καπνοφυτειῶν καὶ φθάνομε στὴν Ζάνθη. Ἡ Ζάνθη ἔχει 26000 κατ.

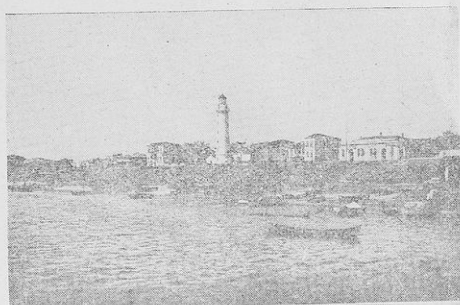
Ἡ Ζάνθη εἶναι κτισμένη στὸ βορειότερο μέρος τῆς πεδιάδος ἀνάμεσα σὲ μεγάλαις καπνοφυτεῖαι καὶ κήπους, κοντὰ στοὺς πρόποδες τῆς Ροδόπης. Εἶναι ὠραία πόλις μὲ πολλὰς ἀποθήκες καπνῶν καὶ πολλὰ ἐργοστάσια. Εἶναι τὸ σπουδαιότερο ἐμπορικὸ καὶ βιοτεχνικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Τὸ ἔδαφος τῆς περιοχῆς εἶναι εὐφορῶτατο καὶ τὸ κλίμα ἡπειρωτικόν. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἀσχολοῦνται στὴν καλλιέργεια τῶν καπνῶν. Καὶ ἐδῶ παράγεται ἐκλεκτὴ ποιότης καπνῶν. Τὰ καπνὰ τῆς Ζάνθης εἶναι ὀνομαστὰ καὶ μωραδάτα καὶ ἐξάγονται σὸ ἐξωτερικόν.

Ἀπὸ τὴν Ζάνθη συνεχίζομε μὲ τὸ αὐτοκίνητο τὸ ταξίδι μας μέσῃ σὲ καπνοφυτεῖαι τῆς πεδιάδος καὶ ἐπιτεῖα ἀπὸ μισὴ ὥρα φθάνομε στὶς ὄχθες τῆς λίμνης Βιστωῆς. Ἐπειὰ εἶναι ἀνοι-

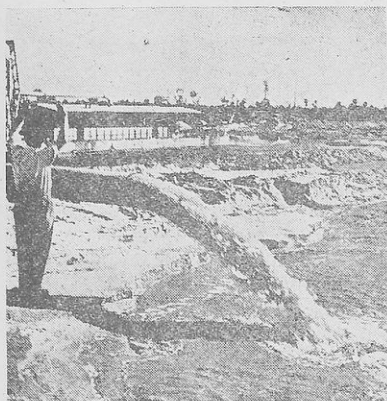

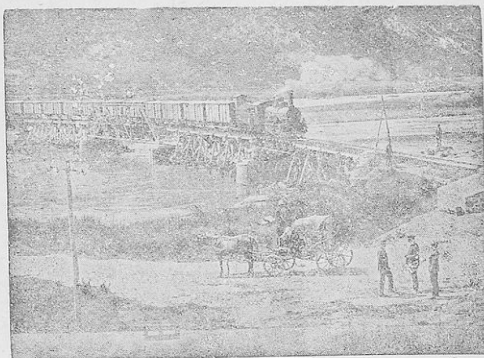
Κομοτινή

Ἀλεξανδρούπολις

Ὁ ποταμὸς Νέος

Ὁ ποταμὸς Στυρμών

Ὁ ποταμὸς Ἔβρος

κιή πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης. Ἐκεῖ ὅπου εἰσέονται ἡ λήμη μὲ τὴν θάλασσα εἶναι τὸ ἐπίπεδο τοῦ τμήματος τούτου τῆς Θράκης *Πόρτο Λάγο*.

Ἀπὸ τὸ Πόρτο Λάγο τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ διὰ μέσου τῆς καταφύτου ἀπὸ καπνὰ πιδιάδος καὶ φθάνομε εἰς τὴν μεγαλύτερη πόλι τῆς Διτικῆς Θράκης τὴν *Κομοτινή*.

Ἡ περιοχή τῆς Κομοτινῆς εἶναι εὐφρονατή καὶ παράνοται σ' αὐτὴ πολλὰ αἰτηρὰ, λαχανικά καὶ φρούτα. Ἡ πόλις ἔχει 30000 κατ. καὶ εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Ἀλεξανδρουπόλεως.

Μετὰ τὴν Κομοτινὴ τὸ αὐτοκίνητό μας διεθνύεται πρὸς τὴν Ἀλεξανδρούπολι.

Ἡ Ἀλεξανδρούπολι εἶναι νέα πόλις μὲ 16 500 κατ. ὠραίους δρόμους καὶ μὲ ὄρατο λιμάνι. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ *Σουφλί*, τὴν *Ορεσιτιάδα* καὶ τὴν *Ἀδριανούπολι*, ποῦ βρίσκεται σὲ τοῦρικοῦ ἔδαφος. Εἶναι σπουδαῖο κέντρο ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς διαφόρων προϊόντων.

Πιο πέρα ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολι ὑπάρχει ἡ μεγάλη πεδιάδα τοῦ Ἐβρου, ἡ ὁποία ἀπὸ τὶς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ εἶναι εὐφρονατή. Πολλὰς φορὲς ὁ Ἐβρος πλημμυρίζει καὶ καταστρέφει τὰ σπαρτὰ καὶ μεγάλες ἐκτάσεις μέγαν ἀκαλλιέργητες. Ἡ Κυβέρνησις μας, ἔπειτα ἀπὸ συνεννοήσεις μὲ τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησι, ἀποφάσισαν καὶ γίνονται τώρα ἐκεῖ μεγάλα ἀποχευαντικά καὶ ἀντιπλημμυρικά ἔργα μὲ τὰ ὁποῖα χιλιάδες στρέμματα θὰ δοθοῦν εἰς τὴν καλλιέργειαν.

Τὸ κλίμα ἐστὶν παράλια τῆς μεγάλης πεδιάδος τοῦ Ἐβρου εἶναι γλυκὸ καὶ εὐδοκίμονον καὶ οἱ ἐλιές. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πεδιάδος εἶναι ἡπειρωτικὸ καὶ πολὺ ψυχρὸ κατὰ τὸ χειμῶνα. Κατὰ τὸ θέρος εἶναι θερμὸ. Εὐδοκίμονον ἐκεῖ οἱ δημοτικὸι καρποί. Στὶς χαμηλὰς ὄχθεις τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ σχηματίζονται πολλὰ τέλματα. Στὰ ὕγρα αὐτὰ μέρη εὐδοκίμει τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σημάμι.

Ἡ ἀμαξοστοιχία ἀκολουθεῖ τὸν Ἐβρο ποταμὸν κατὰ τοὺς πρόποδες τῆς Ροδόπης. Ταξιδεύομε μέσα σὲ βαμβακοφυτεῖες, αἰτηρὰ καὶ κωνοφυτεῖες. Στὸ ταξίδι μας συναντοῦμε τὴν κωμόπολι *Σουφλί* μέσα σὲ δάσους μυριῶν. Τὸ *Σουφλί* εἶναι ὀνομαστὸ γιὰ τὰ ὄρατα μεταξὺ τῶν ὕψωμάτων.

Ἀπὸ τὸ *Σουφλί* ἡ ἀμαξοστοιχία μας διευθύνεται πρὸς τὸ *Διδυμότειχο*. Πρὸς τὰ ἀριστερά μας ἔλα τὰ ὕψωματα, λόφοι καὶ βουνὰ τῆς Ροδόπης εἶναι κατάφυτα σὲ ἄλλα μέρη ἀπὸ δάση καὶ σὲ ἄλλα ἀπὸ ἀμπέλια, μουριές καὶ ἄλλα ἐπωροφόρα δένδρα. Σὲ λίγο ἡ ἀμαξοστοιχία μας σταθεμεῖ σὸ σταθμὸν *Διδυμοτείχου*.

Τὸ Διδυμότειχο ἔχει 7.000 κατ. καὶ εἶναι κτιζόμενον ἐπάνω σὲ βραχώδη λόφον. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο διπλὸν τεῖχος τὸ ὁποῖον τοῖσι βάλλει τὸ Διδυμότειχο καὶ τοῦ ὁποῖου σώζονται μόνον τὰ εἰρεπία του. Τὸ Διδυμότειχο εἶναι κέντρο τῆς περιοχῆς του. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς περιοχῆς του εἶναι καπνός, δημητριακά, μετὰξί, κτηνοτροφικά

καὶ δασικά προϊόντα. Ἀπὸ τὸ σταθμὸν εἰς τὴν πόλιν ἀνερχόμεθα μὲ αὐτοκίνητον.

Ἀπὸ τὸ σταθμὸν Διδυμοτείχου ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ καὶ σταθεμεῖ σὸ σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ *Πυθίου*. Ἐκεῖ μὴ διακλάδωσι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς διέρχεται πρὸς Ἀ. τὴ γέφυρα τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ. Ἡ γραμμὴ αὕτη καταλήγει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι.

Ἀπὸ τὴν διακλάδωσιν αὕτη ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ εἰς μέσο τῆς μεγάλης πεδιάδος Ἀδριανουπόλεως καὶ φθάνομε εἰς τὴν *Ορεσιτιάδα*.

Ἡ Ὀρεσιτιάδα ἔχει 7.800 κατοίκους καὶ εἶναι τὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Τὸ ἔδαφος τῆς περιοχῆς εἶναι εὐφρονατό. Παράγει δημητριακοὺς καρποὺς, αἰτηρὰ, ἀραβόσιτο, τυριά καὶ βαμβάκι.

Στὴν Ὀρεσιτιάδα ὑπάρχουν πολλοὶ ἀλευρμολοὶ καὶ διάφορα ἄλλα ἐργοστάσια.

Μὲ τὴν ἀμαξοστοιχίαν ἐπιστρέφομε εἰς τὴν Ἀλεξανδρούπολι.

Ἀλεξανδρούπολις—Μάκρη—Μαρώνεια—Πόρτο Λάγο—Σαμοθράκη.

Ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολι μὲ αὐτοκίνητον διευθυνόμεθα πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος καὶ φθάνομε εἰς τὸ χωριὸν *Μάκρη*. Τὸ ἔδαφος τῆς περιοχῆς εἶναι εὐφρονατό καὶ παράγει αἰεὶ ὄρατο κρασί. Τὸ κλίμα τῆς Μάκρης εἶναι πολὺ ὑγιεινὸν καὶ τὸ θέρος παραθερίζουν ἐκεῖ πολλοὶ ἄνθρωποι.

Ἀπὸ τὴν Μάκρη ἡ ἀμαξοστοιχία διευθύνεται εἰς τὴν Κομοτινὴν.

Στὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως αὐτῆς συναντοῦμε πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου τὸ χωριὸν *Μαρώνεια*. Ἡ περιοχή τῆς Μαρωνείας εἶναι πολὺ εὐφρονη καὶ παράγει λάδι, καπνὸν καὶ δημητριακά. Ἀπὸ τὴν Μαρώνειαν προχωροῦμε πρὸς τὸ *Πόρτο-Λάγο* τὸ ἐπίπεδο τῆς περιοχῆς. Νοτιοδυτικὰ τὸ Πόρτο Λάγο εἶναι τὸ χωριὸν *Ἀβδηρα*. Εἶναι κτισμένον σὸ ἴδιον μέρος ὅπου ἦτο καὶ ἡ ἀρχαία πόλις *Ἀβδηρα*, ἡ πατριδα τοῦ φιλοσόφου *Δημοκρίτου* καὶ τοῦ *Πρωταγόρα*.

Στὴν περιφέρειαν τοῦ Νομοῦ Ἐβρου ὑπάγει καὶ ἡ νῆσος *Σαμοθράκη*. Τὴν Σαμοθράκηνμποροῦμε νὰ ἐπισκεψοῦμε μὲ βενζινοπλοῖον ἀπὸ τὸ Πόρτο-Λάγο ἢ τὴν Ἀλεξανδρούπολι.

Ἡ Σαμοθράκη εἶναι πολὺ ὀρεινὴ. Τὰ βουνὰ τῆς εἶναι ὕψηλά καὶ γεμάτα μὲ δάση, ἀπὸ πεύκων, ἐλάτων, βρύων καὶ ἄλλα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Σαμοθράκης ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. Στὰ ἀπόκρημα βουνὰ τῆς Σαμοθράκης ζοῦν ἀγριόγινδα καὶ ἀγριοχοῖροι. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ *Σαμοθράκη* μὲ 1800 κατ. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς κωμοπόλεως ὑπάρχουν θειοχὰ λαματικά λουτρά.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ: Νὰ σχεδιάσετε τὸ χάρτη τῆς Θράκης. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ Χρυσούπολιν εἰς τὴν Ἐάνθη καὶ Κομοτινὴν. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴν Ἀλεξανδρούπολιν καὶ τὸν Ἐβρον; Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας Ἀλεξανδρουπόλεως—Νέας Ὀρεσιτιάδος. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴν Σαμοθράκην;

6. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Φυσική Ξεξέταση.

Θέσις—**Έκτασις**—**Σύνορα**. Ἡ Πελοπόννησος ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν πανάρχαιο βασιλεῖα της, τὸν *Πέλοπα*. Εὐρίσκειται στὸ νοτιώτερο μέρος τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τότε ποῦ ἐκόπηκε ὁ Ἴσθμὸς τῆς Κορίνθου ἔγινε πραγματικὴ νήσος. Ἐχει ἔκτασις 21.556 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸ 1.129.000 κατ. Βρέχεται πρὸς Β. ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο καὶ τὸν κόλπο τῶν Πατρῶν, πρὸς Α. ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸ κόλπο καὶ τὸ Μυρτώδι πέλαγος, πρὸς Ν. ἀπὸ τὴ Μεσόγειο θάλασσα καὶ πρὸς Δ. ἀπὸ τὸ Ἴόνιο πέλαγος.

Παράλια. Στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου σχηματίζονται μεγάλοι κόλποι, χερσόνησοι καὶ ἀκρωτήρια.

Τὸ Ἴόνιο πέλαγος εἰσχωρεῖ μεταξὺ τῆς Στερεῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ σχηματίζει τὸν *κόλπο τῶν Πατρῶν* καὶ τὸν *Κορινθιακὸν κόλπο*. Πρὸς Ν. σχηματίζεται ὁ *Ἀργολικὸς*, ὁ *Μεσσηνιακὸς* καὶ ὁ *Λακωνικὸς κόλπος* καὶ πρὸς Δ. ὁ *Κυπαρισσιακὸς κόλπος*. Μεταξὺ τῶν κόλπων αὐτῶν σχηματίζονται αἱ χερσόνησοι: *Μεσσηνιακῆ*, ἡ *Λακωνικῆ*, τῆς *Λακεδαιμόνος* καὶ *Ἀργολικῆ*.

Ἀκρωτήρια. Σπουδαιότερα ἀκρωτήρια εἶναι ὁ *Ἀραῶς* εἰς τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν, τὸ *Κατάκλιον* (Ἰχθός) εἰς τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον, πρὸς Ν. ὁ *Ἀκρότας* εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον, τὸ *Ταίναρον* εἰς τὴν Λακωνικὴν χερσ. καὶ ὁ *Μαλέας* εἰς τὴν χερσ. τῆς Λακεδαιμόνος καὶ πρὸς Α. τὸ *Συβόλαιον* εἰς τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον.

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους. Ὅπως βλέπομε εἰς τὸ χάρτη μας τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὄρειον, μόνον δὲ εἰς τὰ παράλια της ἐκτείνονται εὐφοροὶ πεδιάδες κατὰ φύτον.

Στὸ κέντρο τῆς Πελοποννήσου εἶναι τὸ Ἀρκαδικὸν ὄρεινόν πεδίο καὶ γύρω του εἶναι τὰ ὑψηλότερα βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Τὰ σπουδαιότερα ὄρη εἶναι ἡ *Κυλλίνη* (Ζήρια) καὶ τὰ *Ἀροῦνεια* (Χελμός) καὶ στὸ μέσον τῆς Ἀρκαδίας εἶναι τὸ *Μαίναλον*.

Ἀπὸ τὴν Κυλλίνη ἀρχίζει μιὰ ὄρεινὰ καὶ διευθύνεται στὰ νότια μὲ τὰ βουνὰ *Δύρκειο*, *Ἀρτεμίσιο*, *Παρθένιο* καὶ *Πάγων*. Ὁ *Πάγων* καταλήγει εἰς τὸ Ἀκρωτήριο *Μαλέας*.

Ἀπὸ τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀρκαδίας ἀρχίζει ὁ *Ταΰγετος*, τὸ ὑψηλότερον βουνὸ τῆς Πελοποννήσου καὶ καταλήγει στὸ ἀκρωτήριο *Ταίναρον*.

Ν. Δ. ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν ὑψώνονται τὰ βουνὰ *Δύκαιον*, *Νόμια* καὶ νοτιώτερα ἀπὸ αὐτὰ στὴ Μεσσηνίᾳ ἡ χαμηλὴ *Ἰθώμη* καὶ τὸ *Αὐκὸδῆμον*, ποῦ καταλήγει στὸ ἀκρωτήριο *Ἀκρότας*. Στὰ βορειοδυτικὰ τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τὸ *Παναγαϊκὸν*, ὁ *Ἐρύμανθος* καὶ ἡ χαμηλὴ καὶ δασωμένη *Φολοῖν*.

Ποταμοί. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου πηγάζουν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἀρκα-

δίας. Στὸν Κορινθιακὸν χύνονται οἱ ὄρεινικοὶ ποταμοὶ *Βουραϊκὸς* καὶ *Σελήνοϊος*, οἱ ὅποιοι ἔχουν μεγάλη κλίσι καὶ κατὰ τὴ χειμερινὴ περίοδο κáμνουν μεγάλας καταστροφάς. Ὁ *Πηγεῖος* καὶ ὁ *Ἀλφειὸς* ποῦ ἐκβάλλουν εἰς τὰς Β. Δ. ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου. Ὁ *Πάμισσος* ὁ ὅποιος ποτίζει τὴ Μεσσηνιακὴν πεδιάδα. Μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ *Ἀλφειὸς* ποταμὸς ποῦ χύνεται στὸ Ἴόνιο πέλαγος καὶ ὁ *Ἐρύμανθος* στὸν Λακωνικὸν κόλπο. Παρεμπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ εἶναι ὁ *Δάδων*.

Λίμνες. Τὰ νερὰ τῆς Ἀρκαδίας μαζεύονται στὰ κλειστὰ ὄρεπείδια καὶ σχηματίζουν λίμνες καὶ ἔλην. Τέτοιαι εἶναι ἡ *Στυμφα* καὶ ἡ *Φενεὸς*.

Οικονομικὴ Ξεξέτασις.

Κλίμα—**Προϊόντα**. Τὸ κλίμα στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου εἶναι μέτριον, γλυκὺ τὸν χειμῶνα καὶ δροσερὸ τὸ καλοκαίρι. Ἐλιές, πορτοκαλιές, σταφίδες καὶ ὄπωροφῶρα δένδρα σκεπάζουν τὰ γύρω μέρη τῆς Πελοποννήσου. Στὸ ἑσωτερικὸν τῆς χώρας ὁ χειμῶνας εἶναι πολὺ ψυχρὸς. Στὴν πεδιάδα τῆς Τριπόλεως, ποῦ περικλεῖται ἀπὸ βουνὰ ὁ χειμῶνας εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ καλοκαίρι θερμὸ. Ἐκεῖ παράγονται πολλὰ κρασιὰ καὶ σιτηρὰ, ποῦ ἀντέχουν στὸν πάγο. Ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου εἶναι κατὰ φύτον ἀπὸ διάφορα δένδρα καὶ τρέφονται σ' αὐτὰ πολλὰ αἰγοπρόβατα. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ κτηνοτροφικὰ καὶ γαλακτοκομικὰ προϊόντα.

Βιομηχανία. Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ βιομηχανία καὶ σὲ πολλὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχουν πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργαστήσια. Στὸ Αἴγιο καὶ στὴν Πάτρα ὑπάρχουν τὰ μεγαλύτερα ἐργαστήσια χαρτοποιίας τῆς Ἑλλάδος.

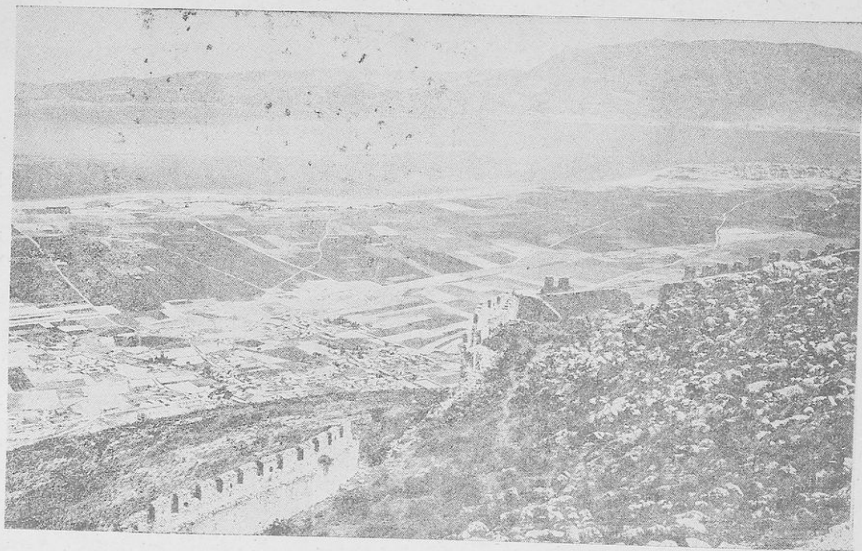
Συγκοινωνία. Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ συγκοινωνία στὴν Πελοπόννησον. Σιδηροδρομικὰς γραμμὰς συνδέουν τις περισσότερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ ἀμαξιτῶν δρόμοι. Ὅλοι οἱ μικροὶ λιμένες τῆς Πελοποννήσου συγκοινωνοῦν καὶ μὲ πλοῖα μὲ τὸν Πειραιῶν. Αἱ *Πάτρα* καὶ αἱ *Καλάμια* συγκοινωνοῦν καὶ μὲ τὸ ἔξωτερικόν.

Ἡ Τρίπολις συνδέεται καὶ ἀεροπορικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας.

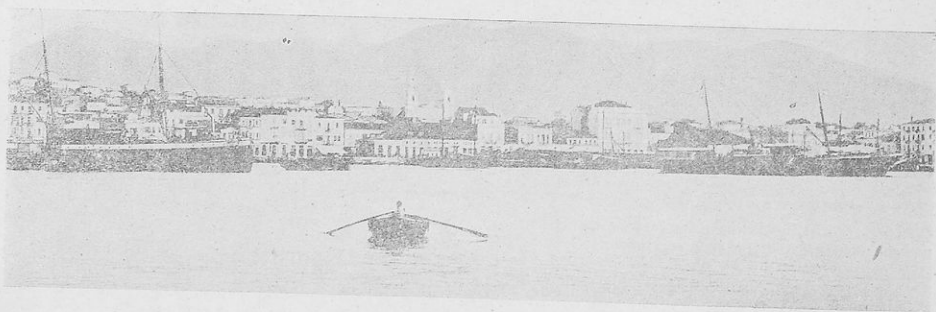
Διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Πελοπόννησος χωρίζεται σὲ 7 Νομοὺς: 1) *Κορινθίας*, 2) *Ἀχαΐας*, 3) *Πηλίας*, 4) *Μεσσηνίας*, 5) *Λακωνίας*, Ἀρκαδίας καὶ 7) *Ἀργολίδος*.

ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

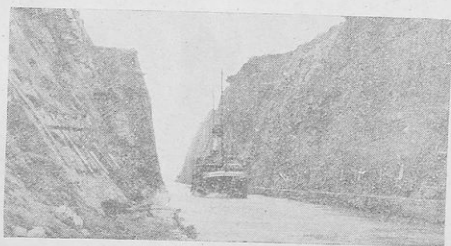
Ὁ Νομὸς Κορινθίας ἔχει ἔκτασι 2.280 τ. χλμ. πληθυσμὸ 113.000 κατ. καὶ ἀποτελεῖ μιὰ ὁμόνομον ἐπαρχίαν, τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορινθίας, μὲ πρὸς ὄψιν τῆς *Κόρινθο* καὶ 18.000

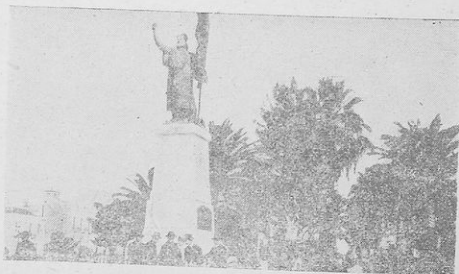
*Ἀπομικτὴς τῆς Κορινθίας ἀπὸ τῆν Ἀκροκόρινθον.
 Δεξιὰ εἰς τὸ βάθος ἡ Κορινθός. Ἀριστερὰ ἡ Νεὰ Κορινθός.*

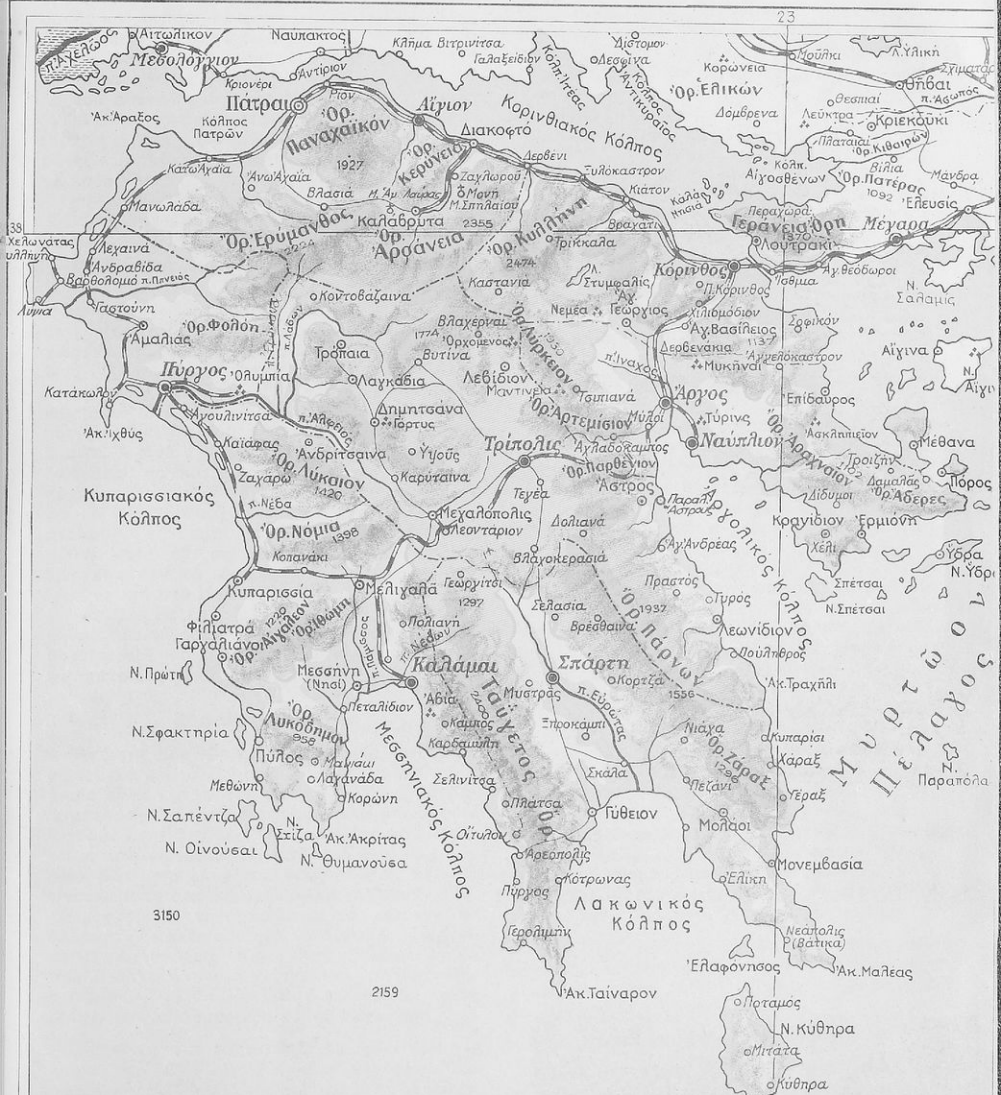
Τὸ λιμάνι τῶν Πατρῶν.

Ὁ Ἴσθμὸς τῆς Κορινθίου.

Πάτρας. Ὁ Πηλοῦ τοῦ Πατρῶν Γερμανός
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Μ Ε Σ Ο Γ Ε Ι Ο Σ Θ Α Λ Α Σ Σ Α

ΥΠΟΜΗΜΑ
ΚΛΙΜΑΞ 1:1250000

ΥΨΗ	Ανω των 1000μ	Αμειψιστάδοι
	από 500-1000μ	Σιδηρόδρομοι
	» 200-500μ	Όρια Νομών
	» 0 - 200μ	++++ Σύνορα Κρατών

Π Ε Λ Ο Π Ο Ν Ν Η Σ Ο Σ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

N.Παρί

κατ. Ἡ Κόρινθος βρέσκειται πλησίον τοῦ Ἴσθμου. Τὸ 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμοῦ καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου. Ἡ Παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει περίπου μιά ὥρα ἀπὸ τὴν παραλία καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι τὸ *Λουτράκι* (4.100 κ.) μὲ τὰ ὀνομαστὰ λουτρά ἀπέναντι στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, ἡ *Νεμέα* (4000 κ.) μὲ τὰ ὀνομαστὰ κρασιά της, ἡ *Σικυὼν* (Κιάτο) (5200κ.), τὸ *Συλόκαστρο*, (3000κ.). Αἱ δύο αὐτὲς κομποπόλεις εἶναι τὰ κέντρα παραγωγῆς σταφίδος.

Ἱστορικοὶ τόποι: *Νεμέα*, *Παλαιὰ Κόρινθος*, *Στενὰ τῶν Δερβενιανῶν*.

Ταξίδι στὰ διάφορα μέρη τοῦ Νομοῦ.

Στὸ προηγούμενο ταξίδι μας ἀφοῦ περάσαμε τὴν Κατὴ Σκάλα, ἡ ἀμαξοστοιχία μας ἐπροχώρησε καὶ ἐφθάσαμε στὴ διώρυγα τῆς Κορινθίου. Ἡ τομὴ τῆς διώρυγος τῆς Κορινθίου ἐτελείωσε τὸ 1893 καὶ ἤνωσε τὸν Κορινθιακὸ κόλπο μὲ τὸ Σαρωνικόν. Τὸ μᾶκρος τῆς διώρυγος εἶναι 6342 μέτρα, τὸ πλάτος 25 καὶ τὸ βάθος τοῦ νεροῦ 8 μέτρα. Ἡ ἀμαξοστοιχία μας διέρχεται τὴ σιδηρενὴ γέφυρα καὶ ὄστερα ἀπὸ ὀλίγα λεπτά φθάνομε καὶ στὴν Κόρινθο. Ἀπὸ τὴν Κόρινθο ἀρχίζουν δύο γραμμές· ἡ μιά ἀκολουθεῖ τὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ φθάνει στὰς Πάτρας. Ἡ ἄλλη προχωρεῖ πρὸς Ν. διέρχεται ἀπὸ τὰ Δερβενάκια καὶ φθάνει στὸ Ἄργος καὶ στὸ Ναύπλιο.

Ἀπὸ τὴν Κόρινθο μεῖς αὐτοκίνητα ἐπισκεπτόμεθα τὸ Λουτράκι τὸ ὁποῖο ἔχει ὄρατα ξενοδοχεῖα καὶ εἶναι ἡ μεγαλύτερη λουτρόπολις τῆς πατρίδος μας.

Κόρινθος—Δερβένι.

Ἀπὸ τὴν Κόρινθο ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ διὰ μέσου τῆς Κορινθιακῆς πεδιάδος, ἡ ὁποία εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, σταφιδαμπέλους, ἐλιές καὶ διάφορα ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Στὴν πεδιάδα τῆς Κορινθίας καὶ Αἰγιαλείας καλλιεργεῖται ἡ μαύρη *Κορινθιακὴ σταφίδα*. Κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ ἡ πεδιάδα εἶναι γεμάτη ἀπὸ κόσμο. Ἄλλοι τρυγοῦν, ἄλλοι μεταφέρουν τὴ σταφίδα μὲ τὰ κοφινὰ καὶ ἄλλοι τὴν ἀπλώνουν γιὰ νὰ ξεραθῇ. Περνοῦμε τις κομποπόλεις *Κιάτο* καὶ *Συλόκαστρο* καὶ πολλὰ ἄλλα πλούσια χωριά καὶ σταθεύομε στὸ *Δερβένι*, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ τελευταῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τοῦ νομοῦ Κορινθίας.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά. *Νὰ βρῆτε στὸ χάρτη σας τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορινθίου καὶ τὸν Πορθμὸ τοῦ Ρίου. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴν Νεὰ Κόρινθο; Ποιὲς μεγάλες κομποπόλεις περνοῦμε μὲ τὴν ἀμαξοστοιχία στὴν πεδιάδα τῆς Κορινθίας; Ἰχνογραφῆστε τὸ Νομὸ Κορινθίας.*

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ

Ἔχει ἔκτασι 3.014 τ.χ., πληθυσμὸν 228.000 καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τὰς Πάτρας. Χωρίζεται σὲ 3 ἐπαρχίες:

α) Ἐπαρχία Πάτρας, β) Ἐπαρχία Ἄρτας, γ) Ἐπαρχία Βυρσίου.

Πάτρας (80.000 κατ.). Εἶναι ὄρατα πόλις μὲ ὀραεῖς οἰκοδομὲς καὶ πλατεῖες καὶ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις τῆς Πελοποννήσου. Ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια καὶ ἠλεκτροφυασιῶν ἀπὸ τῆς ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ποταμοῦ Γλαύκου. Κυριώτεροι κομποπόλεις: *Κάτω Ἀχαΐα* (2700 κ.), *Ἐλυκάδα* (2600 κ.), *Γλαῦκος* (1600 κ.), *Βοαχνέικα* (1600 κ.).

β) Ἐπαρχία Αἰγιαλείας, πρωτεύουσα ἔχει τὸ *Ἄγιο* (15000 κ.). Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ *Τέμενη* (1200 κ.) *Βακοφτό* (1500 κ.).

γ) Ἐπαρχία Καλαβρύτων, πρωτεύουσα ἔχει τὰ *Καλάβρυτα* (2000 κ.). Οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὸ ἔτος 1943 ἔκασαν τὴν πόλι καὶ ἐσκότωσαν 8.000 τοὺς ἀνδρες ἀπὸ ἡλικίας 14 ἐτῶν ἕως 80. Κοντὰ τὰ Καλάβρυτα εἶναι τὰ ἱστορικὰ Μοναστήρια *Μεγά Σπηλαίων* καὶ *Ἁγία Λαύρα*. Κομποπόλεις: *Λάφνη* (2200κ.), *Κέετζη* (1300 κ.), *Κάτω Κλειτορία* (1300).

Ἐνα ταξίδι στὰ διάφορα μέρη τοῦ Νομοῦ.

Στὸ προηγούμενο ταξίδι μας ἐφθάσαμε στὴν κομποπόλι τῆς Κορινθίας *Δερβένι*. Ἀπὸ τὸ Δερβένι ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ κατὰ τὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ διευθύνεται πρὸς τὰς Πάτρας. Ἀπὸ τὸ Δερβένι ἡ ἀμαξοστοιχία μας φθάνει στὸ *Διακοφτό* καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὸ *Ἄγιο*.

Τὸ Ἄγιο εἶναι ὄρατα πόλις. Ἔχει πολλὲς ἀποθήκες καὶ ἐργοστάσια συσκευασίας τῆς σταφίδος. Πρὸς τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ Ἄγιου εἶναι τὸ ἐργοστάσιο χαρτοποιίας, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἄγιου παράγει τὴν ἐκλεκτότερη Κορινθιακὴ σταφίδα.

Ἀπὸ τὸ Ἄγιο ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ πλησίον τῆς παραλίας καὶ φθάνομε στὰς Πάτρας. Αἱ Πάτρας εἶναι μιά ἀπὸ τῆς ὀρεινότερας καὶ ἐμπορικότερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει ὄρατο τεχνητὸ λιμάνι μὲ ὄρατα ἀποβάθρα τῶν ὁποῖα πλευρίζουν τὰ πλοῖα. Ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια ὑφαντουργίας, συσκευασίας τῆς σταφίδος, ἐργοστάσιο ὀνύων καὶ οἰνοπνευμάτων, ἐργοστάσιο χαρτοποιίας καὶ ἕνα μεγάλον ἐργοστάσιο, τὸ ὁποῖον κινεῖται μὲ τὰ νερά τοῦ Γλαύκου ποταμοῦ καὶ παράγει ἠλεκτρικὸ ρεῖμα.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιά. *Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴν Κόρινθο ὡς τὰς Πάτρας. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Ἄγιο; Τί εἶναι ὁ Γλαῦκος; Νὰ περιγράψετε τὰς Πάτρας.*

Διακοφτό—Καλάβρυτα.

Κοντὰ τὸ Ἄγιο νὰ βρῆτε στὸ χάρτη τῆς Κορινθίας τὸν κομποπόλι *Διακοφτό*. Ἀπὸ τὸ *Διακοφτό* μιά διακλάδωσι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀνέρχεται στὰ *Καλάβρυτα*. Ἡ σιδ. γραμμὴ *Διακοφτό—Καλαβρύτων* λόγῳ τῆς ἀνωφερίας εἶναι μὲ τρεῖς γραμμές, ἡ μεσαία εἶναι *ὀδοντωτὴ* καὶ δὲν ἀφίνει τὴν ἀμαξοστοιχία νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ πλοῖα. Ἡ γραμμὴ διέρχεται διὰ μέσου μίας χαράδρας, ἀπὸ τὴν ὁποία κατεβαίνει ὁ ὀρεινὸς Βουραϊκὸς ποταμός. Ὑστερα ἀπὸ μιά ὄρα φθάνομε στὰς Πάτρας καὶ ἀπὸ τὰς Πάτρας πρὸς τὸν *Μεγάλον Σπηλαίων*. Στὸ

ανατολικό μέρος της πλαγιάς της χαράδρας είναι κτισμένη η Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου, η παλαιότερη και ιστορική, μία εκ των διασημωτέρων Μονών της Ελλάδος. Έκτίσθη το 362

και πολλά διαμάντια—δώρο της Αυτοκρατορίας της Ρωσίας Αικατερίνης— πολύτιμα ιστορικά χειρόγραφα και πολλά έθνικα κειμήλια, διότι τὰ είχαν κρύψει έγκλιτως οι διασωθέντες μοναχοί. Το 1950 τὸ Κράτος άρχισε εκ νέου τὴν άνοικοδόμησι τῆς Ἐθνικῆς αὐτῆς μονῆς.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὸν τόπος σας στὸ Μέγα Σπήλαιο, τὰ Καλάβρυτα καὶ τὴν Ἁγία Λαύρα. Τί ἐνθυμήσατε γιὰ τὸ Μέγα Σπήλαιο, τὰ Καλάβρυτα καὶ τὴν Ἁγία Λαύρα;

ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ

Ἔχει ἔκτασι 2986 τ. χλμ., πληθυσμὸ 188.000 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ 2 ἑπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Ἡλείας μὲ πρωτεύουσα τὸν Πύργο (18000 κ.). Εἶναι πόλις ἑμπορική μὲ πολλὰ ἐργοστάσια. Κυριότερες πόλεις καὶ κωμοπόλεις εἶναι ἡ Ἀμαλιάδα (15000 κ.), τὰ Δεχαίνᾶ (3300 κ.), ἡ Γαστούνη (4600 κ.), ἡ Ἀνδραβίδα (3300 κ.), τὸ Βαγθολομὸ (3500 κατ.), ἡ Μανωλάδα (900 κατ.).

β) Ἐπαρχία Ὀλυμπίας, ἔχει πρωτεύουσα τὴν Ἀνδρίτσαινα (1700 κ.). Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι: τὰ Κρέστανα (3200 κατ.), ἡ Ζαχάρω (2500 κατ.), τὸ Ἐπιτάλιο (Ἀγουλινίτσα) (2700 κ.).

Ἀρχαιότητες: Ὀλυμπία.

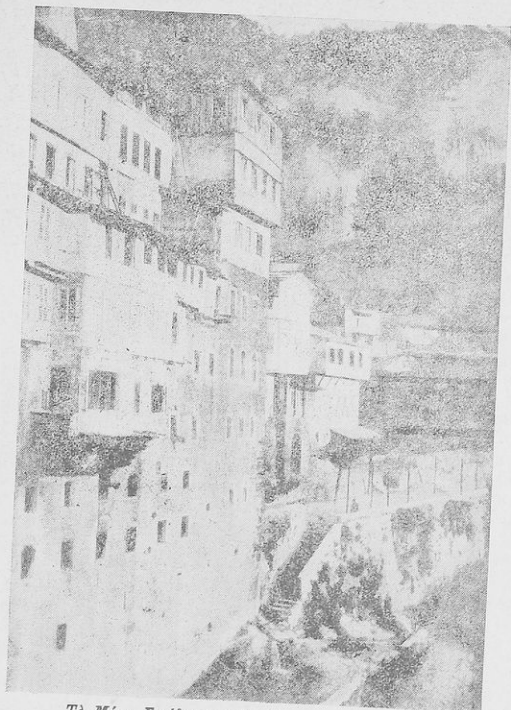
ΤΑΞΙΔΙ

ΣΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Πάτρις—Πύργος (σιδηροδρομικῶς).

Ἀπὸ τὰς Πάτρως ἡ ἀμαρσοιοιχία προχωρεῖ στὴν πεδιάδα τῆς Ἡλείας, τὸ δρος Ἐρύμανθος καὶ τὰ χαμηλὰ βουνὰ τῆς Φολῆς, κατάφυτα ἀπὸ διάφορα δένδρα. Δεξιά εἶναι ἡ θάλασσα τοῦ Ἴονιου πελάγους. Ὀλόκληρη ἡ πεδιάδα τῆς Ἡλείας εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλους καὶ σταφιδαμπέλους. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς πεδιάδος καλλιεργοῦνται καὶ σιτηρὰ. Στὰ χαμηλὰ μέρη, ὅπου μαγεύονται πολλὰ νερά καὶ δὲν ἔμποροῦν νὰ καλλιεργηθοῦν, βόσκουν κοπάδια ἀπὸ πρόβατα καὶ βόδια. Φημισμένο εἶναι τὸ βούτυρο καὶ τὸ γισοῦρι τῆς Μανωλάδος.

Ἡ ἀμαρσοιοιχία μας προχωρεῖ καὶ περνᾷ ἀπὸ τίς πλούσιες κωμοπόλεις Δεχαίνᾶ, Ἀνδραβίδα, Γαστούνη, καὶ τὴν Ἀμαλιάδα καὶ φθάνομε στὸν Πύργο. Ὅλες αὐτὲς εἶναι κέντρα παραγωγῆς καὶ συσκευασίας σταφίδος. Μεγαλύτερες ἀποθήκες σταφίδος εἶναι στὸν Πύργο καὶ στὸ ἐπίνειο τοῦ Πύργου, τὸ Κατάνωλο. Στὸν Πύργο καὶ στὸ Κατάνωλο ὑπάρχουν καὶ ἐργοστάσια ποῦ παράγουν οἰνόπνευμα καὶ οἰνοπνευματῶδη ποτὰ. Ὁ Πύργος εἶναι πόλις ἑμπορική καὶ σπουδαῖο σταφιδικὸ κέντρο. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Ἀργαία Ὀλυμπία, ὅπου

Τὸ Μέγα Σπήλαιο πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ 1943

ὑπὸ τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης μοναχῶν Σιμεῶνος καὶ Θεοδώρου στὴ θέσι πού εἰρῆκαν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἔργο τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά. Τὸ 1934 κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς καὶ τὸ 1943 διῆς ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς. Τώρα ἔχει ἐπισκευασθῆ.

Ἀπὸ τὸ σταθμὸ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἡ ἀμαρσοιοιχία προχωρεῖ καὶ φθάει στὰ Καλάβρυτα. Τὰ Καλάβρυτα εἶναι μία ὄραία κωμόπολις μὲ ὕγιεινὸ κλίμα καὶ ἡ πρωτεύουσα ὀλόκληρης τῆς περιοχῆς.

Πρὸς τὸ δυτικὸ μέρος τῶν Καλαβρῶτων βρίσκεται ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας, ὅπου ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε καὶ ἠλόγησε τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Τὸ ἔθνικὸ αὐτὸ λάβαρο φυλάσσεται μέσα σὲ μιὰ ὄραία θήκη. Ὅταν τὸ 1943 (12 Δεκεμ.) οἱ Γερμανοὶ κατέστρεψαν τὰ Καλάβρυτα κατέλαβαν καὶ τὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας, τὴν ἐλεηλάτησαν, ἔρριξαν ἀπὸ τὰ παράθυρα στοὺς βράχους ὄσους μοναχοὺς συνέλαβαν καὶ ἔβαλαν φωτιά στὸ κτίριο. Διεσώθησαν ὅμως τὸ ἔθνικὸ Λάβαρο τοῦ 1821, τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Μονῆς ποῦ εἶναι ἱστολισμένον μὲ χρυσάφι

Ἡ εἴσοδος στὴν Ἀρχαία Ὀλυμπία. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν εἴσοδον ἐπέρασαν οἱ διασημότεροι ἀθληταὶ ὅλων τῶν αἰώνων.

στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Στὸ Μοῦσεῖο τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται τὰ ὀραϊστάτα ἀγάλματα, ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου.

Ἔργασία γιὰ τὰ παιδιά. *Νὰ περιγράψετε τὴν πεδιάδα τῆς Ἡλείας μέχρι τοῦ Πύργου. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴν Μανωλάδα; Τί γιὰ τὰ Λεχαινά, τὴν Γαστούνη καὶ τὴν Ἀμαλιάδα; Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Κατάκολο; Τί γιὰ τὴν Ὀλυμπία;*

Πύργος—Κυπαρισσία.

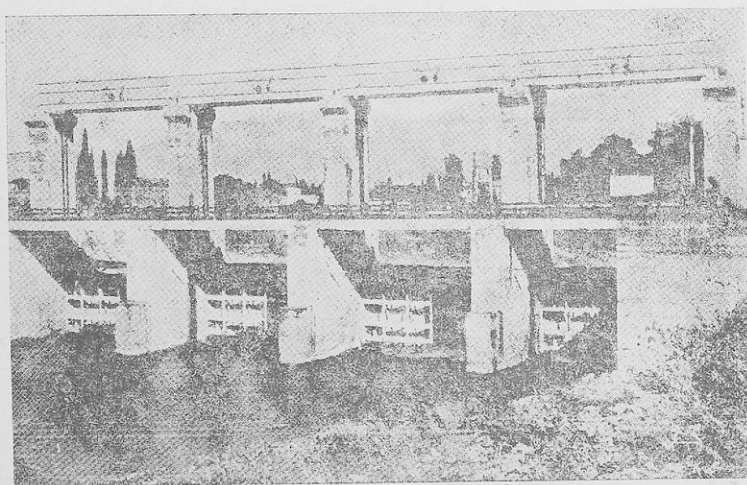
Ἀπὸ τὸν Πύργο συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας μέσα σὲ σταφίδαμπέλους τῆς μεγάλης πεδιάδος τῆς Ἡλείας καὶ φθάνομε στὴν κωμόπολι Ἐπιτάλιο (Ἀγουλινίτσα). Ἀπὸ ἐκεῖ προχωροῦμε καὶ φθάνομε στὸ μέσον πυκνοτάτου πευκῶνος

παρὰ τὴν πόλιν Ζαχάρω. Πλησίον τοῦ πευκῶνος εἶναι ἡ *λίμνη τοῦ Καϊάφα*, ὅπου εἶναι τὰ θερμὰ ἱαματικά λουτρά τοῦ Καϊάφα. Περνοῦμε τὴ λίμνη Καϊάφα, ταξιδεύομε πάλιν μέσα στὰς ἀπεράντους σταφίδαμπέλους καὶ φθάνομε στὸ μικρὸ ποταμὸ *Νέδα*. Ἐδῶ τελειώνει ἡ πεδιάδα τῆς Ἡλείας καὶ μπαίνομε στὴν εὐλογημένη χώρα Μεσσηνία.

ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Ὁ νομὸς Μεσσηνίας ἔχει ἕκτασι 2897 τ.χμ., πληθυσμὸ 228.000 κατ. καὶ εὑρίσκειται στὸ ΝΔ. τμήμα τῆς Πελοποννήσου. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι αἱ *Καλάμαι* καὶ χωρίζεται σὲ 4 ἐπαρχίες.

1) Ἐπαρχία Καλαμῶν μὲ πρωτεύουσα τὰς

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
τὸ φράγμα τοῦ ποταμοῦ Παρῆσου.

Καλάμας (38000κ.). Είναι ώραία πόλις με ώραίες οικοδομές. Έχει ώραίο και εύρύχωρο λιμάνι και πολλά έργοστάσια συσκευασίας σόκων, σταφίδας και έλαιων, μεταξουργεία και άλλα. Κωμοπόλεις: *Θουριά* (1500 κ.) *Άρφαρ* (1.600).

β) Έπαρχία Μεσσηνίας, έχει πρωτεύουσα την Μεσσήνη (7800 κ.). Η Μεσσήνη συνδέεται σιδηροδρομικώς και με τας Καλάμας. Κωμοπόλεις: *Μεγαλά* (2200 κ.) *Οιχαλία* (1000 κ.).

γ) Έπαρχία Πύλου, έχει πρωτεύουσα την Πύλο (2.600 κ.). Η Πύλος παλαιότερα έλεγετο Ναυαρίνο. Έχει ώραίο λιμάνι μέσα στο όποιο έγινε τόν Οκτώβριον του 1827 ή μεγάλη ναυμαχία του Ναυαρίνου, κατά την όποιαν οι ήνωμένοι στόλοι της *Άγγλιας*, *Γαλλίας* και *Ρωσίας* κατέστρεψαν τόν Τουρκοαγιοπυτικό στόλο. Άλλα κωμοπόλεις είναι ή *Μεθώνη* (1800 κ.), ή *Κορώνη* (1800 κ.) και τό *Πεταλίδι* (1500 κ.).

δ) Έπαρχία Τριφυλλίας, έχει πρωτεύουσα την Κυπαρισσία (4.400). Είναι κέντρο γεωργικό και έμπορικό.

Άλλα πόλεις: *Φιλιατρά* (9.000 κ.) *Γαργαλιά* (7.200 κ.) *Χώρα* (4.000 κ.).

Ταξίδι στα διάφορα μέρη του Νομού

Στό προηγούμενο ταξίδι μας εφθάσαμε σιδηροδρομικώς στο Νέδα ποταμό πού χωρίζει την Ήλεια από τή Μεσσηνία.

Η άμαξοστοιχία μας προχωρεί τώρα εις τήν παραλία πού είναι κατάφυτη από έλιές και σταθμούμε στο *Καλό Νερό*. Έδώ ή γραμμή διευθύνεται προς άνατολάς προς τήν Μεσσηνία. Ένα μικρό τμήμα τής γραμμής ακολουθεί τήν παραλία και φθάνει στην *Κυπαρισσία*. Στην παραλία τής Κυπαρισσίας βρίσκονται πολλές αποθήκες έλαιου.

Πρός νότον τής πόλεως απλώνεται μεγάλη έκταση κατάφυτη από έλιές. Μέσα στην πεδινή αυτή έκταση εύρίσκονται αι πόλεις *Φιλιατρά* και *Γαργαλιάνοι*, τισ όποιες έπισκεπτόμεθα με αυτόκλινητό από τήν Κυπαρισσία.

Έπανερχόμεθα στο Καλό Νερό για να εξακολουθήσουμε τό ταξίδι μας σιδηροδρομικώς. Από τό Καλό Νερό ή άμαξοστοιχία μας διευθύνεται προς δυσμάς. Άνεβαίνομε μία δασωμένη λοφοσειρά και κατεβαίνομε στην πεδιάδα των σόκων, τήν πεδιάδα τής Μεσσηνίας. Ολόκληρη ή πεδιάδα τής Μεσσηνίας είναι ένα μεγάλο περιβόλι. Από τό βόρειο μέρος είναι προφυλαγμένη από τό βοριά με βουνά και άνοικτή είναι μόνο προς τή θάλασσα του Ίονιου πελάγους. Η άμαξοστοιχία μας προχωρεί μέσα στη μεγάλη αυτή πεδιάδα, πού είναι κατάφυτη από χιλιάδες συκιές, έλιές, πορτοκαλιές και μουριές και σταθμεύει στην κωμόπολι *Ζευγολαία* (1000 κ.). Έδώ συναντοίμε τήν άμαξοστοιχία (Άθηνών—Καλαμών, παίρνομε τούς έπιβάτες και διευθυνόμεθα προς τας Καλάμας. Σε πολλά μέρη υπάρχουν κήποι με λαχανικά, σε άλλα άμπελεια και σταφίδες και σε άλλα διάφορα όπωροφόρα δένδρα.

Η *Καλαμάτα* είναι κτισμένη πλησίον του Ταυγέτου μέσα σε ώραίωτατους κήπους κατάφυτους από λάχανα, λεμονιές, πορτοκαλιές, μουριές, συκιές και άλλα όπωροφόρα δένδρα.

Η Καλαμάτα είναι τό έμπορικό και βιομηχανικό κέντρο τής Μεσσηνίας. Έχει πολλά έλαιουργεία, ύφαντουργεία, μεταξουργεία και άλλα.

Από τήν Καλαμάτα πηγαίνομε με αυτόκλινητό στη *Μεθώνη*, τήν *Κορώνη* και τήν Ιστορική *Πύλο*. Η Πύλος έχει ώραίο φυσικό λιμάνι, τό όποιο κλείει ή μικρή νήσος *Σφακτηρία*.

Η *Κορώνθια*, ή *Αιγιάλεια*, ή *Ήλεια* και ή *Μεσσηνία* ένεκα τής εύφορίας του έδάφους των είναι πυκνότερα κατοικημένες από τισ λοιπές περιοχές τής Πελοποννήσου.

Έργασία για τά παιδιά. Πώς ήμπορείτε να πάτε από τήν παιδιά σας στην *Όλυμπία*; Τί γνωρίζετε για τούς *Όλυμπιακούς άγώνες*; *Σήμερα* γίνονται *Όλυμπιακοί άγώνες*; *Τί έργοστάσια υπάρχουν εκά πού γίνεται πολλή σταφίδα*; Πώς ήμπορείτε να ταξιδεύσετε από τας Καλάμας ως τας *Άθηνas*; Να εύρετε στο χάρτη όλες τισ πόλεις τής *Μεσσηνίας*.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Έχει έκταση 2262 τ. χμ. και πληθυσμό 85000 και. Πρωτεύουσα έχει τό *Ναύπλιο* και χωρίζεται σε 3 έπαρχίες.

α) Έπαρχία Ναυπλίας με πρωτεύουσα τό Ναύπλιο (8500 κ.). Το Ναύπλιο ήτο ή πρώτη πρωτεύουσα τής Έλλάδος από τό 1830 έως τό 1834. Είναι πόλις έμπορική με πολλά έργοστάσια κονσερβοποιίας. *Νέα Έπίδαυρος* (1200). Έκει σώζεται άκόμη ώραίότατο άρχαιο θέατρο. *Λυραγιά* (1600 κ.).

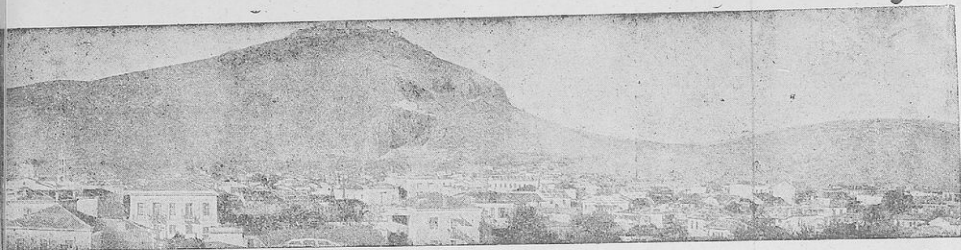
β) Έπαρχία Άργους, πρωτεύουσα τό *Άργος* (13200 κ.). Είναι πόλις γεωργική με πολλά λαχανικά και φρούτα. *Μυκήνες*, μικρό χωριό πλησίον του όποίου εύρίσκονται τά έρείπια των άρχαιων *Μυκήνων*.

γ) Έπαρχία Έρμιονίδος. Έχει πρωτεύουσα τό *Κρανίδι* (4500). Έπίγειο του Κρανιδίου είναι ή *Έρμιόνη* (2300 κ.). Στην έπαρχία Έρμιονίδος υπάγεται και ή νήσος *Σπέτσες* με πρωτεύουσα τισ *Σπέτσες*.

Ταξίδια στο Νομό Άργολίδος

Σε προηγούμενο ταξίδι μας εφθάσαμε στην Κόρινθο. Από τήν Κόρινθο ταξιδεύομε με τήν άμαξοστοιχία προς Ν. Έπειτα από μία ώρα σταθμούμε στο Σιδηροδρομικό σταθμό τής *Νεμέας*. Προς Δ. έκτείνεται κάτω μία μικρή πεδιάδα γεμάτη από άμπελεια. Η *Νεμέα* (4000 κ.) άνήκει στο νομό Κορινθίας. Είναι όνομαστή για τά κρασιά της, τά όποια είναι από τά καλύτερα.

Από τή *Νεμέα* κατερχόμεθα δια μέσου στενής κοιλάδος όπου εύρίσκεται και τό στενό μέρος των *Λαβενναίων*, όπου τό 1822 ό Κολο-

Αργος

Ναύπλιο

Σπέτσες

κοτρώνης κατάρτειψε τόν Τουρκικό στρατό του Δράμαλη. Από τό στενό τών Δερβενακίων βγαίνομε πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργουσι καὶ σταθευόμεε στὴς Μυκῆνες. Ἀπὸ τὴς Μυκῆνες ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ διὰ μέσου τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος καὶ φθάνομε στὸ Ἄργος.

Ἀπὸ τὸ Ἄργος μιά διακλάδωσι τῆς γραμμῆς φθάνει στὸ **Ναύπλιο**. Ἡ ἀμαξοστοιχία μας τρέχει διὰ μέσου τῆς εὐφορτάτης αὐτῆς πεδιάδος καὶ σταθεμεῖ στὸ Ναύπλιο. Δεξιά καὶ ἀριστερὰ τῆς γραμμῆς βλέπομε ἄφθονα λαχανικά.

Στὴς δύο αὐτὲς πόλεις, τὸ Ἄργος καὶ τὸ Ναύπλιο, ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια κονσερβοποιεῖς ντοματῶν, λαχανικῶν καὶ διαφόρων φρούτων. Ἡ πεδιάδα τοῦ Ἄργουσι εἶναι ἕνας μεγάλος λαχανόκηπος ποὺ τροφοδοτεῖ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιά. Τὰ πετῖνια τοῦ Ἄργουσι εἶναι τὰ καλύτερα τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ **Ναύπλιο** εἶναι ὁ κυριώτερος λιμένας τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ Ναύπλιο εἶναι τὰ περίφημα φρούρια, τὸ **Παλαμίδι** καὶ ἡ **Ἀκροναυπλία** μὲ τὰ 860 σκαλιὰ του. Ἀντικρὺ τῆς παραλάς εἶναι τὸ ὄρατο νησάκι **Μπούρτζι** μὲ τὸ περίφημο φρούριό του.

Στὸ Ναύπλιο ἀπὸ τὴν Κόρινθο ἤμποροῦμε νὰ πάμε καὶ μὲ αὐτοκίνητο. Ἀπὸ δὲ τὸν Πειραιά καὶ μὲ πλοῖο.

Ἀπὸ τὸ Ναύπλιο γυρίζομε πάλι στὸ Ἄργος καὶ ἐξακολουθοῦμε τὸ σιδηροδρομικὸ μας ταξίδι πρὸς Ν. Τὸ ἔδαφος τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορτάτο.

Μέσα στὴν καταπράσινη αὐτὴν πεδιάδα βόσκουν πολλὰ ποιμνία καὶ πολυεργικά. Ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ καὶ φθάνομε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ χωριοῦ **Μύλοι**. Πλησίον τοῦ χωριοῦ ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἔλη δπου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἦταν ἡ λίμνη **Δέρμη**, ὅπου ζοῦσε ἡ **Δερπὰ Ὑδρα**.

Ἀπὸ τοῦς Μύλους ἡ ἀμαξοστοιχία μας προχωρεῖ ἀνάμεσα στὰ βουνὰ καὶ ἀνεβαίνει τὴν ρεματιά ἐνὸς μικροῦ ποταμοῦ καὶ μετὰ μιά ὥρα φθάνει στὴν κομφοπὶ **Ἀχλαδόκαμπο**.

Ἀπὸ τὸν Ἀχλαδόκαμπο ἡ ἀμαξοστοιχία μας ἐξακολουθεῖ τὴν κοπιώδη ἀνάβασί της καὶ μετὰ μίαν ὥρα, ἀφοῦ κάμη μεγάλο κύκλο (10 χιλιομέτρων) φθάνει στὸ χωριὸ **Σεννὸ**, τὸ ὅποιο χωρίζει τὸν **Πάργωνα** ἀπὸ τὰ **Ἀρκαδικὰ ὄρη** (Παρθένιο, Ἄρτεμισιο κ. λ. π.) καὶ βγαίνει στὸ Ἀρκαδικὸ ὄροπέδιο ὕψους 650 μέτρων ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης.

Ἰστορικὸί τόποι: Δερβενάκια, Μυκῆνες, Τροίηνα, Ἐπίδαυρος, Μῦλοι, Λέρνη.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ. Πῶς ἤμποροῦτε νὰ πάτε ἀπὸ τὴν Κόρινθο στὸ Ναύπλιο; Τί βλέπομε θὰν πηγαίνομε ἀπὸ τὸ Ἄργος στὸ Ναύπλιο; Τί ξέετε γιὰ τοὺς Μύλους; Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὸ Ἄργος ἕως τὸ Στενὸ τῆς Ἀρχαδίας.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Ἐὐρίσκειται στὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς Πελοποννήσου. ἔχει ἑκτασι 4350 τ. χ., πληθυσμὸ 154.000 κατ. καὶ χωρίζεται σὲ 4 ἐπαρχίες.

α) **Ἐπαρχία Μαντινείας.** ἔχει πρωτεύουσα τὴν **Τρίπολι** (18000 κ.) τοῦ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ μὲ πολλὰ ἐργοστάσια μαλλινῶν πλεκτῶν, ὑφαντουργίας, πολλὰ βυροθεψεία καὶ οἰκονομηματοποιεῖα. Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας ἦταν πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλες κωμοπόλεις: τὸ **Δεβίδι** (27000κ.) **Κανὸνία** (2000κ.), **Νεοστῆ** (2000κ.). Πλησίον τῆς Τρίπολεως εἶναι τὰ ἔρειπια τῆς **Τεγέας** καὶ τῆς **Μαντινείας**. ΝΔ. τῆς Τρίπολεως εἶναι τὸ μικρὸ χωριὸ **Βαλιέτσι**, τὸ ὅποιον δεξόστικη κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821, διότι ἐδῶ οἱ Ἕλληνες ἐκέρχισαν τὴν πρώτη νίκη κατὰ τὸν Τούρκον.

β) **Ἐπαρχία Γορτυνίας.** Πρωτεύουσα **Δημητσάνα** (1408 κ.). Ἡ Δημητσάνα εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ **Κολοκοιτῶν καὶ τοῦ Πατριάρχου Γεηοργίου Ε'**. ΒΑ σὲ ἕνα ὕψηλὸ βουνό, μέσα σὲ δάση ἀπὸ ἔλατα εἶναι ἡ **Βυτίνα** (1000 κ.). Στὴ Βυτίνα ὑπάρχουν καὶ σανατόρια διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἄλλαι κωμοπόλεις εἶναι τὰ **Λαγκάδια** (2500 κ.), καὶ **Τεβάρια** (1500).

γ) **Ἐπαρχία Μεγαλοπόλεως** μὲ πρωτεύουσα τὴν **Μεγαλόπολι** (2500 κ.).

δ) **Ἐπαρχία Κυνουρίας** μὲ πρωτεύουσα τὸ **Δεωνίδι** (3500 κ.) ποὺ βρίσκεται στὴν παραλά τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι ὁ **Ἄστερος** (2100 κ.), ὁ **Ἄγιος Πέτρος** (1500 κ.), καὶ **Δολιανὰ** (2000 κ.).

Ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος στὴν ἀρχαία ἐποχὴ λεγόταν **Ἀρκαδία**. Ἡ Ἀρκαδία περιελαμβάνεται ἀπὸ ὄρη ὕψηλὰ καὶ μόνο ἀφίνουν μεταξύ τοὺς διόδους ἀπὸ τὴς ὁποῖες διέρχονται τὰ αὐτοκίνητα καὶ οἱ σιδηροδρομικὲς γραμμὲς.

Τὸ ὄρος Μαίναλο χωρίζει τὴν Ἀρκαδία σὲ **Ἀνατολικὴ** καὶ **Δυτικὴ** Ἀρκαδία.

Ἡ **Ἀνατολικὴ Ἀρκαδία** ἀποτελεῖ τὸ ὄροπέδιο τῆς Τρίπολεως. Τὸ νότιο τμήμα τοῦ ὄροπέδιου λέγεται **Τεγέα**. Στὴν περιοχὴ τῆς Τεγέας εὐδοκιοῦν τὸ σιτηρὰ, ὁ καπνὸς, ἡ ἄμπλος καὶ τὰ γεώμηλα. Πολὸ φημισμένα εἶναι τὰ κρασὰ τῆς Τεγέας.

Τὸ βόρειο τμήμα τοῦ ὄροπέδιου, λέγεται **Μαντινεία**.

Στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ ὄροπέδιου παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μαίναλου εἶναι κτισμένη ἡ **Τρίπολις**.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴν Κόρινθο μέχρι Ναυπλίου καὶ νὰ προχωρήσετε γιὰ τὴν Τρίπολι. Ἀπὸ ποῖς πόλεις θὰ περῶνομε στὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὡς τὴν Τρίπολι; Μὲ ποῖο ἄλλο μέσο ἤμποροῦμε νὰ πάμε στὴν Τρίπολι;

Τρίπολις

Τρίπολις—Λαγκαδία (Χιλ. 85 άμαξιτός δρόμος)

Άπό την Τρίπολι με αυτοκίνητο έπισκεπτόμεθα την όρεινή χώρα της Γορτυνίας (Δυτική Άρκαδία). Τό αυτοκίνητο κατευθύνεται πρós τή ΒΔ. τής Τριπόλεως. Διερχόμεθα βουνα με ώραια δάση από έλατα και φθάνομε στην ώραια κωμόπολι τής Γορτυνίας, **Βυτίνα**.

Περίφημα είναι τή δάση τής Βυτίνας. Στη Βυτίνα ύπάρχει σχολή δασοκόμων. Άπό τή δάση έξάγεται οικοδομήσιμος ξυλεία και καύσιμος ύλη.

Άπό την Βυτίνα διευθυνόμεθα πρós δυσμάς, διερχόμεθα μερικά μέρη με ώραια δάση και σπαρμένους άγρους με σιτάρι ή κριθάρι και φθάνομε στην κωμόπολι **Λαγκαδία**.

Τή Λαγκαδία έχουν 2500 κατ. και είναι μία άπ' τής μεγαλύτερες κωμοπόλεις τής Άρκαδίας. Πολλοί άπ' τούς κατοίκους τών Λαγκαδιών έξασκούν τό έπάγγελμα τού κτίστου και έργάζονται σέ διάφορες πόλεις τής Ελλάδος.

Πρós νότον τών Λαγκαδιών συναντάμε τή κωμόπολι **Δημητσάνα** (2000 κατ.). Στη Δημητσάνα επί Τουρκοκρατίας λειτουργούσε σπουδαία Έλληνική σχολή, στην όποια έφοιτησαν και οι πρωτομάρτυρες τής Έλληνικής Έλευθερίας ό Πατριάρχης Γρηγόριος ό Ε' και ό έπίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός. Κατά την επανάστασι τού 1821 κατεσκευάζετο εκεί πυρτίτις, ή όποια έχρησιμοποιείτο ύπό τών πολεμιστών κατά τόν άγώνα τού 1821. Η Δημητσάνα είναι κτισμένη εις ύψος 1000 μέτρων και είναι ή πατρις τού Γρηγορίου τού Ε' και τού έπισκόπου Παλαιών Πατρών Γερμανού.

Γενικός τή δρη τής Άρκαδίας δέχονται πολλές βροχές και είναι κατάφυτα από πολλά δάση. Στά δάση τής Άρκαδίας άπρος και σέ

άλλα δάση τής Πελοποννήσου ύπάρχουν και πολλοί βοσκότοποι όπου τρέφονται πολλά άλοπρόβατα.

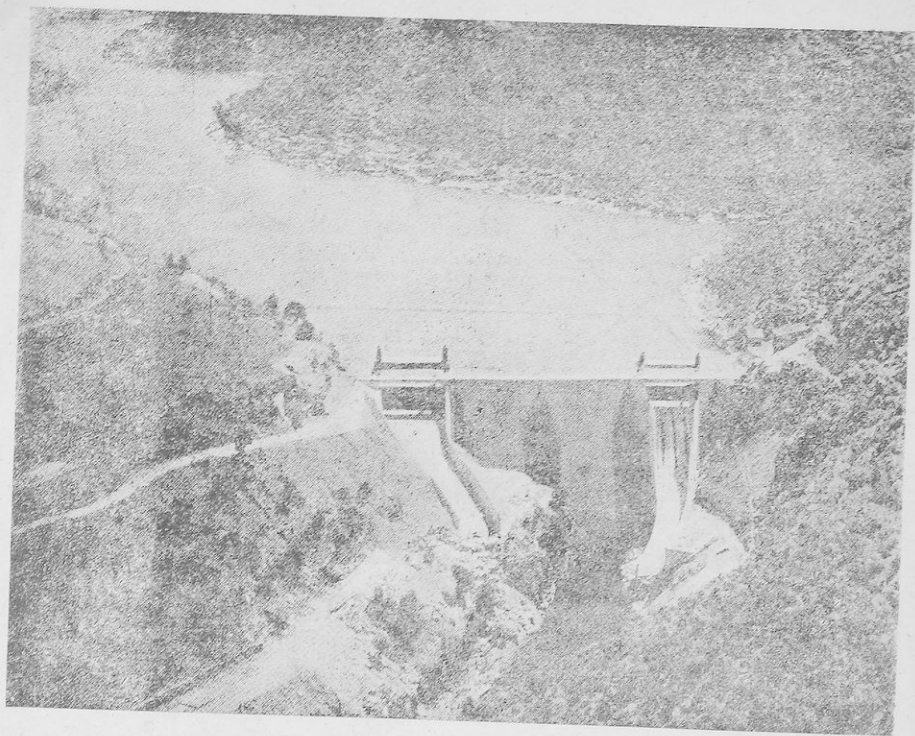
Τό τμήμα μεταξύ Τριπόλεως — Βυτίνας — Λαγκαδιών — Δημητσάνας είναι πολύ όρεινό και πετρώδες, γι' αυτό πολλοί κάτοικοι ταξιδεύουν σέ διάφορα άλλα μέρη και έκεί με την εργατικότητα τους γίνονται γρήγορα μεγαλέμποροι και έπιχειρηματίαι. Στάς Άθήνας, τόν Πειραιά και στην Άμερική ύπάρχουν τέτοιοι Γορτύνιοι. Στη Δυτική Άρκαδία παράγονται σιτηρά και πολλά κρασιά.

Τρίπολις—Καλάμαι (σιδηρ. χιλ. 115)

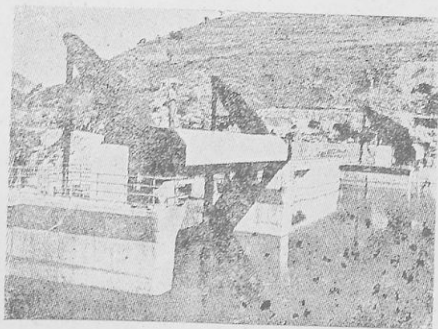
Έπανερχόμεθα στη Τρίπολι και έξακολουθούμε τό σιδηροδρομικό μας ταξίδι για τίς Καλάμες. Διευθυνόμεθα νοτιοδυτικά, άνεβαίνομε σέ ύψος 800 μέτρων όπου είναι τό ιστορικό **Βαλιέτσι**, όπου οι Έλληνες ένίκησαν τούς Τούρκους. Κάτω πρós δυσμάς είναι τό όροπέδιο τής Μεγαλοπόλεως, στό μέσον τού όποιου διερχεται ό Άλφειός ποταμός.

Στό Νομό Άρκαδίας έγινε με τή βοήθεια τού σχεδίου Μάρσαλ τό περιφημο ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο τού Λάδωνος.

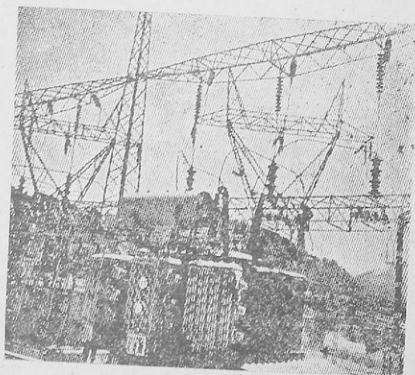
Τό ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο τού Λάδωνος. Τό ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο τού Λάδωνος είναι τό θαυματικότερο από όλα τή άλλα ύδροηλεκτρικά έργοστάσια δηλαδή τής Άγρας και τού Λούρου. Ένα φράγμα έπάνω από 30 μέτρα ύψος, μέσα σέ μία βαθιά κοιλάδα, μαζεύει τή νερά και με ένα σύστημα σπράγγων μήκους όκτώ χιλιομέτρων μεταφέρει τό νερό σέ δυό έργοστάσια πού παράγουν συνολικά ρεύμα 50.000 κιλοβάτ. Άπό τό έργοστάσιο τού Λάδωνος θά πάρη ήλεκτρικό ρεύμα δηλ ή Πελοπόννησος. Ό Λάδων είναι παραπλεύρως τού Άλφειού και δέγεται με ύπόγειες καταβόθρες

Μία γενική άποψη από το φράγμα του Λάδωνα

Τὰ φράγματα τῶν νερῶν τῶν ὑδροηλεκτρικῶν ἔργων τοῦ Λάδωνος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ νερά κατέρχονται πρὸς τοὺς ὑδροστρόβιλους.

Τὰ ηλεκτροφόρα σύματα πὸν μεταφέρουν τὸ ρεῖμα ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο στοὺς ὑποσταθμοὺς ὑψηλῆς τάσεως.

τά νερά της κοιλάδος Φενεοῦ. Λόγω τῶν καταβοθρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐξαφανίζονται τὰ νερά του διὰ νὰ ἀναφανοῦν καί πάλιν, λέγεται Ρουφίαις.

Στῆ Δυτικῇ Ἀρκαδίᾳ ὑπάρχει μόνο μία σπηλιὰ καί μακρὰ λεκάνη ποῦ περικλείει τὸ λεκανοπέδιο τῆς Μεγαλοπόλεως. Κατερχόμενοι πρὸς τὸ λεκανοπέδιο τοῦτο συναντοῦμε ἕνα μικρὸ εὐφορώτατο πεδινὸ τμήμα, ὅπου δεξιὰ καί ἀριστερά τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀναβλύζουν ἄφθονα νερά. Ἐκεῖ εἶναι αἱ πηγαὶ τοῦ Ἀλφειοῦ.

Ἡ ἀμαξοστοιχία μας διέρχεται τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ λεκανοπέδιου καί ἐξακολουθεῖ νὰ κατέρχεται ἀπὸ βουνὰ κατὰφθα ἀπὸ δρῶς καί ἄλλα δένδρα καί σταθμεῖ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς περιοχῆς, τὴν κοινόπολιν *Μεγαλόπολι*. Ἀξιοθέατο εἶναι τὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Μεγαλοπόλεως.

Ἡ ἀμαξοστοιχία μας περνᾷ τὸ ὄροπέδιο τῆς Μεγαλοπόλεως καί κατεβαίνει τὰ βουνὰ τῆς *Δυκοστύρας* καί φθάνει ἐπὶ τῆς Μεσσηνιακῆς πεδιάδα. Ἡ ἀμαξοστοιχία μέσα ἀπὸ δάσος ἐλαιῶν, πορτοκαλεῶν, συκῶν καί ἄλλων δένδρων, φθάνει ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ *Ζευνολαίου*, ὅπου μᾶς περιμένει ἡ ἀμαξοστοιχία Πύργου—Κυπαρισσίας, τῆς ὁποίας παραλαμβάνομε τοὺς ἐπιβάτας καί προχωροῦμε πρὸς τὰς Καλάμας. Διερχόμεθα πολλὰ χωρία ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ σπουδαιότερα εἶναι αἱ κοινόπολεις *Μελιγαλάς* καί *Θουρία* καί φθάνομε ἐπὶ τὰς Καλάμας.

Σὲ διάστημα δύο ὥρῶν διατρέξαμε κατὰ μήκος 85 χιλιομέτρων ὁλόκληρη τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα καί σταθμεῖομε ἐπὶ τὰς Καλάμας.

Ἐργασία γιὰ τὰ παιδιά. *Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ὡς τὰ Λαγκάδια καὶ Δημητσάνα. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ Τρίπολιν—Μεγαλόπολιν εἰς Καλάμας. Τι γνωρίζετε γιὰ τὴν Δημητσάνα; Γιατί οἱ Γορτυνιοὶ ταξιδεῖον ἐν τῷ διάφορῳ μέρει;*

ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Εὐρίσκεται ἐν τῷ ΝΑ. μέρει τῆς Πελοποννήσου· ἔχει ἑκτάσας 3764 τ. χ., πληθυσμὸν 131.000 κατοίκους καί χωρίζεται ἐν 4 ἐπαρχίαις :

α) Ἐπαρχία Λακεδαιμόνων. Ἐχει πρωτεύουσα τὴν Σπάρτην (8000 κ.) καί εἶναι κτισμένη ἐπὶ

δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς ἰδίας θέσεως τῆς Ἀρχαίας Σπάρτης. Ἡ Σπάρτη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότερῆς ἐποχῆς εἶναι γνωστὴ ὡς ἄλλο τὸν κόμο. Πρὸς τὸ Δυτικὸ μέρος εἶναι ὁ *Μυστράς*. Ἐδῶ σῶζονται πολλὰς Βυζαντινὰς ἐκκλησίας καί ἄλλοτε ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου.

β) Ἐπαρχία Γυθείου μὲ πρωτεύουσα τὸ *Γύνθειον*· εἶναι τὸ ἐπίγειον τῆς Σπάρτης. Ἐχει ὥρατα προκομαίτα καί μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησι.

γ) Ἐπαρχία Οἰτύλου μὲ πρωτεύουσα τὴν *Ἀρεόπολιν* (900 κ.) Περιλαμβάνει ὁλόκληρη τὴν χερσόνησον τοῦ Ταυγέτου, τὴν Μάνην. Ὁλόκληρη ἡ *Μάνη* εἶναι πετρώδης, ἄγονος καί παράγει μόνο λάδι. Οἱ Μανιάτες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Σκλαβιάς οὐδέποτε ἐπέταγθησαν εἰς τοὺς Τούρκους.

δ) Ἐπαρχία Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς μὲ πρωτεύουσα τοὺς *Μολάους* (3000 κ.). Περιλαμβάνει ὁλόκληρη τὴν χερσόνησον τοῦ Πάρνωνα. Ἄλλες κοινόπολεις εἶναι ἡ *Νεάπολις* (τὰ Βάτικα) (2200 κ.) καί ἡ *Μονεμβασιά* ἐπάνω στῆς μικρῆς νήσου, ποῦ συνδέεται μὲ τὴν ξηρὰ μὲ γέφυρα.

Ἐνα ταξίδι ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ἐπὶ τὴν Σπάρτην καί τὸ Γύνθειον, μὲ αὐτοκίνητον.

Καί τώρα θὰ ἐπισκεφθοῦμε τὰ μέρη τοῦ νομοῦ. Σὲ προηγούμενον ταξίδι μας ἐταξιδεύσαμε σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὴν Τρίπολιν εἰς Καλάμας. Ἐπανερχόμεθα ἐπὶ τὴν Τρίπολιν.

Ἀπὸ τὴν Τρίπολιν προχωροῦμε μὲ αὐτοκίνητον πρὸς Ν. καί διευθυνόμεθα πρὸς τὴν Σπάρτην. Ἐπειτα ἀπὸ ταξίδι μίαν ὥραν φθάνομε ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῶν βουνῶν, ποῦ συνδέουν τὸν Πάρνωνα μὲ τὸν Ταυγετό. Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα χωρία τοῦ μέρους ἐκείνου εἶναι ἡ *Βλαχοκερασιά*.

Ἀριστερὰ μας εἶναι ὁ Πάρνων, κατὰφυτος ἀπὸ διάφορα δένδρα, καί δεξιὰ μᾶς ὁ Ταυγετός, ἐπίσης κατὰφυτος. Εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Στὶς πλαγιὰς τῶν βουνῶν αὐτῶν βλέπομε διάφορα χωρία. Τὰ δύο αὐτὰ ὄρη χωρίζονται μὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ. Φθάνομε ἐπὶ τὴν Σπάρτην.

Στὸ μέσον τῆς κοιλάδος εἶναι κτισμένη ἡ *Σπάρτη*, ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Ἐμεῖς ὠρατεῖς πλατεῖες καί ὠρατοὺς κήπους, κατὰφυτος ἀπὸ πορτοκαλιῆς καί ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα.

Σὲ ἀπόστασι 6 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ἐπὶ τῆς πλαγιᾷ τοῦ Ταυγέτου, εὐρίσκονται τὰ εἰρεῖπια τοῦ *Μυστρά*. Τὸν Μυστρά ἐπισκεπτόμεθα μὲ αὐτοκίνητον, τὸ ὅποιο περνᾷ μέσα ἀπὸ κήπους κατὰφυτους ἀπὸ πορτοκαλιῆς καί ἐλιές. Τὸ θέσμιον ἐκεῖ εἶναι ὠραιότατον. Φθάνομε ἐπὶ τὰ εἰρεῖπια τοῦ Μυστρά, ποῦ ἦτο ἄλλοτε ἡ πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου.

Μέσα ἐπὶ τὰ εἰρεῖπια αὐτὰ εὐρίσκεται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπου σῶζεται ὁ Ἔθρονος τοῦ Παλαιολόγου.

Στὸ ναὸ τῆς Παντανάσσης σῶζεται ὁ τάφος τῆς συζύγου τοῦ Παλαιολόγου καί ἄλλων Παλαιολόγων καὶ Κατακουζηνῶν.

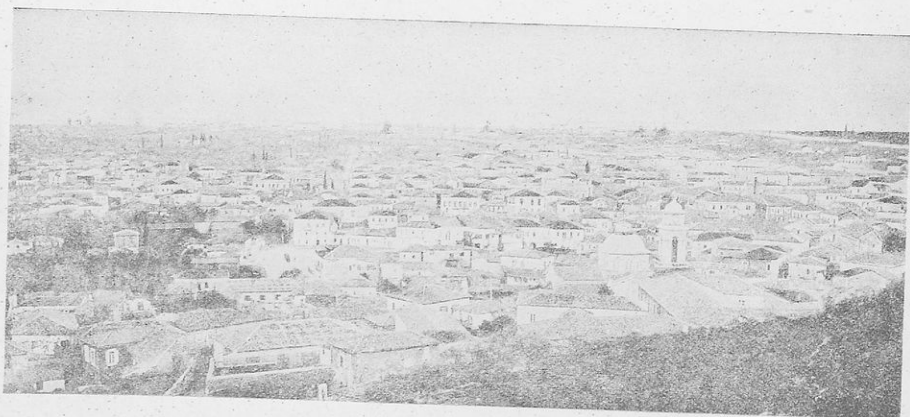
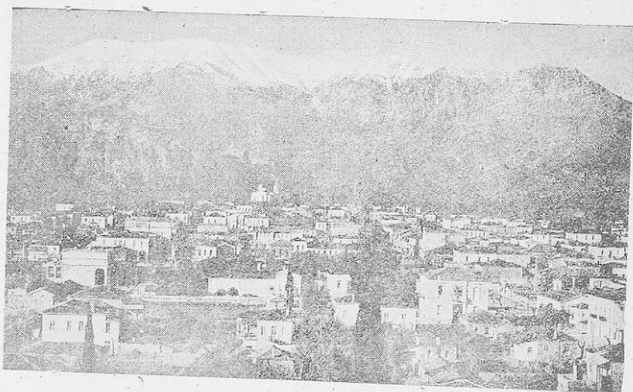
Ὁ Μυστράς

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τὸ Γύθειον μετὰ τὸ ὄρασι τοῦ λιμάνι.

Ἡ Σπάρτη. Στὸ βάθος φαίνεται ὁ Ταΰγετος.

Αἱ Καλάμει.

Υψηλότερα του Μυστρά ήτο η άκρόπολις μέσα στην οποία ήταν τα ανάκτορα των Παλαιολόγων και άργότερα των Φράγκων άρχόντων.

Κάτω έκτείνεται ή κοιλάδα του Εύρώτα, κάτω από ήλιές, πορτοκαλιές και μουριές. Στο νότιο μέρος της κοιλάδος μέχρι της παραλίας σχηματίζεται μία εύφορη πεδιάδα, ή οποία ποτίζεται από τα νερά του Εύρώτα. Στα άκρα της πεδιάδος υπάρχουν πολλά ώραια χωριά.

Γυρίζομε στη Σπάρτη και συνεχίζομε τό ταξίδι μας προς τό Λακωνικό κόλπο και φθάνομε στο επίπενο της Σπάρτης, τό *Γύθειο*. Σε όλη τη διαδρομή μας από τη Σπάρτη ως τό Γύθειο έρχομε προς τό Δυτικό μας μέρος τον Ταύγετο και προς τό ανατολικό τον χαμηλότερο Πάρωνα. Ο Ταύγετος προχωρεί βαθιά μέσα στη θάλασσα και σχηματίζει τη χερσόνησο της Μάνης, ή οποία τελειώνει στο άκρωτήριο *Ταίναγο*.

Από τό Γύθειο με τό αυτοκίνητό μας διευθυνόμεθα προς δυσμάς προς την χερσόνησο της Μάνης. Ο δρόμος περνά μέσα από λόφους καταφύτους από βαλανιδιές και λίγες έλιές και φθάνομε στην πρωτεύουσα της Δυτικής Μάνης, την *Άρεόπολι*.

Ο Πάρωνας σχηματίζει τη χερσόνησο του Πάρωνα και τελειώνει στο άκρωτήριο *Μαλέας*.

Επανερχόμεθα στο Γύθειο. Από τό Γύθειο τώρα τό αυτοκίνητό μας διευθύνεται προς ανατολάς και φθάνει στην κωμόπολι Μολάους.

Έργασία για τα παιδιά. Πώς ήμπορείτε να πάτε στη Σπάρτη; Ποιο δρομολόγιο θα ακολουθήσετε; Από τη Σπάρτη σε ποια μέρη ήμπορείτε να πάτε με αυτοκίνητο; Γιατί στην Ανατολική Πελοπόννησο ο πληθυσμός είναι άραιός;

7. ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Η Νησιωτική Έλλάδα αποτελείται:

- 1) Από τα νησιά του Ιονίου πελάγους.
- 2) Από τα νησιά του Αιγαίου πελάγους.
- 3) Από τις Κυκλάδες.
- 4) Από τη νήσο Κρήτη.
- 5) Από τα Δωδεκάνησα.

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

Τα νησιά του Ιονίου πελάγους είναι πολλά. Τα μεγαλύτερα είναι έπτά και λέγονται και Έπτάνησα. Είναι τα έξης:

- 1) Η Κέρκυρα, 2) οι Παξοί, 3) ή Λευκάδα,
- 4) ή Ίθάκη, 5) ή Κεφαλληνία, 6) ή Ζάκυνθος και 7) τα Κύθηρα.

Τα νησιά του Ιονίου πελάγους εύρίσκονται στο δυτικό μέρος της Ηπείρου, της Στερεάς Έλλάδος και της Πελοποννήσου. Έχουν έκταση 2237 τ.χμ. και πληθυσμό 228 000 κατ. έκτός από τα Κύθηρα τα όποια ξεφεύσασα στη Στερεά Έλλάδα, έπειδή ανήκουν στο νομό Αττικής.

Επί Φραγκοκρατίας κατελήφθησαν υπό των Ένετών και τό έτος 1814 περιήλθον στην έξουσία της Άγγλιας. Κατά τό έτος 1863 παρεχωρήθησαν στην Έλλάδα. Τα Έπτάνησα δέν έγνωσαν την Τουρκική δουλεία.

Διοικητική διαίρεσις. Τα νησιά του Ιονίου πελάγους χωρίζονται σε 4 Νομούς: 1) Νομός Ζακύνθου, 2) Νομός Κεφαλληνίας, 3) Νομός Λευκάδος, 4) Νομός Κερκύρας.

ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Έχει έκταση 408 τ.χμ., 38 000 κατ. και αποτελείται από μία μόνη έπαρχία με πρωτεύουσα την ώραία Ζάκυνθο (11 500 κ.).

ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

α) Αθήναι—Ζάκυνθος

Από τας Αθήνας φθάνομε στην Πάτρα με

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τον αιθροδρόμο Στην Πάτρα έπιβιβαζόμεθα άτμολόγιο και διευθυνόμεθα προς Δ. Μετά 2 ώρες κάμπομε τό άκρωτήριο *Άραξος* και διευθυνόμεθα προς τη νήσο Ζάκυνθο. Μετά 4 ώρες φθάνομε στην ώραία νήσο Ζάκυνθο. Η Ζάκυνθος είναι τό ωραιότερο νησί του Ιονίου πελάγους. Η Ζάκυνθος διά τους πολλούς της κήπουσ λέγεται και «άνθος της Ανατολής». Στο νοτιοανατολικό μέρος της Ζακύνθου υπάρχει μία κάτωφητη πεδιάδα από άμπέλια, έλιές, άνθρες και πορτοκαλιές. Στο άκρο της πεδιάδος είναι ένα μικρό όροπέδιο. Όλα μοσχοβολούν στη Ζάκυνθο. Σε έξαιρετική ποιότητα παράγεται λάδι, έλιές και σταφίδα, όσπρια, σιτάρι, λεμόνια κλπ.

Τό κλίμα της Ζακύνθου είναι γλυκό με πολλές βροχές. Γι' αυτό τό νησί είναι εύφορώτατο. Η Ζάκυνθος έχει πυκνό πληθυσμό (100 κατ, κατά 1 τετρ. χιλ.).

Η πρωτεύουσα της νήσου έχει ώραίο λιμάνι και άνεπτυγμένη ασπινοποιία.

Στό άκρο της πόλεως είναι ο ναός του Αγίου Διονυσίου, όπου μέσα σε πολύτιμη θήκη φυλάσσεται τό λείψανο του πολιούχου της πόλεως.

Η Ζάκυνθος είναι ή πατρίδα του Έθνικού μας ποιητή Διονυσίου Σολωμού. Στο άκρο της πλατείας είναι και τό άγαλμα του ποιητή. Οι κάτοικοι της νήσου είναι πολύ εργατικοί και αγαπούν πολύ την μουσική.

Κατά τό 1954 κατεστράφη από σεισμούς και τώρα άνοικοδομείται πάλι ώραία.

Από τα προϊόντα της όνομαστά είναι τα κρασιά της Ζακύνθου, τα άρωματικά της σαπουνία και τό ώραίο μαντολάτο (γλύκισμα).

Έργασία για τα παιδιά. Από που ηγαίνομε στη Ζάκυνθο; Να περιγράψετε τό ταξίδι σας από τας Αθήνας στη Ζάκυνθο.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Ἔχει ἔκτασι 752 τ.χλμ., πληθυσμὸς 47.000 κ. καὶ χωρίζεται σὲ 4 Ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Κραναιίας, πρωτ. τὸ Ἀργοστόλι (8000 κ.), εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ.

β) Ἐπαρχία Πάλλης, πρωτ. τὸ Δηξούρι (4500 κ.), πόλις γεωργικὴ καὶ ναυτικὴ.

γ) Ἐπαρχία Σάμης, πρωτ. ἡ Σάμη (9000 κ.). Τὸ λιμάνι τῆς Σάμης ἐξυπηρετεῖ ὅλο τὸ βόρειο μέρος τῆς Κεφαλληνίας.

δ) Ἐπαρχία Ἰθάκης, πρωτ. ἡ Ἰθάκη (2750 κ.).

Ταξίδι Ζάκυνθο—Κεφαλληνία

Ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο τὸ ἀτμόπλοιο μετὰ 3 ὥρες φθάνει στὸ ΝΔ. μέρος τῆς Νήσου Κεφαλληνίας καὶ μπαίνει στὸν κόλπο τοῦ Ἀργοστολίου. Μία μικρὴ γλῶσσα ἐξέρχεται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρῆς τῆς ἐισόδου τοῦ κόλπου κλείει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ μέρος τοῦ κόλπου τὸ λιμάνι τοῦ Ἀργοστολίου.

Ἡ Κεφαλληνία εἶναι τὸ περισσότερο ὀρεινὸ νησί τοῦ Ἰονίου. Ὑψηλότερο βουνὸ εἶναι ὁ Αἶνος (1600 μ.), ὁ ὁποῖος, στὰ ὑψηλότερα μέρη σκεπάζεται ἀπὸ ὄψατα δάση ἐλάτης.

Οἱ Κεφαλλήνες ξενιτεύονται καὶ ἀσχολοῦνται στὸ ἐμπόριο καὶ στὴ ναυτιλία. Εἶναι πολὺ ἐξυπνοί, τολμηροὶ καὶ ἐργατικοὶ καὶ ἐκεῖ, εἰς τὰ πέτρας τοῦ κόσμου, πολλοὶ ἐπλότισαν καὶ ἐστὴλίσαν τὴν πατρίδα τους μὲ πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα. Τὸ Ἀργοστόλι ἐστολιζέτο μὲ πολλὰ κοινωφελῆ ἰδρύματα, νοσοκομεῖο, θέατρο καὶ ὠραία βιβλιοθήκη, τὴν Βαλλιάνειο. Μὲ τοὺς τελευταίους σεισμοὺς ἡ Κεφαλληνία, ὅπως καὶ ἡ Ζάκυνθος, ἔπαθε μεγάλας καταστροφές.

Ἀπὸ τὸ Ἀργοστόλι μὲ τὸ αὐτοκίνητο φθάνομε στὸς πρόποδες τοῦ ὄρους Αἴνου. Κοντὰ στὸ μικρὸ χωριὸ Βαλοσαμάτα συναντοῦμε τὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ προστάτου τῆς νήσου. Μέσα στὸ ναὸ σὲ πολυτελῆ λάρνακα φυλάσσεται τὸ λείψανο τοῦ Ἁγίου.

Τὸ αὐτοκίνητό μας διεμβύθεται πρὸς Β., καὶ πρὸς Ν. τοῦ δρόμου διακρίνομε τὶς ὑψηλότερες κορυφές τοῦ Αἴνου. Ἐπειτα κατεβαίνομε πρὸς Α. στὴν εὐφορώτατη καὶ κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές καὶ ἀμπέλια κώμαδα τῆς Σάμης. Στὴν παραλία τῆς κωλάδος συναντοῦμε τὴν κωμόπολι Σάμη. Ἀπέναντι τῆς Σάμης συναντοῦμε τὴν κωμόπολι Ἁγία Εὐφημία.

ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

Ἔχει ἔκτασι 439 τ.χλμ., καὶ πληθυσμὸς 38.000 κ. καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν ὁμώνυμην ἐπαρχία, τὴν ἐπαρχία Λευκάδος. Πρωτ. εἶναι ἡ Λευκάδα (6000 κ.).

ΤΑΞΙΔΙ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ ΣΤΗΝ ἸΘΑΚΗ

Μετὰ τὴν Κεφαλληνία τὸ ἀτμόπλοιο μας διεμβύθεται πρὸς τὴ νῆσο Ἰθάκη, τὴ φημισμένη πατρίδα τοῦ ἥρωα Ὀδυσσεῆ καὶ προσεγγίζει στὸ λιμάνι τῆς.

Ἡ Ἰθάκη εἶναι ὀρεινὴ καὶ βραχώδης. Κυριώ-

τερα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι λίγο λάδι καὶ ἐκλεκτὰ κρασιά. Οἱ κάτοικοι κυρίως ἀσχολοῦνται στὴ ναυτιλία.

Ἰθάκη—Λευκάδα

Ἀπὸ τὴν Ἰθάκην τὸ ἀτμόπλοιο προχωρεῖ πρὸς Βορρᾶν. Δεξιὰ μας ἔχομε τὰ μικρὰ νησιά Κάλαμο καὶ Καστὸ καὶ τὶς ἀκτὲς τῆς Ἀκαρνανίας. Περνοῦμε τὸ μεταξὺ Λευκάδος καὶ Ἰθάκης στενὸ καὶ φθάνομε στὸ βορειότερο μέρος τῆς Λευκάδος καὶ ἀγκυροβολοῦμε στὸ μικρὸ λιμάνι τῆς, μπροστὰ στὸ φρούριο τῆς πόλεως.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ Λευκάδα μὲ 6000 κατ. Εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ ποιητῆ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη. Μέσα σὲ ἓνα κῆπο εὐρίσκεται καὶ τὸ ἄγαλμά του.

Στὴν ἀνατολικὴν πλευρὰ τοῦ νησιοῦ ὑπάρχουν πολλοὶ ἐλαιῶνες καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ σταφίδα, ὁ καπνὸς καὶ τὰ ὄσπρια. Φημισμένα εἶναι καὶ τὰ κρασιά τῆς Λευκάδος γιὰ τὸ χρώμα καὶ τὴν γεῦσιν τους. Πρὸς τὸ νότιο μέρος τῆς πόλεως ἐκτείνονται δύο μεγάλες ἀλυκὲς τῆς Λευκάδος, ὅπου φαίνονται μεγάλοι σωροὶ ἀπὸ ἀλάτι.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Ἔχει ἔκτασι 638 τ.χλμ., πληθυσμὸς 106.000 καὶ χωρίζεται σὲ 2 ἐπαρχίες:

α) Ἐπαρχία Κερκύρας, πρωτ. ἡ Κέρκυρα (28.000 κ.). Εἶναι καὶ πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Νομοῦ. Ἐδῶ εὐρίσκεται τὸ λείψανο τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, τοῦ προστάτη τῆς πόλεως. Στὴν ἐπαρχία ὑπάγονται καὶ τὰ μικρὰ νησιά Ὀθωνοὶ (700 κ.) καὶ Ἐριουσσα (500 κ.).

β) Ἐπαρχία Παξῶν, πρωτ. τὸ Γάϊον (400 κ.). Στὴν ἐπαρχία Παξῶν ὑπάγονται ἡ νῆσος Παξοὶ καὶ τὸ μικρὸ νησί Ἀντίπαξοι.

ΤΑΞΙΔΙ ΑΠΟ

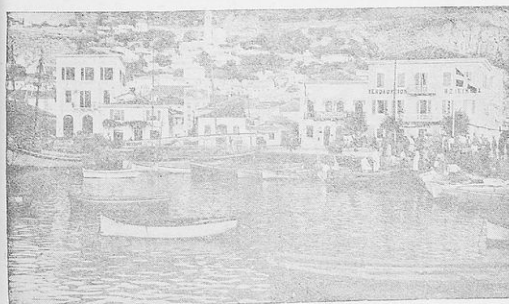
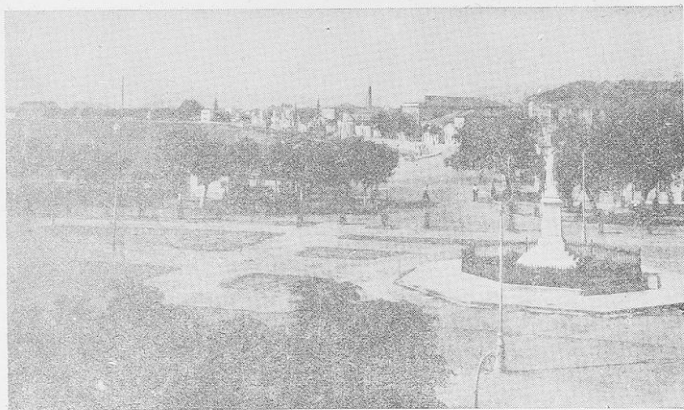
ΛΕΥΚΑΔΑ—ΠΑΞΟΙ—ΚΕΡΚΥΡΑ

Ἀπὸ τὴ Λευκάδα τὸ ἀτμόπλοιο διεμβύθεται πρὸς Β. πρὸς τὴ νῆσο Κέρκυρα. Δεξιὰ μας βλέπομε τὰ Ἡπειρωτικὰ παράλια καὶ βουά. Τὸ πλοῖο μας σταματᾷ στὸ μικρὸ λιμάνι τῆς Πάργας. Ἀπὸ τὴν Πάργα τὸ πλοῖο μας προσεγγίζει στὴν ἀπέναντι τῆς Πάργας μικρὴ νῆσο, τοὺς Παξούς. Οἱ Παξοὶ ἔχουν πρωτεύουσα τὸ Γάϊον. Νοτιώτερα τῶν Παξῶν εἶναι τὸ μικρὸ νησί Ἀντίπαξοι. Τὰ μικρὰ αὐτὰ νησιά εἶναι κατάφυτα ἀπὸ ἐλιές. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀσχολοῦνται καὶ στὴν ἀλιεία.

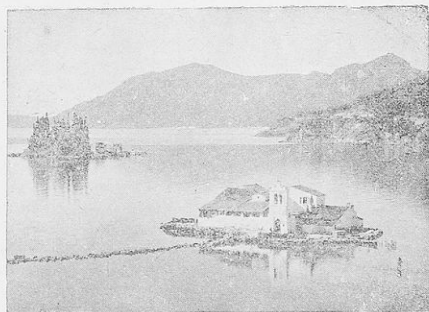
Πρὸς Β. τῶν Παξῶν βλέπομε τὸ ὠραιότερο νησί τῆς Ἑλλάδος, τὴν Κέρκυρα. Ἡ Κέρκυρα εἶναι τὸ νησί τῶν Φαιάκων, τὸ ὁποῖο γνωρίζομε ἀπὸ τὶς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεῆ. Τὸ πλοῖο μας διεμβύθεται πρὸς Β., διέρχεται τὸ μεταξὺ τῆς Κερκύρας καὶ Ἡπείρου στενὸ καὶ εἰσέρχεται στὸ ὠραῖο λιμάνι τῆς.

Ἡ Κέρκυρα εἶναι κτισμένη ἐπάνω σὲ λόφο καὶ εἶναι ὄψατα πόλις μὲ θαυμασιὰς πλατεῖες καὶ ἀσφαλισμένον λιμάνι. Στὸ ἄκρο τῆς πόλεως εἶναι τὸ φρούριον, στὸ ὁποῖο λειτουργεῖ ἡ Σχολὴ τῶν Ἐπιστῶν Ἀριστοτελικῶν.

Ζάκυνθος. *Η παραλιακή πλα-
 τεία τῆς Ζακύνθου με τὸ α-
 γαλμα τοῦ Ἐθνικοῦ ποιητοῦ
 Διονυσίου Σολωμοῦ.

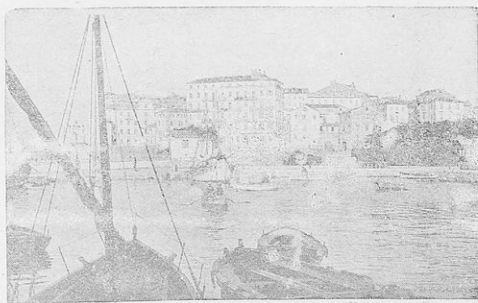
Ζάκυνθος: Τὸ λιμάνι.

Κέρκυρα: Τὸ Πουτικόνισι.

Κέρκυρα: Τὸ λιμάνι.

Κέρκυρα: Τὸ λιμάνι.

Η πόλις στολίζεται με ώραιες οικοδομές και με πλούσια βιβλιοθήκη. Στην Κέρκυρα εύρισκεται, μέσα σε πολυτέλη λάρνακα, τό θαυματουργό λείψανο του *Άγιου Σπυρίδωνα*, του προστάτη της Κερκύρας. Στην Κέρκυρα λειτουργούν και πολλά εργοστάσια έλαιουργίας και σαπωνοποιίας. Στην πλατεία Γεωργίου του Α' έχει στηθή τό άγαλμα του πρώτου Κυβερνήτου της Ελλάδος 'Ιωάνν. Καποδίστρια. Έχει πολλές και ώραιες έξοχές, όλοπρόσιτα προάστεια και είναι τόπος παραθερισμού. Η συγκοινωνία με τις διάφορες κομποπόλεις έξυπηρετείται με αύτοκίνητα και λεωφορεία.

Πρός Ν. της πόλεως βλέπομε τό ώραίο παράλιο προάστειο, τή *Γαρίτσα*, όπου εύρίσκεται τό σωφρονιστήριό. Η Γαρίτσα έχει ένωθή με τήν πόλι της Κερκύρας. Λίγο πιά κάτω από τή Γαρίτσα φαίνεται τό ανάκτορο του άειμνήστου βασιλιά Γεωργίου του Α', τό *Μόν-Ρεπό*. Νοτιώτερα έπισκεπτόμεθα τό γραφικώτατο χωριό *Γασούρι* (1000 κ.), όπου εύρίσκεται τό περίφημο ανάκτορο *Άχιλλείο*. Τό 'Άχιλλείο τό έκτισε ή αύτοκράτειρα της Αύστριας Έλισάβετ και τό χρησιμοποιούσε για θερινό της ανάκτορο. Είναι

στολισμένο με πολλά έργα τέχνης και με ένα πελώριο χάλκινο άγαλμα του 'Άχιλλέα, ύψους 11 μέτρων. Από τό άγαλμα αυτό έπήρε και τό όνομα.

Τό έδαφος της Κερκύρας είναι κατά τό μεγαλύτερο μέρος πεδινό και κατάφυτο. Ψηλλότερο όρος είναι ό *Παντοκράτορας* (915 μ. ύψος). Τό μισό του έδάφους καλύπτεται από έλαιώνες, λεμονιές, πορτοκαλιές, άμπέλια και όπωροφόρα δένδρα. Οί κάτοικοι καλλιεργούν και αιτηρά, γεώμηλα και λαχανικά. Από τά προϊόντα της φημισμένα είναι τό λάδι, οί πατάτες και τό σαπούνια της Κερκύρας.

Οί Κερκυραίοι είναι πολύ πολιτισμένοι και άγαπών τή μουσική και τά γράμματα.

Εργασία για τά παιδιά. Νά περιγράψετε τό ταξίδι σας από τή Ζάκυνθο ως τήν Κέρκυρα. Ποιόν άγιο τιμούν περισσότερο οί Κεφαλληνες; Τι γνωρίζετε για τήν 'Ιθάκη; Νά περιγράψετε τή Λευκάδα. Πού εύρίσκεται ή Κέρκυρα; Νά περιγράψετε τήν Κέρκυρα. Γιατί στην Κέρκυρα έχει στηθή τό άγαλμα του 'Ιωάν. Καποδίστρια;

Κάμτετε τό χάρτη των νησιών του 'Ιονίου Πελάγους.

8. ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

Τό Αιγαίο Πέλαγος είναι άνέκαθεν Έλληνική θάλασσα. Όλόγυρα της οί άρχαίοι Έλληνες είχαν έγκατασπείρει τις πλούσιες άποικίες των, στις όποιες άνεπιτύχη ό περίφημος *Έλληνικός πολιτισμός*.

Στό Αιγαίο Πέλαγος είναι έγκατεσπαρμένα πλήθος νησιά και χωρίζονται:

1) Στις *Βόρειες Σποράδες*, 2) Στις *Κυκλάδες*, 3) Στά νησιά του *Ανατολικού Αιγαίου*, 4) Στή νήσο *Κρήνη*. 5) Στά *Δωδεκάνησα*.

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ Β. ΑΙΓΑΙΟΥ

Στό βόρειο μέρος του Αιγαίου πελάγους είναι νά νησιά: *Θάσος*, *Σαμοθράκη*, *Άθηνος*, *Ιμβρος* και *Τένεδος*.

Τό νησί *Θάσος* άνήκει διοικητικώς στην περιοχή του νομού Καβάλας. Τό νησί *Σαμοθράκη* στην περιοχή του Νομού Έβρου. Τό νησί *Άθηνος* άνήκει διοικητικώς στο Νομό Λέσβου. Τά νησιά *Ιμβρος* και *Τένεδος* άνήκουν στην Τουρκία και κατοικούνται άποκλειστικά από Έλληνες.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ Β. ΑΙΓΑΙΟΥ

Τό νησί *Θάσος* έπισκεπτόμεθα με βενζινόπλοιο από τό λιμάνι της Καβάλας. Τό νησί *Σαμοθράκη* έπισκεπτόμεθα από τό λιμάνι της Άλεξανδρουπόλεως ή του Πόρτο Λάγιο με βενζινόπλοιο ή άτμόπλοιο.

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ Δ. ΑΙΓΑΙΟΥ

Τό Δυτικό τμήμα του Αιγαίου Πελάγους περιλαμβάνει τή νήσο *Εύβοια*, τις *Βόρειες Σποράδες* και τις *Κυκλάδες*.

Τήν Εύβοια και τήν Σκυρο τις έξετάσαμε μαζί με τή Στερεά Ελλάδα. Τις Βόρειες Σποράδες τις έξετάσαμε με τή Θεσσαλία (άνήκουν στο νομό Μαγνησίας).

Οί Κυκλάδες βρίσκονται γύρω από τή μικρή ίερη νήσο των αρχαίων *Άηλο*. Γι' αυτό όνομάσθησαν *Κυκλάδες* (κύκλος). Οί άρχαίοι Έλληνες έπίστευαν ότι στη Δήλο γεννήθηκαν οί Θεοί *Απόλλωνας* και *Άρτέμιδα*.

Διάπλαιος του Έδάφους. Τό έδαφος των Κυκλάδων είναι όρεινό και πετρώδες. Μόνο στη Νάξο και στην Άνδρο υπάρχουν μικρές πεδιάδες. Μεγαλύτερο όρος των Κυκλάδων είναι ό *Άγιος* (1000 μ. ύψ.) στη Νάξο.

Κλίμα. Τό κλίμα των Κυκλάδων είναι πολύ γλυκό. Στην περιοχή των Κυκλάδων ό χειμώνας είναι γλυκός και τό καλοκαίρι τροσερό. Κατά τή χειμερινή περίοδο φυσούν συχνά οί βόρειοι άνεμοι. Οί Κυκλάδες δέν έχουν πολλές βροχές, ούτε υπάρχουν πηγές, γι' αυτό οί κάτοικοι στα περισσότερα νησιά μαζεύουν τό νερό της βροχής σε στέρνες.

Προϊόντα. Στις Κυκλάδες εύδοκιμούν ή έλιά, ή σικιά, τά έσπεριδοειδή και ή σταφιδάμπελος. Η σταφιδάμπελος καλλιεργείται κυρίως στη Νάξο.

Άσχολίες των κατοίκων. Έπειδή οί Κυκλάδες είναι όρεινες και πετρώδεις, πολλοί ά-

πό τους κατοίκους γίνονται ναυτικοί και άλιετές και άρχολούνται στη σπογγαλεία. Πολλοί άσχο-
λούνται στη γεωργία και άλλοι εργάζονται στα
λατομεία και τα *μεταλλεία* τών νήσων.

Από τα σπουδαιότερα όρυκτα τών Κυκλάδων
είναι ή *Θηραϊκή γή*, τήν όποία βγάζουν στη νή-
σο Θήρα και κατασκευάζουν τοιμέντα και άλλα.

Κυριότερες από τις Κυκλάδες είναι ή *Κέα*,
ή *Κύθνος*, ή *Σέριφος*, ή *Σίφνος*, ή *Μήλος*, ή
Σύρος, ή *Πάρος*, ή *Ίος*, ή *Θήρα* (Σαντορίνη), ή
Άνδρος, ή *Τήνος*, ή *Μύκονος*, ή *Νάξος*, ή *Ά-*
μοργός.

Όλο αυτά τά νησιά άποτελοϋν τόν *Νομό*
Κυκλάδων, πού χωρίζεται σε 8 έπαρχίες. Έχει
έκτασι 2649 τ. χιλμ. και πληθυσμό 126.000 κατ.

α) Έπαρχία Κέας. Πρωτ. ή *Κέα* (2200 κ.).
Περιλαμβάνει τά νησιά *Κέα*, *Κύθνο*, *Σέριφο* και
Σίφνο.

β) Έπαρχία Μήλου. Πρωτ. ή *Μήλος* (1300 κ.).
Περιλαμβάνει τά νησιά *Μήλο*, *Κίμωλο*, *Φολέ-*
γανδρο και *Σίκινο*.

γ) Έπαρχία Άνδρου. Πρωτ. ή *Άνδρος*
(2500 κ.).

δ) Έπαρχία Τήνου. Πρωτ. ή *Τήνος* (2750 κ.).
Έντός του ναού της Παναγίας της Τήνου εφρί-
σκειται ή θαυματουργός εικόνα της Παναγίας
τήν όποία έπισκέπτονται χιλιάδες προσκυνητών
κάτά τήν 15 Αύγουστου έκάστου έτους.

ε) Έπαρχία Σύρου. Πρωτ. και όλου του Νο-
μού ή *Ερμούπολι* (17.000). Περιλαμβάνει τά νη-
σιά *Σύρο*, *Μύκονο*, *Άγλο* και *Γιάρο*.

στ) Έπαρχία Νάξου. Πρωτ. ή *Νάξος* (2500 κ.).

ζ) Έπαρχία Θήρας. Πρωτ. ή *Θήρα* (1750 κ.).
Περιλαμβάνει τά νησιά *Θήρα*, *Θηρασία*, *Ίο*, *Ά-*
μοργό και *Ανάφη*.

η) Έπαρχία Πάρου. Πρωτ. ή *Παροικία Πά-*
ρον (32000 κ.). Περιλαμβάνει τά νησιά *Πάρο* και
Αντίπαρο.

ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ο) Πειραιεύς—Κέα—Μήλος

Άπό τόν Πειραιά τó άτιμόπλοιο άφού περά-
ση τó άκρατήριο Σούνιο προσεγγίζει στη νήσο
Κέα (κν. Τζιά). Η Κέα είναι όρεινή και άγονη.
Στό μέσο περίπου είναι ή πρωτεύουσα της νή-
σου Κέα.

Άπό τήν Κέα τó πλοίο μας προσεγγίζει
στη νήσο Κύθνο. Η *Κύθνος* έχει σπουδαιότα-
τα λαματικά λουτρά. Όλίγο νοτιότερα συναν-
τάμε τó νησί *Σέριφο* και τά νησιά Σίφνο και
Κίμωλο.

Τά νησιά αυτά βγάζουν μεταλλεύματα αι-
δήρου. Άπό τήν *Κίμωλο* προσεγγίζουμε στό νη-
σί *Μήλο*. Πρωτεύουσα της Μήλου είναι ή κοι-
μόπολις *Πλάκα*. Κυριότερα προϊόντα της Μήλου
είναι λάδι, έλιές, διάφοροι καρποί, σιτηρά, κτη-
νοτροφικά και άλιευτικά προϊόντα. Στό νησί εϋ-
ρέθη τó περίφημο άγαλμα της Άφροδίτης, τó
όποιο τώρα εϋρίσκεται στό μουσειό του Λού-
βρου τών Παρισίων (Γαλλία). Στή νήσο Μήλο
βγαίνουν θειάφι και μυλόπετρες.

β) Άνδρο, Τήνο, Μύκονο, Νάξο και Άμοργό

Άπό τόν Πειραιά τó άτιμόπλοίο μας προσεγγί-
ζει στό Λαύρειο και τήν Κάρυστο και διευθύ-

νεται στό στενό μεταξύ της Άνδρου και της
Τήνου και φθάνει στην πρωτεύουσα της νήσου
Άνδρου, τήν κομμόπολι *Άνδρο*. Η νήσος Άν-
δρος είναι ένα από τά μεγαλύτερα νησιά τών
Κυκλάδων και είναι κατάφυτη από πολλά καρ-
ποφόρα δένδρα. Έκλεκτά είναι τά πορτοκάλια
και τά μανδραρίνια της Άνδρου. Έδω εϋρίσκε-
ται και ή όνομαστή πηγή *Σάριζα*. Τό νερό της
πηγής είναι λαματικό και χρησιμοποιείται ός
πόσιμο νερό από όσους ύποφέρουν από τó στο-
μάχι τους. Άπό τήν Άνδρο επιστρέφουμε διά
τό ίδιου στενού και τó πλοίο μας διευθύνεται
στό δυτικά παράλια της νήσου Τήνου και προ-
σεγγίζει στην πρωτεύουσα της νήσου, τήν *Τήνο*.

Στό βόρειο άκρο της πόλεως διακρίνεται ό
περίφημος ναός της Εϋαγγελιστρίας, έντός του
όποιο φυλάσσεται ή θαυματουργός εικόνα της
Παναγίας. Χιλιάδες προσκυνητών πηγαινούν έ-
κει τήν 15 Αύγουστου και τήν 25 Μαρτίου από
τά διάφορα μέρη της Ελλάδος, γιά νά προσκυ-
νήσουν τήν εικόνα της και νά θεραπευθοϋν από
διάφορες ασθένειες. Στό λιμάνι της Τήνου οι Ί-
ταλοί τó 1940 μάς έβύθισαν τó πολεμικό μα-
κρο πλοίο *Έλλη*.

Άπό τήν Τήνο τó πλοίο μας διευθύνεται Ν.
και προσεγγίζει στη Μύκονο. Η *Μύκονος*
είναι ένα από τά όμορφότερα νησιά τών Κυ-
κλάδων. Καλλιεργούνται άμπέλια και όπωροφό-
ρα δένδρα και έξάγονται διάφορα όρυκτα. Έ-
κει γίνονται και τά περίφημα Μυκονοτικά ύφά-
σματα, τσάντες κλπ.

Δυτικότερα της Μυκόνου είναι τó μικρό νη-
σί *Άηλος*. Περνούμε τó στενό μεταξύ Μυκόνου
και Άηλου και έπειτα από μιά ώρα άγκυροβο-
λούμε στό λιμάνι της νήσου Νάξου. Η *Νάξος*
είναι ή μεγαλύτερη από όλα τά νησιά τών Κυ-
κλάδων. Πρωτεύουσα είναι ή *Νάξος* με 4000 κ.
Κυριότερα προϊόντα της νήσου είναι έλιές, λά-
δι, κρασιά, λαχανικά και διάφορα φρούτα. Τά
ουνοαστό είναι τó Ναξιώτικο κρασί, και τά τυ-
ριά της Νάξου, της Άμοργού και της Μυκόνου.
Πλησίον της κομμοπόλεως Άπειράνθου είναι τά
όρυχέα της σμύριδος. Η σμύρις είναι ένα εί-
δος πέτρας, τήν όποία χρησιμοποιούμε γιά νά
ακονίζουμε τά ξυράφια, τά μαχαίρια και άλλα.

Άπό τή Νάξο τó πλοίο μας διευθύνεται διά
μέσου του στενού της Νάξου και της ώραςίας
Πάρου και προσεγγίζει στό λιμάνι της Άμορ-
γού. Η *Άμοργός* είναι ένα στενό και άγονο σχε-
δόν νησί. Κυριότερα προϊόντα έχει λάδι, πορ-
τοκάλια, λεμόνια και τυρί.

γ) Σύρο—Πάρο—Ίο—Θήρα

Άπό τόν Πειραιά τó άτιμόπλοίο μας διευθύ-
νεται πρós τήν Κέα και περνά μεταξύ Κέας και
Κύθνου και φθάνει στό ώραίο λιμάνι της Έρ-
μούπολεως, πρωτεύουσης της νήσου Σύρου και
του Νομού Κοκκλάδων. Η Έρμούπολις έχει 17.000
κ. και είναι πόλις έμπορική και βιομηχανική. Έχει
πολλά εργοστάσια, φηφανουργεία, βυρσοδεμεία
ναυπηγεία και δεξαμενάς, εις τάς όποιες καθα-
ρίζονται και μεγάλα και μικρά άτιμόπλοια,
εργοστάσια πού κατασκευάζονται, λουκούμια
και άλλα είδη ζαχαροπλαστικής. Στήν Έρμου-

πολιούπαρχει και *Σχολή Ἐπείδων Ἀξιωματικῶν*.
Στά νότια παράλια τῆς πόλεως καλλιτεροῦνται ἀφθονώτατα λαχανικά (ἀγγούρια, ντομάτες κλπ.), τὰ ὅποια, ἐπειδή γίνονται πρώιμα, πωλοῦνται στὰς Ἀθήνας καί στὸν Πειραιά με καλὲς τιμές.

Ἀπὸ τῆ Σῦρο τὸ ἀτμόπλοιο μας διευθύνεται πρὸς Ν, πρὸς τὴ νῆσο Πάρο. Ἐκφυροβόλοῦμε στὴν πρωτεύουσα τῆς *Παροικία*. Στὴν Πάρο ἐξορύσσουν ὠρεὰ λευκὰ μάρμαρα ἀπὸ τὰ ὅποια κατασκευάζουν ἀγάλματα ἢ χρησιμοποιοῦνται στὶς οἰκοδομές. Στὰ παράλια μέρη τῆς Πάρου ὑπάρχουν πεδινὰ μέρη κατὰφυτα ἀπὸ ἀμπέλια, ἐλιές καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα.

Πρὸς νότον τῆς Πάρου συναντοῦμε τὴ μικρὴ νῆσο *Ἴο*. Πρὸς δυσμὰς αὐτῆς εἶναι τὰ μικρὰ νησιά *Σίνου* καὶ *Φολέγανδρος*.

Τὸ ἀτμόπλοιο μας περνᾷ μετὰ τὴν Ἴου καὶ Σικίνου καὶ φθάνουμε στὴ νῆσο Θῆρα (Σαντορίνη), ὅπου μπαίνομε στὸν κόλπο τοῦ νησιοῦ. Μέσα στὸν κόλπο εἶναι τὰ νησιά *Καμέναι*. Ἡ Θῆρα εἶναι ἡφραστειὸ ἐν ἐνεργείᾳ. Ἐχει ἕδαφος πολὺ εὐφορο καὶ κατὰφυτο ἀπὸ ἀμπέλια καὶ πληθυσμὸ 10000 κατ.

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝ. ΑΙΓΑΙΟΥ

Βρίσκονται στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Σπουδαιότερα νησιά εἶναι ἡ *Λήμνος*, ἡ *Δῆσος*, ὁ *Ἄγιος Ἐυστράτιος*, ἡ *Χίος*, τὰ *Ψαρά*, ἡ *Ἰκαρία*, ἡ *Σάμος*, οἱ *Φούνοι* καὶ ἄλλα μικρότερα.

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἕδαφος ὅλων αὐτῶν τῶν νησιῶν εἶναι ὀρεινὸ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον πετρώδες. Σπουδαιότερα ὄρη εἶναι ὁ *Ὀλύμπος* στὴ Λέσβο, τὸ *Παλληναῖο* καὶ ὁ *Αἶνος* στὴ Χίο, ὁ *Κερεκτέας* στὴ Σάμο. Μεγάλες πεδιάδες δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ μόνο μικρὲς πεδινὲς εὐφορὲς ἐκτάσεις. Ἐπίσης καὶ οἱ ποταμοὶ εἶναι ἀσήμαντοι.

Κλίμα καὶ προϊόντα. Τὸ κλίμα τῶν νησιῶν τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι πολὺ γλυκὺ. Ὅλα τὰ νησιά εἶναι κατὰφυτα ἀπὸ ἐλιές, ἀμπέλια, ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Στὴ Λέσβο παράγεται ἐξαιρετικῆς ποιότητος λάδι καὶ ἐλιές. Στὴ Χίο βγαίνει ἡ μοναδικὴ σ' ὅλο τὸν κόσμo μαστίχα. Πολὺ φημιζομένη εἶναι καὶ τὰ κρασιά τῆς Σάμου. Σ' ὅλα τὰ νησιά καλλιτεροῦνται σιτηρὰ καὶ δσπρια καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀνεπτυγμένη στὶς πόλεις Μυτιλήνη καὶ Πλωμάρι, στὴ Χίο καὶ τὴ Σάμο, ὅπου ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἐργοστάσια.

Ἡ Συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται με ἀτμόπλοια, Ιστιοφόρα, βεζυινόπλοια καὶ ἄλλα. Διοικητικὴ διαίρεσις. Τὰ νησιά τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου χωρίζονται εἰς 3 Νομοὺς: Νομὸ Σάμου, Νομὸ Χίου καὶ Νομὸ Λέσβου.

ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ

Ἐχει ἕκτασι 833 τ.χ., πληθυσμὸ 60.000 κατ. Περιλαμβάνει τὰ νησιά *Σάμο*, *Ἰκαρία* καὶ *Φούνοι*. Χωρίζεται σὲ 2 ἐπαρχίαι:

α) Ἐπαρχία Σάμου, πρωτ. ὁ *Λιμὴν Βαθέος* (6000 κ.). Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι οἱ *Μυτιληνοὶ* (4.200 κ.), *Νέο Καρλόβασι* (4500 κ.), *Μαραθόκαμπος* (2800 κ.), *Παγώνδας* (2200 κ.), *Τηγάνε* (2200 κ.).

β) Ἐπαρχία Ἰκαρίας, πρωτ. *Ἅγιος Κήρυκος* (900 κ.). Περιλαμβάνει καὶ τοὺς Φούρους.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΙΚΑΡΙΑ ΚΑΙ ΣΑΜΟ

α) Πειραιάς—Σάμος ἀτμοπλοϊκῶς

Ἀπὸ τὸν Πειραιά τὸ ἀτμόπλοιο μας φθάνει στὴ Σῦρο. Ἀπ' τῆ Σῦρο διευθυνόμεθα πρὸς τὴ νῆσο Ἰκαρία καὶ προσεγγίζομε στὴν πρωτεύουσα τῆς *Ἄγιο Κήρυκο*. Τὸ ἕδαφος τῆς Ἰκαρίας εἶναι ὀρεινὸ καὶ κατὰφυτο ἀπὸ πεδκα. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι πολλὰ ὀπωρικά, σῦκα, δημοκρατικοὶ καρποὶ καὶ μέλι. Στὴν Ἰκαρία ὑπάρχουν καὶ θερμὲς ἰαματικές πηγές.

Ἀπὸ τὴν Ἰκαρία τὸ πλοιο μας πλέει πρὸς τὸ νησί Σάμο, τὸ νησί ὅπου βγαίνει ἐκλεκτὸ μοσχάτο κρασί. Ἡ Σάμος εἶναι ὀρεινὴ καὶ βρίσκειται πλησίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὑψηλότερος ὄρος εἶναι ὁ *Κερεκτέας* (1440 μ.). Μεταξὺ τῶν βουνῶν σχηματίζονται εὐφορώτατες πεδιάδες. Ὅλο τὸ νησί εἶναι κατὰφυτο ἀπὸ ἀμπέλια, ἐλιές, ἐσπεριδοειδῆ, δάση ἀπὸ πεδκα καὶ βελανιδιές.

Τὸ πλοιο μας προσεγγίζει στὸ Καρλόβασι. Τὸ *Καρλόβασι* ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ *Παλαιὸ*, τὸ *Μεσαῖο* καὶ τὸ *Νέο Καρλόβασι*. Στὴν παραλία ὑπάρχουν περίπου 50 βυρσοδεφτεῖς. Τὸ ὄρος *Κερεκτέας* εἶναι κατὰφυτο μέχρι τῆς κορυφῆς.

Μετὰ δύορον ταξίδι ἀπὸ τὸ Καρλόβασι τὸ ἀτμόπλοιο μας καταπλέει στὴν ὠρεὰ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ Βαθῦ. Τὸ *Βαθῦ* ἔχει 6000 κατ. Εἶναι πρωτεύουσα καὶ τοῦ Νομοῦ. Ἡ πόλις στολίζεται με ὠρεάτες οἰκοδομὲς καὶ με πολλὰ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπυνοποιίας καὶ ἄλλα.

β) Βαθῦ—Μαραθόκαμπος—Καρλόβασι
(ἀμαξιτὸς δρόμος)

Ἀπὸ τὸ Βαθῦ με αὐτοκίνητο φθάνομε στὴν κωμόπολι Τηγάνι. Ἀπὸ τὸ Τηγάνι προχωροῦμε στὴ *Χώρα*, τὴν παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Σάμου ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Βορειότερα τῆς Χώρας εἶναι ἡ κωμόπολις *Μυτιληνοὶ*. Μετὰ τὴ Χώρα φθάνομε στὴν κωμόπολι *Πύργο* καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὸ *Μαραθόκαμπο*. Τὸ ἕδαφος τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθόκαμπο εἶναι εὐφορώτατο. Παράγει πολὺ μοσχάτο κρασί, ἐξαιρετικὸ μυρωδῶτο καπνὸ, λάδι καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Ἀπὸ τὸ Μαραθόκαμπο ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος καταλήγει στὸ *Καρλόβασι*.

Πρὸς τὸ δυτικὸ μέρος τῆς Σάμου βρίσκονται τὰ μικρὰ νησιά Φούνοι. Οἱ κάτοικοι τοὺς ἀσχολοῦνται με τὴν ἀλιεία.

ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ

Ἐχει ἕκτασι 950 τ.χ.μ. καὶ πληθυσμὸ 67.000 κατ. καὶ ἀποτελεῖ μίαν μόνο ὀμόνημη ἐπαρχία με πρωτεύουσα τὴ *Χίο* (24.500 κ.). Κυριώτερες κωμοπόλεις εἶναι: *Βρονιάδες* (4700 κ.), *Καράμυλα* (1400 κ.), *Βολισσός* (1100 κ.).

Ὁ Νομὸς Χίου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ νησιά

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Κ ρ η τ ι κ ό ν
Π έ λ α γ ο ς

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
Κλίμα: 1:1250000

■	Ανω των 1000 μ.	—	Αμειψιστάδια
■	από 500-1000 μ.	—	Σιδηρόδρομοι
■	» 200-500 μ.	---	Υψια Νομών
■	» 0 - 200 μ.	+++++	Σύνορα Κρατών

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Χίο, Ψαρά, Ἀντίψαρα καὶ τὶς Οἰνοβοσες.

Τὸ νησί Ψαρά εἶναι ἔνδοξο γιὰ τοὺς κατὰ θάλασσαν ἠρώϊκοὺς ἀγῶνες τῶν Ψαριανῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τὴν καταστροφή των ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1824). Τὰ Ψαρά εἶναι πατριδα τοῦ Ἐθνικοῦ ἥρωα Κωνσταντίνου Κανάρη.

ΤΑΞΙΔΙ ΑΠΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΤΗ ΣΥΡΟ—ΧΙΟ—ΜΥΤΙΛΗΝΗ
(ἀτμοπλοϊκῶς)

Ἀπὸ τὸν Πειραιά μὲ τὸ ἀτμόπλοιο φθάνομε στὴ Σύρο. Ἀπὸ ἐκεῖ διὰ μέσου τοῦ μεταξὺ τῆς Τήνου καὶ Μυκόνου πορθμῶ διευθυνόμεθα πρὸς τὸ μυρωμένο νησί τοῦ Αἰγαίου, τὴν ὠραία Χίο καὶ μπαίνομε στὸ ἄσπυρο γυλο φυσικὸ λιμάνι τῆς. Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καὶ ἴδιου τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ πόλις Χίος. Εἶναι ὠραία πόλις μὲ πολλὰ ἔργουστάσια ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν.

Ἡ Χίος κατεστράφη ἀπὸ σεισμοὺς τὸ 1881. Ἡ νέα πόλις ἔχει ὠραία πρόκομια, ὠραῖες οἰκοδομὲς καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Ἐχει καὶ πλοῦσια βιβλιοθήκη μὲ χιλιάδες πολυτίμων βιβλίων καὶ ὠραῖο Μουσεῖο.

Ἡ Χίος εἶναι ἡ πατριδα τοῦ Ἀδμαντίου Κοραῆ καὶ τοῦ μεγάλου ευεργέτη Ἀνδρέα Συγγῆ, ὁ ὁποῖος ευεργέτησε τόσο πολὺ τὰς Ἀθῆνας καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις. Στὸ λιμάνι τῆς Χίου ὁ ἀτρόμητος Κανάρης ἔκαψε τὴν Τουρκικὴ Ναυαρχίδα. Οἱ κάτοικοι τῆς Χίου διακρίνονται καὶ γιὰ τὸ ἔμπορικό τους πνεῦμα. Πολλοὶ ξενιτεύονται σ' ἄλλα μέρη καὶ πλουτίζουν.

Τὸ ἔδαφος τῆς Χίου εἶναι ὀρεινὸ καὶ πετρώδες. Μεταξὺ τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόφων ὑπάρχουν καὶ πολλὰς εὐφορες κοιλάδες.

Τὸ κλίμα εἶναι γλυκὸ καὶ εὐδοκιμοῦν οἱ ἐλιές, τὰ ἔσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα.

Στὸ νότιο μέρος τῆς Χίου μέσα σὲ μιὰ καταπράσινη ἐκταστὴ εἶναι τὰ Μαστιχοχώρια 23 ἐν ὄλῳ. Ἐκεῖ φυτρῶνε ἕνα εἶδος σχίνου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐξάγεται ἡ περίφημη μαστίχα τῆς Χίου.

Ἐξω ἀπὸ τὴν πόλι κατὰ τὴν παραλία ὑπάρχουν πολλὰ βυρσοδεφεῖα καὶ ἀνεμόμυλοι.

Στὴ Χίο ὑπάρχουν τρεῖς μόνον ἀμαξίτοι δρόμοι. Ὁ ἕνας διευθύνεται στὰ Μαστιχοχώρια, ὁ δεύτερος στὴν κωμόπολι Βολισσὸ καὶ ὁ τρίτος στὴν κωμόπολι Καθαράνυλα. Τὶς κωμοπόλεις αὐτὰς καὶ τὰ Μαστιχοχώρια ἐπισκεπτόμεθα μὲ αὐτοκίνητο.

Ἀπέναντί μας βλέπομε πρὸς Δ. τὴν ἱστορικὴ νῆσο Ψαρά.

Τὰ Ψαρά εἶναι ἡ πατριδα τοῦ Κανάρη. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1821 οἱ γενναῖοι Ψαριανοὶ μὲ τὸ πολυδύναμο ναυτικὸ τους ἐπολέμησαν σκληρὰ μαζὶ μὲ τὸ ναυτικὸ τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ζυγὸ.

ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ

Ὁ Νομὸς Λέσβου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ νησιά Δέσφο, Δῆμο καὶ Ἅγιο Ἐδστροῦ. Ἐχει ἔκτασι 2165 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸ 155.000 κατοίκους καὶ χωρίζεται σὲ 4 ἐπαρχίαις.

α) Ἐπαρχία Μυτιλήνης. Πρωτ. ἡ Μυτιλήνη (25.500 κ.). Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι ὁ Σιδάπλος (3.400 κ.), Ἀγιάσος (5.600), Πολυχνίτος (6000 κ.), Μανδαμάδος (2.700 κ.).

β) Ἐπαρχία Πλωμαρίου. Πρωτ. τὸ Πλωμαρί (6000 κ.).

γ) Ἐπαρχία Μηθύμνης. Πρωτ. ἡ Μηθύμνα ἢ Μόλυβος (2000). Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι ἡ Ἐρσσός (2.800 κ.), Καλλονή (2.200 κ.), Ἄγρια Παρασκευή (4.200 κ.).

δ) Ἐπαρχία Λήμνου. Πρωτ. Κίστρο (3500 κ.). Ἄλλες κωμοπόλεις Μοῦθρος (1800 κ.)

Τὸ νησί Λήμνος βρίσκεται μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐχει μεγάλο καὶ ἀσφαλές λιμάνι τὸ ὁποῖο κατὰ τοὺς Βαλκανοτουρκικοὺς πολέμους ἔχρησμευε ὡς ὀρμητῆριον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Ἡ Λήμνος εἶναι γυμνὴ ἀπὸ δάση. Μεταξὺ τῶν χαμηλῶν βουνῶν σχηματίζονται πολλοὶ βοσκότοποι, ὅπου τρέφονται πολλὰ ποίμνια. Καλλιεργοῦνται σιτηρά, ὄσπρια, ἀμπέλια καὶ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐκλεκτὸ εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

Νοτιοδυτικὰ τῆς Λήμνου εὐρίσκεται ἡ πετρώδης νῆσος Ἅγιος Ἐδστροῦ.

Τὰ νησιά Ἴμβρος καὶ Τένεδος ἀνήκουν σήμερα στοὺς Τούρκους καὶ κατοικοῦνται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ Ἕλληνας. Πληθῶν τῆς Ἰμβροῦ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κουντουριώτην κατεναυμάχησε τὸν Τουρκικὸ στόλο τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1912 καὶ 5ην Ἰανουαρίου 1913.

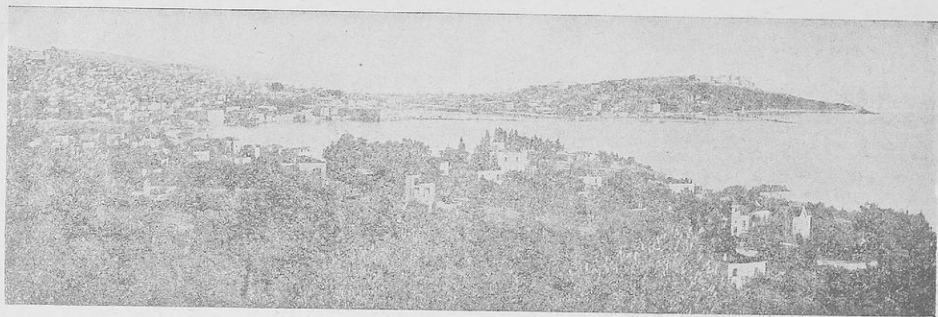
Ταξίδι ἀπὸ Χίο στὴ Μυτιλήνη (Ἀτμοπλοϊκῶς)

Ἀπὸ τὴ Χίο τὸ ἀτμόπλοιο μας διευθύνεται πρὸς Β. Ἀρῆνομε πρὸς τὰ ἀριστερά μας τὶς Οἰνοβοσες νήσους καὶ φθάνομε στὴν πρωτεύουσα τῆς νήσου Λέσβου Μυτιλήνη. Ἡ Μυτιλήνη ἔχει 25.500 κατ. καὶ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ. Εἶναι ὠραία πόλις μὲ ὠραῖο λιμάνι καὶ ὠραῖες οἰκοδομὲς. Ἡ Μυτιλήνη εἶναι τὸ κυριώτερον ἔμπορικὸ κέντρο ὅπου συγκεντρώνονται ὅλα τὰ προϊόντα τοῦ νησιοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου εἶναι τὸ περισσότερο πεδινὸν καὶ πολὺ εὐφορὸν. Τὸ κλίμα τοῦ νησιοῦ εἶναι γλυκὸ καὶ ὄλο τὸ νησί εἶναι κατὰφυτο ἀπὸ ἐλιές, πεῦκα καὶ ἄλλα δένδρα. Κυριώτερα προϊόντα εἶναι πολλὰ σιτηρά, πολλὰς ἐλιές, ἄφθονο λάδι, σόκα, μετάξι καὶ πολλὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν. Ἡ Λέσβος ἔχει πολλὰ ἔργουστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιεῖας καὶ ἄλλα.

Ἀπὸ τὴν Μυτιλήνη μὲ αὐτοκίνητο ἐπισκεπτόμεθα τὴ δεύτερη πόλι τῆς Λέσβου, τὴν πόλι τοῦ παράγιου πολὺ σαποῦνι, τὸ Πλωμαρί. Ἐχει ἄριστα σαπωνοποιεῖα καὶ μεγάλο ἀτμοκίνητο ἐλαιοτριβετο.

Ἐπιστρέφομε στὴ Μυτιλήνη. Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ πρὸς βορρᾶν παραλιακῶς. Ἄμα φθάσωμε στὴν κώμην Μόρια στρέφομε πρὸς Δ. καὶ φθάνομε στὴν κωμόπολι Ἀγιάσος. Μεγάλαις ἐκτάσεσι γύρω τῆς Ἀγιάσου σκεπάζονται ἀπὸ ἀχλαδιές, κυδωνιές, καστανιές κλπ.

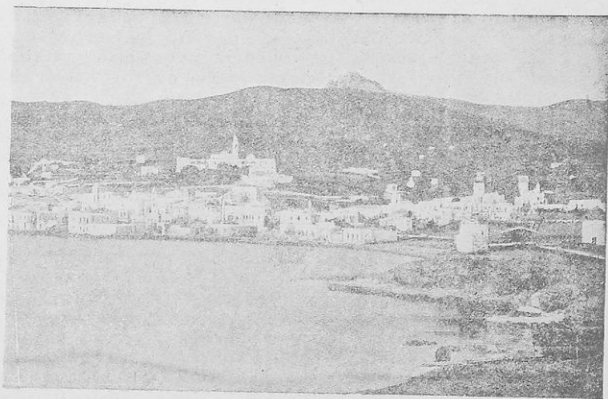

Μυτιλήνη : Τὸ λιμάνι

Χίος : Τὸ λιμάνι

Τήνος : Τὸ λιμάνι

Ἀπὸ τὴν Ἁγιάσο διὰ μέσου βοσκοτόπων φθά-
νομε στὴν ὥρασι κώμη *Πολυχίτιο*.

Ἀπὸ τὴν Μυτιλήνῃ μετὸ αὐτοκίνητο διευθυ-
μεθα πρὸς Δ. καὶ φθάνομε στὸ μυχρὸ τοῦ κόλ-
που τῆς *Γέρας*. Ἐδῶ εἶναι τὰ λουτρά τοῦ *Κόρ-
φου*. Μετὰ τὰ λουτρά τὸ αὐτοκίνητό μας διὰ
μέσου ὄρειάτατο πευκῶνος περνᾷ ἀπὸ μέσα
ἀπὸ ἐλαιῶνες καὶ ἀμπέλια καὶ σὲ λίγο φθά-
νομε στὴν κομπόλι *Καλλονή*. Ἀπὸ τὴν Κολλονή
τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ καὶ φθάνει στὴν
κώμη *Ἐρρυσό*. Στὸ τμήμα αὐτὸ τῆς Λέσβου
ἐγκατεστάθησαν πρόσφυγες, οἱ ὅποιοι ἀσχολο-
ῦνται μετὰ τὴν καλλιέργεια τῶν καπνῶν.

Ἐάν ἀπὸ τὴν Μυτιλήνῃ ἀκολουθήσωμε τὸν
πρὸς Β. αὐτῆς ἀμαξιτὸ δρόμο θὰ φθάσωμε μετὸ
αὐτοκίνητό μας στὰ λουτρά Κουρτζῆ. Τὰ λου-
τρά αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ καλλίτερα τῆς Ἑλ-
λάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ φθάνομε στὰ λουτρά τῆς
Θεσμῆς. Ἀπὸ τὴ *Θεσμῆ* ἐξακολουθοῦμε τὴν πο-
ρεία μας καὶ φθάνομε στὴν κομπόλι *Μανδα-
μάδο*.

ΤΑ ΝΟΤΙΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

ΚΡΗΤΗ

Θέσις καὶ ἔκτασις. Ἡ νῆος Κρήτη εἶναι ἡ
ὄρειότερη καὶ ἡ μεγαλύτερη νῆος τῆς Ἑλλά-
δος, μετὰ τὴν Κύπρο, καὶ βρίσκεται στὸ νοτιώτε-
ρο μέρος αὐτῆς.

Ἔχει ἔκτασι 8.300 τ. χμ. καὶ πληθυσμὸ 363.000
κατοίκους.

Φυσικὴ ἐξέτασις. Παράλια. Πρὸς τὸ βόρειο
μέρος βρέχεται ἀπὸ τὸ Κρητικὸ Πέλαγος καὶ
σχηματίζονται οἱ κόλποι τοῦ *Κισσάμου*, τῶν *Χα-
νίων* καὶ τῆς *Σούδας*. Ὁ κόλπος τῆς Σούδας εἶ-
ναι τὸ μεγαλύτερο καὶ ἀσφαλέστερο λιμάνι τῆς
Μεσογείου Θαλάσσης. Σχηματίζονται ἀκόμη οἱ
κόλποι τοῦ *Ρεθύμνου*, τοῦ *Ἡρακλείου*, τοῦ *Με-
ραμβέλλου* καὶ τῆς *Σητείας*.

Πρὸς τὸ νότιο μέρος βρέχεται ἀπὸ τὸ Λιβυκὸ
πέλαγος καὶ σχηματίζεται ὁ μεγάλος κόλπος τῆς
Μεσσαράς καὶ ἄλλοι μικρότεροι.

Νησιά. Γύρω στὴν Κρήτη ὑπάρχουν πολλὰ
μικρὰ νησάκια ἀκατοίκητα. Στὸν κόλπο τοῦ Με-
ραμβέλλου εἶναι τὸ μικρὸ νησάκι *Σπαλοῦκα*.
Στὸ νοτιοανατολικὸ μέρος τοῦ κόλπου Με-
σσαράς εἶναι τὸ νησάκι *Γαῦδος*.

Διάρθρωσις τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἐδαφὸς τῆς Κρή-
της εἶναι σχεδὸν ὄρεινόν. Τὰ ὄρη τῆς ἐκτείνονται
σὲ μίαν γραμμὴ ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Κυ-
ριώτερα ὄρη στὸ δυτικὸ μέρος εἶναι τὰ *Λευκὰ
ὄρη* (2450 μ.), στὸ κέντρον τῆς *Ἰδη* ἢ *Ψηλορείτης*
(2185 μ.) καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς *Δίκτη*
ἢ *Δασηθιώτικα* βουνὰ (2.498 μ.). Τὰ ὄρη αὐτὰ
ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὄροσειρά.

Πεδιάδες. Ἡ μεγαλύτερη καὶ εὐφορώτερη
πεδιάδα τῆς Κρήτης εἶναι ἡ Μεσσαρά. Ἄλλες
μικρὲς πεδιάδες εἶναι ἡ πεδιάδα τῶν Χανίων,
τοῦ Ρεθύμνου, τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Ἱερά-
πετρας.

Κλίμα. Τὸ κλίμα εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινόν.
Ὁ χειμῶνας εἶναι ὑπόθετος καὶ τὸ θερινὸ ὄρος-

ρὸ. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸ Νοέμβριον ἕως τὸ
Μάρτιον. Στὴν Κρήτη δὲν ὑπάρχουν πολλὰ δά-
ση. Στὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρ-
χουν πεύκα, καστανιές, πλατάνια καὶ χαρου-
πιές. Στὰ ὕψηλότερα ὑπάρχουν ἔλατα.

Ποταμοί. Ἡ Κρήτη δὲν ἔχει μεγάλους πο-
ταμούς. Οἱ ποταμοὶ ποῦ σχηματίζονται ἀπὸ τὶς
βροχὰς τῶν βουνῶν χύνονται ἀμέσως στὴ θά-
λασσα καὶ φέρουν νερὸ μόνο θὺαν βρέχῃ. Ὁμοι-
άζουν περισσότερο μετὰ χειμάρρους. Στὴν πε-
διάδα τῆς Μεσσαράς σχηματίζεται ὁ *Δηναῖος*
ποταμὸς, ὁ ὅποιος καὶ ποτίζει τὴν πεδιάδα.

Προϊόντα. Οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης ἀσχολοῦν-
ται στὴ γεωργίᾳ. Καλλιεροῦν μὲ ἐπιμέλεια καὶ
φιλοπονία τὸ ἐδαφὸς καὶ παράγειται λάδι ἐξαι-
ρητικῆς ποιότητος, καπνός, σταφύλια, ἐκλεκτὰ
κρασιά, σουλτανίνα, κάστανα, χαρούπια, λεμό-
νια, πορτοκάλια, μπανάνες καὶ ἄλλα. Κυριώτε-
ρα ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι τὸ λάδι καὶ τὰ
πορτοκάλια. Γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή λαδιού.
Εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ
σαπουνίου.

Κτηνοτροφία. Στὰ ὄρεινα μέρη τρέφονται
πολλὰ ποίμνια. Φημισμένα εἶναι τὰ τυριά καὶ
ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης. Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι
καὶ ἡ ἀλιεία.

Βιομηχανία. Στὶς μεγάλες πόλεις ὑπάρχουν
βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Ἀνεπτυγμένη εἶναι
καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη. Κατασκευάζουν ἐξαιρετικῆς
κουβέρτες, ὄρατα μάλλια καὶ βαμβακερὰ
ὑφάσματα.

Ἐμπόριον. Ὅλα τὰ προϊόντα τῆς Κρήτης, πα-
ράγονται εἰς μεγάλες ποσότητες. Ὅσα περι-
σεύουν ἐξάγονται στὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος
καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Εἰσάγονται διάφορα τροφι-
μα, μηχανήματα, φάρμακα, ζάχαρι, μπαχαρικά
καὶ ἄλλα. Ἐταῖ ἡ Κρήτη ἔχει ζωηρὸ ἐξαγωγικόν
καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Συγκοινωνία. Ἡ συγκοινωνία στὸ ἐσωτε-
ρικὸν ἐξυπηρετεῖται μετὰ αὐτοκίνητα καὶ λεωφο-
ρεῖα καὶ στὰ ὄρεινα μέρη μετὰ ζῶα. Μετὰ τὸν Πει-
ραιᾶ, Θεσσαλονίκην, Ἀλεξανδρουπόλιν καὶ ἄλλα
μέρη ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μετὰ αὐτο-
πλοία. Μετὰ πολλὰ βενζινοπλοία ἐξυπηρετεῖται
καὶ ἡ συγκοινωνία τῶν παραλλῶν μερῶν. Τὰ
Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειον ἐξυπηρετοῦνται μετὰ
Ἀθήνας καὶ τὸ ἐξωτερικόν καὶ μετὰ ἀεροπλάνα.

Διοικητικὴ Διαιρέσις. Διοικητικῶς ἡ Κρήτη
διαίρεται σὲ 4 Νομοὺς: 1) Τὸν *Νομὸ Χανίων*.
2) Τὸν *Νομὸ Ρεθύμνου*. 3) Τὸν *Νομὸ Ἡρακλείου*
καὶ 4) Τὸν *Νομὸ Λασηθίου*.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Ἔχει ἔκτασι 2400 τ. χλμ. πληθυσμὸ 127.000
κατοίκους καὶ χωρίζεται σὲ 5 ἑπαρχίες.

α) Ἐπαρχία *Κυδωνίας* πρωτ. τὰ *Χανιά*
(34.000). Εἶναι ὄρασι πόλις καὶ ἱστορικὴ διὰ τοὺς
ἀγῶνας τῆς κατὰ τὸν Τούρκων. Εἶναι καὶ πρω-
τεύουσα ὄλου τοῦ Νομοῦ. Κοντὰ στὴν πόλιν
εἶναι τὸ ὄρειον πρόσπειον, ἡ *Χαίτανα*.

β) Ἐπαρχία Ἀποκορώνου πρωτ. ἡ *Βάμος*
(1000 κ).

γ) Ἐπαρχία *Κισσάμου* πρωτ. τὸ *Καστέλι*
(2000 κ).

δ) Έπαρχία Σελίνου πρωτ. ή Κάνδαμος. Κατά την κατοχή έπαθε μεγάλες καταστροφές από τους Γερμανούς.

ε) Έπαρχία Σφακιών πρωτεύουσα τὰ Σφακιά.

γ) Έπαρχία Άμαρίου, πρωτ. τὸ Νέον Άμάρι (500).

δ) Έπαρχία Μυλοποτάμου. Πρωτ. Πέραμα (500).

ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ (ἀτμοπλοϊκῶς)

Άπό τὸν Πειραιά διευθυνόμεθα μετὲ ἀτμόπλοιο πρὸς Ν. Φθάνομε στήν Κρήτη καί τὸ πλοιοῦ μας μπαίνει στὸν κόλπο τῶν Χανίων. Κοιτά σὸ μυχὸ τοῦ κόλπου σχηματίζεται μιὰ στενὴ καί κατάφυτη πεδιάδα μὲ ὠραία χωριά. Πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ χωριά ὄψώνονται τὰ *Λευκά ὄρη*. Τὸ πλοιοῦ προσεγγίζει στήν πρωτεύουσα τῆς νήσου Χανιά. Τὸ λιμάνι τῆς εἶναι μικρὸ, γεμάτο ἀπὸ ἱστοιοφόρα. Άγκυροβολοῦμε ἔξω, μπροστὰ στήν Ἐσσοδο τοῦ λιμανιοῦ καί μετὰ βάρκα βγαίνομε στήν πόλι, τὰ Χανιά. Τὰ Χανιά ἔχουν 34.000 κατ. Εἶναι ὠραία πόλις μετὰ ὠραίες οἰκοδομές. Εἶναι σπουδαῖο ἔμπορικὸ καί βιομηχανικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς.

Μιά ὠραία λεωφόρος μας δὴγει σὸ ὠραῖο προάστειο Χαλέπα, ὅπου εἶναι ὁ τάφος τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τῆς γενιῆς τῆς Ἑλλάδος Ἐλευθερίου Βενιζέλου.

Άλλη λεωφόρος εἶναι ἡ λεωφόρος τῆς Σούδας, ἡ ὁποία καταλγῆει σὸ ἀσφαλέστατο λιμάνι τῆς Κρήτης, τῆ Σούδα. Στὴν πλευρὰ αὐτῆ τῶν Λευκῶν ὄρων βλέπομε πολλὰ μικρὰ χωριά καί τελευταῖα ἐκεῖ ψηλὰ εἶναι καί τὸ ἱστορικὸ χωριὸ *Θέρισ*.

Άπὸ τὰ Χανιά μετὰ αὐτοκίνητο διερχόμεθα μέσα ἀπὸ διάφορα χωριά τῆς περιφέρειας τοῦ Κισσάμου, κατάφυτα μετὰ πορτοκαλιές, λεμονιές καί μανταρινιές καί σταθευόμε στήν κώμη Κάνδανο τοῦ Κισσάμου. Ἡ περιοχὴ τῆς κωμοπόλεως τοῦ Κανδάνου εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἐλαί ὀδενδρα.

Άπὸ τὰ Χανιά τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται ΝΑ. τῶν Χανίων. Διέρχεται τὴ μικρὰ καί κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές πεδιάδα τῶν Χανίων. Άπὸ ἐκεῖ προχωρεῖ πρὸς τὸν στυβὸ ἀνατολικὸς πρόποδες τῶν Λευκῶν ὄρων, ἀνάμεσα ἀπὸ ὠραῖατατες τοποθεσίες μέσα ἀπὸ ἐλιές, ἀμπέλια καί διάφορα ἄλλα δένδρα καί φθάνομε στήν περιοχὴ τῶν Σφακιῶν. Ἡ περιοχὴ τῶν Σφακιῶν εἶναι ὀνομαστὴ γιὰ τὴν ὠραιότητα καί τὴν ἀνδρεία τῶν κατοικῶν τῆς.

Κάτω στήν παραλία τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους βρῶκεται ἡ κωμόπολι Σφακιά. Ἐπέναντι διακρίνομε τὸ νησί *Γαῦδο*.

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Ἔχει ἔκτασι 1492 τ. χλμ., πληθυσμὸ 72000 κατοίκους καί χωρίζεται σὲ 3 ἑπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Ρεθύμνης. Πρωτ. τὸ *Ρέθυμνο* (11000 κ.). Εἶναι ὠραία παραλιακὴ πόλις μετὰ ὠραῖο τεχνιτὸ λιμάνι καί μετὰ ὠραία προκυμιά. Πλησίον τοῦ Ρεθύμνου βρῶκεται ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ Ἀρακλίου.

β) Ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου. Πρωτ. τὸ *Σπήλι* (1000).

Ταξίδι ἀπὸ Χανιά σὸ Ρέθυμνο

Άπὸ τὰ Χανιά μετὰ ἀτμόπλοιο διευθυνόμεθα πρὸς τὸ Ρέθυμνο. Διερχόμεθα πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Σούδας καί καταπλέομε σὸ λιμάνι τοῦ Ρεθύμνου. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν πόλι σὲ ὕψηλὸ μέρος εἶναι τὸ φρούριον. Τὸ Ρέθυμνο ἔχει ὠραία προκυμιά. Στὸ μάρκος τῆς προκυμιάς βρῶσκονται πολλὰ καφενεῖα, ἐστιατόρια καί ἀποθήκες. Στὸ ἄκρο τῆς πόλεως εἶναι τὰ σαπωνοποιεῖα.

Πλησίον τοῦ Ρεθύμνου εἶναι ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ Ἀρακλίου, τὴν ὁποῖαν τὸ 1886 ἐπολιόρησαν 28.000 Τούρκοι, πὸ ὑπερήφανον 300 λεωνεῖς Κρήτες.

Οἱ Τούρκοι κατάρθωσαν νὰ μποῦν μέσα σὸ προάστιο τῆς Μονῆς. Τότε ὁ καλόγηρος Γαβριηλ γιὰ νὰ μὴ πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων ἔβαλε φωτιά στὴν πυριτιδαποθήκη καί ἀνατινάχθηκαν ὄλοι στὸν ἄερα.

Άπὸ τὸ Ρέθυμνο προχωροῦμε μετὰ αὐτοκίνητο εἰς τὰ ἐνδοτέρα μέρη ΝΑ. Ἐκεῖ συναντοῦμε τὴν περφημὴ κοιλάδα τοῦ Ἀμαρίου, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές καί ἀμπέλια καί φθάνομε στὶς δυτικὲς πλευρὲς τοῦ δρους *Ἰση*, ἡ ὁποία λέγεται καί *Ψηλορείτης*. Ἐπὸ ἐκεῖ βλέπομε πολυάριθμα μικρὰ χωριά ἀνάμεσα σὲ ἐλαῖῶνες.

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Ἔχει ἔκτασι 2560 τ. χμ., 190.000 κατοίκους καί χωρίζεται σὲ 7 ἑπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Τεμένους. Πρωτ. τὸ *Ἡράκλειο* (52000). Ἔχει ὠραῖο τεχνιτὸ λιμάνι μετὰ μεγάλη ἔμπορικὴ κίνησι. Κυριώτερες κωμοπόλεις εἶναι οἱ Ἀρχάνες (3500 κ.).

β) Ἐπαρχία Καινουργίου. Πρωτ. οἱ *Μοῖρες* (1.800 κ.).

γ) Ἐπαρχία Πεδιάδος. Πρωτ. τὸ *Καστέλι* (1800).

δ) Ἐπαρχία Βιάννου. Πρωτ. *Πεύκος* (500κ.).

ε) Ἐπαρχία Μονοφατισίου. Πρωτ. ὁ *Πύργος* (1200κ.).

στ) Ἐπαρχία Πυργιωτίσσης. Πρωτ. οἱ *Βύροι* (800κ.).

ζ) Ἐπαρχία Μαλεβυζίου. Πρωτ. ὁ Ἁγιος *Μύρωνας* (1200κ.).

Ταξίδι ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο σὸ Ἡράκλειο.

Άπὸ τὸ Ρέθυμνο τὸ ἀτμόπλοιο μας διευθύνεται πρὸς Ἀνατολάς. Μετὰ τρεῖς περίπου ὥρες εἰσερχόμεθα στὸν κόλπο τοῦ Ἡρακλείου καί τὸ πλοιοῦ μας ἀγκυροβολεῖ μπροστὰ σὸ μικρὸ λιμάνι τοῦ Ἡρακλείου.

Τὸ Ἡράκλειο εἶναι ἡ μεγαλύτερη πόλι καί τὸ σπουδαιότερο ἔμπορικὸ καί βιομηχανικὸ κέντρο τῆς Κρήτης. Ἔχει μεγάλο καί ἀσφαλέστατο τεχνιτὸ λιμάνι. Μέσα στήν πόλι λειτουργοῦν πολ-

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΗΘΙΟΥ

Το Ἡράκλειο ἔχει Παιδαγωγική Ἀκαδημία, θέατρο, ὠδείο, πλούσια βιβλιοθήκη καὶ τὸ περίφημο μουσεῖο τοῦ Ἡρακλείου μὲ πολλά ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μίνα. Τὸ μουσεῖο εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μουσεῖα τοῦ κόσμου μὲ ἔργα μεγάλης ἀξίας, τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Κνωσῆς. Τὰ ἔρεπια τῆς Κνωσσοῦ βρίσκονται κοντὰ στὴν πόλι τοῦ Ἡρακλείου, ποὺ χιλιάδες περιηγητὲς τὸ ἐπισκέπτονται κάθε χρόνο.

Γύρω στὴν πόλι εἶναι τὸ περίφημο φρούριο τοῦ Ἡρακλείου. Ἐκτίσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς τὸ 1650 περίπου. Τὸ πλάτος τοῦ σὲ πολλὰ μέρη ὑπερβαίνει τὰ 50 μέτρα. Γύρω τοῦ φρουρίου ἦταν σκαμμένο βαθὺ χανδάκι τὸ ὁποῖο ἐγείμιζαν μὲ θάλασσα, ὅταν ἐπολιορκεῖτο ἡ πόλις. Οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ κυριεύσουν τὸ Ἡράκλειο ἐχρειάσθηκαν 20 χρόνια.

Ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο μὲ αὐτοκίνητο ἐπισκεπτόμεθα τὴν πλούσια κομπολί Ἀρχάνες, ἡ ὁποία εἶναι ὀνομαστὴ γιὰ τὰ ὄρατα τῆς σταφύλια καὶ τὸ φημισμένο τῆς κρασί.

Ταξίδι ἀπὸ Ἡράκλειο στοὺς Ἅγιους Δέκα

Τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται πρὸς νότον τοῦ Ἡρακλείου. Διέρχεται ἀπὸ κατάφυτα μέρη μὲ ἐλιές, ἀμπέλια καὶ κήπους ὁμορφραν δένδρων. Συναντοῦμε τὴν Κομπολί Ἅγιο Μύρινα, διευθυνόμεθα στὴν πλούσια πεδιάδα τῆς Μεσσαρῆς καὶ σταθμεύομε στὴν κομπολί Ἅγιοι Δέκα, ὅπου εἶναι τὰ ἔρεπια τῆς ἀρχαίας Γότρως, ἡ ὁποία ἦτο σπουδαία, ὅπως καὶ ἡ Κνωσσός. Στὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαρῆς σπουδαιότερη κόμη εἶναι οἱ Μοῖρες.

Ὀνομαστὴ ἐκεῖ εἶναι ἡ τοποθεσία ὅπου ἀνευρέθη ἡ ἀρχαία πόλις Φαιστός, ἡ ὁποία ἤκμασε κατὰ τὴν ἐποχὴ, τοῦ ἤκμασε καὶ ἡ Κνωσσός.

Ἡράκλειον—Καστέλι Πεδιάδος—Βιάνου

Ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο μὲ αὐτοκίνητο κατευθυνόμεθα ΝΑ. Διέρχόμεθα μέσα ἀπὸ δροσερὰ χωριά καὶ εἰσερχόμεθα στὴν εὐφορώτατη ἐπαρχία Πεδιάδος καὶ σταθμεύομε στὴν κομπολί Καστέλλι. Νοτιώτερα τῆς Πεδιάδος εἶναι ἡ ἐπαρχία Βιάνου, ὀνομαστὴ διὰ τὸ ἐκλεκτὸ λάδι τῆς, τὴν ὁποῖαν ἐπισκεπτόμεθα μὲ ζῶα.

Ἡράκλειο—Καστέλλι—Λασηθί

Ἀπὸ τὸ Καστέλλι τῆς Πεδιάδος ἀνεβαίνομε μὲ ζῶα στὸ ὄροπέδιο τοῦ Λασηθίου. Ἐφίσκεται σὲ ὕψος 900 μ. Τὸ ὄροπέδιο αὐτὸ εἶναι τόσο κλειστό, ὥστε θὰ γίνονται λίμνη, ἂν δέν κατάνιζε τὰ νερά τῶν βροχῶν μιά μεγάλη καταβόθρα. Ὅλο τὸ ὄροπέδιο εἶναι καλυφθὲν ἀπὸ μηλιές καὶ ἀχλαδιές. Τὸ ὄροπέδιο εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἀνεμομύλους. Μὲ αὐτοὺς ἀντιλοῦν νερὸ ἀπὸ πηγὰδια καὶ ποτίζουν μεγάλες ἐκτάσεις κατάφυτες ἀπὸ πατάτες καὶ τῆς Λασηθιώτικες φασόλες, ὅπως ὀνομάζονται οἱ Κρητικοὶ τὰ φασόλια τοῦ Λασηθίου. Γύρω τοῦ ὄροπεδίου αὐτοῦ βλέπομε 15 περίπου πλούσια χωριά. Στὸ ὄροπέδιο τοῦ Λασηθίου, ἀνερχόμεθα καὶ ἀπὸ τὴν παραλιακὴν κόμην Χερσόνησσον τὴν ὁποῖαν ἐπισκεπτόμεθα μὲ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο.

Ἐχει ἑκτάσι 1900 τ. χλμ., καὶ πληθυσμὸ 74000 κατοίκους. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ Ἅγιος Νικόλαος (3300) μὲ ὄρατο φυσικὸ καὶ ἀσφαλισμένο λιμάνι. Χωρίζεται σὲ 4 ἐπαρχίες.

α) Ἐπαρχία Μεραμβέλλου. Πρωτ. Νεάπολι (3000 κ.) Σπουδαιότερες κομπολίες εἶναι τὰ Κρησιὰ (3000κ.) Καλὸ Χωριὸ (1500κ.) μὲ ἐξαιρετα φρούτα καὶ πολλὲς ἄλλες.

β) Ἐπαρχία Λασηθίου. Πρωτ. οἱ Τζερμιάδες (1500κ.). Σπουδαιότερες κομπολίες εἶναι τὸ Ψυχρὸ, ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ἄλλες.

γ) Ἐπαρχία Ἱεράπετρας. Πρωτ. ἡ Ἱεράπετρα (5500 κ.) μὲ ὄρατο λιμάνι στὸ Λιβυκὸ πέλαγος.

δ) Ἐπαρχία Σητείας. Πρωτ. Σητεία (4400κ.). Σπουδαιότερες κομπολίες εἶναι ἡ Σκοπή, ἡ Τουρλωτὴ καὶ πολλὲς ἄλλες.

Ταξίδι ἀπὸ Ἡράκλειο στὸν Ἅγιο Νικόλαο (ἀτμοπλοϊκῶς)

Ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο τὸ ἀτμόπλοιο διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς. Μετὰ 3 περίπου ὥρες εἰσερχόμεθα στὸν κόλπο τοῦ Μεραμβέλλου. Τὸ ἀτμόπλοιο προσεγγίζει στὰ δυτικά παράλια τοῦ κό-που, στὸ λιμάνι τῆς πρωτεύουσας τοῦ Μεραμβέλλου, Ἅγιο Νικόλαο. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος βρίσκεται σὲ κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές, ἀμυγδαλιές καὶ χαρουπιῆς κοιλιάδα.

Ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Ἅγιο Νικόλαο ἐξάγονται ἀμύγδαλα, λάδι καὶ χαρουπία.

Ἅγιος Νικόλαος—Ἱεράπετρα (ἀμαξιτὸς δρόμος)

Ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νικόλαο μὲ αὐτοκίνητο διευθυνόμεθα πρὸς τὴν παραλία τοῦ Λιβυκοῦ πέλαγους τὴν κομπολί Ἱεράπετρα (5000 κατ.).

Ὁ δρόμος περνᾷ μέσα ἀπὸ μὴ πεδινὴ ἐκτάσι κατὰφυτη ἀπὸ ἐλιές, ἀμυγδαλιές, χαρουπιές καὶ ἄλλα δένδρα καὶ φθάνομε στὴν Ἱεράπετρα. Ἐχει ὄρατα σπιτία μὲ μικρὸ λιμάνι καὶ οσπασοποιεῖα.

Ἅγιος Νικόλαος—Σητεία (ἀτμοπλοϊκῶς)

Συνεχίζοντες τὸ ταξίδι μας μὲ τὸ ἀτμόπλοιο ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νικόλαο θὰ φθάσωμε στὸ τελευταῖο λιμάνι τῆς νήσου, τὴ Σητεία. Ἡ Σητεία σχηματίζει μιά λεκανὴν, στὴν ὁποία ὑπάρχουν πολλὰ μικρὰ χωριά, τὸ ἕνα πλησίον τοῦ ἄλλου. Στὴ Σητεία ἠμποροῦμε νὰ πάμε καὶ μὲ αὐτοκίνητο.

Σπουδαιότερο προϊόν τῆς Σητείας εἶναι τὸ λάδι.

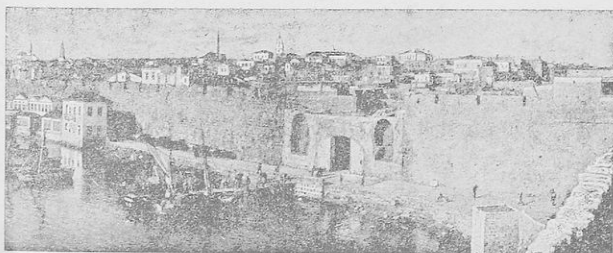
Ἐργασία γιὰ τὰ παιδιά. Νὰ σχεδιάσετε τὸ χάρτη τῆς Κρήτης καὶ νὰ σημειώσετε τῆς μεγαλύτερες πόλεις τῆς νήσου. Ποιά εἶναι τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Κρήτης; Σὲ πόσους τομοὺς διαίρειται ἡ νήσος Κρήτη; Ποιῶν πόλεων τῆς νήσου συνδέονται

Χανιά.

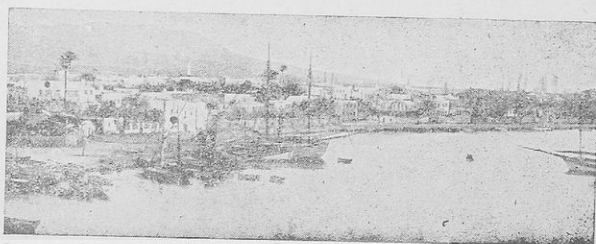

Ἡράκλειο.

Ρόδος

Κως

9. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Τὰ Δωδεκάνησα βρίσκονται στὸ νοτιώτερο μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους μεταξύ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ πρὸς νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας.

Στὸ μέρος αὐτὸ, τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος εἶναι σπαρμένο μετὰ πολλὰ μεγάλα καὶ μικρὰ νησιά. Λέγονται Δωδεκάνησα γιατί τὰ μεγαλύτερα νησιά εἶναι δώδεκα τὰ ἑξῆς :

Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος, Χάλκη, Σύμη, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος καὶ Πάτμος.

Ἐπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα μικρὰ. Τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι οἱ *Λειψοί*, τὸ *Καστελλόριζο* καὶ ἄλλα. Τὰ νησιά αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιστάτης ἐποχῆς εἶναι Ἑλληνικά. Ὁ Ὀμηρὸς ἀναφέρει ὅτι τὰ Δωδεκάνησα ἔλαβαν μέρος στὸν Τρωϊκὸ Πόλεμο. Ἀργότερα οἱ Ρόδιοι βοήθησαν τὸν Μέγα Ἀλέξανδρο μὲ στόλο στὴν πολιορκία τῆς Τύρου.

Τὰ Δωδεκάνησα κατὰ τὸ 1523 κατελήφθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐπὶ 640 ἔτη εὐρίσκοντο ὑπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ. Κατὰ τὸν Ἰταλο-τουρκικὸ πλεῖμο τὸ 1912 κατελήφθησαν ὑπὸ τὸν Ἰταλόν.

Οἱ Δωδεκανήσιοι παρέμειναν εὐλαβεῖς τοὺς διωγμοὺς ποὺ ὑπέστησαν, ἀνεμῶντες πάντοτε Ἑλληνες στὴν ψυχὴ καὶ τὴ γλῶσσα.

Κατὰ τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Φασιστικὴ Ἰταλία ἐπέθετο δολίως κατὰ τῆς Πατρίδος μας γιὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Ὁ γενναῖος ἄλλοις Ἑλληνικοὶ στρατοὶ κατεδίωξαν τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Μετὰ τὴ νίκη αὐτῆ ὁ στρατὸς μας ἐξασφάλισε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὸν βαρὺ Ἰταλικὸ ζυγόν.

Μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων τὸ 1946 τὰ Δωδεκάνησα ἐλευθερώθηκαν καὶ τὴν 7 Μαρτίου ἐνωματώθηκαν εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Ἐδαφος. Τὸ ἔδαφος τῶν νησιῶν εἶναι ὄρεινὸν καὶ βραχώδες.

Κλίμα καὶ προϊόντα. Τὸ κλίμα τῶν Δωδεκανήσων εἶναι πολὺ γλυκὸν καὶ πολὺ εὐκράτο. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ νότιοι ἄνεμοι οἱ ὅποιοι φέρουν πολλὰς βροχὰς. Οἱ βροχῆς εὐνοοῦν πολὺ τὴ βλάστησιν. Εὐδοκίμοιον ἔκει πολὺ τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ ἐσπεριδοειδῆ.

Κατὰ τὸ θέρος πνεύουν βόρειοι ἄνεμοι καὶ ἐπικρατεῖ μεγάλῃ περιόδῳ ξηρασίας.

Μεταξὺ τῶν ὁρέων σχηματίζονται κοιλάδες κατάλληλοι γιὰ τὴ γεωργία. Καλλιεργοῦνται λίγα σιτηρὰ, ὄσπρια, ἐλιές, ἀμπέλια, ἐσπεριδοειδῆ καὶ ὄπωροφόρα δένδρα. Ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ κτηνοτροφία. Νοστίμωτατα εἶναι καὶ τὰ μανταρίνια τῆς Κάλυμνου.

Στὰ πετρώδη νησιά οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται περισσότερο στὴ ναυτιλία, τὴν ἀλιεῖαν καὶ πρὸ πάντων στὴν σπογγαλιεῖαν.

Οἱ κάτοικοι τῶν νησιῶν, *Κάλυμνος, Σύμης, Κάσου* καὶ *Καστελλόριζου* καταγίνονται τὸ θέρος σὺν ἀκτῆς τῆς Κρήνης καὶ τῆς Τριπο-

λίτιδος τῆς Ἀφρικῆς, στὴν ἀλιεῖαν τῶν σπόγγων καὶ τὴν κατεργασία τῶν.

Τὰ Δωδεκάνησα εἶναι τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀσχολοῦνται καὶ τὴν κτηνοτροφία, τὴν μελισσοκομία καὶ τὴν σποροτροφία. Σὲ μερικὰ νησιά ὑπάρχει καὶ ἀρκετὸς δρυκτὸς πλοῦτος, ὅπως χρώμιον, σίδηρος, μόλυβδος, χαλκὸς καὶ ἄλλα. Στὸ νησί Κῶ ὑπάρχει καὶ μίαν ἀλυκίαν. Στὰ νησιά Νίσυρος, Ρόδον καὶ τὴν Κῶ ὑπάρχουν θερμερῆς ἰαματικῆς πηγῆς. Οἱ Δωδεκανήσιοι εἶναι ἐργατικοί, φιλόξενοι καὶ θερμοὶ Ἕλληνες πατριῶτες.

Τὰ Δωδεκάνησα ἔχουν ἑκτασί 2682 τέτρ. χιλίόμετρα καὶ πληθυσμὸν 121.500 κατοίκους. (Ἀπογραφή 1951).

Μεγαλότερα ἀπὸ τὰ νησιά εἶναι ἡ *Ρόδος* (59000 κατ.) ἡ *Κῶς* (1900 κατ.), ἡ *Κάλυμνος* (14000 κατ.) καὶ ἡ *Κάρπαθος* (7000 κατ.), ἡ *Λέρος* (7000 κατ.) καὶ ἡ *Σύμη* (4000 κατ.).

Διοικητικὴ Διαίρεσις. Τὰ Δωδεκάνησα ἀποτελοῦν μίαν Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διοικοῦνται ἀπὸ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Δωδεκανήσου. Χωρίζονται σὲ 4 ἐπαρχίαι.

α) **Ἐπαρχία Ρόδου.** Περιλαμβάνει τὰ νησιά *Ρόδον, Σύμη, Χάλκη, Τήλον* καὶ *Καστελλόριζον*. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ *Ρόδος* (24000 κατ.). Εἶναι ὄραια πόλις μὲ ὄραλους δρόμους καὶ ὄρατες οἰκοδομῆς.

β) **Ἐπαρχία Καρπάθου** πρωτ. *Κάρπαθος* (1100 κατ.). Περιλαμβάνει τὰ νησιά *Κάρπαθον* καὶ *Κάσον*. Οἱ κάτοικοι τῆς Κάσου προσέφερον πολλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀσχολοῦνται μὲ τὴ ναυτιλία.

γ) **Ἐπαρχία Κῶς.** Πρωτ. *Κῶς* (8400 κατ.). Εἶναι πατρίδα τοῦ ἀρχαίου ἱατροῦ Ἰπποκράτη. Περιλαμβάνει τὰ νησιά *Κῶ* καὶ *Νίσυρον*.

δ) **Ἐπαρχία Κάλυμνος** πρωτ. *Κάλυμνος* (10000 κατ.) καὶ περιλαμβάνει τὰ νησιά *Κάλυμνος, Ἀστυπάλαια, Λέρον* καὶ *Πάτμον*. Ἡ Πάτμος εἶναι πατρίδα τοῦ Φιλικοῦ *Ἐμμανουὴλ Ἰάννου*. Στὴν Πάτμον ὑπάρχει τὸ μοναστήριον τοῦ *Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*, ὅπου ὑπάρχει πλούσια βιβλιοθήκη μὲ πολλὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἱερὰ κειμήλια. Ἐπάρχει καὶ τὸ σπήλαιον, ὅπου ὁ Ἐυαγγελιστὴς *Ἰωάννης* ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν.

Ὅλα τὰ νησιά τῆς Δωδεκανήσου καὶ ἰδίαιτα ἡ *Ρόδος* εἶναι τὰ ὄραϊότερα νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ πρέπει ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ ἐπισκεφθῶμε γιὰ νὰ τὰ γνωρίσωμε καλύτερα.

Ταξίδι στὰ Δωδεκάνησα.

Ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μὲ τὸ ἀτμόπλοιο θὰ προχωρήσωμε πρὸς τὰ Δωδεκάνησα καὶ θὰ φθάσωμε σὲ νησί Ἀστυπάλαιαν (ἔκτασι 95 τ. χλμ. πληθ. 1800 κ.). Ἡ Ἀστυπάλαια εἶναι ὄρεινὴ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀσχολοῦνται περισσότερο στὴ ναυτιλία, τὴν ἀλιεῖαν καὶ τὴν σπογγαλιεῖαν.

Ἀπὸ τὴν Ἀστυπάλαιαν τὸ ἀτμόπλοιο μᾶς

προχωρεί προς βορράν και φθάνει στο ώρατο νησί Πάτιμο (έκτασις 34 τ. χλμ. 3000 κ.). Στην Πάτιμο πρέπει να επισκεφθούμε το σπήλαιο, όπου ο Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψι καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ὑπάρχει πλουσία βιβλιοθήκη με πολλὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἱερὰ κειμήλια. Ἀπὸ τὴν Πάτιμο τὸ ἀτμόπλοῖό μας γυρίζει πρὸς τὰ νότια, ἀφίνομε ἀριστερά μας τὸ μικρὸ νησί Λειψοί (800 κ.) καὶ φθάνομε στὴ Λέρο (έκτασις 55 τ. χλμ. 7000 κ.). Ἡ Λέρος εἶναι πολὺ εὐφορος καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Ἐχει ἐπίσης μεταλλεῖα μολύβδου καὶ λευκολίθου. Στὴ Λέρο λειτουργοῦν οἱ περίφημες «Βασιλικές Σχολές Σχολές Λέρου». Τίς Σχολές αὐτές τίς ἴδρυσεν τὸ Ἐθνικὸ Ἴδρυμα, τοῦ ὁποῦ προέδρος εἶναι ἡ Δ. Μ. ὁ Βασιλεὺς Παῦλος. Στὴν ἀρχὴ ἐφοίτησαν στίς σχολές αὐτές ἀνταρτοπαῖδες. Ἐμῶν τῆς γενεῆς, ἔγιναν χρήσιμοι ἄνθρωποι, καλοὶ Ἕλληνας καὶ καλοὶ χριστιανοί. Τώρα φοιτοῦν ἐκεῖ καὶ μαθηταὶ οὐν τέχνες πτωχοὶ νέοι ἀπὸ ἄλλες τῆς περιοχῆς τῆς Ἑλλάδος ἀνταρτόπληκτοι ἢ ὕματα πολέμου καὶ ἄποροι.

Ἀπὸ τὴ Λέρο τὸ ἀτμόπλοιο ἐξακολουθεῖ τὸ δρομολόγιον πρὸς Ν. καὶ φθάνομε στὴ Κάλυμνο (έκτασις 107 τ. χλμ. πληθ. 14000 κ.).

Ἡ Κάλυμνος εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές καὶ ἀμυγδαλιές καθὼς καὶ ἀπὸ ἐσπεριδοειδή.

Ἀπὸ τὴν Κάλυμνο τὸ ἀτμόπλοιο μας διευθύνεται στὸ περίφημον νησί Κῶ (έκτασις 295 τ. χ. πληθ. 1900 κ.) καὶ ἀγκυροβολοῦμε στὸ ώρατο καὶ ἀσφαλισμένο λιμάνι τῆς. Εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ μεγαλύτερου ἱατροῦ τῆς ἀρχαιότητος Ἰπποκράτη.

Καὶ στὴν Κῶ τὸ Ἐθνικὸ Ἴδρυμα ἴδρυσεν Τεχνικές Σχολές, ὅπου φοιτοῦν ἀγγλικοὶ κρατούμενοι τῶν φυλακῶν καὶ βγαίνουν ἀπ' ἐκεῖ καλοὶ τεχνίτες καὶ χρήσιμοι ἄνθρωποι.

Ἀπὸ τὴν Κῶ διευθυνόμεθα στὸ μικρὸ νησί Νίσυρο (έκτασις 42 τ.χ. πληθ. 2400 κ.). Στὴν παραλία τῆς Νισύρου, ὅπως καὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Ρόδου, ὑπάρχουν θερμές ἱαματικές πηγές καὶ συχνὰ τὰ νησιά αὐτὰ ὑποφέρουν ἀπὸ σεισμούς. Ἡ Νίσυρος εἶναι καταπράσινη ἀπὸ ἐλιές καὶ ἀμυγδαλιές.

Ἀπὸ τὴ Νίσυρο τὸ πλοῖο ας διευθύνεται πρὸς τὰ ἀνατολικά, ἀφήνομε δεξιὰ μας τὴ νῆσο

Τῆλο (έκτασις 63 τ. χιλ. πληθ. 1050 κατ.) καὶ φθάνομε στὴν ὄρεινὴ νῆσο Σῶμη (έκτασις 57 τ.χ. πληθ. 4000 κ.). Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀσχολοῦνται στὴ ναυτιλία, τὴν ἀλιεῖα καὶ τὴ σπογγαλιεῖα Ἀπὸ τὴ Σῶμη τὸ ἀτμόπλοῖό μας διευθύνεται πρὸς Ν. καὶ φθάνομε στὴ Ρόδο, ὅπου καὶ ἀγκυροβολοῦμε στὸ ώρατο τῆς λιμάνι.

Ἡ νῆσος Ρόδος εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ εὐφωρότερο νησί τῆς Δωδεκανήσου Ἐχει έκτασι 1404 τ. χιλ. καὶ 59.000 κ., καὶ πρωτεύουσα τὴν πόλι Ρόδο(24000κ.), ἡ ὁποία εἶναι καὶ τὸ ἐμπορικὸ καὶ διοικητικὸ κέντρον ὁλοκλήρου τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ πόλις στολιζέται με ὄρους δρόμους, με ὄψεις οἰκοδομῆς καὶ καταπράσινας κήπους. Στὴ Ρόδο ὑπάρχει καὶ μουσεῖο, στὸ ὅποιο συγκεντρώνονται πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Κυριώτερες κωμπολῆεις εἶναι ὁ Ἀρχάγγελος (2600κ.), τὸ Ἄφανον (2415κ.), τὸ Ταϊνάντα(2300κ.) αἱ Καλοθαῖ (1700κ.), ἡ Κοιμασιή (2000κ.), ὁ Κάλιωνας (1400κ.), τὸ Παραδείσι (1800κ.), ὁ Ἐμπονας (1070κ.), ἡ Κοσμινοῦ (1050κ.), ἡ Λύνδος (750κ.) καὶ ἄλλες. Ὅλες αὐτές Συνδέονται με λεωφορεῖα.

Ἀπὸ τὴ Ρόδο τὸ ἀτμόπλοιο προχωρεῖ πρὸς τὰ ΝΔ. κρὶ φθάνει στὴ νῆσο Κάρπαθο (έκτασις 288 τ.χλμ. πληθ.7000κ.). Κι ρία ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ γεωργία. Ἀπὸ τὴν Κάρπαθο φθάνομε στὸ μικρὸ νησί Κάσο (έκτασις 65 τ.χιλ. καὶ πληθ. 1400). Κατὰ τὸ 1821 οἱ Κάσιοι με τὰ καρόβια τοὺς ἐθουσιάζθησαν ὅπως οἱ Ψαριανοὶ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς πατρίδος μας ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ.

Ἀπὸ τὴν Κάσο τὸ πλοῖο μας διευθύνεται στὴ Σητεία τῆς Κρήτης καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπιστρέφομε στὸν Πειραιά.

Τὰ μικρὰ νησιά Χάλκη (έκτ. 29 τ. χ. πληθ. 520κ.), Τῆλος (έκτασις 63 τ. χιλ. πληθ. 1050 κ.) καὶ Καστελλόριζο (έκτασις 9 τ. χιλ. πληθ. 600κ.) δὲν ἔχουν συγκοινωνία ἀπὸ τὸν Πειραιά. Σ' αὐτὰ μπορούμε νὰ ταξιδεύσομε με βενζινόπλοια ἀπὸ τὴ Ρόδο.

Ἔργασια γιὰ τὰ παιδιὰ. Νὰ περιγράψετε τὸ ταξίδι σας αὐτὸ. Νὰ σχεδιάσετε τὴ χάρτη τῆς Δωδεκανήσου καὶ νὰ γράψετε μιὰ ἔκθεσι με θέμα: «Τὰ ἑλεῦθερα Δωδεκάνησα».

Κάλυμνος

1.600/28

024000027875

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΤΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Δ. Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ—Φ. ΚΟΛΟΒΟΥ— Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ**
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ—ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Γ' και Δ' τάξ. Δημ. Σχολείου
- Π. Παπαδοπούλου—Δ. Παπαδοπούλου**
Φυσική 'Ιστορία Γ' τάξεως
Φυσική 'Ιστορία Δ' τάξεως
- Παν. Παπαδοπούλου**
Παλαιά Διαθήκη
Καινή Διαθήκη
- Π. Παπαδοπούλου—Φ. Κολοβού**
Προσευχηγάριον δι' ὅλας τὰς τάξεις
- Π. Παπαδοπούλου**
'Ιστορία 'Ηρώων Γ' τάξεως
'Ιστορία 'Αρχαίας 'Ελλάδος Δ' τάξεως
'Ιστορία 'Αρχαίας 'Ελλάδος Γ'—Δ' τάξεως (1ον ἔτος συνδιδασκαλίας)
'Ιστορία 'Αρχαίας 'Ελλάδος Γ'—Δ' τάξεως (2ον ἔτος συνδιδασκαλίας)
- Π. Παπαδοπούλου—Ι. 'Αργυροπούλου—Δ. Παπαδοπούλου**
Γραμματική τῆς Δημοτικῆς Γλώσσης διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Α' και Β' τάξεως.
- Παν. Παπαδοπούλου.** Νέα Γραμματικὴ και 'Ορθογραφία τῆς Δημοτικῆς Γ' και Δ' τάξεως.
- Π. Παπαδοπούλου—Γ. Παπαντωνίου—Θ. Τσαμπάζη**
'Αριθμητικὴ Γ' τάξεως
'Αριθμητικὴ Δ' τάξεως
- Δ. Παπαδοπούλου—Α. Γαβαλά**
Πατριδογνωσία Β' και Γ' τάξεως.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9 ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ - ΑΘΗΝΑΙ